

**ADANA KADIN KAPALI CEZAEVİNDEKİ
HÜKÜM GİYMİŞ KADINLARARASI İLİŞKİLER**

Sanem KULAK GÖKÇE

Mayıs, 2017

**ADANA KADIN KAPALI CEZAEVİNDEKİ
HÜKÜM GİYMİŞ KADINLARARASI İLİŞKİLER**

SANEM KULAK GÖKÇE

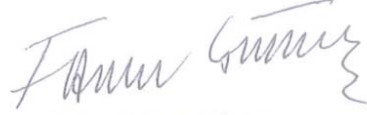
DOKTORA TEZİ

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ANTROPOLOJİ ANABİLİM DALI**

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

Mayıs, 2017

Approval of the Institute of Social Sciences

Prof. Dr. M. Fazıl GÜLER
Director

I certify that this thesis satisfies all the requirements as a thesis for the degree of Doctorate

Prof. Dr. Mehmet BAYRAKTAR
Head of Department

This is to certify that we have read this thesis and that in our opinion it is fully adequate, in scope and quality, as a thesis for the degree of Doctor of Philosophy.

Prof. Dr. Akile GÜRSOY
Co-Supervisor

Prof. Dr. Mehmet BAYRAKTAR
Supervisor

Examining Committee Members

Prof. Dr. Mehmet BAYRAKTAR -Yeditepe University

Prof. Dr. Hande BİRKALAN GEDİK - Yeditepe University

Doç. Dr. Pınar PARMAKSIZ - Ankara University

Yrd. Doç. Dr. Arif AJALOGHLU - Yeditepe University

Yrd. Doç. Dr. Barış ERMAN – Yeditepe University

Doktora tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gűsterilenlerden olduğuğunu ve bu eserleri her kullanışımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tűm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

26/05/2017

ÖNSÖZ

Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Antropoloji Doktora tezi olarak “Adana Kadın Kapalı Cezaevindeki Hüküm Giymiş Kadınlararası İlişkiler” adı altında sunduğum bu çalışma Mart 2011 – Mart 2012 tarihleri arasında süren alan araştırmasının ürünüdür. Bu tez, hükümlü kadınların seslerini duymak, birbirlerini nasıl anladıklarını, algıladıklarını ve kadınlar arası ilişkiler üzerinde nasıl kurguladıklarını incelemek üzerine yapılmıştır. Erkeğin olmadığı fiziksel bir ortamda kadınların kendilerini, statülerini nasıl konumlandığı, ilişkilerini nasıl şekillendiklerini anlamak, hapisane koşullarında yeniden yarattıkları düzen içinde günlük deneyimlerini gözlemlemek, toplum dışında, ailelerinden ve çevrelerinden uzak kalarak yeniden oluşturdukları sosyal çevrelerini incelemek araştırmamın çerçevesini oluşturmaktadır. Hukuk antropolojisi ana konusu altında kadınlararası sosyal ağları, hiyerarşik yapıyı inceleyen bu araştırma toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden bir bakışla yapılmış bir çalışmadır.

Literatürde “unutulan suçlular” olarak nitelendirilen kadın mahkumların cezaevine gelerek özgürlüklerinden yoksun şekilde, ailesinden mekansal ve fiziksel anlamda daha da fazla kopararak başka bir şehirdeki cezaevine gönderilmesi, istenmeden de olsa cezalarının biraz daha ağırlaştırılmasına neden olmaktadır. Cezaları hükme bağlanmış kadın suçluların uzun yıllar hatta bir ömür geçirecekleri/geçirdikleri cezaevinde yeniden yarattıkları, kurdukları arkadaşlık ve aile bağları ve tüm bu ilişkiler ağı ile kendilerini tanımlamaları farklı kadın hikayeleriyle antropoloji alan araştırması metoduyla incelenerek anlatılmaya çalışılmıştır.

ÖZET

Türkiye genelinde toplam sadece beş kadın cezaevi olması ve buna bağlı olarak kadın mahkûmlar için yetersiz tesislerin ve koşulların bulunmasının yanı sıra kadın mahkûmlar üzerine yeterince araştırma yapılmamıştır. Yapılan araştırmalar ise daha çok kadın suçluluğu ve suç türlerine odaklanmış, kadın mahkûmların cezaevi içindeki yaşam koşulları, yaşam dinamikleri ve sosyal yaşamları yeterince incelenmemiştir. Antropolojik bir yaklaşımla kadın hükümlülerin arkadaşlık, dayanışma ya da çatışma ilişkilerinin altında yatan dinamikleri anlamaya çalışan bu araştırma, kadınlar arasındaki iletişim ağlarına, suç türü, cezaevi içinde ve dışındaki yaşam deneyimleri, sosyal çevre gibi farklı dinamiklerin etki edip etmediği ya da ne şekilde etkilediği üzerine odaklanmıştır.

Adana Kadın Kapalı Cezaevinde Mart 2011- Mart 2012 tarihleri arası alan araştırmasının sonucu olan araştırmanın amacı hükümlü kadınların birbirlerini nasıl anladıkları ve algıladıklarını anlamak ve bu kadınların kadınlarası ilişkilerini nasıl kurguladıklarını incelemektir, seslerini duymak ve anlamaktır. Alan araştırması sırasında katılımlı gözlem ve derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak toplam 58 hükümlü kadınla görüşülmüştür. Görüşülen kadınların gerçek isimlerinin kullanılmadığı araştırmada kadınlarası ilişkiler yoluyla güç, suçluluk, hiyerarşi, namus, kader birliği, dayanışma, çatışma, iktidar, sanal aile bağları ve dostluk gibi öne çıkan birçok kavram cezaevi yaşam pratikleri içinde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanı sonucu olarak hükümlü kadınlar yeni oluşturdukları toplumda hem kendilerine hem de diğer kadınlara yeni roller, yeni sıfatlar biçmiş ve bu doğrultuda günlük yaşamlarına devam ettikleri gözlemlenmiştir. Özellikle ailelerinden uzak kalan kadınların “sanal aile” ilişkilerini yeniden yaratarak kendilerine yeni aile bağları kurdukları gözlemlenmiştir. Çoğu ilişki türlerinde olduğu gibi sosyal yapının içinde iktidar ve hiyerarşinin yoğun görüldüğü cezaevi kültüründe de kadınların yaşam pratikleri farklı dinamiklere ve rollere göre şekillenmektedir. Özellikle koğu içi ilişkileri şekillendiren güç ve iktidar kavramları kadınlarası ilişkileri oluşturmada önemli bir rol oynadığı gözlemlenen başka bir olgudur. Hükümlü kadınların cezaevi kültürünü ve kodlarını anlamasına ve uygulamasına yardımcı olan dayanışma ve arkadaşlık ilişkileri iken hükümlüler aralarında oluşan husumet ve düşmanlığın

cezaevini kadınlar için bir o kadar yaşanması zor bir hale getirdiği gözlemlenmiştir. Farklı sosyal ağın incelendiği bu araştırmada hükümlü kadınların yaşam pratikleri içinde kendileri konumlandıkları statüler her gün yeniden şekillenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Antropoloji, Hukuk Antropolojisi, Kadın Cezaevi, Kadın Mahkumlar, Sosyal Ağlar

ABSTRACT

There are in total only five prisons for women in Turkey and therefore facilities and conditions are insufficient for women prisoners. Furthermore, there has not been sufficient research made on women prisoners. The existing research mostly focuses on women's criminality and the types of crimes committed. However the living conditions of women prisoners within the prison, the life dynamics and social lives of the women within the prison have not been sufficiently examined. This research aims to understand the dynamics lying under the friendships, solidarity or conflict relations of women prisoners from an anthropological approach. The research focuses on whether various dynamics such as types of crime, women's life experiences in and out of prison, their social environment has affected the communication networks among women and the manner in which these were effective.

The aim of the study which is the result of a field research that lasted from March 2011 to March 2012 in the Adana closed women's prison, is to understand how imprisoned women perceive and understand each other and to examine how these women fictionalize the relations among themselves. In total 58 women prisoners were interviewed; participant observation and thorough interview methods were used. The aim was to understand concepts such as power, guilt, hierarchy, chastity, sharing of common fate, solidarity, conflict, rulership, virtual family bonds and friendship by through analysis of the relations among women, In the research account the real names of the women have not been used.

The research results show that the imprisoned women cast roles and characters for themselves and for other women within the new community that they create and that they continue to live in on a daily basis. It was especially observed that women who are away from their families recreate a "virtual" family and family relations are established for themselves within these new families. As it is the case in most kinds of relationships, in prison culture intense power and hierarchy are observed the life practices of women. Relationships are shaped according to these dynamics and roles. It is also another observed fact that especially concepts of power and hierarchy which give shape to relations within the ward also play an important role in giving shape to relations between women. While solidarity and friendship help prisoner women to understand

and apply the prison culture and codes, it was also observed that animosity and hostility between imprisoned women makes the prison a very difficult place to live in for these women. In this research where different types of social networks were examined, the self determined status of women are being reshaped every day.

Key Words: Anthropology, Anthropology of Law, Prison, Women Inmates, Social Network

*Eşim Murat Gökçe,
İkizlerimiz Maya ve Atlas'a...*

TEŞEKKÜRLER

Yeditepe Üniversitesi'ni kurarken Antropoloji biliminin önemi kavrayıp üniversitede ilk bölümler arasında Antropoloji bölümünü açan Sayın Bedrettin Dalan'a bu geniş vizyona sahip olduğu için, üniversitemizin kurucu Rektörü rahmetli Prof. Dr. Ahmet Serpil'e bölümümüzden desteklerini hiç eksik etmedikleri ve bizi anladıkları için teşekkür ederim.

Kendisinin hem öğrencisi hem de asistanı olma şansı yakaladığım, sadece akademik hayatımda değil iş hayatımda da yolunu takip ettiğim, kendini Antropoloji bilimine ve bölümümüze adanmış bölüm başkanımız Prof. Dr. Akile Gürsoy'a nezaketi, desteği, vizyonu, hocalığı, yol göstericiliği, disiplini ve en önemlisi şefkati için teşekkür ederim. Benim bu bilimi öğrenmemi ve sevmemi sağlayan, zorluklarla mücadele etme cesareti veren danışmanım ve hocama teşekkür ederim. Öğrencisi olma fırsatı yakaladığım günden beri beni yalnız bırakmayan, tez yazım sürecinde benden desteklerini esirgemeyen, kadın çalışmaları alanında bana yol gösterici olan hocam Prof. Dr. Belkıs Kümbetoğlu'na teşekkür ederim.

Henüz yüksek lisans öğrencisiyken tanıştığım sadece doktora tezimde değil yüksek lisans tezimde de elini üzerimden çekmeyen hem danışmanım hem de hocam olan, engelleri aşmamı sağlayan, desteği, arkadaşlığını, iyi yüreğini hep hissettiğim Yrd. Doç. Dr. Yaprak Civelek'e teşekkür ederim. Sadece kişisel yardımlarının ötesinde babası Savcı Vahit Civelek'in de araştırmanın gerçekleşmesinde önemli katkıları olduğu için teşekkür ederim. Omuz omuza çalışma fırsatı yakaladığım, Antropoloji Bölümü'nün belki de bana kattığı en özel değerlerden biri olan dostum Işıl Demirel'e her zaman yanımda olduğu için teşekkür ederim.

Kısa bir süre önce tanıma fırsatı bulduğum, yardımlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet Bayrakdar'a teşekkür ederim. Asistanlığını yaptığım, akademik hayatım boyunca bana destek olan hocalarım, Prof. Dr. Hande Birkalan Gedik'e kadın çalışmaları alanında ilerlemem konusunda bana destek olduğu için, Yrd. Doç. Dr. Arif Acaloğlu'na tez yazım sürecinde destek olup, gayret göstermemi sağladığı için teşekkür ederim.

Var olma sebeplerim, hayatımın her alanında beni koşulsuz seven ve destekleyen, kararlarım saygı duyan ve cesareti onlardan aldığım canım aileme teşekkür ederim. Bana güçlü olmanın, ayakları üzerinde durmanın erdemini öğreten babam Semih Kulak'a, endişelerini bir kenara bırakıp kariyerim konusunda bana destek olan, benimle heyecanlanıp, korkan, kolları her yere uzanan, ailemizin temeli, Maya ve Atlas'a sahip olduktan sonra kendisine tekrar tekrar hayran kaldığım anneliği, kadınlığı öğrendiğim canım annem Nilgün Kulak'a, İngiltere'den bana güç ve destek veren, hümanistliğine her zaman hayran kaldığım diğer yarım, özlemim, kardeşim Sinem Kulak'a teşekkür ederim.

Tezimi benimle beraber yazan, benimle heyecanlanıp, üzülen ve uykusuz gecelerimin ortakları, bana yaşama gücü veren, küçük tekmeleriyle tezi yazarken bana destek olan bebeklerim Atlas ve Maya'ya teşekkür ederim. Uykusuz kalarak onları yorduğum, stresli günlerimde onları da strese soktuğum için özür dilerim.

Bana maddi manevi her türlü desteği veren ama en önemlisi bana tez çalışmam sırasında Maya ve Atlas'ı hediye eden sevgili eşim, hayat arkadaşım, sırdaşım ve tez ortağım Murat Gökçe'ye tüm bu zorlu süreç boyunca beni yalnız bırakmadığı, benimle aynı sıkıntıları çektiği için teşekkür ederim.

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı ve ARGE grubuna bana cezaevinde araştırma yapma fırsatı verdikleri ve şeffaflıkları için, Adana cezaevinde çalışan müdür ve tüm personele bana sağladıkları kolaylıklar ve iyi niyet için teşekkür ederim.

En önemlisi kapalı kapılar arasında yaşamlarını sürdürdükleri halde bana gönüllerinin kapısını açan, sırları, umutlarını, korkularını paylaşan ve bana güvenen cezaevindeki tüm mahkum kadınlara teşekkür ederim. Onlar benim tez yazma sebebim, onlar olmasa bu çalışma gerçekleşmezdi. Adana Kadın Kapalı Cezaevi'ndeki mahkum kadınlar nezdinde tüm hükümlü kadınlara seslerine duyma ve duyurma şansı verdikleri için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
TEŞEKKÜRLER	VII
İÇİNDEKİLER	IX
HARİTALAR	XII
TABLolar	XIII

1. GİRİŞ	1
1.1 SUÇ VE CEZA	3
1.2 HUKUK ANTROPOLOJİSİ	12
1.2.1 Hukuk Antropolojisinin Kurucuları	13
1.2.2 Hukukun Evrimci Teorileri ve Eleştirisi	21
1.2.3 Neo-Evrimci Teoriler	26
1.2.4 Fonksiyonalizm-İşlevselcilik Teorileri	29
1.2.5 Hukuk Antropolojisine Çoğulcu Bir Yaklaşım	35
1.2.6 Günümüzde Hukuk Antropolojisi	47
1.3 FEMİNİST TEORİSİ VE FEMİNİST HUKUK	50
1.3.1 Kadın Hareketinin Oluşumu	50
1.3.1.1 Ataerkillik	68
1.3.1.1.1 Ataerkil Sistem	76
1.3.1.1.2 Hegemonik Erkeklik	79
1.3.2 Feminist Hukuk Teorisi	84
1.3.2.1 Feminist Hukuk Teorisinin Doğuşu ve Farklı Feminist Hukuk Teorileri	86
1.3.2.2 Feminist Hukuk ile İlgili Çalışmalar	90
1.4 KADIN SUÇLULUĞU	93
1.4.1 Geleneksel Teoriler	95
1.4.2 Feminist Teoriler	99
1.4.2.1 Özgürleşme Teorisi	100
1.4.2.2 Güç-Kontrol Teorisi	102
1.4.2.3 Centilmenlik Teorisi	103
1.4.2.4 Ekonomik Teori	105
1.5 TARİHSEL SÜREÇTE CEZAEVİ	107
1.5.1 Batı'da Cezaevlerinin Tarihsel Gelişimi	108
1.5.2 Osmanlı Tarihinde Cezaevleri	114
1.5.3 Cumhuriyet Dönemi Cezaevleri	121
1.5.3.1 Türk Hukukunda Cezaevlerinin Doğuşu ve Gelişimi	122

1.5.4	Kadın Cezaevleri.....	124
1.5.4.1	Kadın Mahkumlar ve Cezaevi	125
1.6	SOSYAL AĞ TEORİSİ (SOCIAL NETWORK THEORY).....	132
1.6.1	Bir İletişim Türü: Dedikodu	140
1.6.1.1	Dedikodu ve Kadının Rolü	148
1.6.2	Cezaevi ve <i>Habitus</i> Kavramı	154
1.6.3	Cezaevi ve Sosyal Yapısı.....	160
1.6.3.1	Adana Kapalı Kadın Cezaevi.....	165
1.6.4	Cezaevinde Küçük Gruplar.....	169
1.6.5	Cezaevinde Kadın Yaşantıları ve Kadınlar Arası İlişkiler.....	170
1.6.6	Cezaevinde Annelik.....	179
1.7	ARAŞTIRMANIN AMACI.....	183
1.8	ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	185
1.9	ARAŞTIRMANIN ODAK NOKTASI.....	186
2.	ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	187
2.1	ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	187
2.2	ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU.....	190
2.3	ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	193
2.4	SAHA SÜRECİ.....	193
2.4.1	Alana Girerken.....	193
2.4.2	Mekanı Anlamak ve İlk Temas.....	196
2.4.3	Alan ve Araştırmacı “Ben”	199
3.	BULGULAR.....	203
3.1	CEZAEVİNİN GENEL YAPISI VE MAHKUMLAR.....	203
3.2	KOĞUŞLARIN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ	204
3.3	CEZAEVİNDE GÜNLÜK YAŞAM	207
3.3.1	Koğuş ve Ev Algısı	209
3.4	HÜKÜMLÜ KADINLARIN BİLGİLERİ.....	214
3.4.1	Günlük Yaşam	215
3.4.2	Alışveriş ve Temizlik Hizmetleri.....	217
3.4.3	Kurslar ve Sosyal Aktiviteler.....	220
3.4.4	Görüş Günleri: Aile ve Çocuklar	221
3.5	KADINLARARASI İLİŞKİ TÜRLERİ	224
3.5.1	Arkadaşlık.....	224
3.5.2	Husumet ve Çatışma	228
3.5.2.1	“Düşmandaş” ve “Arkamdaş”	232

3.5.3	Hiyerarşik Yapı.....	234
3.5.3.1	Koğuş Mümessili	235
3.5.3.2	Koğuş Ağası.....	237
3.5.3.3	Ayakçılar- Sıracılar	239
3.5.3.4	İstenmeyenler	240
3.5.4	Kadınlık Halleri	241
3.5.4.1	Annelik.....	241
3.5.4.2	Özel İlişkiler.....	245
3.5.4.3	Ayrımcılık	247
4.	BULGULARIN ANALİZİ	249
4.1	KADIN SUÇLULUĞU VE KADIN CEZAEVİ.....	249
4.2	ATAERKİLLİK VE KADIN CEZAEVİ	252
4.3	KOĞUŞ VE ALAN KAVRAMI	262
4.4	KADINLARARASI İLETİŞİM AĞLARI	272
4.4.1	Aile İlişkileri	273
4.4.2	Annelik.....	276
4.4.3	Arkadaşlık ve Husumet.....	280
4.4.3.1	Bilgi: Dedikodu.....	282
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	287
	KAYNAKÇA.....	292
	EKLER.....	313
	EK- A TABLOLAR.....	313
	EK- B ARAŞTIRMA İZİNLERİ.....	343
	FOTOĞRAFLAR	349
	GAZETE HABERLERİ.....	354

HARİTALAR

HARİTA 1 ADANA KADIN KAPALI CEZAEVİ	345
HARİTA 2 ÜLKELERE GÖRE KADIN HÜKÜMLÜ SAYILARI	346

TABLÖLAR

TABLO 1 2000-2016 YILLARI ARASI TÜRKİYE’DE KADIN HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU SAYILARI	127
TABLO 2 YAŞ GRUPLARINA GÖRE TUTUKLU/ HÜKÜMLÜ DAĞILIMI.....	130
TABLO 3 SOSYAL AĞLAR ÖRNEK DİYAGRAMLARI	134
TABLO 4 CEZA İNFAZ KURUMU İDARİ YAPISI	168
TABLO 5 CİNSİYETE GÖRE İNFAZ KURUMLARINA GİREN HÜKÜMLÜLER, 2000-2016	178
TABLO 6 CEZAEVİ KOĞUŞ İÇİ HİYERARŞİK YAPI	235
TABLO 7 DÜNYA GENELİNDE ÜLKELERE GÖRE KADIN HÜKÜMLÜ SAYILARI.....	313
TABLO 8 DÜNYA ÇAPINDA 1987 YILINDA GERÇEKLEŞTİRİLMİŞ OLAN HUKUK ANTROPOLOJİSİ ARAŞTIRMALARI (ÖRNEK).....	317
TABLO 9 2015 YILINDA DÜNYA GENELİNDE DEVAM EDEN CEZAEVİ ARAŞTIRMALARI	318
TABLO 10 2009 YILI CEZA İNFAZ KURUMLARI LİSTESİ	322
TABLO 11 BÖLGELERE GÖRE HÜKÜMLÜ SAYISI, 1999–2011	331
TABLO 12 2010 YILI SUÇ TÜRÜ VE SUÇUN İŞLENDİĞİ İLE GÖRE CEZA İNFAZ KURUMUNA GİREN HÜKÜMLÜLER.....	332
TABLO 13 CEZA İNFAZ KURUMLARININ YILLARA GÖRE MEVCUT SAYILARI	338
TABLO 14 ALAN ARAŞTIRMASI KATILIMCI ÖZELLİKLERİ (MART 2011-2012)	339
TABLO 15 ADANA CEZAEVİ KOĞUŞLARA GÖRE HÜKÜMLÜ VE MAHKUM SAYISI (2011 MART)	341
TABLO 16 ARAŞTIRMA TAKVİMİ	342

1. GİRİŞ

Antropoloji bilimi farklı kültürleri ve onun yansımalarını toplumun küçük gruplarında arayan ve inceleyen bir disiplindir. Farklı toplumları ve kültürleri, kültürün en küçük birimlerinde gözlemlene çabası ancak bu kültürle yaşayarak, dünya görüşlerini anlayarak daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Bunun için alan araştırması ve katılımlı gözlem antropoloji biliminin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Bu noktadan hareketle toplumun belki de en kapalı alanlarından biri olan ki bu sosyal anlamda kapalılıktan öte mekansal kapalılığı içeren cezaevi kültürü, incelenmesi gereken alanlardan biri olarak araştırmamın alanını belirlemektedir. 1 Mart 2011 - 1 Mart 2012 tarihleri arasında katılımlı gözlem yoluyla yapılan alan araştırması Adana Kadın Kapalı Cezaevinde gerçekleşmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de suçlu oranlarına göre yetersiz olan kadın cezaevleri, kadın mahkumların erkek mahkumlara kıyasla daha fazla yoksunluk çektiği, toplumsal cinsiyet açısından ayrımcılığa uğradığı alanlardan biridir. Yeterli sayıda kadın cezaevi olmaması nedeniyle birçok hükümlü ve suçlu kadın yaşam alanlarından; ailelerinden ve çevrelerinden uzakta başka şehirlerde cezalarını çekmektedir. Bundan dolayı kadın cezaevinde yapılan çalışma kadınlar arası ilişkilerin incelenmesini daha anlamlı kılmaktadır. Çocuklarından, ailelerinden uzakta yaşayan hatta çoğu zaman görüşme imkanı bulamayan kadın mahkumların birbirleriyle kurdukları ilişkiler ağı, erkek mahkumlara göre daha farklı bir yapıyı beraberinde getirmektedir. Ataerkil yapının içinde yaşayan bu kadınlar için sosyal roller, ilişkiler, hiyerarşik yapı, toplumsal statü yeniden şekillenmektedir. Bilinen yaşamlarının aksine erkeksiz bir mekanda hiyerarşik yapının yeni sahipleri kadınlardır ve tüm sosyal statüleri buna göre yeniden şekillenmekte, yeni öğretilerle her gün yeniden değişmektedir.

Literatür çalışması sırasında karşılaşılan, Türkiye’de suç ve cezaevi üzerine yapılan çalışmaların çoğu suç oranları, suç türleri, yeniden suç işleme potansiyelleri gibi değişkenler üzerinden yapılan çalışmalardı. Ancak mevcut literatürde eksik olan kadın mahkumların cezaevindeki yaşam süreçleri üzerine yapılmış araştırmalar oldukça yetersizdi. Bu boşluğu kapatmak ve hükümlü kadınların tutukluluk dönemlerinde oluşturdukları alt kültür ve dinamikleri anlamak adına araştırma, suçun nedenlerini anlamaktan öte kadınların cezaevi koşullarıyla nasıl başa çıktığı ve burada kurdukları ilişkileri ve sosyalleşme çabalarını anlama üzerine kurgulanmıştır. Bireysellikten öte kadınların birbirleriyle kurdukları ilişkiler, günlük deneyimleri, kendileri dışındaki çevrelerini, kadınların dünyasından anlama çabası içinde olan araştırmanın ana hatları cezaevinde kadınların yeni *habitus*¹lerinin zaman içinde nasıl kurduklarını incelemektedir.

Hükümlü kadınlar üzerinden koğuş içi dinamikleri açıklamaya çalışacak olan çalışmada öncelikli olarak eski dönemlerden toplum tarafından suç ve ceza algısı ve devamında cezaevine kadar uzanan cezalandırma sistemlerini kavramsal olarak açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonra ise suçlu kadınlar ve tezin ana çerçevesini belirleyen feminist hukuk üzerinden kadın suçluluğu incelenecektir. Sosyal ağ analizinin koğuş içi ilişkileri ve kadınlar arası ilişkileri anlamada vazgeçilmez bir yaklaşım olması sebebiyle kadın yaşantıları bu teorinin üzerine oturtularak anlamlı hale getirilmeye çalışılacaktır. Son bölümde ise tüm bu teorilerle araştırma bulguları bir araya getirilerek araştırmanın sonuçları değerlendirilmektedir. “Kadın Kapalı

¹ Bourdieu’ya göre habitus, toplumsal faillerin algılama, hissetme, düşünme ve davranma şemaları olarak içselleştirdikleri toplumsallık anlamına gelir. Buna göre habitus, toplumsal faillerin günlük hayattan siyaset alanına, kültürel beğenilerden konuşma tarzına kadar bütün toplumsal pratiklerini yapılandıran içsel yapıdır (Bourdieu, 1980:37-8).

Cezaevindeki Hüküm Giymiş Kadınlar Arası İlişkiler Ağı” başlıklı tez çalışmasının antropolojik bir perspektifle sunulan bulguları incelenmektedir

1.1 Suç ve Ceza

Alan araştırmasının gerçekleştirildiği yerin cezaevi olması nedeniyle, suç ve ceza kavramları üzerine kurulmuş bir kurum olan cezaevi, elbette üstünde durulması gereken kavramlardır. Daha ziyade hukukçuların ve hukuk sosyologlarının bir çalışma alanı olan bu kavramlara değinmekte fayda vardır. Ceza kavramı, hukukun ana kavramlarından biri olsa bile farklı sosyal bilimciler de bu kavramın tanımlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Cezanın amacı ve işlevi üzerine birçok farklı bakış açısı bulunsa da karşın bazı yönleriyle birbirine benzerlik göstermektedir.

Suç, evrensel bir olgudur. Toplumların gelişim süreçlerine bakıldığında ise, her türlü sosyal yapıda suçun var olduğu görülmekte ancak neyin suç neyin olmadığı ise toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bu bakımdan suç aynı zamanda görecelidir (Dönmezer, 1994:49). İşe bu yüzden günümüze kadar gelen “suç” tanımı değişiklik göstermekte hatta tek bir tanım altında toplanamayacağı ortaya çıkmaktadır. Platon’dan Aristoteles’ten günümüze kadar farklı düşünürler suçu farklı tanımlamaya çalışmıştır. Platon’ a göre suç, ruhun bir tür hastalığıdır ve ihtiraslar (istek arzu, kıskançlık, hiddet gibi), zevk aramak ve cahillik olmak üzere üç kaynağı vardır. Platon’a göre bu üç kaynaktan ancak ceza aracılığıyla kurtulunur, ceza suçluyu aydınlatarak ıslah eder. Hipokrat ise suçu insanların bedensel yapıları ve beden şekilleriyle karakter arasında bir ilişki olarak değerlendirir. (Dönmezer, 1994:2-3).

Günümüzde suçu dört farklı bakış açısıyla tanımlamak mümkündür. Yasal bakış açısına göre suç, ceza yasalarını ihlal eden insan davranışıdır. Paul W. Tapan’a

göre, suç bir savunma veya mazeret olmaksızın ceza yasasının kasıtlı ihlali ve suçu ya da kabahat olarak cezalandırılan bir eylem olarak tanımlar. Siyasal bakış açısına göre suç, yasaya güçlü gruplar tarafından yerleştirilen daha sonra davranışın istenmeyen seçilmiş biçimlerini yasadışı olarak etiketleyen bir ölçütün sonucudur. Sosyolojik bakış açısına göre ise, bu tabiatta var olan toplumsal sistemin korunması için, baskılanması gereken veya gerekli varsayılan bir anti sosyal davranış olarak görülür. Ayrıca suçu işleyen kişinin ve suçun niteliğine bağlı olarak değişimlerin olduğu görülmüştür (Polat, 2009:30). Son olarak psikolojik bakış açısına göre suç, kötü uyumun bir şeklidir. Bu bağlamda suç bir davranış problemidir. Özellikle ceza yasasına karşı olan ve genel olarak kabul edilebilir bir sosyal düzen çerçevesinde sıkıntılara neden olan insan faaliyetidir (Schmallager 2002 aktaran İçli, 2007, 23-4). Görüldüğü üzere suçun farklı bakış açısına bağlı olarak tek bir tanımı yoktur. Suçun tanımlanması, toplumların içerisinde bulundukları zaman diliminin toplumsal özellikleri ve toplumsal yapılarına bağlı olarak şekillenmektedir (Önkal, Sarı, 2010 ve Yücel,1973:11).

Dönmezer'in suçun niteliğini evrensel ve göreceli olarak değerlendirmesi dışında suçun yaralı olduğu yaklaşımı da vardır (Dönmezer, 1994:49-50). Durkheim'e göre suç bir sosyoloji olayıdır ve kendisine özgü bir açıklık ve enerji belirten kolektif duyguları ihlal eder. Suç normaldir, çünkü içinde suç işlenmeyen bir toplum tasavvuru imkansızdır. Suç zorunludur, çünkü suçların ihlal ettiği duygular bütün kişilerin vicdanlarında vardır, bunun tersi olan duyguların kişi vicdanında yerleşmesine ise imkan yoktur. Suç yaralıdır, çünkü suç bulunmada ii, toplum mutlak bir durgunluk içinde kalırdı, bu durumda sosyal değişime aracı olmazdı (Dönmezer, 1994:50).

Erem; “Suç işleyen kimsenin ıslahını sağlamak için devletin kanunla tespit ve hükümle tatbik ettiği tedbirler cezadır” derken, (Erem, 1984:152-3) Dönmezer ve Erman ise cezanın tanımını şu şekilde yapmışlardır:

“Ceza, topluma büyük ölçüde zarar veren fiiller karşılığı olarak devletin son çare olarak kanun ile yarattığı ve izlediği diğer amaçlar yanında, özellikle suç işleyeni bazı yoksunluklara tabi kılmak ve toplumun işlenen fiili onamama tutumunu belirtmek üzere ilke olarak bir yargı kararı ve suçlunun sorumluluk derecesi ile orantılı biçimde uygulanan korkutucu, caydırıcı bir müeyyidedir” (Dönmezer ve Erman, 1999:543).

Bentham’a göre her ceza zarara neden olur ve kötülük barındırır. Bununla beraber daha büyük kötülüklerin önüne geçilebilmesini sağladığı ölçüde ceza meşru ve gereklidir (Bentham aktaran Öztürk ve Erdem, 2005:178). Öztürk ve Erdem’e göre;

“ancak kanunla konulabilen, amacı, suç işlediği yargısal bir karar ile sabit olan kimseyi, yine yargısal bir kararla kusurunun karşılığı olarak bazı yoksunluklara tabi kılarak, ıslah etmek (özel önleme) ve genel önlemeyi temin etmek olan korkutucu yaptırıma ceza denir” (Öztürk ve Erdem, 2005:279).

Acı ve ıstırap verici bir niteliğe sahip olma, cezanın özelliklerinden sayılmakta ve çoğu hukukçu ve sosyal bilimci cezanın temel özelliği olarak bu yönü vurgulanmaktadır. Foucault, “Hapishanenin Doğuşu” adlı eserinde azabı şöyle tanımlar, “azap dayanılması az veya çok olanaksız olan, acı veren bedeni cezadır (Foucault, 2006:73). İçel, Sokullu vd.; cezanın kişiyi yoksunluklara tabi tutmanın yanında, suçluyu ıslah etme, topluma yeniden kazandırma ve korkutuculuk özelliğinden dolayı suç işlemeyi önleme işlevine ve yapıcı yönlerine vurgu yapmıştır (İçel, Sokullu, vd., 2000:4).

Cezanın, ıstırap ve acı niteliklerine yer vermeyen ve tersine bu niteliklerin cezanın tanımını dışına çıkarılması ve ıslah tedbirinde geçici bir etken olan acının en aza indirilmesi görüşünde olan Erem, Danışman ve Artuk’a göre ceza; suç işleyen bir kişinin ıslahı için devletin kanun ile belirlediği ve hükümle uygulamaya koyduğu tedbirler bütünüdür. Cezada özel önlemeyi ön planda tutan bu yaklaşım, ceza kavramının anlam ve kapsamının sürekli olarak değiştiğini ve geliştiğini, bu yüzden tanımının zor olduğunu vurgulamaktadır (Erem, Danışman ve Artuk, 1997:682-694). Cesare Beccaria 204 yıl önce yazdığı “Suçlar ve Cezalar Hakkında” adlı çalışmasında “Bir cezanın kendisinden beklenen faydaları temin edebilmesi için, bu cezanın verdiği azap ve şiddetin, o suçun işlenmesinden hasıl olacak faydayı aşmış bulunması kafiştir. Bu hududu geçen bütün cezalar ise faydasız ve nihayet zulümdür” görüşünü savunmuştur (Beccaria, 2004:28).

Yukarıda açıklanan tüm bu farklı görüş ve tanımlar bağlamında esas öne çıkarılması gereken nokta, suçun sonucu oluşan cezanın daha çok caydırıcı nitelik taşıyarak, suç işlemiş kişilerin topluma yeniden kazandırılmasıdır. Cezanın anlam ve hukuka uygunluğunu bir bedel ödeme anlayışında bulan Mutlak Teorinin mimarlarından Platon’a göre, suç ile bozulan toplumsal düzen, cezalandırma ile tekrar sağlanabilir (Nuhoglu, 2001:99).

Suç ve ceza insanlık tarihi boyunca var olan ancak değişim ve gelişim gösteren kavramlardır. Toplumdan topluma hali hazırda farklılık gösteren suç ve ceza kavram ve yaklaşımları, günah ve suçun aynı anlama geldiği zamanlardan başlayarak hukukun üstünlüğü ve insan hakları anlayışına kadar uzun bir süreçten geçmiştir. Bununla birlikte cezanın gelişim süreci birçok toplumda ortak özellikler göstermektedir. Örneğin, toplumdan kovularak, tüm hakların yitirilmesi ve korumasız

kalınması cezanın en eski biçimlerindendir. Bu yumuşak cezalandırma şekline ek olarak eski toplumlarda işkenceli öldürme, organ kesme, suda boğmak, diri diri gömmek, kazanda kaynatmak, fırına atmak, hayvanlara parçalatmak gibi yöntemler kullanılarak öldürme veya örneğin yalan söyleyenin dilinin kesilmesi gibi yöntemler de birer sert cezalandırma yöntemi idi (Yüce, 1996:673).

Her devirde, o devrin özelliklerine göre cezalandırma anlayışları oluşmuştur. Bu cezalandırma anlayışları, o toplumun sosyal, siyasal, ekonomik ve dinsel yapısı ile ulaşmış olduğu medeniyet seviyesine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin eski dönemlerde suçun sadece mağduru ilgilendirdiği, toplumu ilgilendirmediği düşünülür ve böyle kabul edilirdi. Bu dönemlerde, mağdurun veya mağdurun ailesinin faili affetmesiyle veya öç almasıyla fail kurtulabilirdi (Taner, 1953:22). Bir başka örnek de ilkçağda suçlunun, toplumun da düşmanı olarak değerlendirilmesi ve suçluya ölüm cezası, sakat bırakma cezası, sürgün cezası, köle yapma cezası ve para cezası gibi cezalar verilmesidir (Demirbaş,2003:85). Bu dönemlerde insan hakları anlayışının gelişmemiş olması ve insan haklarına karşı yaptıkları aşırı katı cezalar verilmesini normal kılmaktaydı.

1600'lü yıllardan itibaren, şehirleşmenin ve deniz aşırı kolonileşmenin ortaya çıkardığı ticari pazarın genişlemesiyle işgücü gereksinimi de artmış ve buna bağlı olarak cezalandırma yöntemleri de değişime uğramıştır. Bu değişimin neticesi olarak İngiltere ve Hollanda'da cezaevi reformu gerçekleştirilmiştir. Bu dönem 17. yüzyıla kadar devam etmiş, sonrasında ise 16. yüzyılın tersine Avrupa ve Amerika'daki hızlı nüfus artışı, işçiler, toprak sahipleri ve tüccarlar arasındaki uçurumun yükselmesi, toplumun ekonomik durumunu kökünden sarsmış ve suç oranlarının artmasına paralel olarak kamu düzeninin korunması amacıyla ölüm cezası yeniden kendisini

göstermiştir (Dönmezer ve Erman, 1994:547). Bu dönemdeki, cezalar, birçok yapıta da konu olmuştur. Bu dönemde Beccaria, “Suçlar ve Cezalar Hakkında” isimli ünlü eserini yayınlamış ve yaşadığı dönem içindeki acımasız cezaları gördükten sonra şu yazıyı yazmıştır;

“Bir cezanın, bir ya da birden çok kişi tarafından bir yurttaşa karşı uygulanan kaba bir güç, şiddet olmaması ve sayılmaması için, her şeyden önce kesinlikle herkese açık, çabuk, kaçınılmaz, belli koşullarda olabilir yaptırımların en ılımlısı ve en azı, suçların ağırlığıyla orantılı ve yasalar tarafından belirlenmiş bulunması zorunludur” (Beccaria, 2004:222)

İşkenceye karşı görüşlerini ortaya koyan Beccaria, içinde bulunduğu dönemde yaygın olarak uygulanan ölüm cezasını da sorgulamış ve zorunlu değilse ölüm cezasının verilmemesi gerektiğini, ılımlı ve sürekli cezaların ölüm cezasına göre daha etkili olduğunu savunmuştur. Yine Beccaria’ya göre; cezaların bedeline çabuk karar verilmeli ve hızlı infaz edilmelidir. Çünkü cezalandırmadaki uzun gecikmeler, cezanın etkisini azaltacağı gibi, cezayı, cezadan çok bir gösteriye çevirecektir (Beccaria, 2004:85-131).

17. yüzyıla kadar uygulanan Beccaria’nın işkence hakkındaki görüşleri doğrultusunda cezaların iki çeşit olduğu söylenebilir. Birinci olarak, ölüm cezaları (asma, kafa kesme, suda boğma, taşlama, hayvanlara bağlayıp sürüklenme, vb.) ikinci olarak da değişik bedensel cezalar (kırbaç, falaka, damga, dağlama, değişik işkenceler, zorlu iş çalıştırmaları vb.) (Kunter, 1943:414). Bedene uygulanan aşırı ve işkenceye dönük cezalar, 18. yüzyıldan itibaren, ceza ile caydırmanın temel hedefi olmaktan çıkmaya başlamıştır (Foucault, 1993:8).

Bugün gelinen noktada; bedene yönelik olarak uygulanan cezalar bazı ülkeler hariç ortadan kalkmış ve bu cezaların yerini özgürlüğü bağlayıcı cezalar almıştır. Günümüzün çağdaş ceza hukukunda bedensel ceza olarak uygulanan tek ceza, ölüm cezasıdır. Eskiden, caydırıcılık etkisinden dolayı gözler önünde hunharca uygulanan ölüm cezaları, bugün artık sade ve basit bir şekilde infaz edilmektedir (Foucault, 1993:3). Günümüze bakıldığında insanı aşağılayıcı nitelikteki cezaların terkedildiği ve cezanın infazındaki aleladeğin ortadan kaldırıldığı görülmektedir.

18. yüzyılda adli işkencede insan bedeni, suçun uygulama noktasını oluşturmuştur (Foucault, 1993:85). Bu dönemde uygulamasına başlanan ve daha insancıl gibi görünen hapis cezasının infazı da daha sonraları insanlık dışı şekillerde gerçekleştirilmiş ve çok kötü şartlarda uygulanan bir işkenceye dönüşmüştür. 18 ve 19. yüzyılda hapis cezaları, öldürme ve bedensel hasar bırakma gibi katı cezaların yerini alarak daha yaygın şekilde uygulanmaya başlamıştır. Bilimsel bilginin gelişmesi ve aydınlanma hareketleriyle, insanın doğuştan bazı haklara sahip olduğu düşüncesi gelişmiştir (Gökçen, 2002:46). Bu düşünce sayesinde hapis cezası başta olmak üzere, cezaların infazında iyileştirme gündeme gelmiştir. Bununla beraber, acı çektirici ve işkenceye dönük bedensel cezalar ve halka açık yapılan bazı uygulamalar, 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir (Foucault, 1993:47). Ayrıca günümüz de dahi aleni yapılan infazlar ve işkenceye dayalı cezalandırmalar, insan haklarının ve hukukun gelişmediği bazı ülkelerde sürdürülmektedir. Bu ülkelerin en büyük dayanağı ya din, gelenekler ya da eski kültür öğretileri olmuştur.

Yukarıda bahsedilen tüm ceza türleri tarih boyunca suça karşı yapılan tepkileri göstermiştir. Ancak cezanın amacına yönelik iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar cezanın geçmişe mi yoksa geleceğe yönelik mi olduğu üzerinedir. Cezanın

geçmişe yönelik olduğunu savunanlara göre, geçmişte işlenen kötülük nedeni ile ceza verilir. Cezanın geleceğe yönelik olduğunu savunanlar ise gerek uygulandığı kişi gerekse toplum üzerinde, gelecek bir yarar sağlayacağı için ceza verilir (Dönmezer, 1997:559 ve Soyaslan, 1996:176). Genel olarak cezanın amacına yönelik yaklaşımlar üç ana teoriyle açıklanır, mutlak, nispi ve karma teorisi.

Mutlak teoriye göre, cezanın uygulanması araç değil, amaçtır. Mutlak ceza teorisine göre, suç işlemiş kişiye ceza verilmesinden bir yarar ve sonuç beklenmemelidir. Yani cezanın amacı sadece cezalandırmaktır ve failin topluma karşı gerçekleştirdiği eylemi nedeni ile acı ve ıstırap duyması, kusurlu davranışının kefareti ödemesidir (Doğan, 2010:39-40). Ünlü düşünürlerden Kant ve Hegel mutlak ceza teorilerinin savunucularındandır. Kant’a göre, suça karşı ceza uygulaması, ahlaki şuurun kesin emri olup, ödetme zorunludur. Hiçbir yararı olmasa da ceza yine de uygulanmalıdır. Buna “ahlaki kefare” denilmektedir. Hegel’e göre ise, suç hukukun bir inkarıdır. Bunun ortadan kaldırılabilmesi için ceza uygulanmalıdır. İnkârın inkarı olarak bilinen bu görüşe de “hukuki kefare” denilmektedir (Ag Hukuk Sitesi, 11.01.2017). Bu teoriye yapılan eleştirilenden belki de en önemlisi mutlak teorisinin cezalandırma dışında bir seçenek üzerinde durmamasıdır. Kefalet ve adalet teorisi olmak üzere ikiye ayrılan mutlak teorilerde asıl amaç kefaret ödetmektir. Oysa insanlar arası ilişkilerde pek çok kusurlu hareket cezalandırılmaz, bu teori failin ne zaman ve hangi durumda cezalandırılacağını açıklamamakta devletin cezalandırma yetkisini sınırlandırmaktadır. Ayrıca kişi, günah işlediği için değil toplumsal yaşamı tehlikeye düşürdüğü için cezalandırılmalıdır (Doğan, 2010:43 ve Centel, Zafer, Çakmut, 2005:545).

Bir diğerk teori ise nispi (önleme) teoridir. Bu teori ise mutlak teoriye karşı olarak suça değıl amaca odaklanmıştır ve ceza gelecek için verilir. Protagoras tarafından geliştirilen teorinin savunucuları arasında Grotius, Montesquieu, Beccaria ve Feuerbach yer almaktadır (Doğank, 2010:44). Suç işleyenin bir daha suç işlememesi ile toplumdaki diğerk bireylerin suç işlememesi bu teorinin yöneldiğı hedefdir (Ag Hukuk Sitesi, 11.01.2017). Nispi teori genel ve özel olmak üzere iki tür önleme yöntemi sunar. Genel önleme teorisine göre, cezanın kanunda var olması, suç işlendiğı takdirde infaz edileceğinin bilinmesi, potansiyel suçluları korkutacak suç işlemekten caydırır (Öztürk ve Erdem, 2006:281). Burada amaç toplumu korumaktır. Cezanın infaz edilmesi toplum üzerinde baskı oluşturur ve diğerk bireylerin suç işlemesini engeller Özel önleme teorisi ise, failin cezalandırılıp gelecekte başka suç davranışlarının meydana gelmesini önlemektir. Fail anti sosyal davranışlarından arındırılarak yeniden sosyalleşmesi için gerekli cezayı alır. Cezanın türünü ve miktarını kusur önleme amacı belirler (Bozdağ, 2008:18). Cezanın özel önleme etkisi sayesinde üç fonksiyon yerine getirilir. Bunlardan ilki, suç işleyen kişi korkutulmuş olur ve bir daha suç işlememesi için caydırılmış olur. İkincisi, suç işleyen kişi yeniden topluma döner ve sosyalleşir. Son olarak, suç işleyen kişi bir süreliğine toplumdan uzaklaştırılır, böylece toplum geçici de olsa korunur (Doğank, 2010:46). Bu teoriye yapılan en belirgin eleştiri ise, cezanın dağılımında ve miktarında adil bir sınırlama sağlanmayışıdır. Suç tiplerinin farklı olması halinde, cezanın ağırlığının belirlenmesinde sorunlar yaşanmıştır (Centel, 2001:345-6). Genel önlemede olduğı gibi özel önlemede de suç işleyenin yeniden suç işlememesinin sağlanması için cezanın caydırıcı etkisinden yararlanılır. Ancak burada da cezaların daha ağır ve şiddetli olması sonucu doğabilir (Ag Hukuk Sitesi, 11.01.2017).

Son olarak, günümüzde cezanın amacı anlamında kabul edilen görüş mutlak ve nispi adalet teorilerinin bir birleşimi olan karma (uzlaştırıcı) teoridir. Karma görüşü savunulara, pozitivistler tarafından Klasik Okul adı verilmiştir. Teoriye göre, zorunlu olmadıkça sabit cezalardan kaçınılarak basamaklı cezalar tercih edilmiştir. Hakimlere cezaların azaltılmasını gereken sebeplerin bulunması durumunda cezayı azaltabilme hususunda geniş takdir hakkı tanınmıştır (Demirbaş, 2002:75-76). Cezalandırma hem geçmişe hem geleceğe yönelik olmalı hem suç işleme faaliyetine karşılık olarak adaletin gerçekleştirilmesine hem de toplumun suçun getirdiklerinden daha büyük bir bedeli olduğunu görmesini sağlayan genel önleme ve faile rehabilite edilmesine imkan tanıyan miktarda karşılığını veren özel önleme teorisine uygun olmalıdır. Cezalandırma, insanileşme yönünde bir eğilim ve gelişme göstermiş olmakla birlikte, cezanın ödetici amacı hiçbir zaman göz ardı edilmemiştir. (Ag Hukuk Sitesi, 11.01.2017). Ayrıca bu yaklaşım Türkiye Cumhuriyeti kanunları çerçevesinde benimsenmiştir².

Tıpkı suç gibi cezaya da bakış toplumdan topluma zaman içinde değişim geçirmiş ve geçirmektedir. Tek bir yaklaşım ve tanım yetersiz olacaktır.

1.2 Hukuk Antropolojisi

Doğrudan yasanın tarihsel soyundan gelen hukuk antropolojisi, ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında kendi kurucularının çalışmalarında fark edilmiştir. Yasal süreçlerin evrimci teoriyle misyonunu süratle oluşturmuştur; bu teorik düşünce kısa zamanda görünür olan az miktarda malzemeye meydana çıkartılmıştır. Daha az

² 5237 sayılı TCK: md 1

iddialı fakat daha fazla belirli olan yaklaşımların takip edilmesi bizi günümüze kadar getirmiştir (Donovan ve Anderson, 2006:14-5).

1.2.1 Hukuk Antropolojisinin Kurucuları

Antropoloji 18. yüzyılda epistemolojik olarak mümkün olmuştur.

Montesquieu, hukuk öğrencileri arasında bu dönemde dikkat çekmeye başlamıştır.

Ancak hukuk antropolojisinin ilk önemli çalışmalarının görülmeye başlaması 19.

yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. Yunan bilge Protagoras için (MÖ 480-

411) “Adalet ve adaletsizlik doğadan değil ancak hukuktan ortaya çıkmaktadır”

(Rouland, 1994:17). Doğal hukukun çeşitli teorileri yukarıdaki görüşü yanlış olmakla

itham etmektedirler, zira doğal adalet hukuki düşüncenin tarihi içerisinde kesintisiz

bir yol değildir. Hukukun yönetenlerin ortaya çıktığına (Hukukun Marksist teorisi de

bu görüşü paylaşmaktadır) inanan bu bilgelerin aksine, Plato ve Aristoteles hukukun

aklen, herkesin ortak niteliği olarak dikte edildiğini ve ülkenin hukuku tarafından

sonradan yorumlanan “doğal hukuk”³ olarak tanımlanması gerektiğini savunmuşlardır

(Moore, 2006:7-9). M. Villey’in bugün fikrini eklediği Aristoteles ve daha sonra St.

³ Locke’ye göre doğal hukuk; doğa durumuna uygun düşer surette insanın doğal hakları yaşam, özgürlük ve mülkiyettir. Varsayımsal doğa durumunu idealleştirilmiş özgürlük ortamı koşullarında sadece bir konu, yani doğal haklarına saldıranları cezalandırabilmek bir zorluk kaynağıdır veya insanlar arasındaki barış durumu herkesin haklarını tecavüzden koruması yönünden bozulabilir haldedir. Locke’a göre, uçluları cezalandırabilmek için insanlar bir siyasal toplum (*commonwealth*) oluşturdu. *Common law* geleneğine uygun olarak, siyasal toplumun iktidar düzeni -ki bu güçler ayrılığına dayanmaktadır- yaşam, özgürlük ve mülkiyetten oluşan doğal haklara dokunulamaz (Özcan, 2007:25). Doğal hukuk; hukuku, ilk çağda insan doğasının ürünü, orta çağda ilahi iradenin ürünü, yeni çağda ise insan aklının ürünü olarak gören yaklaşımlar içinde olmuştur (Dinçkol, 2009:36).

Diğer yaklaşım olan pozitif hukuk ise, bir ülkede, belli bir zaman yürürlükte bulunan hukuk kurallarının bütünüdür (Önen, 1988:106). Pozitif hukuk “olması gereken” hukuku değil “olan” hukuku belirttiği için ideal hukuktan ayrılır (Hukuka Giriş Notları: 8). Pozitif hukukçu yaklaşımdaki hukuk düzeni olarak özetlenmiş toplum imgelemi, bu imgelemenin yürürlükteki hukuk normları çerçevesinde ele alınabilmesi nedeniyle, sınırlıdır (Özcan, 2007:34).

Doğal hukuk pozitif hukukun dışında ve üstünde bir hukuk düşüncesi olarak algılsa da aslında birbirleriyle sürekli ilişki içindedirler. Doğal hukuk, pozitif hukukun esin kaynağı niteliğindedir. Doğal hukukun diğer bir etkisi, pozitif hukukun adalete uygunluğu açısından kontrolü ve değerlendirmesi olanağı sağlamasıdır. Bir ülkede pozitif hukuk kuralları, doğal hukukun ilkelerine uydukları oranda değer kazanır (Aral, 1979:46).

Thomas d'Aquin için doğal hukukun içeriği değişkendir (Rouland, 1994:20). Adaletin açıklamaya çabaladığı şey kendi kendine toplumdan topluma ve zaman içerisinde değişiklik gösteren bir eşitlik arayışından oluşmasıdır; ancak tüm durumlarda varyasyonun seviyesi ne olursa olsun, bir adalet hareketi bir olaylar dizisiyle, doğayla uyum göstermektedir.

Bunun aksine, doğal hukukun modern savunucuları, 17. ve 18. yüzyılın yazarları, doğal hukuka kesin ve sabit bir içerik vermişlerdir. Bu genel doğanın bir takım yol gösterici ilkelerinden oluşmaktadır ve insan haklarının bir dökümü olarak yazılı hale getirilmiştir. Kültürel değişkenliği vurgulayan birçok hukuk antropolog, bu ikinci yaklaşımı kabullenmesi zor olarak görmektedirler ve hatta insan haklarının evrensel deklarasyonun modern fikrinin uygulanabilirliği üzerindeki şüpheleri ortaya çıkartmışlardır. Montesquieu (1689-1755), kendi döneminin hukuka karşı durağan bir tavrı reddeden ve kendi toplumundan farklılık gösteren toplumları göz önünde bulunduran tek düşünür olma erdemine sahiptir (Montesquieu, 1748 aktaran Moore, 2006:7-9). Montesquieu için hukuk sosyopolitik sistemin bileşenlerinden birisidir ve onun işleyişinde yer almaktadır. Bundan dolayı hukuk ister istemez topluma, zamana ve mekana göre değişiklik gösteren, değişken bir oluşum olmuştur. Bugün bazı hukuk antropologlarla benzer şekilde, toplumlar kendi aralarında benzer olmadığı sürece Montesquieu hukukla toplum arasındaki yakın ilişkinin, hukukun bir toplumdan diğerine geçişinde etkili olduğuna inanmaktadır (Hirş, 2001:194). Montesquieu bazı 20. yüzyıl yazarlarının çatışmaya düştüğü evrensel görüşü benimsememiştir. Onun için, hukuk sistemlerde gelişmeler aşamaların ilerlemesi belirtilerek tarihsel kilometre taşlarıyla işaretlenmemiştir ancak belirli bir toplumun iklim şartları, coğrafi yapısı, demografik yapısı vb. gibi sıradan durumlarına çok daha fazla bağlıdır (Gürkan, 1988:13-16). Hukukun değişkenliğinin bu tanımlamasında, Montesquieu modern

çağın ilk modern hukuk antropoloğudur. Diğer yazarlar tarafından bir yüzyıl sonra takip edilmiştir.

Evrimcilik, tüm insan topluluklarının ekonomik, sosyal ve gelişimlerdeki özdeş aşamalar arasından geçtikleri bir teori olarak tanımlanabilir. Bu çok genel ifade birkaç doğal sonucu ileri sürmektedir. İlk olarak, eğer evrim değişimle eşanlamlı ise, değişim hatta uyarlanabilir değişim, mutlaka evrime öncülük etmeyecektir çünkü evrimci teoride evrim ilgili kuruluşlardaki karmaşıklıkta bir artışla karakterize edilmiştir. Carneiro biraz değiştirerek de olsa, Spencer'ın tanımıyla ilgilenmektedir; “Evrim birleşme ve ayrışmanın başarılı aşamaları arasından oldukça belirsiz ve uyumsuz homojen bir durumdan, oldukça iyi tanımlanmış uyumlu heterojen bir duruma geçiştir” (Carneiro aktaran Rouland, 1994:24). Onun modeli geleneksel ve modern toplumlar arasındaki ayrımın klasik bir tanımıdır. Öncekiler politik, dini ve hukuki organizasyon ve mekanik entegrasyonun birleşimi vasıtasıyla bireyin grupta ve gruplar arasında katılımının yüksek bir derecesiyle karakterize edilmiştir; halbuki ikincisinde belirgin sosyal bölünmeler vardır ve böylesi bölünmeleri yansıtmaktadır, bu durum sosyal bölünmelerin bir kurumsal manifestosudur. Sonuç olarak hukuk, bağımsızlığını sosyal düzenlemenin diğer formlardan kurulması konusunda temel yapılarını kendi büyümesi için ortaya koymuştur. Bir kere kabul edildikten sonra, bu ilke uygulanmış olarak kalmıştır. Bu kültürlerarası karşılaştırmalara müsaade eden iyi tanımlanmış kriterlerle birlikte net ayarlanmış bir ölçek olmadan yapılamaz. 19. yüzyılda, evrimci antropologlar bu görev için oldukça belirgin kavramsal araçları ellerinde bulundurmaktadır. Hukuk alanında en sıklıkla uygulanan ölçüt bir aile organizasyonu çeşidinden diğerine (Maine, Bachofen, Morgan ve Engels tarafından gösterildiği gibi) geçiştir veya devlet ya da devlet dışı gibi toplumların sınıflandırmasıdır. Ancak bu tasarıda, tüm evrimci gelişim artan bir karmaşıklıkla

beraber devam etmektedir. Bundan dolayı belirli uyarlanabilir dönüşümler evrim olarak sınıflandırılmaz (Rouland, 1994:31).

Evrimin tek doğrultulu teorileri insan toplumlarını evrensel ve küresel kanunlara bağlı olarak, toplumların cins olarak özdeş ve başarı sırasıyla, birbirlerine tam olarak uyum sağlayarak hangi aşamaların içinden geçmek zorunda olduğunu göz önünde bulundurarak tutarlı ve birleşik bir bütün olarak görmektedir, ilkel toplumlar olarak anılan, bugüne kadar kendi toplumlarımızın içinden geçtiği gelişim sürecinin bir ilki olan; bundan dolayı da bu ilkel toplumların en basiti- balık avlama, avlanma-tarih öncesi toplumların tam bir yansımasıdır. Siyasi toplumlarla ilgili olarak evrim merkeziz toplumlardan merkezileştirilmiş ve devlet tabanlı toplumlara doğru genişlemektedir. Hukuk yaptırımıyla (adli sistemin ortaya çıkması ve gelişmesi) güçlendirilmiş uzmanlaşmış bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer hukukun tarihinde evrimciliğe sıklıkla rastlanılıyorsa, sosyal antropolojide etkileri daha azdır, 1900'ler de gerilemeye başlamış ve 1940'da tamamen yok olmuştur.

Hukuk evrimci ve sosyal evrimci teoriler aynı tarihsel tabanda yine de oluşturulmuştur, ilk olarak 18. yüzyılda zamanın döngüsel kavramını ihlal ederek ortaya çıkmıştır. Vico (1688-1774) ilk olarak fark ederek bu nosyonun doğruluğunu sorgulamıştır, *New Science* (1725) isimli bilimsel araştırmasında, uygarlığın gelişmesinin üç aşaması bulunmaktadır (şiiirsel, destansı, kabiliyetli ve hümanist). Voltaire, Adam Ferguson gibi bu düşünce akımına katılmıştır, Ferguson Vico'nun hukukunu *History of Civil Society* (1767) adlı eserinde üç aşamada tanımlayarak revize etmiştir (vahşilik, barbarlık, uygarlık), bu görüş daha sonra 19. yüzyılda Henry Morgan tarafından da benimsenmiştir. 1760'da *La Langue des Calculs*'da, Condillac evrimci düşüncüyü iyi bir şekilde özetlemiştir, o dönemde algılandığı şekliyle:

...kendimizi bilgili olarak kabul eden bizler aşama kaydetmeye nasıl başlayacağımızı bulmak için bilgisiz insanlar arasında dolaşmak zorundayız, bizim başlangıcımız için ayırt etmek gerekir ki; onlar hakkında çok az bilgiye sahibiz çünkü doğanın müritleri olmamızdan bu yana çok zaman geçmiştir (Baumer, 1978:262).

Lucien Levy Bruhly'in en eski teorileri evrimci düşüncenin son haline tanıklık etmiştir, uygarlaşmamış toplumların mantık öncesi düşüncesinden, soyutlama olanağı olmadan buradan üstün performansla nitelendirilen uygar düşünceye ulaşıldığı iddia edilmiştir. Levi -Strauss hem modern hem de geleneksel toplumların soyut ve rasyonel düşünceye başvurduğu ancak farklı yollarda kullandığını ispatlayarak, ayırımı bir mantıksızlık olarak ortaya çıkartmak üzereydi. Benzer bir anlayışla, ancak 1935'lerde A.S. Diamond'ın yeniden canlandırılan ve Morgan'ın eski üçlü sınıflandırması olarak hukuka uygulanan *The Evolution and Order* adlı eserinin ilk baskısı ortaya çıkmıştır. Ancak 19. yüzyılda bilhassa meşru teoride evrimci düşüncenin en büyük gelişimine şahit olunmuştur (Donovan ve Anderson, 2003:18)

19. yüzyılda hukuk antropolojisinin doğuşu yeni terminolojinin coşkusuyla sezilmeye başlanmıştır; ilk olarak karşılaştırmalı hukuk, daha sonra hukuk paleontolojisi ve son olarak hukuk arkeolojisi; hukuk etnolojisi terimi ilk olarak 1890'da *Grundriss der Ethnologischen Jurisprudenz* görünmüştür (Rouland, 1994:21-2). En önemli iki çalışma Stuttgart ve Londra'da görülmüştür; J. J. Bachofen tarafından hazırlanan *Das Mutterrecht* akrabalık ilişkilerinin etnolojisinde başlatılmıştır, McLennan *Primitive Marriage* (1865) ve Lewis H. Morgan *Systems of Consanguinity and Affinity of the Human Family* (1871) tarafından süratle takip edilen ilk adımdır; ancak hukuk antropolojisinin doğuşunu gerçekten ilan eden *On Early Law and Custom* (1883) ve *Early History of Institutions* (1875) tarafından takip edilen *Ancient Law* (1861) Henry Maine'in çalışmasıdır.

Maine, araştırmalarını kendisine uzak toplumlarla sınırlandırmamıştır; Avrupa hukuku -özellikle İrlanda hukuku- temsil edilmiştir. Çalışmasında iki ana fikir ön plana çıkmaktaydı. İlk olarak, hukukun üç aşamalı gelişimi; başlangıçta hukukun Tanrı vergisi olduğuna ve dünyevi hükümdarlar tarafından yönlendirildiğine inanılmıştır, daha sonra hukuk geleneklerle tanımlanmıştır ve son olarak hukuk ayrı bir kimlik kazanmıştır (Donovan, 2008:59). Bu uzun evrim süreci boyunca hukuk statüden sözleşmeye geçmiştir; uzak zamanda bireylerin hak ve yükümlölükleri bireyin üyesi olduğu toplumda bireyin statüsünden kaynaklanmaktadır; grupların değişkenliğindeki artışa şahit olan modern toplumlarda bireyin özgürlüğü hukuki sözleşmelerin görünüşünde ifade edilmektedir (Maine, 1861 aktaran Özbudun, 2005:34-35). İkinci olarak, ibadet üzerine olan çalışmaları boyunca, Maine ataerkil toplumu ve babasoylu kökeninin önceliğini ortaya çıkartmaya gayret göstermiştir (Nixon, 1998:1).

Bu toplumun gelişim şemasına, patriyarkın iradesi> ilahi esinli hükümdarlık> aristokrasinin ilahi esine değil, örf ve geleneğe dayalı yönetimi> yazının bulunmasıyla birlikte aristokrasinin örf ve gelenek üzerindeki tekeli yitirmesi, yasaların kodifikasyonu biçiminde bir yönetsel/hukuksal gelişim eşlik etmektedir (Özbudun,2005:35).

Maine, Darwinci evrime katılmıştır. Onun için, uzak toplumlar durgun ve yeni doğmuş bebek gibidir, Avrupa hukuki süreçlerin gelişimde kendi kendisini dinamik bir kuvvet gibi tek başına açıklığa kavuşturmuştur (Riles, 1994:616).

Johann Jakob Bachofen (1866), Maine'in aksine, tarımın gelmesine bağlı olduğunu düşündüğü anaerkilliğin ataerkillikten önde geldiğini savunmuştur. Eski çağlardan beri birçok kaynak anne soyundan gelen hısımlığı işaret etmektedir. Bachofen bu referansları anaerkil çağın kalıntıları olarak değerlendirmiştir. Bununla beraber Bachofen'in metodolojiye katkısı önemlidir. Az sayıda geleneksel toplum

tarihçilerinin kullanabileceği tipte yazılı kaynak bırakmıştır. Dilbilimden kaçınarak Bachofen bunun yerine sanat ve özellikle de mitoloji çalışmıştır. Bu alanda geliştirdiği ana düşünce birçok açıdan objektif gerçekliğe ışık tutacak şekilde tasarlanmış bir içsel anlam yükleyen anlatının bir kurgu olduğunu anlamaktır. Bachofen, “Eski dönemlerin sanatı duygularımızı, hukuk bilimiye aklımızı klasik dönem uygarlığına çeker” (Bachofen, 1997:36). J. Costa’nın yazdığı gibi;

“Bachofen’in asıl erdemi yazılı kelimenin sınırlarının ötesine geçmekti ve yalnızca uzun bir zaman sürecinde değil, aynı zamanda hukuki sistemlerin yer dağılımında geleneklerin eş zamanlılığını ispat etmekte” (Costa, 1974 aktaran Rouland, 1994:22).

John Ferguson McLennan (1865), yukarıdaki iki yazarın çağdaşıdır, ancak önemi diğerlerine göre daha azdır. Fakat Bachofen’le birlikte akrabalığı çalışan ilk düşünürlerden birisidir ve akrabalık antropolojisine ilişkin anlayışı hala uygulanabilirliğini korumaktadır. McLennan endogami (içevlilik) ve exogami (dışevlilik) terimlerini ortaya çıkartmıştır; erkek kardeşin dul eşiyle evlenme üzerine çalışmalar yürütmüştür ve bunu çok erkekle evlilikle birleştirmiştir ve özellikle akrabalığı sınıflandırma metotlarına dikkat çekmiştir; bu çalışmalar birkaç yıl sonra Morgan tarafından resmi bir yolla genişletilmiştir (Leaf, 1979:107-112).

Engels sözleriyle, ... McLennan (Bachofen) tam karşıtıydı. Daha mistik yerine, burada kuru, duygusuz bir hukukçu karşısında bulunuyoruz; taşkın ozansız imgeleme yetisinin yerini, bu kez davasını savunan usa-yakın kombinezonları alır” (Özbudun, 2005:41).

Lewis Henry Morgan, dönemin evrimci düşüncesinin temsilcisidir. *Ancient Society*’de (1877) belirginleşen ilkeler basittir ve teknik sınıflandırma kriterine dayanmaktadır. İnsanlık üç aşamadan geçmektedir (her biri kendi içinde üç evreye

bölünmektedir), yabanıllık (avlanma ve toplanma; ilkel komünizm); barbarlık (hayvanların evcilleştirilmesi, tarım, madencilik, kabile ve klan, babaerki aile); uygarlık (yazının, kağıdın, buharın, elektriğin icadı; tekeşli aile, özel mülkiyet, memleket) (Morgan, 1994:11-9). Morgan'a göre evrim özel mülkiyetin ortadan kalkmasına öncülük etmiştir. Morgan hakkındaki eleştiriler şu noktaların altını çizmektedir: Karşılaştırmaları hızlı bir şekilde oluşturmuştur; gelişim fikrine oransız bir değer yüklemiş, sentezlerde zamansız girişimde bulunmuştur. Döneminde daha fazla teknik olan ve daha az bilinen Morgan'ın diğer ana çalışması *System of Consanguinity and Affinity in the Human Family* (1871) yalnızca önceki kuşakları tarafından değinilen akrabalık antropolojisinde kayda değer gelişmeler ortaya çıkartmıştır. Bu çalışma hasta araştırmalarına dayanmaktadır, Morgan doğrudan Hindistan'dan veri toplamıştır ve dünyanın birçok bölümünden bilgi sağlayan muhabirleri olmuştur. Morgan'ın bu çalışmasının evrimci olduğu iddia edilmiştir. Bu görüşte, batı toplumları en üstte yer alırken bilgi birikimlerinin ilkel doğası tarafından karakterize edilen geleneksel toplumlar aşamanın en alt basamağında yer almaktadır, medeniyet tekeşli aile birlikleriyle birlikte ilerlemektedir. Stern'e göre, bu hatalı perspektife rağmen Morgan hukuk antropolojisinin kurucuları arasında haklı olarak üst sıraya yükselmiştir (Stern, 1999:20-32).

Hukuk antropolojisi sosyal antropolojiyle yakın olarak bağlantılıdır ve 19. yüzyılın ikinci yarısı boyunca sosyal bilimlere hükmeden evrimci akıma öncelikli olarak katılmıştır. Ancak evrimcilik 20. yüzyılın başlangıcından itibaren gözden düşmeye başlamıştır, Franz Boas (*The Mind of Primitive Man*, 1963) ve Robert Lowie (*Primitive Society*, 1920) kendi eleştirilerinde oldukça güçlü olmuşlardır fakat en etkili eleştiri yapan, işlevselciliğin kurucusu -ileriki bölümlerde daha detaylı değinilecek olan- Bronislaw Malinowski olmuştur. Kendi alanında en az bir teorisyen

kadar çalışan, eğitimle fizikçi ve matematikçi olmayı başarmış Malinowski araştırmasının bir parçasını hukuk olgusuna adanmış ve geleneksel toplumlarda hukuki süreçlerin gözlemlenme metotları ve doğası üzerinde bir tartışma başlatmıştır. Teoride ilk girişimler yüzyılın başlarında yapılmış iken, 1970’lerden itibaren modern hukuk antropolojisi hukuksal çoğulculuğun boyunduruğu altına girmiştir.

H. Spencer için kanunun asıl konsepti ataların veya tanrıların iradesidir; ardından gelişme ve artan karmaşıklıkla birlikte, kanunlar daha kesin ve laik hale gelmiştir, ama cezalandırıcı bir biçime bürünmüştür; doğal seçilimin aşamalı olarak mümkün mertebe uyumlu toplumsal varoluşu meydana getirdiği modern toplumlarda, güdümcü etki olmaksızın kanunlar yerini yavaş yavaş toplumsal boyuttan ahlaka bırakmıştır. Spencer’ın görüşü evrime karşı aşırı iyimserliğine ve doğal seçilimin etkilerine dayanıyordu (McGee ve Warms, 2003:27-8).

Bir başka evrimci Tylor (1817) “tersine evrime” dikkat çekmiştir, bazı gruplar üstün bir aşamadan daha düşük bir aşamaya geçiş yapabilir, dolayısıyla geleneksel toplumlar daha zeki toplumların kalıntıları olabilir (Tylor, 1994:41-55). Bir de Tylor difüzyonizmin farkında değildir (toplumların başlıca kültürlerin etkileşimi ya da karışımı yoluyla evrim geçirdikleri durumu vurgulayan teori), çünkü o kültür etkileşiminin ve taklit etme eğiliminin önemini tanımaktadır.

1.2.2 Hukukun Evrimci Teorileri ve Eleştirisi

Birçok hukukçu ve tarihçi, evrimci ilkelerle güçlendirilmiş olarak Batı toplumları kadar egzotik tüm bilinen toplumların karşılaştırmalı tarihini yazmak için çalışmalar yapılmıştır, benzer tarihi mekanizmaların dinamikleriyle bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Ancak bu yazarlar saha araştırmacısı değildir. Bu yazarlar antropolojiyi tarih gibi çalışmışlar, çalışmalarında oldukça geniş ölçüde kaynak

kullanmışlardır ve daha sonra etnografik gözlemler tarafından kusurlu bulunacak olan sert yargılamalarda bulunmuşlardır. Hukuk alanındaki Avrupalı yazarlar bu eğilimin parçası olmuşlardır.

1878’de F. Bernhoeft, G. Kohn ve J. Kohler tarafından yönetilen *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*’in ilk sayısı ortaya çıkmıştır (Donovan ve Anderson, 2003:22). Bu süreli yayın karşılaştırmalı hukuk felsefesi okulunun da başlangıcına damgasını vurmuştur. Bu okul kendi kendine hukukun evriminin genel teorisini detaylandırmak amacıyla kaynak çerçevesini genişletme görevini üstlenmiş, Roma ve Germen hukukunun geleneksel çalışması daha ilgi çekici hukuki sistemlerle tamamlanmıştır. İlk konular karşılaştırmalıdan ziyade daha çok betimseldir, ancak sonraki çalışmalarda metodolojik ve teorik katkılar daha sıklıkla ortaya çıkmaya başlamıştır. Oryantal toplumlar daha fazla çalışılmıştır; Afrikalı toplumlara ilgi daha sonra gelişmeye başlamıştır. Sözü edilen *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft* adlı dergide katkı sağlayanların geleneklerden ziyade hukuka ve davranışlardan ziyade normlara daha fazla ilgi göstermesi de kayda değer bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yazarların kendilerini meşru Batı geleneğinden soyutlamayı zor bulduklarının kanıtıdır. Bundan dolayı *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*’e katkı sağlayanların yenilikçi adımları kendilerine yabancı olan hukuk sistemlerini incelemek konusunda yazarları cesaretlendirmektir; ancak bu teoride herhangi bir gelişmeyle neticelenmemiştir. Girişim cesurcaydı ve antropolojiyi adeta Roma hukukuyla tanımlayan İtalyan hukuk yazarları arasında sürpriz olarak nitelendirilmişti. Ayrıca, yazarları spekülasyonları netleştirmek için olguları seçebilecekleri dikkate değer ölçüde veri toplamıştır. (Schmidt aktaran Rouland, 1994:68-9). Hukukun evrimci teorilerindeki sentezlerdeki ilk ana yaklaşım H.E. Post’un çalışmasında görülmüştür, özellikle 1893’de yayınlanan *Ethnologische*

Jurisprundez çalışmasında açılış sayfalarında ifade ettiği gibi, “Biz hukuk etnolojisini tam olarak anladığımız zaman, hukukun evrensel bir sistemini, iradenin açıklamasını ve insanoğlunun gücünü ortaya çıkartmış olacağız” (Rouland, 1994:29).

Fransa da hukuk antropolojisiyle ilgili tartışmalarda dikkat çeken çalışmalar yapılmıştır. Mauss’un “Sosyal Morfoloji: Eskimo Topluluklarındaki Mevsimsel Değişimler Üzerine Bir Deneme” isimli eserinde hukuki olgular üzerinde maddesel farklılıkların rolüne yaptığı vurgu açıkça görülebilmektedir, bahsedilen mevsimlerdeki değişimlere ve Inuit avcılığı uygulamalarındaki buna karşılık değişikliklere birleşme (kış aylarında farklı aile grupları topluluk olarak bir araya gelir) ve ayrılma (yaz aylarında bunun tersine gruplar dağılır) hareketleri eşlik eder. Bu hareketler, hukuki alanda yaz kanunu ve kış kanunu olarak yansımaktadır (Mauss, 2005:495-591). Son olarak, *The Gift*’de Mauss yine ekonomik etmenler ve yasal yükümlülükler arasındaki bağlantıyı ısrarla vurgulamaktadır (Mauss, 2002:87-9).

Durkheim bir sosyolog olarak geleneksel toplumlara ilgi göstermiştir. İşlevselcilik ve evrimciliği birleştirme girişimlerinde bulunmuştur. “Toplumsal İşbölümü” adlı çalışmasında toplumların ilkel aşamadan uygar aşamaya nasıl geçtiğini anlamaya çalışmaktadır. İlkel toplumlardaki mekanik dayanışma hukukun baskıcı sistemine bağlıdır (Morris, 2004:175). Böylesi toplumlarda işbölümü yoktur, ancak en çok meşru bir hiyerarşide (liderler ve rahipler, yetişkinler ve reşit olmayanlar, vb.) ve tüm toplumu kapsayan kolektif bir inançla karakterize edilmiştir. Ahlak ve hukuk birbirleriyle iç içedir ve meşru otoriteye yönelen bir tehdit, bir bütün olarak topluma yönelmiş bir tehdit olarak algılandığı için hukuk esas olarak ceza hukukudur (Bahar, 2009:38-40). Modern toplumların organik dayanışması ise iade yasasına bağlıdır; toplum bölündüğü için, o toplumun üyeleri daha geniş toplumlarla

olan ilişkilerinde bir gruba üyeliklerinden faydalanmaktadırlar. Hukuki normların ve tüm sosyal düzenin ihlali olarak hesaba katılmamalıdır; hukuk kendi cezai karakterini kaybetmektedir, çeşitli bölümlere ayrılmış bir hale gelmektedir (medeni ve ticari); ceza hukuku var olmaya devam etmektedir, ancak hukukun diğer alanları kadar süratli bir gelişim göstermemektedir. Gerçekte hukuk tazmin edicidir çünkü toplum büyük oranda yasaların ihlalinin dolaylı bozulmuş olan dengeyi geri kazanmakla meşguldürler (Marshall, 2005:358). Durkheim’ın suça yaklaşımı ise şu yönde olmuştur;

Durkheim, toplumda bir takım marjinal davranışların bulunduğunu gözlemler. Bu marjinal davranışlar ilk bakışta toplumsal dayanışmayı bozar gözükseler de bundan rahatsız olunmaması gerektiğini düşünür zira bu tür davranışları bir organizmadaki kural dışı gibi görünen fakat insan sağlığı için yararlı olan fonksiyonlara benzeten Durkheim, buna örnek olarak “suç” olgusunu gösterir. Suç ona göre, toplum, kurallarını çok katı bir şekilde uygularsa bireylerin topluma katılma yolu tamamen kapanır. Halbuki genel toplum kurallarından sapma toplumun değişikliklere açık olmasını sağlar (Öktem, Türkbağ, 2014:341)

19. yüzyılın sonundan itibaren, sosyal antropoloji evrimci destekçilerini yarı yolda bırakmaya başlamıştır. Franz Boas’dan öncekiler *armchair anthropologist* ilan edilmiş ve eksiklikler toplumların mevcut gözlemleri temelinde daha mütevazı ancak özenli çalışmaları doğrulayarak onların gösterişli tarihi yeniden yapılandırmalarında dikkate alınmıştır. Boas (1963) kültürel görecelik akımının kurucusudur, ona göre toplumlar çeşit çeşittir, çünkü insanlık yalnızca genetik yaradılışı miras almaktadır, daha ileri gelişimler belirli fiziksel ve sosyal çevrelere bağlıdır. Uygulamada geniş üniter düzenler arayışında çok ufak bir nokta bulunmaktadır; benzerlikten ziyade çeşitlilik geçerli olmaktadır (Özbudun ve Şafak, 2005:77-84).

Ayrılmanın diğ er bir noktasında Albeit bulunmaktadır, dizinsel evrimciliğ in bir eleştirisi olarak eşzamanlı yayılcı ekol ayrıca formüle edilmiştir. 1911’den itibaren, Fritz Graebner ana kavramları detaylandırmıştır. Kültürel karmaşalar bulunmaktadır, kültürel unsurların tamamı organik bağlantılarla birlikte ele alınmaktadır. Ortak bir orijinden, nüfusun ortaya çıktığı tek bir kültürel alandan “*Kulturkreis*” geldiği varsayılan, özdeş kültürel karmaşalar dünyanın farklı bölgelerinde bulunmaktadır. Dif zyonizm kültürel temasın kolay yayılmalardaki rolünü vurgulamaktadırlar, oysaki *Kulturkreis* orijinal yapıyı temsil etmektedir, tüm dünyadan ortaya çıkan kültürel karmaşalar yayılma süreci esnasında diğ er kültürlerden emanet alınarak yöneltilen versiyonlardır. Tarihin rolünü reddetmeden, yayılcılık dizinsel evrimin değişmezliğini ve sabitliğini  arpırmaktadır ( zbudun ve şafak, 2005:72-4).

 lk katkı dif zyonizm teorisini destekleyen *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft* dergisinde 1918’de M. Schmidt tarafından yapılmıştır. Ancak, *Kulturkreise* metodolojisine dayanan evrimci düşünceye en büyük tepki *Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft*’te Trimborn tarafından yazılan bir başka makaleyle gelmiştir. Daha erken dönem yazarlarını meşru kuralları ekonomik ve sosyolojik düşünceye ilişkin yeterince bilgi toplamadan resmi bir analize oturtmaları yönünde eleşirmiştir, Trimborn’un metodolojik kaygıları Boas’ inkilere paraleldir, sentezlerinden önce monograflara yer vermiştir (Rouland, 1994:68-9).

Hayatının sonlarına doğru, Sir James Frazer kendisine çalışmalarını adadığı ilkel toplumlardan herhangi birisini görüp görmediğini soran kimselere takip eden yanıtı vermiştir, “Allah Korusun!” (Roberts, 2010:188). Tüm yanlışlarına rağmen, evrimcilik karşıt olduğu  rk lılıkla karıştırılmaması gerekir, kültürel farklılıklar

doğumsal ya da düzeltilemez değildir, bunlar teknolojik ve ekonomik faktörlerdeki farklılıklardan dolayı ortaya çıkmaktadır.

1.2.3 Neo-Evrimci Teoriler

Farklı teorik bakış açısının çeşitliliğinden ortaya çıkan evrimci teori daha ayrıntılı bir biçimi benimsediği 1943 yılına kadar yeniden ortaya çıkmamıştır. II. Dünya savaşı sonrası kültürel temasın daha da yaygınlaşmaya başlamasıyla sanayileşmeyle tanışmamış toplumların küresel iktisadi sistemle bütünleşme süreçlerinin hızlanması, yeni ulusların ortaya çıkışı bu sürece damgasını vurmuştur. Bu çerçevede sanayileşme ve teknolojik gelişmenin etkisi altındaki toplumlara eğilen bir antropoloji yaklaşımı gelişmiştir. Bu yaklaşım ise yeni evrimcilik (neo-evrimci teori) olarak adlandırılmaktadır. Bu kuramda evrimi harekete geçiren güç olarak amaçlı, ussal, bilinçli değişim görüşüne de yer verilmemiştir. Yeni evrimciler, evrimin karma süreçlerin ürünü olduğunu, değişik toplumlarda ve değişik zamanlarda planlama ile rastlantının değişen oranlarda rol oynadığını ileri sürerler. Buna göre evrim keşiflerle buluşların, tarihsel rastlantılara, kültürlerin kaynaşmasının ya da başka kültürlerden belli öğeleri almasının, yani her türlü kaynaktan gelen değişimlerin oluşturduğu çeşitli bileşimlerin sonucudur. Yeni evrimcilikte, evrensel aşamalar baştan reddedilmiştir.

Julian Haynes Stewart, Maine'in öncü olduğu çok hatlı evrimcilik konseptini önermiştir, birbiriyle alakasız toplumların gözlemlenmesi kültürel değişiklikteki belli ortak özellikleri nitelendirmek için kullanılmıştır (Roberts, 2010:186-7). Ancak, dizisel evrimcilerle karşılaştırıldığında, evrensel yasaların bu gibi paralellerden anlaşılmayacağına inanmıştır. 1963'de, bu kısıtlamaya karşı çıkan Carneiro ayrımsal evrenciliğin konseptini tanıtmıştır, her toplum kendi kültürel sistemini oluşturan

elementlerin evrimine olanak sağlamaktadır -hukuk dahil olmak üzere- dereceleri farklılaştırarak ve farklı bir ölçümü takip ederek. Buna ek olarak, 19. yüzyıl yazarlarının bir ihmaliyle ilgili olarak, neo-evrimciler kültürel değişimin belirli bulgularını geliştirmeye çaba harcamışlardır, 1956'da Naroll bir "sosyal kalkınmanın dizini" geliştirmiştir; 1963'de Carneiro hukukun diğer dizinlerin yanı sıra grafiksel ve rakamsal olarak tasnif edildiği bir "kültürel birikim dizini" yapmıştır (Carnerio, 2003:57). Bu tabloların temsili daha fazla ve daha az gelişmiş toplumlar bulunduğu şüphe uyandıran, evrimci düşüncenin anahtar fikirlerinden bir tanesini göz önünde bulundurmakta ve açıkça betimlemektedir. Aslında bu grafiklerin matematiksel karakteri hiç kimseyi herhangi bir şekilde yanıltmamalıdır, bunlar yalnızca sınıflandırılmış değil aynı zamanda hiyerarşik bir ideolojiyle desteklenmişlerdir.

Hukukla en yakından ilgilenen bir Neo-evrimci yazar da E. Adamson Hoebel'dir. 1954'de yayınladığı *The Law of Primitive Man* adlı eserinde hukuk eğiliminde kendi konseptini geliştirmiştir ve hukukun evriminin gözden geçirilişine eserinde yer vermiştir. Hoebel'e göre, hukukun dizisel bir evrimi yoktur, fakat küresel olarak da kabul edilen, Spencer'ın da ifade ettiği gibi, basitten karmaşığa bir geçiş vardır (Hoebel, 1954 aktaran 2010:194-5). Üretim biçimine göre, örneğin, hayvancılık ve bahçecilik arasındaki kronolojik sıralanım aralarında yer değiştirebilir (hayvancılık bahçecilikten önce gelmek zorunda değildir); genel ekolojik şartlarla çeşitlendirilecektir. Ayrıca, bütün toplumlar evrimsel süreçlerin bütün sınırını geçmemiştir (bundan dolayı Inuit esasen direkt olarak avcılıktan çağdaşlığa geçmiştir). Gerçi evrimin genel doğrultusu hukuki normların, tartışmalı iddiaları kapsayan prosedürlerin artmasında ve çekişmenin yerleşmesinde açığa çıkmaktadır. Hoebel "minimal hukuk" a sahip toplumların niteliksel olarak diğerlerine karşı ikinci derecede olduğunu tartışmamaktadır. Bundan dolayı genel anlamda, en ilkel

toplumlar, avcı toplumlar gibi az hukuka sahiptirler, bu uygarlaşmış toplumlara oranla daha fazla anarşik olmalarından dolayı değildir, fakat bu en basit anlamıyla daha az yasaya ihtiyaçları olmasındandır. Daha büyük homojenlik ve gerçek şudur ki; ilişkilerin daha fazla yüz yüze olması daha az çekişme olması ve yasalara daha nadir başvurulması anlamına gelmektedir. Gerçekte hukuk, tarımın ilerlemesiyle gelişmeye başlamıştır. Hukuki normlar daha belirgin, daha detaylı ve sayı olarak daha fazladır; yaptırımları yönetme görevi topluma ve temsilcilerine akrabalıktan geçmektedir, kamu hukuku ortaya çıkmaktadır (Hoebel, 2006:194-5). Sonuç olarak, siyaset bilimci J.W. Lapierre yukarıdaki çalışmaların içeriğine atıfta bulunmuştur. Lapierre'ye göre

devlet her zaman aynı biçime sahip olmayan evrimsel sürecin bir parçasıdır. Özel bir siyasi sisteme sahip olan toplumlar değişimin zorunluluğuyla ters düştüğümüz toplumlardır. Bu birtakım dahili ve harici faktörlere bağlı olabilir. Bu toplumlar devlet formasyonunun kayda değer bir şekilde yenilenmesini başarmadaki bu zorunluluğa adapte olabilirler; ancak bütün toplumlar bunu başaramaz ve bunu başaramayanlar ortadan kaybolmuştur (Lapierre, 1977:335-6).

Clastres'in aksine Lapierre devletin "bela" olduğuna inanmamaktadır, ancak tersine adaptasyon ve değişimin bir ürünüdür (Rouland, 1994:35).

Tüm toplumların değişim gösterdiği inkar edilemez, bu değişim ya benimsenmiştir ya da reddedilmiştir; bu değişikliklerin aldığı biçimler değişkendir, birbirlerini mutlaka sabit bir yöntemle takip etmemektedirler; bu değişkenlik genel yasa ve karşılaştırmalı metodoloji arayışlarını engellememektedir. Tüm bunlar neo-evrimci teorisinin hesabıdır. Ancak bazı çekinceler bulunmaktadır. Diğer taraftan evrim ve karmaşadaki yükselme gibi kavramların çok kullanılması toplumların hiyerarşisinin eski nosyonunu devam ettirmektedir. Daha da öte, Hoebel'in genel hukuk eğilimi daha yakın bir incelemeyi talep etmektedir. Metodolojik olarak,

göreceğimiz gibi, Hoebel doğru olarak, geleneksel toplumlarda hukuku öne çıkartmaktadır, bu da belirgin normlardan ziyade süreçlerden meydana gelmektedir. Ancak evrim yalnızca hukuk fenomenin aldığı (süreçlerden normlara) biçimlerini değil, aynı zamanda onların niceliksel büyüme ve niteliksel karmaşasını saptamaktadır (Rouland, 1994:36-8).

1.2.4 Fonksiyonalizm-İşlevselcilik Teorileri

Malinowski (1922), antropoloji fonksiyonalizmin kurucusudur. Bir taraftan alan üzerinde çalışmadaki ısrarı hukuku gerçek dünyaya daha yakın bir konuma yaklaştırmıştır. “Hukuk yalnızca meşru normlardaki soyut ilkelere dayanmamaktadır, fakat aynı zamanda dolaysız gözlemlerle anlaşılabilen somut fenomendedir”. Diğer taraftan bileşen parçaları birbirine bağlanmış kültürel bir sistem olarak sosyoloji vizyonu, onu hukukun biyolojik ve kültürel diğer unsurlar üzerindeki bağımlılığına vurgu yapmaya yönlendirmiştir (Roberts, 2010:189-91).

Malinowski’nin hukuk hakkındaki fikirleri bu alandaki çalışmalarıyla aynı zamanda gelişti. Bundan önce, hukuk üzerine fikirleri belirli bir kavrayış sunmamaktaydı; kanunlar topluluk veya onun merkezi olan bir organ tarafından dayatılmış normlar olarak algılanıyordu. 1915’te Mailu’daki çalışmasından sonra, ceza ve medeni kanunlar arasında bir ayrım yaptı. Ama bu durum onun kanunu düşünüş şeklini sınırlayan ve düşüncesinin benzersizliğini gösteren Trobriand’lıların yanında uzun süre kalmasının sonucuydu. “Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek” isimli kitabında kanunun açıkça ahlaktan ve dinden ayırt edilebileceğini yazdı ve bu yazısına geleneksel toplumları da dahil etti. Bu zamanının ilerisinde bir durumdu medeni ve ceza kanun arasındaki farkı değiş tokuş kavramıyla zenginleştirdi. Malinowski, Trobriand Adası’nda düzenin sürekliliğini grup üyeleri arasındaki

karşılıklı yükümlülüğe ve akraba ilişkilerindeki bağlılığa bağlamıştır. Her iki örgütlenme yapısındaki uzlaşma ise var olan normların, toplumun üyeleri üzerinde bir güç aracı olarak kullanılması ve bunun mevcut düzenin devamlılığı için zaruri görülmesidir (Roberts, 2010:191). Yaklaşımlar arasındaki temel ayrım ise bir tarafta yasa metinlerine bağlı yargı kararları ile hukuk kurallarına uyulmasını sağlamak iken, diğer tarafta normatif düzenleyicilerin bir tür yasa hükmünde olması ve bağlayıcı bir nitelik taşımasıdır (Nar, 2013:277). Malinowski'nin kanun konusundaki düşüncesi artık güncel değildir. Örneğin medeni hukukun, ilkel toplumlarda ihlal edilemeyeceğini ifade etmesi oldukça belirgindi. Ancak ceza hukukun ihlalini tanımında günümüzde hala var olan bir ön yargıya karşı durmuştur. Malinowski, gözlemlerine dayanarak bu toplumlarda düzenin otomatik olarak var olan bir şey olmayıp insan davranışları üzerinde sürekli var olan birtakım kontrollerle güvenceye bağlandığını ileri sürer. Bu tür toplumlarda düzenin nasıl sağlandığına dair popüler olanlar dışında farklı bir yoruma gidebilmesi için her şeyden önce batılı kurumsal yapılarla ilgili var olan önyargılardan uzaklaşmak gerektiğini ısrarla vurgulanmıştır (Roberts, 2010:190).

İlkel dediğimiz toplumlarda yasaların biçimine değil işlevine göre tanımlanması gerektiğini, yani ne gibi düzenlemelerin olduğuna, sosyolojik realiteleri yasaların uygulanmasını sağlayan kolluk gücü yerine geçen kültürel mekanizmalara bakmamız gerekir (Malinowski, 1934:xiii).

“Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek” de Malinowski'nin düşüncesi, hukuku merkezi bir makamdan kaynaklanan yaptırımlarla ilişkilendirmeyi reddeden (geleneksel yöntem bilim olagelen) normatif analizden yeni bir çıkış noktasıdır. Hukuk usullerine göre değil işlevine göre tanımlanmalıdır. Malinowski değiş tokuşun işlevini vurgulamaktadır, bu bireyler ve gruplar arasında biçimlenen, toplumdaki yaşamı

yöneten, karşılıklı yükümlülüklerden oluşan bir bağıdır; toplumu bir arada tutan merkezi bir makam ya da devlet tarafından koyulan bir kısıtlama olmaktan ziyade bu yükümlülüklerin karşılıklı olmasıdır (Malinowski, 2016:35-7). Başka bir deyişle, bir bireyin davranışı normlar ve kurumlardan daha çok toplumsal ilişkiler tarafından yönetilir. Araştırmacıların birçoğuna göre hukukun tecrübe edildiği ve bireyler tarafından uygulandığı yol en iyi, çatışmanın gözlemlenmesiyle anlaşılır. Dolayısıyla her ne kadar normlar uyumsuzlukların çözülmesinde bir rol oynayabilse de hukuk - uyumsuzlukların çözüldüğü şekilde- süreç yoluyla normlarla olduğundan daha iyi açıklanır.

Küçük ölçekli ve uzmanlaşmanın basit olduğu toplumlarda, devlet örgütlenmesinin sahip olduğu merkezi bir kontrol mekanizması bulunmamakta toplumsal kontrol, çoğu durumda yasa harici mekanizmalarla sağlanmaktadır. Böylesi bir yaklaşım, örgütsüz toplulukların veya örgütlenmesini kısmen tamamlamış olan geleneksel topluluklarda, düzeninin sağlanmasına dair hukuk kuralları harici normatif düzenleyicilerin varlığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu anlayış, hukuk ve kültür kavramlarına bütünler bir nitelik kazandırarak hukuka, formel niteliğinin yanında kültürel bir olgu olarak bakmanın da önemine işaret eder (Nar, 2013:274).

Normatif hukuk batılı ülkelerde egemen hukuk gibi tanımlanmıştır, hukuk esasen metinlerde yer alan belirgin ve yazılı çoğu yerde sistemleştirilmiş biçimde temsil edilen normlardan ibarettir. Batılı hukukçular arasında, genel hukuku geleneğine ait olanlar, daha esnek yaklaşıma sahiptirler ve tercih ettikleri süreçsel analiz; genel hukuku sistemleri yazılı hukuktan daha fazla ilgilenmektedirler. Şüphesiz süreçsel yaklaşım ve örnek olay tekniği üzerinde temellendirilmesi İngilizce konuşan ülkelerde daha fazla takip edilmektedir. Bundan başka, normlar için ifade edilen tercih aynı zamanda bu normların ihlalinin ve çekişmelerin kapsamının

tanımlandığı bir yolda yansıtılmıştır. Normativistler sosyal hayatın kurallar tarafından yönetilmesinden bu yana normal davranışların mutabakat anlamına geldiğine ve uyuşmazlıkların patolojik davranış olarak tanımlandığına inanmışlardır. Genelde bu fikirler toplumların kendi kendilerini devam ettirmek için doğrulamalarıyla el ele gitmektedir, bu toplumlar ayrıca bu kuralları duyurmak için merkezi kurumlara ve kendilerine yaptırım uygulayacak meşru gereçlere gereksinim duymaktadırlar (Rouland, 1994:7-8 ve Donovan, Anderson, 2003:20-3). Patolojik bir durum olmaktan öte, uyuşmazlık yalnızca normal bir uyarlanabilir süreç olmaktan ziyade Bohannan’a göre, hem bir ihtiyaç hem de bireyin ve insanoğlunun evrimindeki bileşenlerden birisidir. Bu yalnızca düzenlenebilir, örtbas edilemez (Bohannan, 1967:441). Bu örnekler felsefi tutumları gösterirken, yine de görebileceğimiz gibi bunların hukuki sonuçları vardır.

Normatif analizi sadece Batılı hukuk teorisyenleriyle ilişkilendirmek hata olur. Antropologlar ve sosyologlar da bu analizi devreye sokarlar. En bilinen tanım Radcliffe-Brown ve Roscoe Pound’un tanımlarıdır, “hukuk politik olarak örgütleniş toplumun yerleştirdiği gücün sistemli kullanımıyla icra edilen toplumsal bir kontrol” biçimidir (Radcliffe Brown, 1952 aktaran Smith, 2009:120). Hoebel’e göre,

toplumsal norm eğer göz ardı etme veya ihlal edilme, kabul görmüş bu şekilde davranma sosyal ayrıcalığına sahip bir birey ya da grup tarafından fiziksel kuvvetin uygulanmasıyla yapılan tehdit veya hareketlerle düzene koyulacaksa hukuksaldır (Hoebel, 12006:28).

1930’larda ve 1940’larda bu alanda yürütülen çalışmalarına yaygın hukuk sistemlerini yansıtan istisnasız bir dizi normlar tarafından kılavuzluk edilmektedir. Bunlar sıklıkla yerel mahkemeler için dava mahkemeleri olarak hareket eden koloni yönetimleri tarafından el kitabı olarak kullanıldı.

... 1930'lar ve 40'lar boyunca, küçük-ölçekli toplumların yasalarını kurallar, mahkemeler ve kolluk kurumları meselesi olarak, bütünüyle bizdeki hukuk sistemi tarzında işleyen bir şey olarak gösteren sayısız alan çalışmada gösterilmiştir. Yapılan varsayımların çoğu, bu normatif materyalin hukuk kuralları karakteristiklerini taşıdığı ve bireysel normların, başvurduğunda anlaşmazlıkları sonuca bağlamada etkili olduğu temeline dayandığı görülmektedir (Roberts, 2010:191).

Normların analizine dayalı bazı çalışmalar, bilakis hukuk antropolojisinin klasikleridir. Böyle bir durum Llewellyn ve Hoebel'in *The Cheyenne Way* ve Gluckman'ın *The Juridical Process among the Barotse of Northern Rhodesia* eserlerinde söz konusudur (Özcan, 2007:181-3 ve Moore, 2001:350).

Son olarak, normatif analiz, “medeni” olarak tanımladığımız toplumlara ve kanunlaştırılmış hukuk sistemine sahip olanlara uygulamaya çalıştığımızda bir takım ciddi güçlüklerle karşılaşmaktadır⁴. Normatif analizin tüm hukuki olguları kapsamadığı ve tüm toplumları içine almadığı sonucuna varılabilir. Bu teorinin savunucuları tarafından ortaya konan eserlerin incelemesi göstermektedir ki, bu antropologların birçoğu özellikle Gluckman araştırmalarını politik olarak merkezileşmiş ve belirgin hukuku olan toplumlarda yürütmüşlerdir (Can, 2003:74-76). Kabul edilmelidir ki, antropologların önyargılarına uyan toplumlar üzerine odaklanmayı tercih eden bu metot süreçsel analizin savunucularıyla benzerlik göstermektedir. Burada odak uyuşmazlıkların hukuka başvurulmadan çözüldüğü öndersiz toplumlardır.

⁴ 1960'lar boyunca bu çalışma alanında yürütülen en sert tartışmalar, etnosantrik önyargılardan ne ölçüde ve ne şekilde kaçınılabileceği ve “yerli” kavram ve kategorilerin en iyi nasıl kullanılabileceğiyle ilgilidir (Roberts, 2010:198).

Uyuşmazlıklara olan bu vurgu onların tüm yönlerinin keşfine sebep olmuştur - yalnızca uyuşmazlığın çözüldüğü aşama değil uyuşmazlığın tarihi, tarafları bağlayan ilişkilerin doğası, uyuşmazlığın çözülme şekli (aktörlerle veya arabulucunun, hakemin, yargıcın müdahalesiyle), uygulamada olan bir kararın uygulanma veya bundan kaçınılma şekli-. Süreçsel analiz “vaka yöntemi” olan titizlikle toplanmış ve tanımlanmış olan vakaların analizine dayanmaktadır (Hırş, 2001:28-9). Roberts’ın da değindiği gibi bu dönemde araştırmaların konusu beraberinde kullanılan araştırma metodunda da değişikliğe gitmeyi sağlamıştır. Kurum ve kural analizinden antropolojinin başlıca araştırma yöntemi olan katılımlı gözleme daha belirgin bir şekilde kayılmaya başlanmış, bu da antropoloğun olayı algılayış açısından çıkarak toplumda yaşayan bireylerin algılarının, bakış açılarının ve ifadelerinin önemine doğru kaymıştır.

Bakış açısı değişikliği kısmen, başlıca araştırma yöntemi olarak katılımcı-gözlemin benimsenmesinin doğal bir uzantısıdır. Fakat bunun aynı zamanda sosyal bilimler içerisinde oyun teorisi ve transaksyonel analiz (bizatihi Malinowski’nin Trobriandlılar’ın karşılıklı yükümlülükleriyle ilgili ön kabullerini bertaraf etmek için gerekli gördüğü gelişme) gibi etiketlerle ilişki daha geniş bir hareket bağlamı içerisinde örülmesi gerekir. Bu kayma kendisini, bireylerin neler yaptıkları ve aktörlerin kendi yapıp ettiklerini nasıl anlayıp açıkladıkları konusundaki artan bir ilgiyle göstermiştir (Roberts, 2010:198).

Süreçsel analiz birçok avantajlar sunmaktadır. Antropolojik bir bakış noktasından, bu kültürlerarası karşılaştırmalar için normatif analizden daha uygundur ve birtakım toplumları hukukun dünyasına geri getirmektedir. Felsefi olarak hukukun evrenselliğinin savunucularına karşıdır. Ayrıca süreçsel analiz, değişimi normatif analizden daha iyi açıklamaktadır. Özellikle kültürleşmenin gitgide daha baskın bir

mesele olduğu kendi dönemimiz için. Son olarak, “yaşayan hukuk”⁵ teorisinin aksine, bu hukukun ideal algılarının, hukukun uygulama tecrübesiyle birleştirilmesine olanak tanır; çatışmayı çözmede yapılan yargı gelecekte benzer vakaların çözülmesine örnek haline gelir (Özcan, 2011:66-7). Ancak süreçsel analiz, normatif yaklaşımdan daha geniş bir hukuki olgular tanımına olanak sağlarken, üzerine temellendirildiği vaka yöntemi hukukun tamamını özetliyormuş gibi davranamaz, çünkü hukuk uyumsuzlıklara indirgenemez. Malinowski’nin görüşü hesaba katılmaksızın, bireyin ilgisi kendi ilgileri uğruna ortaya koyduğu davranışlara olan sürekli bir meşguliyet değildir. Kurala itaat edilir, çünkü hayat tecrübesi veya eğitim, kuralın içselleştirilmesine olanak tanımıştır veya yaptırımdan korkulmaktadır veya adil olduğu düşünülmektedir.

1.2.5 Hukuk Antropolojisine Çoğulcu Bir Yaklaşım

Karşılaştırmacı hukukçular tarafından Fransız, İngiliz hukukunda birkaç ana kategorilere bölünür. Bu görüş toplumun tüm üyelerinin davranışlarını kontrol eder. Buna gerekçe olarak da bir toplumun alt gruplarının (ikamete ve akrabalığa dayalı gruplar olan örgütler ve arkadaş canlısı toplumlar) merkezileşmiş politik yapısının olmaması ve bu merkezileşmiş politik yapısı olmayan toplumların hukuka sahip olmaması gösterilen tek bir hukuki sisteme sahip olduğu varsayımdır. 1930’lardan itibaren bu varsayımlar saldırıya maruz kalmaya başlamıştır. Bir taraftan etnografik gözlem tarafından ortaya konan kanıtlar, merkezi politik güce sahip toplumlarda bile hukukun yalnızca gücün yüksek politik alanlarından kaynaklanmadığı gösterir. Diğer taraftan, 1950’nin başında işlevselcilik de saldırıya maruz kalmış, toplumlara kapalı,

⁵ Ehrlich “yaşayan hukuk” için şöyle demektedir: yaşayan hukuk mahkemelerin uygulamalarından farklı ve daha kapsamlı olup, hukuki önermeler (normlar) haline gelmemiş olsalar bile, yaama egemen olma hukuktur. Bu hukuk hakkındaki bilgilerimizin ilk kaynağı önce modern hukuki belgeler sonra da yaşamın, ticaretin, örf-adetin, alışkanlıkların, insan örgütlerinin gözlemdir (Gürkan, 2005:36-7).

homojen sistemler olarak muamele ettiği için eleştirilmiştir. Bu çeşitli yorumlar heterojen olguların altını çizdiği kadar, sosyolojik ve hukuku çoğulculuğa kapı açmıştır.

Mauss ve Malinowski şöyle bir kavram öne sürmüştür, “tek bir toplumun içinde, birkaç hukuki sistem birbiriyle etkileşimde bulunabilir”, ama bu fikri geliştirmede daha öteye geçemezler (Dupret, 2011:1). Hemen akabinde iki monografi yayımlaşmıştır, Redfield’in *The Folk Culture of Yucatan* (1941) ve Gluckman’ın *Analysis of a Social Situation in Modern Zululand* (1958); hişbiri çoğulculuk terimini kullanmamasına karşın analizleri gerçekte bu kavrama dayalıydı çünkü yerel topluluklarla toplumun hakim normsal düzeni arasındaki etkileşimi tartışmışlardı (Dupret, 2011:2). Oysa özellikle bahsedilmeyi hakmeden Llewellyn ve Hoebel’in, *The Cheyenne Way* (1941) isimli eseridir. Bu araştırmacılara göre, toplumsal birliğin büründüğu biçim gruplar arasındaki etkileşimle, onların üçüncü taraflarla bağlantılarına ve uyuşmazlıkların çözölme şekliyle doğrudan bağlantısı vardır, bu aynı ailenin söz konusu fertlerine veya farklı kabilelere mensup bireylere bağlantılı olarak değişecektir. İlk örnekte, uyuşmazlıklar uzlaşı yoluyla çözölme eğilimindedir, ikincisinde ise intikam yoluyla (Twinih, 1968:166-82). Ayrıca “küresel, resmi hukuk” eğer gerçekten varsa yalnızca farklı gruplar arasındaki çatışmalara müdahale edebilir, halbuki toplumun alt gruplarının içindeki hukuki sistemler bu alt grupları bir arada tutmaya ve onların varoluşlarını teminat altına almaya devam eder (Moore, 2001:348-50).

1950’ler ve 60’larda ortaya çıkmış bu çalışmalar çoğulculuğun daha gözle görölür olduğu, özellikle çok ırklı toplumlara hitap etmektedir. Radcliffe-Brown (1940) Güney Afrika’da; Bolke (1953) Endonezya’da; Little (1955) Sierra Leone’de;

Van Lier (1950) Karayip Adaları'nın parçalar halindeki toplumlarında, 1958'de Nash, Guatemala ve Meksika'yı, her birinin iki türde etkileşimde bulunan toplumlari bünyesinde barındırdığını söyleyerek, "ulus olmayan devletler" olarak tanımlamıştır. 1960'larda, çoğulculuğun çalışılmasına saha çalışmasının kullanılması artmış ve Fransa'da, G. Balandier koloniyel durumu çoğulcu teorilerde kullanılanlarla benzer kavramlarla ifade eden dinamik antropolojiyi geliştirmiştir (Donovan, 2008:187-901). Dolayısıyla bu çeşitli araştırmacılar çalışmalarını, temel olarak, egzotik bölgelere dayandırmıştır. Ancak, aynı olgu Ehrlich ve Gurvitch tarafından modern toplumlarda da fark edilmiştir. İkisi de hukuku devletle tanımlamayı reddetmiştir (Özcan, 1994:438).

Ehrlich (1936) hukukun içinde işlediği toplumsal bağlamdan herhangi şekilde ayrı olarak incelenemeyeceğini iddia etmiştir (Koch, 1994:438). Ehrlich, toplumu insanların birbirleriyle karşılıklı ilişkiler içinde bulundukları toplumsal birliklerin⁶ toplamı olarak tanımlar ve bu birlikler, ona göre son derece heterojendirler (Işıқтаç ve Koloş, 2015:74) Kısaca, ona göre toplum bireylerin toplamı değil, içinde barındığı birliklerin⁷ tamamıdır. Toplumsal birlikler, Ehrlich'in hukuku içinde gördüğü toplumsal olgulardır.

Ehrlich, toplumsal birliklerin içsel düzenini hukuk normlarının sağladığını düşünür. Hukuk normu, genel olarak, davranış kuralıdır. Bir davranış normu olarak hukuk normları, toplumsal birliklerde bulunan bireylerin birbirleriyle ilişkilerinde kabul ettikleri ve davranışlarını ona göre düzenledikleri için toplumsal işlevlere de sahip olan toplumsal olgulardır ve toplumdan ayrı ele alınamazlar (İÜHF Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Web Sitesi, 10.01.2016).

⁶ Kiliseler, dinsel gruplar, ortaklıklar, sınıflar, meslek örgütleri, siyasi partiler, aile...

⁷ örgütler ifadesiyle burada alt grupları anlatılmaktadır.

Birey alt grubun hukuki makamına tabidir. Bu hukukun tüm kooperatif sistemlerinin ötesindedir, bireyler arasındaki ilişkiyi harmanlar. Ancak, modern toplumlar ayrıca devlet hukukunu da ihtiva eder, bu hukuk alt grupların hukuki sistemlerine uygulanan genel bir hukuk sistemini yürürlüğe koyar. Alt grupların hukuki sistemleri, temelde, çatışmaya dayanır çünkü amacı alt grupların hukuk sistemlerinin muhalif ilgilerini düzenlemektir. Bizce alt grup hukuku ve devlet hukuku arasında böyle bir ayrım yoktur, her biri çatışmaya veya iş birliğine dayanabilir (birçok alt grup içinde tertip edici muameleler vardır, tıpkı devlet hukukunun yargılayıcı olmaktan ziyade arabulucu biçimleri olması gibi mesela, azınlıklara ilişkin kanunlar) (Can, 2003:76-7). Yine de, Ehrlich'in teorisi 1901'de Van Vollenhoven tarafından başlatılan "Adat"⁸ Hukuk Okulu'nun fikirlerinden ayrı olarak, zamanının ilerisindeydi, hukuk antropolojisinin teorisel temellerinden önce oluşmuştu (Can, 2003:189).

Gurvitch, (1940) hukuk tarihi üzerinde birleştirici ilkenin hukukun doğasından ileri gelmediğini göstermek için çalışmıştı, Orta Çağ'daki hukuk çoğulcuydu ve hatta hem mutlak monarşi hem de Napolyon'un merkeziyetçiliği kanunlaştırma mantığına dayanıyordu, bu suretle birleştirici kurguyu gösteren, kendi yüzyılımızda yürütülen bu araştırma hukuki çoğulculuğu tanımladı. Gurvitch hukukun üç biçimi olduğuna, bunların toplumdan topluma çeşitlilik gösterdiğine inanıyordu, hukuk üzerinde tekelliği olan devlet hukuku bir efsanedir; (örneğin, bireyleri veya grupları sözleşme yoluyla bağlayan) bireysel ve gruplar arası hukuk; gruplar ve bireyler arasındaki ikili alışveriş yoluyla işleyen toplumsal ilişkilerden meydana gelen, bireylerin kolektif bir kimlik oluşturmak için birleştiği toplumsal ilişkilerden türeyen toplumsal hukuk (alt

⁸ Adet hukuku

gruplar veya Ehrlich'in örgütleri). Devlet hukukunun gelişimi kişilerarası veya gruplar arası hukukun gelişimiyle ilişkilidir çünkü gruplar veya bireyler arasındaki etkileşimi belirleyen devlettir. Devlet hukuku ve ikili alışverişten kaynaklanan bütünleşmenin kısıtlı biçimleri nitekim birbiriyle ilişkilidir halbuki devletsiz hukuk toplumsal hukuk tarafından üretilen hukuki sistemlerin çokluğu olarak tanımlanabilir (Köseminal:141 ve Türkbağ, 2014:422-8). Son olarak Gurvitch oldukça doğru biçimde hukukun kaynaklarının çoğulluğu ve hukuki çoğulculuğun kendisi arasında ayırım yapmaktadır. Hukukun birkaç ayrı kaynakları, hukuka monistik yaklaşımların içinde bile pekala bulunabilir (kanunlar, hükümler, vaka hukuku), ama tüm bu resmi kaynakların kökleri devletin içindedir. Tanımsal zenginliğinde Gurvitch'in analizi hukuki çoğulculuğun tanımlanmasının tarihinde temel bir rol oynamıştır. Bu şimdi tanımlayabileceğimiz hukuki düşüncedeki bir akımla da ilişkin olabilir (Köse, 2002:100-2).

Ehrlich'in ve Gurvitch'in teorileri hukuk antropolojisindeki belirli genel kavramlara kesin ve iyi gelişmiş fikirler sağlamaya sahiptir,

hukuk ve devlet bitişik değildir; hukuk varoluşunu toplumsal organizasyondan almıştır, tüm toplumlar her birinin belirli bir derecede devlet hukukundan ayrı kendi hukuk sistemi olan alt grupları içerir; devlet hukuku bu farklı hukuk sistemleri senfonisinde iletici bir rol üstlenir. Çünkü aralarındaki ilişkiyi düzenler; devlet hukuku, tekelleştirici eğilimlerinde, bireyselcilikte kendine hazır müttefik bulur, bireyselcilik olabildiğince aracı grupları zayıflatır (Özcan, 2011:54-5 ve 70-1).

Tüm bu kavramların hukuk antropolojisine uygun olduğu iddia edilebilir.

Hukuki çoğulculuğun kavramı için böylesi biçimlendirici olan savaş sırası dönemde, antropoloji saha çalışmasının gelişimi içinde sosyolojiden bir adım öne geçmiştir ama

Van Vollenhoven’ın eseri, hukuk antropolojisinin Ehrlich ve Gurvitch’inkilerle kıyaslanabilir bir teori inşa etmesi ancak 1970’lerde mümkün oldu. Dolayısıyla hukuki çoğulculuğun teorisel temellerini atan hukuk sosyolojisi oldu, halbuki antropoloji bu alanda çoğulculuk üzerinde çalıştı. Sonuç olarak çoğulculuğun iki disiplinde eş zamanlı olarak ortaya çıkmasının hareket alanı boyutunda devletin girişimlerine toplumun tepkilerinden biri olma ihtimali vardır (Köseminal, 143-5).

Hukuk antropolojisinde hukuki çoğulculuğun tanımları çoktur. Lévy-Brühl’ün kavramları biraz tereddütlüdür ve hukuk (devlet içinde yetki verilmiş farklılaştırılmış politik gücün yaratılması) ve adet (bir toplumsal gruba ait kurallar bütünü) arasındaki ayrıma dayalıdır. O her grubun iç ilişkileri kontrol etmek için kullanılan normsal etkiyi elinde bulundurduğunu kabul etmekte ve bu etkiyi otomatik olarak hukuk sistemiyle tanımlamayı grubun normlarının tüm gruplar tarafından paylaşılan hukuk sisteminin talimatlarını tekrarlama eğiliminde olduğunu iddia ederek reddetmektedir (Mauss, 2005:310-3 ve Barnard, 2000:106-7). J. Vanderlinden hukuki çoğulculuğun “ele alınan bir toplumun içindeki “varoluşun” benzer vakalara uygulanan farklı hukuksal mekanizmalardan oluştuğunu beyan etmektedir”. Hukuki çoğulculuğun örneklerine şunlar da dahildir, eski Roma’da soylu ve plep (işçi sınıfı) evlilikleri; tüccarın sıradan vatandaşın mallarını farklı şartlara göre sattığı ticari sözleşmeler; diplomatik bağışıklık; koloni dönemi sırasındaki, özel yerel hukuk ve Avrupalıların koloniye yerleştirdiği hukuk arasındaki fark (Vanderlinden, 1989:149-52). P. L. Van den Berghe’ye göre çoğulculuk

“bir nitelik veya aynı örgütlenmiş toplum içinde ortak olarak var olan birkaç toplumsal ve/veya kültürel gruplardan meydana gelen bir dizi toplumsal niteliklerdir. Bu gruplar aynı ekonomik sistemi paylaştıkları için birbirine bağlıdır, ama özellikle aile, eğlence faaliyetleri ve din alanlarında, toplum yaşamının diğer

tabakalarındaki farklı kurumsal yapılar bütününe sahip olan, farklı derecelerde bağımsızlığını sürdürür” (Van den Berghe, 1973 aktaran Rouland 1994:57).

Van den Berghe’nin tanımı hukuki çoğulculuğun gösterimlerini toplum yapısıyla daha memnuniyet verici şekilde bağlama avantajına sahiptir. J. Griffiths sosyolojik ve hukuki çoğulculuk arasındaki önemli bağa daha büyük bir vurgu yaptı. Griffiths, S. Falk Moore tarafından ortaya atılan “yarı-bağımsız toplumsal alan” (Moore, 2006:353) kavramını geliştirdi ve hukuki çoğulculuğu tüm toplumların normal, yarı-evrensel atıfları olarak tanımladı. Hukuki çoğulculuk sosyolojik çoğulculuktan çıkmaktadır ve hiçbir toplum tamamen homojen değildir, kısımlara ayrılmış toplumlar bile bir bakıma bölünmüştür, halbuki modern toplumlar aşırı bölünmüş olarak görülebilir. Ancak bu Griffiths’in tanımının oldukça önemli olduğu bir yerdir ve ondan önce gelenlerden çok daha ileri gitmiştir, bireysel toplumsal alanlar tek bir hukuk sistemi tarafından çok biçimli olarak yönetilmez. Hukukun birkaç türünün etkin olduğu normal bir şekilde görülebilir, incelenmekte olan toplumsal alana uygun hukuk, bir veya birkaç diğer toplumsal alanın hukuku ve devletin hukuku. Hukuki çoğulculuk dolayısıyla herhangi bir toplumsal alan içindeki hukuk biçimlerinin çokluğundan oluşur (Griffiths, 1986:10-17).

Leopold Pospisil, (1971) her grubun hiyerarşik olarak düzenlenmiş alt gruplardan oluştuğunu, her alt grubun kendi hukuki sistemleri olduğunu iddia etmektedir (Koch, 1994:440). Yaptığı katkı “hukuk seviyesi” kavramını tanımlar. Hukuk sistemleri alt gruplardan oluşan bir hiyerarşi oluşturur; bunlar katmanlaşmış olabilirler – hukukun seviyelerine bölünmüş olabilirler. Bir hukuk seviyesi aynı türden alt gruplara ait olan ve benzer derecede bütünleşmeye sahip olan hukuk

sistemlerinin toplam miktarı olarak tanımlanmaktadır⁹ (Donovan, 2008:127-9).

Devletin hukuku ve yalnızca hiyerarşide fark bulunan Cosa Nostra gibi suçlular zümresinin hukuki sistemi arasında niteliksel bir fark bulunmamaktadır ve bu suretle sıklıkla çelişkili olan farklı hukuk sistemlerinin taleplerine tabidir. Nitekim birey, şartlara bağlı olarak, tanımlanmayı tercih ettiği seviyeyi seçmektedir (bir mafya üyesi devletin hukukuna göre mal veya hisse satın alabilir ve onurlu gördüğü toplumun kanununu takip ederek bir rakibini ortadan kaldırabilir) (Roberts, 2010:194 ve Özcan, 2011:64). Pospisil'in teorisi, modern toplumlara olduğu kadar geleneksel topluluklara da uygulanabilir. Ancak, Pospisil bir antropolog olduğu için, örneklerini ikinci bahsettiğimiz toplumlardan almakta özellikle New Gine'deki Kapauka ve Nunamiut Inuit'lerini alıntılarlamaktadır. Nunamiut dört hukuk seviyesini barındırmaktadır, zümreler (topluluklar), zümrelerin kısımları, büyük aileler ve daha küçük çekirdek veya çok eşli aileler. Zümre seviyesinin üstünde karar tayin edebilecek hiçbir makam yoktur. Pospisil'e göre, zümreler arasındaki ilişki hukuk alanının dışındadır ve menfaatçiliğe dayalıdır; savaşlar, intikam, mal veya kız alıp vermeyle mühürlenmiş iş birliği yapma anlaşmasına göre karar verilir. Dolayısıyla hukuk zümre seviyesinden başlar ve eşitli yaptırım yolları doğrudan hukukun seviyeleri hiyerarşisiyle bağlantılıdır. Nitekim evlilik ve çocukların eğitimiyle ilgili uyuşmazlıklar küçük aileler bazında çözülür, ekonomik suçlarla ilgili uyuşmazlıklar (hırsızlık, eşyaya zarar verme) demin bahsedilen durumdan tamamen ayrı olarak ele alınır; avcılık, cinayet ve sabıkalı kişinin yeniden suç işlemesi liderleri tarafından ele alınır; bedensel cezalar (sabıkalının ortadan kaldırılmasından ayrı olarak) küçük aile birimleri tarafından ele

⁹ örneğin, şu grupların her biri farklı hukuk seviyesi oluşturur, çekirdek aileler, soylar, köy toplulukları, uluslar, imparatorluklar, vb.

alınır; ömür boyu sürgün (ölüm cezasına kadar varabilir) zümreyle ilgili bir meseledir (Pospisil, 1971:97-9, 144-5, 234-5 ve Donovan, 2008:123-32).

S. Falk Moore'un (1972) teorisi hukuk antropologları tarafından iyi karşılanmıştır. Bu geleneksel toplumların yanı sıra modern olanlara da uygulanır. Moore sıradan alt grup kavramını (Pospisil'in hukukunun sistemleri ve seviyeleri, Ehrlich'in ilişkilendirmeleri), alt grupla denklenebilecek veya denklenemeyecek "yarı bağımsız toplumsal alan"¹⁰ ile değiştirmiştir (Kumaş, 2006:348). Yarı bağımsız toplumsal alan örgütlenme cinsine göre değil (bu bir örgüt olabilir veya belki de olmayabilir) normların oluşumuna sebep olması ve uygulamalarını kısıtlama veya teşviklerle güvence altına almasında bulunan bir süreçsel türün özelliğine göre tanımlanır ve belirlenir. Belirli sayıda müşterek toplumların birbiriyle ilişkili olduğu alan yarı bağımsız toplumsal alanı meydana getirir. Bu türde çok sayıda alan, sonu olmayan zincirlerle kıyaslanabilecek şekilde bireyleri bağlayan toplumsal ilişkiler ağındaki gibi karmaşık zincirler oluşturacak şekilde birbiriyle bağlanabilir. Çok sayıda yarı bağımsız toplumsal alanın karşılıklı bağlantısı karmaşık toplumların temel özelliklerinden birini meydana getirir (Moore, 1972:720).

Moore teoride kabul etmektedir ki, bunlar tamamen bağımsız olabilir veya hiç bağımsız da olmayabilir. Ama uygulamada, özellikle modern toplumlarda, hiçbirisi söz konusu değildir. Devlet toplumlarında, devletin hukuku, hukukun diğer sistemlerini hariç tutmazken yine de onların üzerinde bir derece kısıtlama koyar ve bir toplumsal alan dışsal kısıtlamalara tabidir. Dahası diğer toplumsal alanlar tarafından yapılan baskılar nadiren toplam kısıtlamalara neden olacak şekildedir. Orduda ve hapisanede, yüksek derecede bütünleşmeye sahip örgütler, ordunun geleneksel

¹⁰ "semi-autonomous social fields"

davranışının ve ceza makamlarının uygulanmadığı alanlar vardır. Yarı bağımsız terimi durumların çoğunluğuna ve Moore'un çoğulcu bağlamdaki teorisindeki yerlere daha uygun görünmektedir. Ancak Moore'a göre, yarı bağımsız terimi geleneksel ve modern toplumları aynı derecede kapsamaz. Griffiths haklı bir şekilde Moore'un teorisinin önemini altını çizer ve bunların ikisinin özelliklerini vurgular. Bir tarafta, diğer çoğulcu teorilerin aksine (özellikle Pospisil'inki), çoğulculuğun hiyerarşik olarak sınıflandırılmamış toplumsal alanlar arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak görülen yatay boyutlarını vurgulamaktadır. Diğer taraftan, hukukun bir kanun koyucu tarafından sanki bu iki kimlik her nasılsa tam olarak birbirinden ayrılmış gibi, bireylere verilen hükümlerden oluştuğu, hukuk teorisyenlerinin klasik "yararçı" yaklaşımıyla kıyaslanabilir. Buna karşın Falk Moore toplumsal örgütlere belirleyici bir rol yüklemektedir (Griffiths, 1986:1-55). Birey sadece devletin hukukuna itaat etmez ayrıca çeşitli kaynaklardan ortaya çıkan ve yarı bağımsız toplumsal alanların içinde toplanan hukuksal doğaya veya aksine ait kurallara da uyar (Aydın, 2014:488-9).

J. Griffiths, (1986) *What Is Legal Pluralism* adlı makalesinde teorileri baştan sona eleştirmeye girişmiştir ve kendi düşüncesini açığa çıkarmıştır. Bu tartışmanın müdahil olduğu kısım devletin hukukunun rolünü, hukukçu pozitivistlerin hakim tutumunun aksine daha da fazla göreceleştirmektir. Griffiths ilk olarak iki tür çoğulculuğun var olduğunu gözlemlemiştir ve yalnızca ikincisi inanılırdır, devlet tarafından tahammül edilen çoğulculuk ve devletin kontrolünden kaçan çoğulculuk (Kumaş, 2006:47-9). Çoğulculuk devletin birleştirici amaçlarına düşman olmaya ant içmiştir ve bu amaçlar savaşa tutuşabileceği iki silaha sahiptir. Ya devlet çoğulculuğu tamamen ortadan kaldırmaya girişir (tıpkı Orta Çağ'da adetlerin yazıya dökülmesi ve kraliyet hukukuna dönüştürülmesi gibi veya kraliyet hükümlerinin yararına devletin

olmayan hükümlerin -derebeyleri veya din adamlarına ait olanlar- tutarlılıklarının kademeli olarak zayıflamasında olduğu gibi) veya oldukça sık, devletin çoğulculuğun bazı gösterimlerini tanır; etnik azınlıklar, kiliseler, koloniler, vb. için yasalaştırılan statüler. Bu çoğulculuk yalnızca göstermelidir, birleştirici ve merkezleştirici politikanın amaçlarına hizmet eder. Bir taraftan, bunun sebebi devletin kuralları koymasıdır. Devlet kendisi ve belirli bir ölçüde bağımsız temin edilen kurumlar arasındaki yargısal sınırlara karar verir ve kendi kriterlerini dayatır. Diğer taraftan yargının bu şekilde paylaşımı genel olarak devlet tarafından öyle bir şekilde başarılı ki devletin olmayan hukuk yalnızca ikincil veya figüran rolü oynar (Griffiths, 1986:1-55).

Griffiths hukuki çeşitliliği hukuki çoğulculukla karıştıran Vanderlinden ve Gilissen’le olan görüş ayrılığını ifade etmektedir;

toplumsal grupların birinden diğerine veya bir memleketten diğerine değişiklik gösteren ancak benzer durumlara uygulanan farklı kuralların varlığı eğer bu ayrımlar tek bir hukuki organ devlet tarafından tahammül edilmiyor veya başlatılmıyorsa hukuki çoğulculuğu meydana getirmezler (Aydın, 2014:489).

Bu suretle Griffiths’e göre Orta Çağ hukuku çoğulcu değildir, çünkü adetlerin ve ortaklığın iç hukuklarının coğrafi çeşitliliği devletin kendini düzenlemesi için hazırlanan hukukun alanlarıdır. Çünkü devlet ne de olsa kendini bu kurumların güçlerini sınırlamayı ve hatta bastırmayı kendine görev olarak belirlemiştir ve feodal hukuk veya kilise hukuku gerçekte devletten ayrı hukuki organlardı, en azından kademeli olarak sindirilene kadar feodal dönemde böyleydiler. Ama Griffiths’in ayrımı başka durumlar için hatırdta tutulabilir, örneğin, toplumsal güvenlik rejimlerinin çokluğu, fiilen hukuki çoğulculuğu meydana getirmez.

Griffiths, Pospisil'in teorisinin, hukukun tüm seviyelerinin, tüm katmanlarının oluşumunun sonucu olan küresel topluma ait olan hukuk sisteminden aslında bir tane olduğunu belirten hukuk seviyelerini hiyerarşik tanımlamasında temenni edici olduğu sonucuna ulaşmıştır. Hukuk sistemindeki böyle bir birlik, kendisi doğası gereği birleştirici olan devletin konumunu güçlendirme eğilimindedir. Griffiths ayrıca Ehrlich'i eleştirir ve görünüşüne rağmen devlet ve devlet hukuku alt gruplar için olan hukuki süreçlerin zirve noktası olduğunu belirtir. Falk Moore daha çok övgü almaktadır, ancak Griffiths onun hukuku devletten çıkan normlarla tanımlamaya kolayca yatkın olduğunu ve yarı bağımsız toplumsal grupların her birinde devlet hukukunun etkisine devlet dışı alanlar arasındaki etkileşimin üzerinde çalışmaları hariç tutacak kadar çok odaklanmaktadır (Griffiths, 1986:1-55 ve Moore, 2001:355).

Özetle, hukuk antropolojisinin konuları toplumsal ve kültürel antropolojinin konularıyla yakından ilgilidir. Hukuk antropolojisi yeterli ivme kazanması için belli bir süre tanıyarak, evrimcilik ve işlevselcilik gibi başlıca teorileri benimsemiştir. Yapısalcılık daha az itibar görmüştür bunun sebebi Levi-Strauss'un akrabalık sisteminden ayrı olarak hukuki olgular üzerine özel olarak hiç çalışmamış olması olabilir. Hukuk antropolojisi sosyolojiden türemiş çoğulculuktan da etkilenmiştir. Bu öğretinin hukuki düşünüş ana görüşünden çok az etkilenmiş olması garip görünebilir ancak aksi şekilde olması neredeyse hiç mümkün değildir. Öncelikle, geleneksel hukuki bilimin yöntembilimi, ırk merkezliyetçiliği dolayısıyla kültürlerarası bağlama uygun değildir ayrıca hukuk antropolojisi genel hukuktan yeterince ilgi görmemiştir. Bu öğretinin geçmiş ve günümüzdeki hukuk öğretiminde neredeyse hiç yer bulmamış olması yalnızca bu tutumu güçlendirmiştir.

İnsan toplumlarının birliği veya çoğulculuğu hakkındaki büyük soruya ilişkin, hukuk antropolojisi kesin bir cevap vermemektedirler. Tarihi oluşumun evrimsel ve doğrusal olmayan bütünleyici anlayışı başarısızlıkla karşılaşmıştır. Çoğulculuğun vurgulanması bu öğretiyi daha evrensel bir tutuma itmiştir. Ama antropologların Batılı toplumları göz önüne almaya tekrar yönelmesi mevcut şaşkınlıkları askıya alabilir çünkü ilk sonuçlar göstermektedir ki geleneksel ve modern toplumlar ilk başlarda düşündüğümüz kadar birbirinden ayrı değildir.

1.2.6 Günümüzde Hukuk Antropolojisi

Dünya genelinde her ülkenin hukuk antropolojisi açısından çerçevesini oluşturmak veya araştırmalarını tanımlamada iki önemli değişken belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. İlki, koloniciler veya topraklarında etnik azınlıkların varlığı. Avrupa ülkelerinde kolonicilik geçmişlerinin olması ve kolonilerin çalışma sahası olarak kullanılmasıdır, tıpkı Fransa'nın Sahra altı Afrika'da veya Hollanda'nın Endonezya'da yaptığı gibi. Almanya ve İtalya onlardan daha az şanslıydı, çünkü onların kolonicilik tecrübeleri daha kısaydı ve iki dünya savaşının ardından sona erdi. Ancak koloni hakimiyeti hukuk antropolojisinin doğuşunda ve gelişiminde tek belirleyici etmen değildi. ABD ve Kanada'da etnik azınlıkların (Kızılderililer) çalışmalarından etkilendi. Portekiz ve İspanya gibi uluslar hukuk antropolojisi ekolü veya geleneği oluşturmadı.

İkinci etmen ise ilkiyle ortaktır; belirli hukuksal ve antropolojik düşünce ekollerinin dinamikleri ve yönleri. Eğer Fransa ve Avrupa kıtası Roma geleneklerinden bu kadar çok etkilendiyse, İngilizce konuşan ülkeler örf ve adet hukukunun ruhundan etkilenmiştir ve genel olarak daha ileri toplumsal bilimler ve özellikle de antropolojiden yararlanmışlardır. Bu kültürel etmen önceki etmene göre

daha belirleyici görünmektedir, çünkü kıtasal gelenek (Batı Avrupa ülkeleri) ve İngilizce konuşanların geleneği (ABD, Kanada, Büyük Britanya) arasında önemli bir fark vardır. Etnik azınlıkların yokluğu veya varlığı ve koloncilik tecrübesinin uzunluğu sadece bu ana kategorilere ait bireysel ülkelerdeki hukuk antropolojisinin gelişimini etkileyen ikincil sebeplerdir.

İşlevselcilik (İngilizce konuşanlara açısından) ve sivil gelenek (Avrupa kıtası için) bu iki düşüncenin ana bileşenleridir. Diğer teoriler bunun aksine Marksizm ve yapısalcılık gibi, hukuk antropolojisinde dünya çapında ekollerin düşüncelerinden ilham almış gibi görünmemektedir.

Ekler bölümünde yer alan ve tek toplu örnek olan 1987 yılında Dünya çapında gerçekleştirilen hukuk antropolojisi alanında yapılan çalışmaların tahmini sayısıdır (Bkz. Tablo 7).

Araştırmacıların sayıları ve çıkış noktaları üzerinde, dünya genelindeki hukuk antropologlarının kesin nüfus sayımını yapmak imkansızdır, çünkü yeterince iyi örgütlenmiş bir topluluğa sahip değillerdir. Bu disiplinde başlıca uluslararası organ olan Halk-Hukuku ve Hukuki Çoğulculuk Komisyonunun üyeliklerini baz alarak yaklaşık bir rakam söyleyebiliriz. Bu kısıtlı bir değere sahiptir, çünkü araştırmacıların tümü komisyona üye değildir. Bir de ve en önemlisi, bu niceliksel saptama belirli araştırmacıların veya ülkelerin çalışmalarının niteliğini dikkate almamaktadır, nitelik işlev veya miktar olarak değişkenlik göstermemektedir. Bu koşulu beyan etmemizin ardından, 1987'deki 253 üye coğrafi olarak aşağıdaki şekilde dağıtılmıştır (Rouland, 1994:96).

İngilizce konuşan milletlerin sayısal üstünlüğü, özellikle ABD ve Kanada şüphesiz onların bu disiplinindeki yerleşik ilgilerini yansıtmaktadır. Avrupa'nın toplamı çok daha düşük olsa da göz ardı edilemez, ama araştırmacılar geniş bir alana

yayılmıştır. Son olarak, gelişmekte olan ülkeler (Afrika bunların çoğunu barındırmaktadır) toplamda Avrupa'dakilerin sayısı ile kıyaslanabilir, hala koloniyel bir bilim sayılmaktadır, gelişimi ve birleşmeyi engelleyici olarak yorumlanmaktadır.

Hukuk antropolojisi alanında cezaevi araştırmaları kendini daha çok 90'lı yıllarda göstermektedir. 90'lı yıllara gelindiğinde Rhodes'in 2001 yılında yayınladığı makalesindeki antropoloji bilimi ve cezaevi araştırmaları arasında ilişkiyi yetersiz bulmaktadır. Ona göre psikoloji, sosyoloji ve kriminoloji gibi bilimler cezaevi araştırmaları üzerine yoğunlaşmış ve aynı konuları tekrarlar niteliktedir. Bu disiplinler cezaevini daha çok güç, otorite, ekonomi ve politik bağlamda incelemeye yoğunlaşmıştır. Amerika genelinde McShane & McShane (1996), Christianson (1998), Tonry ve Petersilia (1999) araştırmalarını tamamlarken, dünya genelinde cezaevi tarihi üzerine araştırma yapan O'Brien (1982), Spierenburg (1991), Morris (1998) ve Stern (1998) yer almaktaydı. Avrupa'da ise Wacquant (1999) araştırmalarını sürdürmekteydi (Rhodes, 2001:66-7). Yine Liebling (1999) cezaevi sosyolojisi alanında öne çıkmışlardır. Marchetti (1997, 2001) yaptığı çalışmada uzun süreli cezaya çarptırılmış hükümlüler ile kısa süreli cezalar almış hükümlüleri karşılaştırdığı bir araştırma gerçekleştirmiştir. Rostaing (1997) üç farklı Fransız kadın hapisanesinde kadınların cezaevinden önce ve sonraki günlük hayatlarını incelemiştir. Le Caisne (2000) ise Fransız hapisanesinde iki yıl süren araştırmasında hükümlülerin "kendini yeniden yaratması" üzerine incelemeler yapmıştır. James Waldrum (1997) Kanada cezaevinde katılımlı gözlem yaparak Aborjinli hükümlülerin dini geleneklerini nasıl gerçekleştirdiklerini incelemiştir. Yine antropolog Goifman (1999) San Paul'da katillerin zaman, seks ve ölüm konularını nasıl algıladıkları üzerine araştırma yapmıştır (Wacquant, 2001:385-7).

Bu araştırmalar daha çok cezaevi etnografisi üzerine yoğunlaşmış, cezaevi yaşamı, cezaevini mekansal algılama ve hükümlülerin dış dünya ilişkileri üzerine çalışarak, katılımcılarla daha uzun vakit geçirerek gözlem yapmışlardır. Ancak bilinen önemli bir sosyolojik araştırma etik hatalar yüzünden akademik çevreler tarafından kabul görmemiştir. Fleisher’ın 1989 yılında *Warehousing Violence* adlı çalışması için kendini gardiyan olarak gizlice işe aldır mıştır. Fleisher araştırmasının doğrularıyla, gardiyan olarak çalışmasının verdiği görev doğrularını birbirine karıştırdığını ve araştırma da kaybolduğunu kabul etmektedir (Fleisher, 1989:112). Yine gazeteci Bergner (1998) yılında 10 ayını Angola cezaevinde geçirmiştir. Yazar Conover (2000) ise kendini gardiyan olarak işe aldırarak bir yıl boyunca cezaevinde araştırma yapmıştır. Bu araştırmalarda akademik çevreler ve etik kurullar tarafından gizli yapıldığı gerekçesiyle kabul görmemiştir (Wacquant, 2001:387). 2000 yıllardan ve sonrasında ise cezaevi araştırmaları yapılmaya devam etmiştir (Bkz. Tablo 8).

1.3 Feminist Teorisi ve Feminist Hukuk

1.3.1 Kadın Hareketinin Oluşumu

İnsanlığın tarihine dair yapılan araştırmalar çok eski zamanlardan bu yana kadın ve erkek arasında toplumsal bir ayrıştırmanın olduğunu göstermektedir. Bu ayrışma özellikle toplumsal g anlamında erkeğin kadından üstün olduğu bir yapıda gelişmiştir. Günümüzde de hala bu ayrışımın devam ettiğine dair göstergeler olmakla birlikte kadınların tarihsel süreçte bu duruma tepkileri farklı şekillerde olmuştur. Ancak, kadın erkek arasındaki bu eşitsizliğe ilk kitlesel tepkinin Fransız Devrimi gerçekleştiği görülmektedir (Michel, 1984:11-16). Bu dönemden önce de kadınların toplumdaki yerlerinin erkeklerle eşit olduğuna ve hatta üstün olduğuna dair söylemler dile getirilmiş olsa da Fransız Devriminin daha kritik bir etki yapmasının nedeni bu devrimin cinsiyet, sınıf, ırk gibi ayrımlar gözetmeksizin insanların eşitliğine

odaklanan kitlesel bir hareket olması nedeniyle kadınlara bir fırsat sunmasıdır (Michel, 1984:37-38).

Kadınlar ortaya koydukları ilk feminizm hareketleriyle insanlığın ilk zamanlarından bu yana kadına yüklenmiş olan ve onları gerek ekonomik gerekse sosyal hayattan uzaklaştırarak eve kapatan geleneksel rolleri kırmayı hedeflemişlerdir (Gönenç, 2006:64). Bu dönemden sonra meydana gelen feminist hareketler ise kendi içerisinde dönemin koşullarına ve kadınların kazanımlarına uygun olarak farklı şekillerde gelişmiştir. Bu nedenle bazı araştırmacılar farklı dönemlerde ortaya çıkan kadın hareketlerini birbirinden ayırma yöntemini kullanmışlardır.

Kadın hareketi tarihindeki ve feminist düşüncenin şekillenmesinde temel eser Mary Wollstonecraft tarafından kaleme alınan *A Vindication of Rights of Woman* (Kadın Haklarının Savunusu, 1792) olarak kabul edilir. Wollstonecraft, eserinde hem devrimi savunmuş hem de kadınlara, toplumda gerekli yerin verilmesi hususunda devrimi gerçekleştiren kitleyi uyarmıştır. Eserini Fransız bakanı Talleyrand’a ithaf eden Wollstonecraft, “eğer kadınları bu yeni anayasanın dışında tutarsa, Fransa’nın bir tiranlık olarak kalacağını” belirtmiştir (Donovan, 2001:15-6). Ancak Mary Wollstonecraft’tan önce kadın hareketinin ilk adımları atılmaya başlanmıştı.

Fransız devrimi döneminde feminizm devrinin önemli fikir cereyanlarından biri halini almıştır. Fransız devrimi yapılmadan önce devrim yanlısı olanlar kesinlikle halkın her kesiminden destek almışlardır. Zira halk zenginlerin ve soyluların sokağından dahi geçememektedir. Bütün Fransız halkı artık sınıfsal ayrımların olmadığı ya da en azından eşit fırsatların tanındığı bir toplumda yaşamak istemektedir. O dönemde Avrupa’yı kasıp kavuran doğal haklar doktrini, hümanizm ve yalnız, akıl ve bilimin egemenliğinin kabul edildiği mekanik metaforun iddia ettiği

pozitivist akımlar gibi bütün aydınlanmacı fikir cereyanları Fransa'yı da kasıp kavurmaktadır ve neredeyse tüm Fransa'da devrim yanlısı olmayan çok az bir soylu çevre dışında hiç kimse devrim karşıtı değildir. Devrime en büyük desteği verenlerden biri de kadınlardır. Kadınlar da Hristiyanlığın aslından ve İncil'in özünden yahut Hz. İsa'nın muamelelerinden değil de kilisenin taraflı doktrinlerinden kaynaklandığını bildikleri suni kadın erkek ayrımının devrim ile birlikte ortadan kaldırılacağına inandıkları ve bu ayrımcı tutumun kaldırılmasını istedikleri için devrime destek vermişlerdir. Ancak aradıklarını bulamayacaklar ve tam tersine savundukları devrim onlardan bir kısmını giyotine layık görecektir (Donovan, 2001:28-39). Dünya'da ilk ciddi feminist yazınlar olarak kabul gören çalışmaları şöyle sıralayabiliriz; Christine de Pisan; *l'Epistre au dieu diamours* (1399) ve *l'epistre sur le roman de la rose* (1400), Jane Anger; *Her Protection for Women* (1589); Marie de Goumay; *l'Egalite des Hommes et des Femmes* (1604), Anna van Schurman; *De ingenii muliebtis ad doctoiram et melories litteras aptitudeni* (1641); Poulain de la Barte; *De l'egalite des deux sexes* (1673), Bathsua Makin, *An Essay to Revive the Ancient Education of Gentlewomen* (1673), Mary Astell; *A Serious Proposal to Ladies for the Advancement of Their True and Greatest Interest* (1694)' dir (Rullman, 1996:116-228). İşte bu çalışmalar feminizmin ayak seslerinin duyulduğu çalışmalardır. Daha sonra ise Fransız Devrimiyle ve doğal haklar doktriniyle birlikte bu doktrinlerden etkilenecek kadınlar feminizmi yeni bir forma sokmuşlardır. Böylece ilk feminist kuram olan liberal feminizm ortaya çıkmıştır. Ayrıca devrimci düşünceleri heyecanla benimsemiş, kadınların özgürlüğü savunmuş ve “Örücü” cemiyetinin kuruluşuna önayak olmuş olan Olymp de Gouges, İnsan Hakları Bildirgesi'ne yanıt olarak (1791) *Les Droites de la Famme* (Kadın Hakları) adlı bir el broşürü yayınlamıştır. “Kadının giyotine çıkma hakkı varsa, kürsüye çıkma hakkı da olmalıdır” fikri savunan Gouges, kadınları

ve köleleri kışkırtmakla suçlanarak giyotinle idam edilmiştir (Rullman, 1996:254).

Aynı dönemde Judith Sargent Murrey, *On the Equality of Sexes* (1790) adlı eseri kaleme almıştır (Donovan, 2001:15). Ancak bu kadınları ilki ve belki de en önemlisi 15. yüzyılın başlarında “Kadınlar Kentinin Kitabı” adlı kitabın yazarı Chritine de Pisan’dır (Kadıoğlu, 2001:42). Pisan, feminizm alanındaki en büyük şöhretini, devrinin bir akademisyeni Jean de Meun’la girdiği tartışmada kazanmıştır. Pisan, Meun’un kadınları kötülemek için kaleme aldığı “Gülromanı” adlı eserine karşı bir kitap olarak, Kadınlar Kentinin Kitabı adlı eserini yazmıştır. Chritine de Pisan’ın asıl karşı çıktığı nokta Gülromanı adlı kitapta bütün kadınların şehvet düşkünü insanlar olarak tanıtılmalarıdır. Pisan’ın bu kitabı iki cilttir, ilk ciltte Pisan kendine kadar gelen tüm erkek felsefecilerin kadınlarla ilgili görüşlerinden, ikinci ciltte de bir kadın peygamberden ve erkek ve kadınların evlilik hakkındaki şikayetlerinden ve düşüncelerinden bahsetmiştir (Rullman, 1996:116-127).

18. yüzyıl feministleri, o dönemde Batı dünyasını silip süpüren devrim dalgasının coşkusuna uymuşlardır. Aydınlanma ya da Akılcılık çağı olarak adlandırılan dönem içinde ortaya koyulan kuramlar bu dönemde hayata geçirilmeye başlanmıştır. Örneğin insanlar için vazgeçilmez ya da doğal olarak kabul edilen haklara hükümetlerin karışamayacağı gerçeği, hem Amerikan Bağımsızlık Bildirisi’nin (1776) hem de Fransa’nın İnsan Hakları Bildirisi’nin (1789) en can alıcı noktalarıdır. Böylece feministler, erkeklerin sahip olduğu doğal hakların aynısına sahip olabileceklerine inanmışlardır (Donovan, 2001:16-7).

Aydınlanmacı liberal feminist hareket olarak adlandırılan bu dönemde öncelikle liberalizmin neye vurgu yaptığını incelemek gerekmektedir. Liberalizmin vurgu yaptığı en önemli nokta hak ve özgürlükler meselesidir. Çünkü Liberalizm

Avrupa'daki uzun özgürleşme sürecinin ürünü olan bir felsefi kuramdır. Bu kurama göre devlet bireyin daha fazla özgürleşmesi için faaliyet göstermeli, bireyin özgür teşebbüs ruhunun garantörü devlet olmalıdır. Avrupa'nın geçirdiği özgürleşme sürecinde, özgürleşme talebinde bulunan gruplardan biri de kadınlar olmuşlardır. Ancak onlar aradıkları bu özgürlüğü ne yazıları ve fikirleriyle oluşumuna katkıda bulundukları Aydınlanma düşüncesinde ne de birer devrimci olarak ve gene birer düşünür olarak oluşum safhasında yer aldıkları Fransız devriminde ve ne de ekonomik ilerlemenin ve makineleşmenin bir sonucu olan sanayi devriminde bulmuşlardır (MacKinnon, 2003:186-7). Liberal feminist kuramcılarının en önemlileri; Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft, Frances Wright, Sarah Grimke, Elizabeth Cady Stanton ve Susan Anthony'dir. Sarah Grimke'nin *Letters on Equality* (Eşitlik Üzerine Mektuplar, 1838) adlı eseri liberal gelenek içinde, kadının bağımlı konuma itilmesine karşı geliştirilen en inandırıcı iddiaları, ortaya koymaktadır. Grimke, isyankar ruhu ile tinsel hakikati kabul için gerekli olan (erkek) ruhban araçları reddetmiştir. Ona göre, bu araçlar hakikate ulaşmaya engel oluyor. Böylece Grimke yalnızca feminist bir düşünür olmakla kalmamış İncil'in eleştirel bir okumasını da yaparak tıpkı bir teoloji uzmanı gibi hareket etmiştir (Donovan, 2001:37-9). Elizabeth Cady Stanton da tıpkı Grimke gibi eğitim, eşit ücret, oy kullanma hakkı gibi hakların ve kadının yaşam tarzının düzeltilmesi üzerinde durmuştur. Siyasi örgütleyici olan Susan Anthony ise bazı önermelerinde doğal haklar doktrini üzerine ayrıntılı olarak durmuştur (Donovan, 2001:46).

19. yüzyılın sonunda başlayan ve 20. Yüzyıl başlarına kadar devam eden dönem, endüstrileşmenin başladığı ve tüm dünyanın savaşa sürüklendiği bir yapıya sahiptir. Böyle bir ortam içerisinde nüfus ihtiyacından dolayı kadınların üretim hayatına etkin bir şekilde katılım gerekliliği ortaya çıkmış ve uluslararası düzeyde

gerçekleşecek feminist hareketlerin yolu açılmıştır (Kolay, 2015:6). Dahası, bu dönemdeki feminist hareketlerin büyük çoğunluğunun işçi sınıfında baş gösterdiği görülmektedir (Gönenç, 2006:64). Bunun nedeni ise özellikle Birinci Dünya Savaşı nedeniyle erkek nüfusunun yetersizliğinin kadınların da fabrikalarda çalışmasına neden olurken kadınların erkeklerden daha az ücret almasıdır (Kolay, 2015:6). Bu sayede kadın ekonomik hayata aktif olarak katılım olanağı kazanarak geleneksel sınırlarının dışına çıkmış ve emeğinin karşılığı olarak erkeklerle eşit haklara sahip olma arayışına girmiştir (Gönenç, 2006:64). Bu arayışın sonucunda ise feministlerin, 1918 yılında “Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyeti’ne erkeklerle aynı işi yapan kadınların aynı ücretlendirmeye sahip olacaklarına dair madde koyulmasını sağladıkları görülmektedir.

Birinci Dünya Savaşı’nın dünya ülkelerini etkilemesi, kadın hareketlerinin de uluslararası boyuta taşınmasına neden olmuştur. Bu dönemde uluslararası feminist örgütlerinin kurulduğu ve kongreler düzenlendiği görülmektedir. Birinci dalga feminist hareketlerinin de başlangıcı olarak kabul edilen ilk olay 1848 yılında gerçekleştirilen “Seneca Falls Toplantısı”dır (Rampton, 2015). Bu anlamdaki ilk uluslararası örgütlenme ise 1888 yılında Amerika’da kurulan “Uluslararası Kadınlar Konseyi”dir. Bu konsey günümüzde de aktif olarak çalışan feminist hareketin öncü oluşumlarından biri olarak kabul edilmektedir (ICW). Bu örgütü “Uluslararası Kadınlar Süfrajat Birliği” (National Woman Suffrage Association) örgütünün ve “Özgürlük için Kadın Derneği”nin kuruluşu takip etmiştir (Rupp, 1997:47). Tüm bunlarla birlikte dönemin savaş ortamı, kadın hareketlerinin beklenen ölçüde devam edememesine neden olmuştur. Dahası, kadın hareketlerinin ilk kez bu denli geniş çapta ilgi görmesi ve hatta bazı erkek grupları tarafından destek alması, gelenekçiler

tarafından tepkilerin de hızla ortaya çıkmasına neden olmuş ve kadınlar geleneksel rollerine dönmeye zorlanmıştır (Kolay, 2015:6).

Çağdaş sosyalist-feminist teoriyi ve Marx ile Engels'in "kadın sorunu" üzerine sınırlı spekülasyonlarını anlamak için, marksist teorinin özellikle üç yönüyle incelemek gerekir. İlki maddeci determinizm teorisi ideoloji ve sınıf bilincinin oluşması, bir diğeri yabancılaşmış emek, praxis ve ekonomik değerlerin belirlenmesi ile ilgili emek ve kapitalizm hakkında teoriler ve son olarak da, özellikle "Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni" yapıtında Engels tarafından üretilen ve hala sürdürülen feminist teorik yönelimdir. Marx'ın merkezi görüşlerinden biri, genellikle tarihsel materyalizm olarak adlandırılan, kültür ve toplumun, köklerinin maddi ve ekonomik koşullarda yattığını savunan maddeci determinizm düşüncesidir. Bu da Engels'in "Komünist Manifesto"ya 1888 yılında önsözde açıkça ifade edilmiştir. Her tarihsel dönemde var olan üretim ve değişim biçimi ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkan toplumsa örgütlenme, o dönemin politik ve düşünsel tarihinin üzerinde yapılandığı ve açıklanabildiği temeli oluşturmuştur ilaveten bir toplumdaki egemen ideolojinin, yöneten sınıf ve onun ekonomik çıkarları tarafından belirlendiğine inanmaktadır. Bu Marksist teoride şöyle ifade edilmektedir. "Yöneten düşünceler başat maddi ilişkilerin ifadesinden başka bir şey değildir. Yönetilen sınıf olan proletarya, yöneten sınıf ya da burjuvaziye karşı bilinçlenir". Marksist ve sosyalist feministler her zaman ifade etmeseler de genellikle kadınlar ve proletarya arasında benzerlik kurmuşlardır. İşte bundan dolayı Marksist feminizmin taraftarları, kadınları kendi ezilmişlik durumlarının doğru bilincini geliştirme yönünde teşvik etmişlerdir (Donovan, 2001:134).

Engels kitabında, kadınların aşağı bir konumda olduklarını kabul etmiş ve bu konumu özel mülkiyet kurumuna dayandırmıştır (Engels, 1972). “Burjuva ailelerinde” diye iddia ediyordu. Engels, kadınlar efendilerine hizmet, tekeşli olmak ve aile mülkünü devralıp onu çoğaltmayı sürdürecektir varisler doğurmak zorundadırlar. Proletarya arasında, kadınlar ezilmiyorlardı, çünkü ortada yeni nesillere aktarılabilecek bir özel mülkiyet yoktu” (Engels, aktaran Hartmann, 2006:8). Engels’e göre, kadınların işgücüne katılımı, onların kurtuluşlarının anahtarıydı. Kapitalizm, cinsiyet farklarını ortadan kaldıracak ve bütün işçilere eşit muamele edecekti. Kadınlar ekonomik olarak erkeklerden bağımsız olacak ve proletarya devrimini ilerletmede erkeklerle eşit zeminde yer alacaktı.

Kadınların kurtuluşunun birinci öncülü, bütün kadın cinsinin yeniden toplumsal sanayi alanına sokulmasıdır... Bu ise tek tek ailelerin, toplumun ekonomik birimleri olma özelliklerinin yok edilmesini öngörür (Engels, 2010:233).

Kısaca Marksist feminizmin üç ana teması vardır, birincisi kapitalizmin işçileri sömürmesi gibi, erkek şovenizminin de kadını sömürdüğü iddiası ki u temel iddiadır. İkinci olarak kadının emeğinin erkek tarafından sömürülmesiyle kadının kendi emeğine yabancılaştırıldığı teorisidir ki, Marksist feministler bunun çözümünü yani kadının emeğinin sömürülmesinin çözümünü aile kurumunun ortadan kaldırılmasında görürler. Ki bu Marksist kuramcılar arasında Lise Vogel, Margeret Benston, Angela Davis ve Zaretsky gibi pek çok Marksist düşünür vardır. Ayrıca üçüncü olarak erkek dışarıda çalışırken kadın da evde çalıştığından kadına da erkekle aynı ücretin verilmesi gerektiği, yani ev işinin ücrete tabi kılması gerektiği teorisidir. Oysa zamanla kadınlar en büyük zararı Marksist hareketin kendinden görecektir ve bunun çözümünü olarak içinde bulundukları hareketten ayrılarak Radikal feminizme yöneleceklerdir.

Radikal feminist kuram, 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında, bir grup eski sosyalist eylemci kadın tarafından, New York ve Boston'da geliştirildi. Bu eylemci kadınlar, 1960'larda medeni haklar ve savaş karşıtı kampanyalar için politik etkinliklere katılan kadınlardı. 19. yüzyıl feministlerinin, kendi üzerlerindeki baskının farkına varıp feminist bilince ulaşmalarını sağlayan faktör, onların erkek yoldaşlarından gördükleri davranışlardır. 20. yüzyılın radikal feministlerini de kendi bilinçlerine ulaştıran yeni soldaki erkeklerin aşağılayıcı davranışlarıdır. Radikal feminizmin kurulmasını sağlayan etken de yeni soldaki erkeklerin kadınlara ve bilhassa kendi yoldaşları solcu kadınlara davranışlarıdır (Donovan, 2001:267).

Radikal feminizm, kadınların kurtuluşuna yönelik çözüm önerilerinin çıkmaza girmesine, kadınların özgürleşme sorununa liberal ve Marksist siyasal teorilerin tatmin edici bir çözüm bulamamalarına bir tepki olarak gelişmiştir. Radikal feminizmin ilk temel eserinin Shulamith Firestone'un 1971 yılında yayınlanan "Cinselliğin Diyalektiği" (Dialectic of Sex) adlı kitabı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada Firestone kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılık üzerinde durmakta ve sınıf çatışması da dahil insanlar arasındaki en temel çatışma biçiminin cinsiyet çatışması olduğunu iddia etmektedir. Ona göre feminist devrim gerçekleştiğinde kadınlar hem üretimin (production) hem de üretim (reproduction) mekanizmasının kontrolünü ellerine geçirecek ve böylece tam kurtuluşa ulaşacaklardır. Radikal feministler, "savunmasızlığı, bağımsızlığı, sahipliği, acıya duyarlılığı geliştiren ve kadının insan potansiyelinin tam olarak gelişmesini engelleyen bir kurum" olarak gördükleri için aşkı da reddetmişlerdir. Bu eleştiri, Firestone tarafından *Dialectic of Sex* adlı kitapta dile getirilmiştir.

Uygarlık ilerledikçe, cinsel sınıfların biyolojik temeli dağıldıkça, erkek egemenliğinin yapay kurumlarla ya da eski kurumların

abartılmasıyla desteklenmesi gerekir; başka bir deyişle aile, önceleri gevşek, açık bir kurumken, şimdi ataerkil çekirdek aile biçiminde katılaşmakta ve oturmaktadır. Ya da önceleri kadınlara karşı duyulan nefret açıkça ortaya konabilirken, şimdi kadınlar yalancı bir tapınma düzeyine yüceltilmektedir. Romantiklik, erke egemenliğinin kadınları kendi durumlarının farkına vartırmamak için kullandığı kültürel bir araçtır (Firestone, 1993:157-8).

Radikal feminizmin aynı zamanda aynı süreç içinde gelişen diğer tezleri, kişisel olanın politik olduğu, ataerkillik ya da erkek egemenliğini kapitalizmin değil kadınların baskı altına alınmasının kökeninde yer aldığı, kadınların kendilerini bastırılmış bir sınıf ya da kast olarak görmeleri ve enerjilerini, diğer kadınlarla birlikte kendilerine baskı uygulayan erkeklere karşı mücadele eden bir harekete yöneltmeleri gene farklı oldukları, erkeklerin ve kadınların farklı üsluplara ve kültürlere sahip oldukları ve kadınların tarzının gelecekteki herhangi bir toplumun temelini oluşturması gerektiği düşüncelerini içerir. Feminist teoriyi siyasal bir düzleme taşıyan ilk feministlerden olan Kate Millet'in (1970) yazdığı *Sexual Politics* (Cinsel Politika) adlı eserinde, iki sosyal grubun birinin diğerini yönetmesi halinde, bu iki grup arasındaki ilişkinin politik ilişki olduğunu ve bu yönetim şayet uzun sürerse bir ideoloji geliştireceğini söylemektedir (Millet, 1987:48-50). Millet, cinselliğin her şeyden önce siyasal olduğunu iddia etmiştir, çünkü, ona göre, erkek-kadın ilişkisi bütün güç ilişkilerine örnek teşkil etmektedir; “toplumsal kastlar, diğer türden tüm eşitliklerini ortadan kaldırmıştır, ancak son olarak, doğuştan geldiğini düşünülen erkek üstünlüğüne yapışma ortadan kaldırılmadığı sürece, tüm diğer baskı sistemleri insanların çeşitli durumlarında, mantıksal ve duygusal olarak ne yapacaklarını söyleyerek, işlevlerini sürdürmeye devam edecektir (Millet, 1987:45-46). Millett'e göre, özel ve kamusal alanında erkeğin kontrolünde olması ataerkil düzen tarafından sağlanmıştır ve kadınlar özgür olmak istiyorlarsa, erkeklerin kontrolünü ortadan

kaldırılmalıdır. Ancak bu elbette kolay değildir. Erkek kontrolünü ortadan kaldırmak için, erkek ve kadınlar, ataerkil düzende oluşmuş, cinsiyeti özellikle cinsel statüyü, rolü ve huyu ortadan kaldırmaları gerekmektedir. Millet aileye, ataerkil sistemin empoze edildiği ve yeniden üretildiği (özellikle gençlere) bir alan olarak görmektedir.

Ataerkil düzenin temel kurumu ailedir... Aile ve ailenin yüklendiği roller, ataerkil toplumun temel aracı ve temel birimi olmaları yönünde bir prototip niteliğindedir. Aile, büyük toplumun bir aracı olmak görevini yaparken, sadece kendi içindeki bireyleri düzene uymaya yöneltmekle kalmaz; aynı zamanda vatandaşları aile reisleri kanalıyla yöneten ataerkil devletin hükümetinde de bir birim olarak yer alır (Millet, 1987:60).

Millet kitabında ayrıca, feminist edebiyat eleştirilerinde de yer vermiş ve kadına yapılan şiddetin büyük bir kısmının da erkek egemen edebi söylemler aracılığıyla toplumsal belleğe yerleştirildiğine değinmiştir (Millet, 1987:366-516). Bu dönemde öne çıkan diğer yazarlar ise, Ti-Grace Atkinson'un *Amazon Odyse* (1974) ve Mary Daly'nin *Gyn-Ecology: The Metaethics of Radical Feminism* (1978)'dir (Donovan, 2001:272-).

İkinci dalga kadın hareketi ise 1960 yılında ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası devam eden dönem ve ikinci dünya savaşına sürüklenen ortam nedeniyle ikinci dalga feminist hareketlerin başlangıç noktası savaş-karşıtı hareket ve insan hakları olmuştur. Ancak, bu dönemin değişen ve radikalleşen siyasal ortamının özellikle cinsiyetçilik üzerine yönelen söylemleri kadının biyolojik yapısı ve erkekle olan biyolojik farklılıklarına yönelik yapılan vurgular, kadın hareketlerinin de kadın vücuduna yönelik bilinci artırmaya yönelmesine neden olmuştur (Rampton, 2015; Fahs, 2015:387). Bu anlamda en hararetli tartışmalar kadının kendi vücudu üzerinde kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğu üzerine yapılmış ve cinsel özgürlük

savunulmuştur (Baumgardner ve Richards, 2000). Bu süreç kadının fiziksel özelliklerini bir dezavantaj olmaktan çıkarıp avantaja dönüştürme çabası olarak da görülmektedir. Bununla ilgili olarak Adrienne Rich 1976'da “kadının fizikselliğini hem bilgiye hem de güce dönüştürmesi için ilk kez fırsat çıkmıştır” şeklinde yorumda bulunmuştur (Rich, 1976:296). Bu dönemde gerçekleştirilen feminist hareketler de daha büyük kitlelere ulaşmış ve küresel bir kimlik kazanmıştır. Bu dönemde yapılan konferanslar Birleşmiş Milletler çatısı altında toplanmış ve bunun sonucunda yalnızca kadın örgütlerinin katıldığı değil, sivil toplum kuruluşları ve diplomatik mecraların da dahil olduğu toplantılara dönüşmüştür (Tinker ve Jaquette, 1987:419-420). Bununla birlikte, yaşanan bu genişleme kadın hareketleri arasında da farklı görüşlerin ortaya çıkmasına ve ayrılıklar oluşmasına neden olmuştur. Ancak, bu ayrılığın feminist hareketi yıkıma götürmesinden çok daha farklı coğrafyalar tarafından benimsenmesini sağlayan bir unsur olduğu görülmektedir. Kuzeyli ve beyaz kadınlar tarafından öncülüğü yapılan kadın hareketleri, post-kolonyal bölgelerdeki Afrikalı feministler tarafından emperyalizm karşıtı bir yaklaşım edinmiş ve yalnızca Avrupa'da ve Amerika'da değil, Nairobi ve Pekin gibi dünyanın farklı şehirlerinde de Birleşmiş Milletler Kadın Konferanslarının düzenlenmesi sağlanmıştır (Stiensta, 2004:117).

Feminizmin özellikle II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra maddi ve manevi çöküntünün içinde ortaya çıkan entelektüel çevre içerisinde oluşan fikir akımlarından kaynaklanan çeşitlerini ifade için daha çok postmodernizm sözcüğü kullanılmaktadır. Postmodern feminizm, postmodernizmin teorik çatısı altında geliştirilen ve önemli ölçüde yapısalcı, post yapısalcı, psikanalitik ve varoluşçu düşünce akımlarının mirasçısı olan bir yaklaşımdır (Demir, 1997:91). Özellikle Simone de Beauvoir'ın varoluşçu çerçevede ileri sürdüğü “kadınların niçin ikinci cins oldukları” sorusu,

postmodern feminizmin oluşmasında büyük önem taşımaktadır (Tong, 2006:339).

Tong'un yaklaşımıyla varoluşçuluk,

... özellikle insanın varlığının büyük bir tehlike içinde olduğunu; yani dünyaya fırlatılıp atılmış olduğu temasını işlemiştir. Varoluşçu düşünürler, bilinç, ruh, akıl ve düşünceye öncelik ve en tüm idealizm türlerine karşı çıkarak, varoluşun her zaman tek ve bireysel olduğunu savundular. Onlara göre insanın varoluşu, imkanların sınırları içinde geleceğe dönük bir tasarımıdır. Bu tasarımı herkes kendisi kurar ve herkes kurduğu tasarımdan sorumludur (Tong, 2006:329-331).

Varoluşçuluğun temsilcilerinden biri olan Jean Paul Sartre, varlığı temelde ikiye ayırır. “Kendi başına varlık” (en-soi) ve “kendisi için varlık” (pour-soi). Kendi başına varlık, insanın diğer varlıklarla da paylaştığı maddi varlığına tekabül eder; oluştan yoksundur ve nesnelerin cansız dünyasına denktir. Kendi başına varlığın, varlığının herhangi bir sebebi yoktur. Kendisi için varlık ise, insanların ancak diğer insanlarla paylaştıkları bilinç durumlarını ifade eder; esas itibarıyla donuk değil akıcıdır ve insan bilincinin varlığına denktir. Açıktır ki, kendi başına varlık, kendisi için varlıktan önce gelir; yani, ontolojik sıra bakımından ikincisi birincisine tabidir (Tong, 2006:307-8). *Pour soi* sürekli kendini bir kendini gerçekleştirme, kendini yansıtırma sürecindedir. Ama bu süreç *pour soi* bütünüyle kendisi olmadıkça gerçekleşmeyecek bir süreçtir. Bunun da anlamı onun da *pour soi* olarak özelliğini yitirmesi ve *en soi*’ye dönüşmesidir. Bu da insan özgürlüğünü ya da insanın bağımsızlığını oluşturan bu süreçteki kendini yaratma potansiyelidir. *Pour soi* burada özne, *en soi* ise ötekidir. *Pour soi* kendisini öteki olmadığı gerçekliğiyle tanımlar. İşte bu *en soi*, *pour soi* ilişkisinde kadın *en soi* yani öteki ve kendini gerçekleştiremeyen yalnızca kendini başkalarına göre tanımlayan, erkek ise *pour soi* ve kendini gerçekleştirmeyi oktan başarmıştır (Donovan, 2001:227-9). Yani kadın burada edilgen, erkek etkindir. Böylelikle, özne olduklarını düşünen kadınlar, kendilerini,

“erkeklerin onları öteki konumunu benimsemeye zorladığı bir dünyada yaşar bulurlar”. Sartre tarafından, *pour soi* ve *en soi* arasında betimlenen mücadelede, kadınlar *en soi*’nin rolünü üstlenirken, erkekler *pour soi*’nin bağımsız, aşkın konumunu yüklenirler: Erkek, kadını nesne olarak sabitleştirme ve onu ebedi bir içsellik durumuna mahkum etme rolünü üstlenir; zira kadının aşkınlığı her zaman diğeri bir ego vazgeçilmez ve egemen olan (erkek) tarafından gölgelenecek ve bastırılacaktır. Kadınlar böylece, içlerinde *pour soi* dürtülerini hissederek ama *en soi* statüsüne sıkıştırılmış olarak sonsuz bir ikileme yakalanırlar. De Beauvoir daha sonra, erkek-kadın diyalektiğinin hastalıklı kültürel maniheist bir yönü olduğunu ileri sürer ve şöyle der: “Ötekilik olumsuzlama ile aynı şeydir, bu yüzden de kötüdür. Ötekini konumlandırmak bir maniheizm tanımlamaktır” (Rullman, 1996:173-181).

De Beauvoir kadının öteki olarak kimliğini ve temel yabancılaşmasını, kısmen kendi bedeninden kaynaklanan -özellikle kadının üretim kapasitesi- ve kısmen de kendi taşıdığı ve beslediği çocuk tarafından belirlenen tarih öncesi işbölümü fonksiyonundan çıkardığı üstüne tahminler yürütür. Kadın bedenini kalıtsal olarak yabancılaşmış bulur. Çünkü bu kadınların o kadar çok enerjisini alır ki, onların yaratıcı *pour soi* etkinlikleriyle uğraşma potansiyelini çökertir. De Beauvoir, anatominin yazgı olduğuna inanmazken kişinin kendi vücudu aracılığıyla, dünyaya bağlı olduğunda ısrar eder. O bizim dünyaya tutunduğumuz alettir. Projelerimiz için kısıtlayıcı bir öğedir. Erkek bedeni; özgür yaratıcı etkinlikleri daha da kolaylaştırırken kadın bedeni bir kısıtlayıcıdır. Ancak kadınların çoğu özgürleşme sürecini göze alamayarak toplumun uygun gördüğü bir *en soi* olmayı tercih ederler. Çünkü bu özgürleşme sürecini terk ediş bir mücadele gerektirir ve kadınların çoğu bu mücadele sürecim ve bu süreç karşılığında toplumdan dışlanmayı göze alamazlar. Ancak kadınlar birer *pour soi* olduklarını ispatlamadıkça asla özgürleşemezler ve hep bir *en*

soi yani öteki olarak kalırlar. Kadınların erkeklerin tahakkümünden kurtulmalarının yolu da bir *pour soi* olduklarını ispatlamalarından geçer (Donovan, 2001:228-237). Simone de Beauvoir düşüncelerini “İkinci Cins” (The Second Sex, 1949) kitabında şöyle açıklar;

Biz, varoluşçu görüş açısını benimseyeceğiz. Her özne, kurduğu tasarılar aracılığıyla kendini bir aşkınlık biçiminde, somut olarak ortaya koyar; özgürlüğünü, öteki özgürlüklere doğru sürekli olarak kendini aşarak tamamlar; şu anki varoluşun doğrulanması, onun alabildiğine açık bir geleceğe doğru açılmasıyla olabilir ancak. Bir aşkınlık içkinliğe (kendi içimizde taşıdığımız değerlerle varolmaya) dönüştü mü, varlık “kendi içinde” varlık, özgürlük de yapaylık haline gelip yozlaşır; eğer özne buna razı olmuşsa, bu düşünüş ahlaksal bir kusurdur; zorla katlanmışsa, ortada bir yoksun bırakılma, bir ezme var demektir; her iki durumda da düşünüş mutlak bir kötülüktür. Varlığını olumlamak isteyen her birey, bunu sınırsız bir aşama gereksinimi biçiminde duyar. Kadının durumunu garip bir biçimde belirleyen şeyse, her insani varlık gibi bağımsız bir özgürlük olan kadının, erkeklerin kendisini başka, Öteki varlık olmaya zorladıkları bir dünyada kendini keşfedip seçmesidir: hep bir nesne haline getirilip dondurulmak; aşkınlığı kendi dışındaki özsel, buyurgan bir bilinç tarafından sürekli olarak aşılabacağından, içkinliğe kapatılmak istenmektedir. Kadının dramı, kendini hep özsel varlık olarak ortaya koyan her öznenin temel hakkıyla onu özsel-olmayan varlık diye kabul eden bir durumun istekleri arasındaki çatışmadır (De Beauvoir, 1993:31-2).

İkinci dalganın ardından günümüze kadar uzanan üçüncü dalga kadın hareketlerinin görülmeye başlandığı ve ikinci dalga hareketlerin ideolojisinden yola çıkılarak kadının doğa ve kültürlerle olan ilişkisi üzerinden daha geniş çapta, soyut ve felsefik bir bakış açısı kazandığı görülmektedir. Ancak, bu gelişim, 1980-1990 yıllarında yetişkinliğe erişmiş olan genç feministler ile ikinci dalgayı da geçirmiş olan daha yaşlı feministler arasında bir çatışmaya neden olmuştur. Genç feministler, ikinci

dalgada ortaya çıkan görüşleri yargılayıcı ve ayrımcı olarak eleştirmiş (Baumgardner ve Richards, 2000:78), onları daha yeni bakış açıları ve ilgiyle ele alarak politik stratejiler geliştirmeye çalışmışlardır (Mann ve Huffman, 2005:57). Bu bağlamda genç feministler ikinci dalganın devamı olan bir pozisyonda değil, aksine ikinci dalgaya karşıt ve alternatif olarak çıkan bir feminist görüşün destekçileri olmuşlardır (Koyama, 2002:248). İkinci dalga feministleri ise genç feministlerin ağırlık kazanan bu görüşlerini bireyselci ve dürtüsel olmakla eleştirmişlerdir (Wlodarczyk, 2010:38). Öte yandan, Baumgardner ve Richards bu dönemdeki genç feministlerin desteklediği hareketlerin kadınların günlük yaşantısına daha fazla indiğini ve bunun kişiler arası eşitsizliği azaltarak daha eşitlikçe feminist politikaların yürütülmesine olanak verdiğini öne sürmüşlerdir (Baumgardner ve Richards, 2000:17). Bu eşitlikçi yaklaşım sayesinde “feminizmin her yerde ve her anda yer yer almış, her kadın ve erkek cinsiyetçiliğe, cinsiyetçi sömürüye ve baskıya karşı koymuştur” şeklinde belirtmişlerdir (Baumgardner ve Richards, 2000:xi).

Üçüncü dalga günümüze kadar süre gelen bir hareket olsa da bugün çağın değişen koşulları ile günlük hayatta yerini alan dijital ve sanal ortamlar insanların sosyal, politik ve ekonomik yaşam tarzlarını da u ortamlara göre şekillendirmesine neden olmuştur. Bu durum kadınların hayatlarının pek çok alanında karşılaştıkları cinsiyetçi ayırım ve baskılara dijital ve sanal ortamlarda da maruz kalmalarına neden olmuştur. Bunun sonucunda feminist hareket ve söylemler de dijital ve sanal ortamlarda yerini almaya başlamıştır. Bu durum araştırmacıları günümüzde yeni bir feminist akımın doğuşuna dair sorulara yöneltmiştir. Dördüncü dalga olarak adlandırılan bu yeni akım akademisyenler tarafından üçüncü dalganın devamı olarak görülmektedir. Dahası bu süreçte, üçüncü dalga feminizmin eşitlikçi ideolojisi internet sayesinde aynı anda hem makro hem de mikro düzeyde kitlelere ve bireylere

ulaşılabilir hale gelmiştir. Dahası dördüncü dalganın ortaya çıkışını öne süren araştırmacılar “internetin, cinsiyetçiliğe yüksek sesle dikkat çekilen ve meydan okunan bir kültür oluşturduğu” yorumunda bulunmuşlardır (Munro, 2013).

Dünyadaki kadın hareketleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki kadın hareketlerinin daha geç başladığı ancak dönemsel kazançlarının çok daha farklı olduğu görölmektedir. 19. yüzyıl sonlarında dünyada gerçek anlamda feminist hareket olarak kabul gören kadın hareketleri, Osmanlı döneminde de izlerini belli etmiş ancak 20. yüzyıla kadar beklenen etkiyi uyandırmamıştır. Osmanlı döneminde kadınların haklarının korunmasına yönelik ve eşitlikçi söylemler ilk olarak yazın alanında sesini duyurmaya çalışmıştır. Dönemin kadın ve erkek gazeteciler tarafından “Terakki” gibi gazetelerde eşitlikçilik savunulmuş; öyle ki dönemin ünlü kadın gazetecilerinden Fatma Aliye Hanım ve kadın gazetecilerden oluşan ekibi “Hanımlara Mahsus” gazetesini çıkarmıştır. Ardından da bu söylemlerin izleri romanlarda yerini almıştır (Kurnaz, 1996:20-21). Ancak, Osmanlı döneminin son yıllarından Cumhuriyet dönemine geçiş sürecinde toplumun genel olarak yaşadığı çalkantı ve doğu ile batı arasındaki kültürel sıkışmışlık, kadının toplumdaki yeri ve haklarına dair farklı görüşler ortaya konmasına ve bir uzlaşmaya varılamamasına neden olmuştur (Karataş, 2009:1657).

Türkiye’de birinci dalga feminist hareket olarak kabul edilen asıl dönem ise Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde gerçekteştirilen Kemalist reformların yaşandığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde hem demokratikleşme alanında önemli adımlar atılarak kadının gerek siyasi, gerek ekonomik gerekse toplumsal alanda erkekle eşitliğini sağlamaya yönelik adımlar atılmış (Gündüz, 2004:117) hem de kadının statüsünü ve yaşam standartlarını yükseltmeye yönelik

olarak eğitim ve çalışma olanakları ile giyim-kuşam gibi alanlarda da pek çok yeniliğe gidilmiştir (Göle, 2008:99). Devlet tarafından bu tarz desteklere sahip olan kadın hareketleri ise daha büyük kitlelere ulaşma şansı elde ederek yaşamın pek çok alanına girmeyi başarmıştır. Bununla birlikte, ülkenin eskiden yeniye geçişinde yaşanan bu denli hızlı değişimler gelenekçiler ile modernistler arasında ikiliklere neden olurken, bu çatışma kadın hareketleri içerisinde de etkilerini göstermiştir. Bu bağlamda özellikle kırsal ile şehir arasında bir çatışma yaşandığı söylenebilir.

Türkiye’de ikinci dalga kadın hareketlerinin görüldüğü zaman ise 1980’lerin başlarıdır (Karagöz, 2008:170). Bu dönemde özellikle ülkenin siyasal durumunun kadın hareketleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. 1980 darbesi sonrasındaki dönem içerisinde patlak veren birey-toplum tartışmaları, toplumsal değerlerin sorgulanmasına neden olmuş ve böylelikle, özellikle feministler tarafından kadının da toplumdaki yerinin yeniden ele alınmasına olanak vermiştir (Yaraman, 2001:175). Bu dönemde kadınlar kadının hem toplumsal alandaki hem de aile içindeki ikincil konumuna yönelik büyük tepkiler ortaya koymuştur (Gönenç, 2006:79).

Daha sonraki ve günümüze kadar uzanan dönemlerde ise Türkiye’deki kadın hareketleri yalnızca sokaktaki hareket olmaktan çıkmış ve devlet mercilerinde ses sahibi olan bir boyut kazanmıştır. Dahası kadın ve toplum üzerine yapılan bilimsel araştırmalara daha fazla önem verilmeye başlanmış ve kadın hareketlerinin somut temellere dayandırılmasına çalışılmıştır (Karataş, 2009:1660). Ancak, genel literatüre bakıldığında, hala kadın hayatının pek çok yönüne dair yeterli sayıda araştırma olmadığı ve literatürde bu anlamda eksiklik olduğu görülmektedir.

Dünya da ve Türkiye’de farklı feminist yaklaşımlar her geçen gün ortaya çıkmakta ve kendine mücadele alanı yaratmaktadır. Negatif feministler, psikoanalitik

feministler, yapısalcı feministler. Bağımsız feministler, lezbiyen feministler, zenci feministler, üçüncü dünya feministleri, kürd feministler gibi birçok yaklaşım türemiştir. Bu bağlamda toplumsal yapının heterojenliğine bağlı olarak bir toplumsal hareket olan feminist bilincin çok kültürlüğü ve boyutluluğu kendini göstermektedir.

1.3.1.1 Ataerkillik

Ataerkillik (patriyarka) erkeklerin, kadınlar ve genç erkekler üzerinde ekonomik, kültürel ve sosyal hakimiyet kurmuş olduğu sisteme verilen isimdir. Sistematik erkek hakimiyet düşüncesinin tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır ve pek çok dinde de doğal ve gerekli karşılanır (Cevizci, 1999). Fatmagül Berktaş'ın özellikle din ve kadın ilişkisi üzerine yoğunlaştığı çalışmasında belirttiği gibi,

Dinsel kültürün yaydığı değerler ve imgeler, gerçeklik hakkında bize anlattığı öyküler ya da mitoslar, tanrısal alanın tasavvur ediliş biçimi ve bunun çevresinde örülen tasarımlar, hep, o kültürde yaşayan kadınların rolleri, statüleri ve imgeleri ile yakından bağlantılıdır. Bu bağlamda, dinin, kadınları, aileyi ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini kapsayan ideoloji ve pratikleri bütünleştirici (homojenleştirici) bir etki yaptığını söyleyebiliriz (Berktaş, 2000:17).

Berktaş'ın da belirttiği gibi tüm bu imgeler ve mitoslar erkekler tarafından yaratılmış ve uygulanmaktadır. Millett'da Cinsel Politika adlı kitabında din ve ataerkillik ilişkisine vurgu yapar.

Ataerkillik Tanrıyı kendi yanına almıştır. Ataerkilliğin en etken denetim ve baskı araçlarından biri, kadının yapısı ve kökenine değgin öğretilerin yaygın karakteri ve cinselliğe yüklenen her türlü kötülük ve tehlikenin kadından geldiği yolundaki görüşüdür. Ataerkil din ve ahlak, cinsiyete bağlanılan bütün kötülükler sanki sadece kadının kusuruymuş gibi kadını ve cinselliği bir arada ele alır. Böylelikle de kirli, günah yüklü ve aşağılayıcı olduğu Kabul edilen cinsellik kadına

yüklenir; erkek ise, cinselliğinden çok insan yönüyle ele alınır (Millet, 1987:92-3).

Ataerkil düşünceye göre erkekler, doğal yapılarının bir özelliği olarak daha rasyonel ve güçlüdürler. Bu özellikler de onların yönetimde daha etkin olmaları gerekliliğini doğurmuştur. Bu gereklilik ise erkeklerin siyasal alanda yani devleti temsil görevlerinde daha elverişli oldukları ve toplumsal sistem ve rolleri belirlemede etkinliklerini arttırır (Demez, 2005:60).

Cinsiyetler arası ilişkilerde yapılan işbölümüne göre, evlilik bağıyla görevleri ayrışan kadın ve erkek bu işbölümünün gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. Ayrıca işbölümünün doğası gereği bu iki cins birbirine muhtaçtır. Birinin görevini aksatması, kuruma zarar verip, işleyişini sekteye uğratacaktır. Bu nedenle kadın ve erkek kendilerine biçilmiş görevleri eksiksiz yerine getirmek durumundadır. Çoğu toplumsal pratikte olduğu için doğal olarak kabul edilen erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıklar, toplumsal güç ilişkileri üzerinde bir yetki paylaşımı üzerinde temellenir. Cinsiyetler arasındaki işbölümü, siyaseti erkeğe teslim eder; tıpkı kadının erkeğe dışarısını, kamusal alanı, dışarda ücretle çalışmayı teslim etmesi gibi. Bu işbölümü kadını içeriye, karanlık, görünmeyen çalışmaya ve de psikolojiye, duyguya, roman okumaya yönlendirir. Ama cinsiyetler arası farklılık sınıfa ve sınıfsal statülere göre değişir (Bourdieu, 1997:79). Yaşanılan ortamın ve geçerli değerlerin etkisiyle toplumsal cinsiyet rolleri farklılaşmakla birlikte ataerkilliğe atıfta bulunan değerler geçerliliğini sürdürmeye devam ediyor.

Sosyoloji alanında, ataerki kavramının kullanımında Weber referans alınmaktadır. Weber, egemenlik ve tabiiyet ilişkisini açıklamak üzere “Herrschaft” kavramını kullanmıştır. Weber göre ataerkillik, hem ekonomik hem de akrabalık temelinde örgütlenmiş bir grubu (hane), belirli bir kalıtsal hukuk gereğince

belirlenmiş tekil bir bireyin yönetmesidir. Ataerkil otoritenin aile içinde itaat edilmesi gereken kurallar koyması yoluyla işlemektedir (Weber, 1995:337).

Hartmann, ataerkilliği “maddi temelleri olan, hiyerarşik olarak erkekleri birbirine bağlı ve fakat özerk kılan, böylece kadınlar üzerinde baskı kurmalarını sağlayan birtakım sosyal ilişkiler” olarak tanımlamıştır. Ataerkilliğin maddi temeline dikkat çekerek, esas olarak erkeğin kadın iş gücünü kontrol edebilmesine özel vurgu yapmıştır (Hartmann, 1992:142-3). Bu nedenle, ataerkilliğin anlaşılabilmesi için öncelikle merkezi bir onumu olan erkek kimliklerinin sorgulanmasının önemine dikkat çekmektedir. Ataerkil sistemin içinde kadınlar da yer alabilmesine karşılık, kuralları belirleyen erkeklerdir. Kadınlar bu sistemin kurallarını benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorundadırlar. Kandiyoti’nin literatüre kazandırdığı “ataerkil pazarlık”¹¹ terimiyle kadınlar ataerkil sistem içinde varlıklarını sürdürebilmek ve yeniden kurgulayabilmek için “ataerkil pazarlık” sistemini geliştirir. Ataerkil pazarlık kavramına göre, her toplumun kendi içinde de erkek egemenliğini farklı biçimlerde yeniden üreten, zayıflatan veya pekiştiren kurumlar vardır. Bu kurumlar tekil bir ataerkil mantığı yansıtmadığı gibi aynı zamanda birbirleriyle çelişkiye de düşebilirler. Erkek kimliklerinin toplumda iktidar ve egemenliğin kuramsallaşma biçimleriyle yakından ilgili olduğu kabul edilir. Bunların toplumdaki baskı ve şiddet uygulamalarıyla ilişkisi kurulur. Özellikle egemen erkeklik kavramının kendisi bile, her topluma belirli bir evrede hakim olan bir erkeklik söyleminin yanı sıra ezilen ikincil ve bastırılan erkekliklerin de olduğunu hatırlatır. Bu gözle bakınca ayrımcılığa dayanan ve baba otoritesinin mutlak olduğu bir

¹¹ Bu terim, iki cinsiyetin de uzlaştığı ve rıza gösterdiği ama bununla birlikte karşı koyulabilen, yeniden tanımlanabilen ve gözden geçirilebilen cinsiyet ilişkileri düzenleyen bir kurallar dizisinin varlığına işaret eder (Kandiyoti, 1997:114).

toplumda, erkek çocuğu olarak yetişmenin birçok psikolojik yükü beraberinde getireceği açıktır. Kandiyoti'ye göre,

Bu ataerkil pazarlıklar, hem kadınların öznelliklerini hem de farklı bağlamlarda toplumsal cinsiyet ideolojisinin niteliğini saptamakta güçlü bir etki yaparlar. Aynı zamanda kadınların aktif ya da pasif direnişinin hem gerçek hem de potansiyel biçimlerini etkilerler. En önemlisi, ataerkil pazarlıklar tarih dışı ya da sabit değildirler; toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden müzakeresi ya da mücadele için yeni alanlar açan tarihsel dönüşümlere açıktırlar (Kandiyoti, 1997:114).

Sosyalist düşüncenin savunucularından Marx ve Engels, kadınların kurtuluşunun işçi sınıfının kurtuluşuna bağlı olduğunu söyler. Engels'in "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni" (1884) adlı eserinde kapitalist sistem sayesinde işçi sınıfı tarafında üretilen değer ve ürünlerin burjuva sınıfı tarafından el konulmasına kadın ve aile tüketim birimi açısından vazgeçilmesi gerektiğini belirtiyor. Sistemin toplumdaki her şeyi metalaştırdığını, cinselliğin, duyguların, görsellüğün, çıplaklığın alınır-satılır mal haline geldiğini belirtiyor. Bundan en çok kadının etkilendiğinin ve bunun erkeği yücelttiğini ve gücünü pekiştirdiğini ifade ediyor. Engels'e göre çekirdek ailenin ortaya çıkmasındaki temel neden özel mülkiyet anlayışıdır. Devlet cinsel ilişkiler, çocuk üretimini ve özel mülkiyet hakkını korumak, sınırlamak ve kontrol etmek için kanunlar koyuyor. Böylece özel mülkiyetin miras olarak aktarılma biçimini belirlemiş oluyor. Bu erkek egemen bir çerçevede kurulan evliliklerde kadın ev içine hapsedilirken erkek mülkiyet üzerinde hak iddia eder hale gelir (MacKinnon, 2003:38-9).

Tekeşli evlilik, bir cinsiyetin diğerini egemenliği altına almasıyla sahneye çıkar; tarihöncesi dönem boyunca hiç bilinmeyen cinsiyetler arası bir mücadeleyi sergiler. İlk işbölümü erkek ile kadın arasında,

çocukların üremesi konusundadır ... tarihte ortaya çıkan ilk sınıf karşıtlığı da dişi cins ile eril cins arasındaydı. Tekeşli evlilik, ileri doğru atılmış büyük bir tarihi adımdı; ancak yine de kölelik ve özel servetle birlikte bugüne dek süren bir dönem açmış ve bazılarını ulaştığı refah ve gelişme diğerlerinin sefaleti ve acılan pahasına olduğu için, ileri doğru atılan her adım aynı zamanda göreceli bir geri adım olmuştur. Uygar toplumların hücrel biçimi olan tekeşlilikte, o toplumda var olan tüm çelişkiler ve karşıtlıklar incelenebilir (Engels, 2004:129)

Hartmann'dan etkilendiği anlaşılan Sylvia Walby ise, ataerkilliği kadınların erkekler tarafından birbirine bağlı sosyal yapılar aracılığıyla sömürüldüğü bir sistem olarak tanımlamaktadır (Walby, 2016:51). Walby, patriarkayı erkeklerin egemen olduğu ve kadını baskı altına alıp ezdikleri sosyal yapılardan oluşan bir sistem olarak görür. Patriarka kendi içinde altı alt sistemden oluşur; yeniden üretim ve üretim ilişkilerinde patriarkal ilişkiler, ücretli istihdam alanında patriarkal ilişkiler, erkek şiddeti, cinsellik alanında patriarkal ilişkiler ve kültürel kurumlarda patriarkal ilişkiler (Walby, 2016:20). Ataerkillik erkekler arası sosyal ilişkileri belirleyen maddi bir temeli olan hiyerarşik düşünce yapısı ile oluşmasına karşın “kadınlar üzerinde egemenlik kurma biçimi” olarak varlığını korumuştur (Ersöz, 2016:35). Erkek egemenliği aynen sınıf ve devlet egemenliğinde olduğu gibi hem rıza hem de güç yoluyla yeniden üretilmektedir.

Ataerkilliği ideolojik bir yapılanma olarak tanımlayanlara göre; ataerkillik, kültürel, kurumsal ve sosyal alanlarda öteki olarak betimlenen her türlü şeyin uyması, boyun eğmesi, belirli ilkeleri sürdürmesi sonucunu doğurmaktadır (Pira ve Elgün, 2004:527-8). Ataerkil ilişkilerin bir diğer önemli boyutu bu ilişkilerin her yerde görülebilmesidir. Millett, ataerkil ilişkilerin her yerde bulunduğunu, sadece sosyal yaşamın belirli alanları sınırlı olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre, psikoloji,

cinsellik, din, sosyalizm, güç, ekonomi, aile gibi sosyal yaşamın her yönünde ataerkilliği görmek mümkündür (Millet, 1987:48-104). Ekonomik, sosyal siyasi ilişkiler ne şekilde olursa olsun iktidarın erkek merkezli olduğu her ideolojide ataerkillikten söz edilebilmektedir. Aile, akrabalık ve mülkün paylaşımı/ aktarımı üzerinden kurulan ataerkil ideoloji; ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapılanmaları şekillendirmektedir.

Raewyn Connell'e göre erkeklik, erkekliğin kadınlığa karşı tanımladığı bir toplumsal cinsiyet düzeni içinde kurulan ve bu yolla kadınlar ile erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini sürdüren toplumsal bir yapılanmadır. Connell erkeklik üzerine çalıştığı kitabında erkekliğin sadece kafalarda bir düşünce ya da bireysel bir kimlik değil ekonomik yapılar ve sosyal ilişkiler içinde belirlenen bir tarihselliği içerdiğini öne sürer (Connell, 1995). Bunun yanında erkeklik, her şeyden önce toplumdaki kontrolün ifadesidir. Toplum, erkeklerden fiziksel güçlerini adil bir biçimde yaş ve sosyal mevki hiyerarşilerinden kaynaklanan güç dengelerini dikkatli bir biçimde koruyarak kullanmalarını ister.

Ataerkillikle ilgili yapılan ilk çalışmalar Engels'in çalışmalarında bulunabilir. Engels ataerkilliği, kadının kapitalizm altında erkeğe bağımlılığı olarak incelemiştir. Ona göre kapitalizmde gücün az sayıda erkeğin elinde bulunması, tarih boyunca görülmüş en büyük zenginliği üretirken sınıfların yanında cinsiyetler arasındaki eşitsizliği de arttırmıştır (MacKinnon, 2003:40-1).

Bunun yanında, bugün anladığımız anlamda ataerkil teori köklerini 1960'lardaki feminist teoriden alır. Feminist teorisyenler bu kavramı modern toplumlarda erkek baskısının kalıcılığını tanımlamak için geliştirmişlerdir. Ancak, zaman içinde ortaya atılan teoriler kavramın kullanılabilirliğinden çok liberal,

Marksist ve radikal feminizm gibi farklı bakış açılarını içerecek şekilde geliştirmişlerdir (Giddens ve Sutton, 2014:201-3). Temel olarak bu teoriler üç grupta ele alınabilir:

- Liberal feminist teori; J.S. Mill ve M. Wollstonecraft'ın kadın ve erkeğin sahip olduğu zihinsel potansiyel arasında bir ayrım olmadığı görüşünü temel alır. Bu teori kadın ve erkeğin aynı eğitim olanaklarından faydalanmalarını sağlamanın mesleki, toplumsal ve siyasi ayrımları ortadan kaldıracağını öne sürer (Demir, 1997:50-1). Liberal feminizm, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri çalışma hayatında, bakımda, aile içi rol ve görev paylaşımında aramaktadır (Dominelli, 2002:24). Bu bakış açısı, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılıklarının kültürel varsayımları ve sosyal ilişkileri nasıl etkilendiğine odaklanmaktadır. Liberal feministler, toplumun kadınları birey olarak değil, grup olarak görüp sınırlandırıldıklarını düşünmektedirler (Jaggar, 1983 aktaran Dominelli, 2002:24). Ancak sadece kadınların toplum kaynaklarından daha fazla yararlanmaları konusunda hakları olduğunu iddia etmektedirler (Nes ve Iadicola, 1989:12). Liberal feminizm, cinsiyet eşitsizliğinin köklerine inmemek ve farklı biçimleri arasında bağlantı kurmamakla eleştirilir. Cinsiyet eşitsizliğinin bütünlüklü toplumsal yapıyla ilişkisinin kurulmayışı bir dizi kısmi ilişkiyi ortaya çıkarır (Walby, 2016:17).

Kadın suçluluğu teorisine liberal feminizm bakış açısına göre, kadın suçluluğu sosyalleşme süreciyle ilişkilendirmektedir. Sosyalleşme süreci kadınlara suç davranışında bulunma koşullarını yeterince sağlayamadığından dolayı kadın suçluluğu erkelere göre daha azdır (Proctor, 2006:30-2). Çünkü erkeklere göre özgür

olmayan ve ayrımcılığa tabi tutulan kadının hareket alanı daha da daralmakta ve erkeklerin sahip oldukları imkan ve fırsatlara sahip olmamaktadırlar.

- Sosyalist / Marksist feminist teori; kadının ayrı üretim konumu ve mülkiyet ilişkilerine sahip bir sınıf olarak tanımlamanın yanlış olduğu görüşünü savunurlar. Sosyalist / Marksist feminizm kadına yönelik baskının sınıf temelli sosyal sistem içinde yapılandırılmış olan eşitsizlikten kaynaklandığını vurgulamaktadır (Dominelli, 2002:26). Marksist teoriye eleştiriler ise, sorunları kapitalizmin dar sınırlarına hapsetmesi, kapitalizm öncesi ve sonrasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgilenmemesi ve cinsiyet dinamiklerinin bağımsızlığını tespit etmektense bu eşitsizliği kapitalizme indirgemesidir (Walby, 2016:16).

Marksist feminist teori, kadının evlilik kurumunda sömürüldüğünü kabul etmekte ve bunun sorumlusu olarak kapitalist sistemi göstermektedirler. Ayrıca aile kurumu hem işveren için ucuz işgücü sağlamakta ve hem de kapitalist sistemin düzeninin devamını sağlamaktadır (Güçlü ve Akbaş, 2016:199). Kadınlar ücretli çalışan eşlerinin ihtiyaçlarını karşılayarak, erkeklerin kapitalist sisteme olan güvenini sağlamış olurlar. Aynı zamanda kadınlar, eşleri ile kapitalist sistemin arasında tampon görevi görür. Erkekler sisteme karşı olan tüm öfkelerini eşlerine karşı göstererek rahatlamış olur ve kapitalist düzen için öfke patlaması yaşamazlar. Dolayısıyla kapitalist düzenin devamının sağlanması, kadının ikinci sınıf konumuyla ezilmesine ve ekonomik olarak sömürülmesine, ayrıca kadını bu amaç etrafında suç işlemeye zorlamaktadır (Proctor, 2006:37-8).

- Radikal feminist teori ise “kişisel olan politiktir” iddiasına dayanarak, ataerkilliği kadının baskı altında olması boyutu ve erkeğin uyguladığı şiddet

üzerinden incelemiştir. Erkek şiddeti ve kadının nesneleştirilmesi yaklaşımı ise erkek baskınlığı üzerine yapılan tartışmaları ana akım tartışmaların merkezine yerleştirmiştir (Giddens ve Sutton, 2014:201-3). Radikal feministler, kadınların yaşadıkları adaletsizlikleri ve olumsuz bireysel deneyimleri kişisel problemler olarak ele almalarının yanında, aslında bu problemlerin politik konulara ve güç dengesizliğine dayandığını belirtmektedirler (Nes ve Iadicola, 1989:12). Radikal feminizme ilişkin en büyük eleştirilerden biri, özcülük eğilimi, örtülü ya da açık biyolojik indirgemecilikle tarihsel değişimi anlamayan bir evrenselcilik ya da kadınların etnik ve sınıfsal temeldeki bölünmüşlüklerini yeterince hesaba katmıyor olması (Walby, 2016:15)

Radikal değişimleri öneren radikal feminizm kadınların erkelerden farklı olduğunu ve bunun toplum tarafından içselleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayış, liberal feminizmin savunduğu kadınların erkeklerle aynı konuma getirilmesinden farklı bir şeydir. Kadınları daha ön plana çıkararak bir anlayışa sahiptir. Kadın suçluluğu konusuna mağduriyet açısından bakmaktadır. Radikal feminizm kadınların, ataerkil anlayış sonucu istismara açık hale getirilmesi, aile içi şiddet, tecavüz, pornografi ve cinsel taciz gibi suçların mağduru olmalarına bir tepki olarak suç işledikleri tezini ileri sürmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016:147-8).

20. yüzyılın sonlarına doğru ise ampirik çalışmalar ataerkillik kavramını araştırmada temel oluşturmaya başlamıştır. Bu çalışmalar ise toplumunun farklı katmanlarında ataerkilliğin farklı görüngülerini belirlemede rol oynamaya başlamıştır.

1.3.1.1.1 Ataerkil Sistem

1960'lı yıllarda başlayan feminist akım ile ataerkillik kavramı kadın merkezli bir anlam arayışına girmiştir. Kavram, kadınlar üzerinde kurulan tahakküm ve bu

tahakkümün toplumsal, günlük ve siyasal görüngüleri üzerinden ele alınıyordu.

Yirminci yüzyılın sonlarında Sylvia Walby, Patriyarka Kuramı, (1997) kitabında kendinden önce ortaya atılmış teorilerin geçerli ancak esnek olmadığını öne sürmüştür. Ona göre geçmiş teoriler zaman içerisinde kavramın geçirdiği değişimleri, etnik ve sınıfsal farklılıkları anlamaya izin vermemektedir.

Patriyarkayı erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlamak istiyorum. Burada toplumsal yapı kavramının kullanımı önemli, zira hem biyolojik determinizme hem de bireysel olarak her erkeğin egemen, kadının ise ezilen konumunda olduğuna açıkça vurgu yapan bir mefhum (Walby, 2016:39).

Ataerkil sistem, sosyal çerçeve içinde yer alan soyut iktidar biçimleri olarak görülebilir. Sistemin belirleyici özelliklerden biri, erkeğin kadının hem kamusal alandaki hem de özel alandaki üretimini kontrol etmesi ve maddi-üretici kaynakların erkek kontrolünde olmasıdır. Yani ataerkil sistem hem kamusal alanda hem de özel alanda karşımıza çıkar. Ataerkil sistemin kullandığı birbirinden bağımsız ancak ilişki içinde altı yapı tanımlanmaktadır:

- a. Çocuk bakımı ve ev işleri gibi ödenmeyen iş gücünü tanımlayan ev içi üretim ilişkileri,
- b. Kadınlara sunulan daha düşük ücretli veya kalifiye iş sahalarını tanımlayan ücretli işler,
- c. Ataerkil öncelikler ve politikalar ile şekillenen ataerkil devlet,
- d. Sistematik, belirli örüntüye sahip ve standart olarak deneyimlenen erkek şiddeti,
- e. “Zorunlu heteroseksüellik” gibi cinsler arası ayrımcı cinsellik açısından ataerkil ilişkiler,

- f. Ataerkil bakış açısını dayatan; din, eğitim ve medyayı içeren ataerkil kültürel kurumlar (Giddens, 2009:615-20).

Ataerkil sistemin uygulamaları içinde, aile içi ilişkileri ve işbölümünü, cinsellik, namus ve bekareti, iş yaşamını, siyaset kurumlarını ve sokak gibi alanları sayabiliriz. Bununla beraber günlük yaşamın bazı unsurları hem özel alanı hem kamusal alanı ilgilendirir. Bu sistemin devamını sağlayan temel bir birim aile kurumudur. Yeniden üretim ve üretim ilişkileri, özellikle aile içerisinde kendisini gösterir. Erkek, ailenin reisi olarak kabul edilir. Aile içinde kadının cinselliğini, emek ve üretimini erkek kontrol eder. Aile içinde kadının alt, erkeğin üst kademede olduğu bir hiyerarşi mevcuttur.

Ataerkil ağ, tüm ataerkil algılayışları, pazarlıkları, sözleşmeleri, iktidar ilişkilerini, olguları kapsayan soyut bir yapı olarak düşünülebilir. Ataerkil ağ erkeklerin değerlerini belirlediği bir alan olsa da kadınların da bu yapı üzerinde büyük rolleri vardır. Anne olarak kadın, kültürlenme sürecinin en önemli ve birincil bileşenidir.

Nancy Chodorow (1974) ataerkil ağı tartışırken çocuğu doğar doğmaz gördüğü ve ilk ilişkisini kurduğu kişinin anne olduğu gerçeğinden yola çıkar. Çocuk annesine bağımlı doğar ve kendisini bir şekilde onunla tanımlar. Çocuk ve anne bir biçimde “ortak yaşam” içerisinde. Özellikle erkek çocuk kadınlar dünyası içine doğar ve ilk deneyimlerini bu dünya içerisinde edinir. Kız çocuklarından farklı olarak erkek çocukları için ileriki yıllarda bu durum çelişkili bir hal alır. Bu durum, çocuğun büyüdüğü yıllarda babası ve çevresindeki erkeklerden edineceği kimliğin “kişisel”den çok “durumsal” olmasına neden olmaktadır (Chodorow, 2007:114-6). Gilmore (1997), Chodorow’un tezinden yola çıkarak ataerkil ağın temelini bu yaşantıda

aranması gerektiğini vurgular. Ona göre, annesiyle kuvvetli bağına reddederek koparmaya çalışan erkek çocuğu, kamusal olarak kabul edilmiş olan erkek kimliğini edinmeye çalışacaktır (Gilmore, 1997:194-5).

Ataerkil ağ, içerisinde çeşitli çatışmaların ve pazarlıkların olduğu bir alandır. Kadın ve erkekler arasında kimi zaman uzlaşılan kimi zaman karşı konulan bir yapıdır. Bu yapı, zaman içerisinde yeniden yapılanıp değişime uğratılan bir pazarlık sürecini kapsar. Kandiyoti'nin sosyal bilimlere kazandırdığı “ataerkil pazarlıklar” kavramı ile iki cinsiyet arasında geçen, her ikisinin de rıza gösterdiği ama bunun yanında zaman içerisinde değişebilen, karşı koyulabilen ve yeniden tanımlanabilen bir ilişki ağından bahsetmiştir. Bu pazarlıkların niteliği toplumdan topluma farklılık gösterse de kadınların aktif veya pasif direnişlerinin hem biçimini hem de niteliğini belirler. Ataerkil pazarlıklar toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden üretilmesi ve kurulması sırasında bir takım tarihsel dönüşümlere açıktırlar (Kandiyoti, 1997).

1.3.1.1.2 Hegemonik Erkeklik

Ataerkil ağ, erkek hegemonyasının ve buna bağlı olarak “hegemonik erkeklik”lerin egemen olduğu bir yapıya işaret eder. Bu yapının temeli R.W. Connell (1990) tarafından çizilmiştir. Connell erkeklik ve kadınlığın pek çok farklı ifadesinin olduğunu ileri sürer. Toplum düzeyinde, bu karşıt değişkenler “erkeğin kadın üzerindeki egemenliği” etrafında bir hiyerarşi şeklinde düzenlenmiştir. Connell bu düzene toplumsal cinsiyet hiyerarşisi (gender hierarchy) demiştir.

Hegemonik erkeklik Connell'in (1990) sistematize ettiği hiyerarşide en üsttedir. Hegemonik erkeklik toplum içindeki diğer erkeklik ve kadınlıklar üzerinde bir baskı oluşturur. Connell, bu kavramı Antonio Gramsci'nin “Belirli bir grup üzerinde kaba kuvvet kullanmadan özel hayatı etkileyen kültürel dinamikler ve sosyal

yaşantı ile kurulan sosyal baskı” şeklindeki hegemonya kavramı üzerine kurmuştur. Hegemonik erkeklik ise “belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttuklarını, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini” anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır (Connell ve Messerschmidt, 2005). Ataerkillik, devamını hegemonik erkekliklerle sağlayabilir. Bu bağlamda “iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesi” (Sancar, 2011:30) olarak nitelenen hegemonik erkeklik, kavramına bu iktidar konumundan dolayı yakından bakmak gerekir. Hegemonik erkeklik terimi 1980’lerde (Carrigan vd., 1985) geliştirilmiştir. Connell, bu erkeklik biçiminin merkezinde kadınların ezilmesinin yattığını belirterek kavramı şöyle açıklar:

...kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi, tek bir yapısal gerçek üzerine, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliğine oturtulur... Bu yapısal olgu, bir bütün olarak toplumda hegemonik bir erkeklik biçimini tanımlayan erkeklerarası ilişkilerin ana temelini oluşturur. Hegemonik erkeklik daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır (Connell, 1998:267-8).

Medya, eğitim, ideoloji ve hatta spor ve müzik bu hegemonyanın işlemesi için kullanılabilir. Connell’e göre hegemonik erkeklik ilk ve öncelikle heteroseksüellik ve evlilik ayrıca, ücretli iş, kuvvet ve fiziksel dayanıklılık ile ilişkilidir. Bu kavram, erkeklerin hakim, kadınların tabi durumda olduğu ataerkil düzenin haklılığını temellendiren toplumsal cinsiyet düzenini oluşturur (Connell, 1998:268-73).

Connell, tabi kılınan erkeklik (*subordinated masculinity*), marjinalleştirilen erkeklik (*marginalized masculinity*) ya da işbirlikçi erkeklik (*complicit masculinity*) gibi farklı erkeklik tanımlarını ortaya koyarak erkeklikler arasında daha belirgin

ayrılar yapmış ve bu sayede erkeklikler arasındaki hiyerarşik iktidar ilişkilerine açıklık getirmeye çalışmıştır (Sayer, 2011:17). Verili toplumsal cinsiyet ilişkileri içerisinde daima mücadeleye açık, hegemonik bir konum ve/veya biçimlenmeyi belirten hegemonik erkeklik sabit, değişmeyen, her zaman ve her yerde aynı olan bir karakter tipi değildir (Connell, 1998:76). Bu konumu belirleyen, erkeklerin kendi aralarında kurdukları ilişkiler kadar erkek ve kadın arasında da kurulan ilişkilerdir. Hegemonik erkeklik biçimlenmesinin ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimlenmeleri ve/veya konumlarıyla sıkı bir ilişkisi vardır; onlara bağlı olarak inşa edilmektedir. Bir erkeklik konumunun diğer erkekliklere göre daha yüksek görüldüğü bir durumu belirtir. Hegemonik erkeklikler, toplumsal iktidarla sıkı bir ilişki içerisinde. Burada önemli olan iktidar sahibi erkeklerin ne oldukları değil, onların iktidarının devamını sağlayan ve pekiştiren olgunun ne olduğu önemlidir (Connell, 1998:248). Genelde o toplumda, iktidara sahip olduğu düşünülen erkeklerin taşıdıkları varsayılan belli erkeklik imajları söz konusudur. Bunlar toplumca biçimlendirilir, o kişilere atfedilir. Birçok erkek, yarattıkları bu hegemonik erkeklik imajlarını kabullenerek içselleştirirler. Bu imajı daha çok benimseyen, bedenleyen, iktidarı elde etmiş erkekler diğer alternatif erkekleri dışlarlar, marjinal sayarlar. Bu, iktidarda çıkarı olan birçok erkek tarafından da desteklenir, kabullenilir. (Demren, 2014:26-8).

Hegemonik erkekler üzerine kurulan teorilerden biri Robert Hanke'ye aittir. O'na göre hegemonik erkeklik; sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü değil, farklı erkeklik grupları arasındaki tahakküm ilişkilerini anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır:

- Dışsal (*external*) hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün kurumsallaşması sürecine işaret ederken,

- İçsel (*internal*) hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hâkimiyetine gönderme yapmaktadır (Hanke, 1992:185-98).

Hanke, hegemonik erkekliğin sadece şiddet üzerinden değil kültür ve kurumlar üzerinden işleyen ikna uygulamalarını da belirtmektedir. Hegemonik erkeklik, bu bağlamda toplumsal süreçler içinde idealize edilmiş bir erkeklik formunu işaret eder. Devlet, kilise, medya gibi kurumlar aracılığıyla nasıl tüm topluma yayıldığına ve “erkek olmanın anlamı nedir?” yanıtı üzerinde yapılan bir mücadelenin sonucunda kazanılan konuma işaret eden bir kavramdır. Hanke’ye göre bu kavram, ataerkil bir toplumsal cinsiyet düzeni içinde tarihsel bir kurulumla sahip şekillenen ve hem tarihsel hem de toplumsal olarak kurulmuş gelecek değişime açık bir kategoridir (Türker, 2004:8-10).

Donaldson’a göre, iş yaşamındaki rekabet hegemonik erkekliğin temel unsurudur. Belirli bir gruptaki erkeklerin para ve güce nasıl sahip oldukları ve egemenliklerini koruyan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıkları ve devam ettirdikleri sorusunun, hegemonik erkekliği anlamak için önemli olduğunu vurgulayarak; hegemonik erkeklik ile diğer erkeklikler arasındaki farkın, kadın üzerindeki kontrol ve egemenlikten çok, diğer erkekler üzerindeki egemenlik olduğunu savunmaktadır (Donaldson, 1993:643-57). Donaldson’a göre çoğu erkeğin savunduğu idealler hegemonik erkeklik ideallerinden farklıdır. Ancak, hegemonik erkekliği oluşturan erkek egemen yapılar, bu yapıları benimseyen erkeklerin de genel olarak yararına çalışmaktadır.

Hearn ve Collinson (2005) eleştirel bir boyut getirerek kavramı, hegemonik erkeklik olarak değil, “erkek hegemonyası” olarak tanımlar. Connell’e ek olarak egemen erkeklik değerlerinin risk almaktan kaçınmama, fiziksel sertlik ve

dayanıklılık, ısrarcı ve sebatkâr olma, saldırgan ve atak olmaktan çekinmeme, homofobik bir heteroseksüellik, duygusal olmayan bir mantıklılık, acıya katlanma ve şikâyet etmeme, benmerkezcilik olduğunu vurgulamaktadır (Collinson ve Hearn, 2005). Onlara göre hegemonya, hem bazı erkeklerin hem de daha farklı yollardan kadınların onayını alan ataerkil iktidar ilişkileri demektir. Bununla birlikte, hegemonik erkeklik savunucularının bu değerleri en iyi temsil eden erkekler olmadığını; aksine eril iktidarı elinde tutanlar ile hegemonik erkekliği kültürel değerler olarak temsil edenlerin farklı bireyler/erkekler olma olasılığının altını çizmektedir.

Tony Jefferson, hegemonik erkeklik kavramı ile ilgili tartışmalara önemli katkılarda bulunanlardan biridir. Jefferson (2002), bir yanda “hegemonik erkeklik” tartışmalarının yapıldığına, diğer yandan da modern dünyanın ciddi bir “erkeklik krizi” ile karşı karşıya olduğu tezine dikkat çekmektedir. “Erkeklik krizi”ne göre ‘egemen erkeklik değerlerinin artık siyaset ve kamuoyu oluşturma etkisini kaybettiğini ileri sürer. Bunun yerine imgeler, reklam, süs ve tüketim kültürünün egemen olduğu bir erkek dünyasından bahsedilmeye başlanmıştır. Küresel piyasalarda yeni-liberalizmin egemenliği çağında artık alt sınıf erkeklerin hayalinde tam gün bir iş sahibi olmak değil, şiddet, seks ve futboldan oluşan yeni bir erkek dünyası mevcuttur (Jefferson, 2002:63-88).

Sancar (2011), hegemonik erkeklik kavramının, küçük bir azınlık grup erkeğin iktidarı nasıl elinde tuttuğunu araştırdığını ve bunun olması için büyük bir erkek grubunun bunu onaylaması ile gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Sancar, Connell’in konuyla ilgili söylediklerini şu şekilde yorumlamaktadır: hegemonik erkeklik küçük bir sınıf erkeğe ait olsa da, bir takım farklı (öteki) erkeklik biçimleri, hegemonik

erkeklik tarafından belirli şekillerde öne çıkarılır ve temsil etme olanağı sağlanmış olur.

Erkek egemen toplum kavramı, aynı zamanda, farklı erkeklikler arasındaki hiyerarşi ve iktidar mücadelelerine dikkat çeker ve devlet, ordu, işgücü piyasası gibi kurumlaşma patriarki alanlarındaki yapılanmış erkek egemenliğine özel vurgu yaparak doğrudan siyasal iktidar ilişkilerine gönderme yapar (Sancar, 2011:17).

Diğer bir deyişle hegemonik erkeklik; farklı sınıflardan, ırklardan ve cinsiyetlerden erkekliklerle bir karşılıklı ilişkisi üzerine kurulur.

1.3.2 Feminist Hukuk Teorisi

Tarihsel olarak incelendiğinde hukukun toplumsal cinsiyetle ilgisinde veya kadın üzerindeki ilgisizliğinde kültürel normların ön planda olduğu görülmektedir. Bu tür normlar çoğunlukla erkeğin egemenliği temelindedir. Bu durum erkek egemenliğinin, genel olarak toplumda ve özelde de ailede sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Hukuk, toplumda cinsiyete bağlı gelenekleri sürdürmek için en önemli araç olarak kullanılmaktadır (Lindgren, Wolfson ve Palumbo, 2011:78). Hukukun bu tür bir araç olarak kullanılması, onun toplumsal olarak cinsiyetleştirilmiş bir kurum olması anlamına gelir. Kurumların özelliği olarak toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek varlıklarının o kurumu nasıl etkilediği ile ilgilidir (McCorkel, Schmitt ve Hans, 2002:301-12).

Hukuka tarihsel olarak bakıldığında, kadının ikincilleştirilmesi ve erkeğe bağımlı kılınması rolünü başarıyla yerine getirdiği görülmektedir. Bunu da hukuk, kamusal alanda sadece erkeğe yer veren normlarla ve ev-içi alana da dokunmayarak yapmıştır. Tabii ki bu rol, hukukta da erkek egemenliği sayesinde yerine getirilmiştir. Erkek kamusal alanı ve kadın özel alanı olarak toplumun ikiye bölünmesi 19. yüzyıl

boyunca devam etmiştir (Uygur, 2011:155-62). Feminist hukuk, erkek egemenliği veya ataerkilliği temel inançla birleştirir. Feminist hukuk, ataerkil toplum yapısı içindeki kadının konumunun analizini ve eleştirisini yapar. Kadınların ezilişinin doğasını ve boyutlarını analiz eder. Ayrıca en önemlisi, hukukun ataerkilliği koruma ve sürdürmedeki rolünü gün ışığına çıkarır.

Feminist hukuk teorisi, temelde erkek temelli hukuk sisteminin ve uygulamalarının kadınlara karşı ne tür negatif ayrımlar yaptığını ve cinsiyet eşitsizliklerini hangi tarzlarda güçlendirdiğini ortaya koymaya çalışan bir teoridir. Bu teoriyi destekleyen teorisyenler, hukukun tarafsız bir görünüm sunmuş gibi görüldüğünü, ancak aslında oldukça taraflı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bu teorisyenler, her ne kadar bazı değişimler olmasına rağmen hukukun temelde, erkek temelli bir sistemin egemen bir yapı olarak kaldığını ve hukuk kurumları ile hukuki yaklaşımların erkek ilgilerini ve önceliklerini yansıttığını ifade etmişlerdir (Yüksel, 2002:212).

Feminist hukuk teorisi, direkt olarak adaletle ilgilenmektedir. Bu teoride temel yorum, hukukun temelde önyargılı ve çarpıtılmış olmasından dolayı, adil olmadığıdır. Bununla beraber, feminist hukuk teorisi, eleştirel hukuk teorisi de dahil olmak üzere, yasal ve yargısal faaliyetle hukuku değiştirmek için reformlara odaklanan diğer yaklaşımlardan farklıdır. Feminist yorum hukuka, politik, kültürel, akademik ve diğer çeşitli bağlamlarda önemli eleştiriler getirmektedir. Feminist hukuk teorisi, hukuk sisteminin erkek bakış açısını ne dereceye kadar güçlendirdiğinin veya yansıttığının analizini yapar (Smith aktaran Bix, 2004:222). Feminist hukuk teorisi içinde yapılan bir başka analiz de, kadın-erkek farklılığının hukuk sistemine yansıtılıp

yansıtılmamasına ilişkindir. Feminist hukuk teorisinde ortak olan nokta, kadınlar ve erkekler arasında olaylara karşı farklı tepki ve cevapların bulunmasıdır.

Feminist hukuk teorisinin diğer hukuk teorilerinden ayrılan yanı, toplumsal cinsiyet üzerinde durması ve toplumsal cinsiyetin hukukun uygulanması, yorumlanması ve gelişimini etkilediğini iddia etmesidir. Bu teoriye göre, toplumsal eşitsizliğin temel nedeni erkek egemen ideolojiyi yansıtan toplumsal cinsiyet ayrımıdır (McCorkel-Schmitt ve Hans, 2002:302). Feminist hareketin yasal mecradaki cephesi olarak görülen kadın haklarıyla ilgili ilk çalışmalar, oy hakkına, evli kadınların mülkiyet edinmesine, kürtajla ilgili düzenlemelere ilişkin çalışmalardır. Her ne kadar bu çalışmalar ilgili temel konular, 19. yüzyılda kadınlar tarafından ifade edilmeye başlanmış olsa bile, beklenen sonuçlar ancak 1960'larda mümkün olmuştur. 1970'li yıllarda, birçok kadının hukuk fakültelerine girmesi ve bu kadınların hukukla ilgili derinlemesine bir meşguliyetleri ile (aile hukuku, iş hukuku ve ceza hukuku vb.) kadınları daha çok ilgilendirdiği düşünülen bazı hukuk alanlarında reformlar yapılması gerektiği düşünülmüştür. Ayrıca günümüzün erkek egemen kanunlarının, kadınları bağlı duruma getirdiği ve onları ikinci sınıf bir cins olarak dikkate aldığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda feminist teorisyenler, kadınlarla ilgili negatif ayrımcılık yapan kanunların ve uygulamaların tespiti ve değişimi için çalışmalar yürütmeye başlamışlardır (Yüksel, 2002:211-12). Feminist yaklaşımda olduğu gibi feminist hukuk teorisinde de farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.

1.3.2.1 Feminist Hukuk Teorisinin Doğuşu ve Farklı Feminist Hukuk Teorileri

Feminist hukuk teorisinin doğuşu, 1970'lerin başındaki kadın hareketlerinin hukuk ortamındaki etkisiyle ortaya çıkmıştır (McCorkel, Schmitt ve Hans, 2002:301).

Ancak daha önceki başlıklarda da açıklandığı gibi hukuk ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin sorunlu yanları ile mücadele çok daha eskilere gitmektedir.

Hukuk alanındaki problemlerle ilgili kadın hareketleri ve feminist teorinin etkilerini görmek mümkündür. Kadın sorunu üzerine eleştiri ve yorumlar sonucu dünyada 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başından itibaren önemli bir toplumsal hareket başlamıştır. Bu toplumsal hareketin temel amacı, kadınlar ile erkeklerin aynı haklara sahip olmasını sağlamaktır. 1960'lara kadar bu amaç doğrultusunda yapılan mücadele feminist teoride birinci dalga feminizmi olarak kabul edilmektedir (Uygur, 2011:155-62).

Birinci dalga feminizmi, öne sürdüğü haklar yaklaşımı ile hukukta mevcut olan bir durumu vurgulamaktadır. Bu vurgu, hukukta kadınların olmayışına ve kadınlara hakların çok sınırlı bir şekilde tanınmasıyla ilgilidir. Birinci dalga feminizminde kadınlar evlilik içinde mülkiyet ve velayet hakkı için mücadele etmişler, ancak mücadeleleri sadece özel alanla ilgili hakları ile ilgili olmayıp eğitim, çalışma ve seçme ve seçilme haklarına ilişkin de olmuştur. Ülkemiz kadınları bu hakları, diğer dünya kadınlarına göre daha erken almalarına rağmen uygulamada çok geniş kadın kitlelerine uygulanmamıştır.

1960'lara gelindiğinde yeni bir feminist dalga ortaya çıkmaya başlamıştır. İkinci dalga feminizmi ile feministler, kültürel ve toplumsal, kadının ikincilleştirilmesindeki rolünü ortaya koymuşlardır (Frieen, 1983:38). İkinci dalga feministler ilk dalga feministlerden farklı olarak hem teorik hem de eylem düzeyinde çalışmalar yürütmüşlerdir. Ancak ikinci dalga feministlerin ilk dalga feministlerden en önemli farklılıkları kadın cinselliğine yaptıkları vurgudur. Bu bakımdan bugün ülkemizde de tartışılan kürtaj, doğum kontrolü, cinsel şiddet ve taciz, tecavüz,

lezbiyen annelik hakları gibi konulara ilişkin tartışmalar bu zamanda başlatılmıştır. İkinci dalga feministler, kendi bedenleri üzerindeki devlet müdahalesini engelleyecek kampanyalar yürütmüşlerdir.

Yukarıda bahsedilen konulara ek olarak, kamusal alanda kadınların çalışma hayatına ilişkin olarak ücretler ve kadınlara kapalı olan çalışma alanlarının açılması ikinci dalga feminist hareketin önemli konularından biridir. Ayrıca bu dönem yapılan çalışmalarla, özel alana ilişkin olarak ev-içi emeğin ücretlendirilmesi, devlet destekli çocuk bakım hizmetleri, erkeklerin ev-işlerine ve çocuk bakımına yönlendirilmesi konularına ilişkin eylemler ve kadınların ev-içi alandaki geleneksel sorumluluklarının yeniden ele alınmasını sağlamıştır. 1968'den günümüze kadar gelen feminizm ise kamusal sorunlarla iş yerindeki gibi ve özel alanın kamusallıkla bağlantısı üzerinde tecavüz ve ev-içi şiddet gibi konular üzerinde durmaktadır. Ülkemizde de bu ilgili son zamanlarda, özellikle kadın şiddet ve taciz üzerine odaklanmıştır.

Feminizmin aslında dile getirdiği sorunlar itibarıyla hukukla ilgili olduğu görülür. Bu bakımdan feminizmdeki hareketleri ve tartışmaları hukuku ilişkilendirmek feminizmi aşırı bir akımdan ziyade bir hak arama hareketine dönüştürür. Böylece kadınların hak arama hareketlerinin hukuka yansması ile feminist hukuk teorisi ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar feminist hukuk teorisi, kadınların sadece tek yönlü hukuki hak arama hareketi gibi görünse de aslında içinde çok farklı bakış açıları barındırmaktadır. Ancak bu konuda ortak ve ilk hareketler hukukun, toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız olduğu durumlarda bile erkek perspektifine göre oluşturulup erkek önyargısına dayanması temelindedir (Baer, 2008:438). Bu bakımdan özellikle ilk dönemdeki feminist hukuk teorisyenleri hukukun toplumsal cinsiyet bakımından eşit

olmadığından hareket etmektedirler. Hukukun cinsiyet bakımından eşit olmadığından bahsedilirken sadece hukuk kurallarından değil, bu kuralların yorumlanması ve uygulanması bakımından da toplumsal cinsiyetin etkili olduğu yine bu teorisyenler tarafından ifade edilmiştir (McCorkel, Schmitt ve Hans, 2002:302).

Feminizm ve feminist hukuk teorisine farklı bakış açılarından bakış, gerek feministler gerekse yorumlamalar arasında farklılıklara neden olmuştur. Bu farklılıklar, feminizmin farklı fikir akımlarıyla birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki alt başlıklarda çeşitli bakış açıları sonucunda feminist hukuk teorisinin ayrıldığı dallar incelenmiştir.

Kültürel feminist hukuk teorisi ile ilgili teorisyenler, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklara odaklanmışlar ve bu farklılığı memnuniyetle karşılamışlardır. Bu teoriye göre kadınların erkeklerden farklı hayat deneyimleri vardır ve bu farklılık onların farklı bir dille konuşmalarını sağlamaktadır. Bu teoriye göre erkekler rekabete, bencilliğe ve saldırganlığa vurgu yaparlarken kadın dili ihtimam, bakım ve empatiye vurgu yapmaktadır (Sinha, 2003:330).

Farklılık yanlısı feminist hukuk teorisi, literatürde asimetrik feminizm olarak da geçmektedir. Bu teoriyi savunan hukukçular da kendi aralarında farklılaşabilmektedir. Bu hukuk teorisi genel olarak, kadınların ve erkeklerin farklı olduğunu belirtmektedir. Buna göre, toplumsal cinsiyet farklılıkları, biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle hukuki düzenlemelerin bu farklılıklar göz önünde bulundurularak ortaya konulması gerekmektedir. Aksi halde kadınlar bu farklılıkları nedeniyle mağdur olabileceklerdir (Littleton, 1986:1295).

Liberal feministler, geleneksel liberal yaklaşımı izleyip devletin bireylerin kendilerini geliştirme ve kendi belirledikleri amaca göre davranmalarına ilişkin

olanakları sağlaması gerektiğini savunurlar. Liberal feministler, toplumsal cinsiyet bağlamında eşit fırsatın sağlanması gerektiğini belirtirler. Çünkü hukuken eşit haklar tanınmadığı için, toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal, siyasal ve ekonomik fırsatlarda farklılıkların ortaya çıktığını ileri sürmektedirler (McCorkel, Schmitt ve Hans, 2002:303). Liberal feminizme ek olarak liberal feminist hukukçular, erkeklere yapılan muamelenin aynısının kadınlara da yapılması savunulmaktadır. Liberal feministlere göre, kadınlar erkeklerin sahip olduğu hakların aynısına sahip olmalı ve erkeklerle aynı derecede özerk birey olmalıdırlar. Bunun için hukukta mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesini savunurlar.

1.3.2.2 Feminist Hukuk ile İlgili Çalışmalar

Feminist hukuk çalışmaları dünya literatüründe oldukça geniş ve kapsamlı bir araştırma konusu, ana başlık olarak yer almasının yanı sıra Türkiye’de de feminist hukuk alanında oldukça dikkat çekici araştırmalar yapılmaktadır.

Charlesworth ve arkadaşları “Uluslararası Hukuka Feminist Yaklaşım” isimli çalışmasında, uluslararası hukukun feminist yaklaşımlara bakış açısı ve cinsiyetin niçin hukukta önemli bir konu olmadığı gibi konulara odaklanmıştır. Ayrıca yazarlar, uluslararası feminist yaklaşımının problemlerine de değinmişlerdir (Charlesworth, Chinkin ve Wright, 1991:613-45).

Whitman (1992) “Feminist Hukuk Bilimi” adlı çalışmasında, hukuk ve kadın üzerine değinmiştir. Yazara göre, feminist hukuk son yirmi yıldır hukuk konuları ile daha az ilgilenmiş bunun yerine kadınlarla ilgili hukuki yorumlara odaklanmıştır. Ayrıca yazara göre hukukun marjinalleşme eğilimde olmasına rağmen feminist hukuk, kadınların ilgili hakları savunmaya devam edecektir.

Scoot, “Feminizm ve Tarih” isimli çalışmasında, kadın, cinsiyet ve kadın-erkek eşitliği ile ilgili konulara değinmiştir. Ayrıca çalışmada, feminizmin tarihçesinde de yer verilmiştir. Çalışmada cinsiyetin tarihi gelişimine de yer verilmiştir. Yazar ayrıca etnik, ülkesel ve kıtasal bazda cinsiyet ayrımı konularını da incelemiştir (Scoot,1996).

Murat Yüksel’in “Feminist Hukuk Kuramı ve Feminist Düşünce Teorileri” isimli kitap çalışmasında, feminist hukukun gelişimine değinmiş, ayrıca feminist hukukla ilgili sorunları yöntem ve kadın cinselliği açısından değerlendirmiştir (Yüksel, 2003).

Nicola Lacey’in, *Feminist Legal Theory and the Rights of Women* isimli makale çalışmasında, kadın haklarına kadınların eşitliğine ve feminist kanunlara değinmiştir. Ayrıca çalışmada, feminist hukuk teorisi kapsamına giren konulara da odaklanılmıştır. Bununla beraber kadın haklarına ek olarak insan hakları çerçevesinde de konu incelenmiştir (Lacey, 2004:13-55).

Fatma Şahin tarafından hazırlanan tez çalışması, feminist bir hukuk teorisinin varlığından hareket etmektedir. Çalışma feminist hukuk teorisi alternatif kadın taleplerini yansıtmakta ve farklı kültürel, politik ve sosyal koşullar içinde bulunan kadınların statüsünü geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu tezin çıkış noktasını oluşturan konular, hukukun ataerkilliği; kullandığı dilin ve metodolojinin eril oluşu; kadın deneyimlerinin hukuktan dışlanması ve kadınlara da uygulanmak için geliştirilen hukukların onların ihtiyaçlarını göz ardı etmesidir (Şahin, 2006).

Nejla Arat’ın, “Feminist Hukuk” isimli makale çalışmasında, kadınların yaşadığı problemlere ve feminist kuramlara değinmiştir. Ayrıca çalışmasında feminizmin ve feminist hukukun tarihi gelişimine de yer vermiştir (Arat, 2006:53-65).

Alev Özkazanç'ın, “Assange Olayı ve Hukukçu Feminizmin Eleştirisi”

başlıklı makale çalışmasında, konuyu üç temel aşamada ele almaktadır. Yazar, ilk bölümde olayın Amerika ve İsveç'te nasıl farklı bağlamlarda ele alındığına dair karşılaştırmalı bir analiz yapmıştır. Bu analizde amaç, devlet, hukuk ve cinsellik ilişkine dair bu iki farklı tartışma bağlamından feminist siyasetin üzerinde düşünmek zorunda olduğu sorunları ortaya çıkarmaktır. İkinci olarak yazar, İsveç'te en net görülen, Batılı ülkelerde tecavüz yasalarında egemen olmaya başlayan yeni gelişmeler ışığında feminizmin hukuk alanında kazandığı konulara ilişkin bir sorgulamaya girişmiştir. Son olarak yazar, feminizmin hukuk alanında kazandığı bu yeni konum ile ileri kapitalist ülkelerdeki feminist siyasetin bazı önemli sorunları arasındaki ilişkileri göstermeye çalışmıştır (Özkazanç, 2012:1-13).

Günümüzde 18. yüzyıldan başlayarak önemi artan “toplumda sivilleşme” kavramı tartışılırken, siyasi düşünürlerin nerdeyse tümü özel alanı kadınla, kamusal alanı da erkeklerle özdeş tutmuşlardır. Ancak feministler yoğun tartışmaya açtıkları teori/siyaset, eşitlik/farklılık ve özel/kamusal gibi karşıt kavramlardan yola çıkarak kadını kamusal alanın merkezine oturtmaya çalışmış ve onu özel alanla özdeşleştiren yaklaşımları tersine çevirmişlerdir. Feminist düşüncenin günümüzde hakim olan evresi, hukukun rolüne ilişkin belirsizlik ve kuşkuları yansıtmaktadır. Günümüz feminist hareketleri postmodern felsefeyi benimsemektedir. Bu felsefe, hiyerarşik yapılara karşı çıkar. Postmodern feministler de hiyerarşilere karşı çıkışı benimser. Bu feminizm türü, tek bir kadın tipini değil değişik kadın tiplerini gündeme getirir. Ayrıca bu feminizm türü özellikle sınıf, ırk, etnik grup, yaş ve cinsel yönelime odaklanır.

Feminist hukuk, özellikle son yirmi yılda batı ülkelerinde hızla gelişmiştir. 70'lerden sonra hukuk eğitimi alan kadınların sayısının artması ve hakim, savcı gibi görevlerde yer alması, feminist hukukun gelişmesine neden olmuştur. Günümüz feminist hukuku, ilk zamanlardaki temel kadın hakları yerine kadına uygulanan şiddet, taciz ve tecavüz gibi konulara odaklanmıştır. Feminist hukuk sayesinde, günümüzde kadınlar çok önemli haklar elde etmişlerdir. Bununla beraber, 90'lı yıllara kadar çoğu temel haklarını alan kadınlar, artık tam eşitlik için sosyal hayatın her yerinde hak arama sürecine girişmişlerdir.

1.4 Kadın Suçluluğu

Suçun nedenlerine ve işleniş şekillerine göre pek çok türü vardır. Gerek bireysel gerek toplumsal etkileri dolayısıyla bu suçların anlaşılması ve böylece önüne geçilebilmesi adına suça yönelik pek çok bilimsel yaklaşım bulunmaktadır. Sosyolojik açıdan ise suça yaklaşımıyla öne çıkan isimlerden biri Durkheim'dır. Durkheim, (1985) toplumsal yapı ile ilişkili olduğunu ve bu nedenle tüm toplumlarda suçun görüldüğüne vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte Durkheim'ın suça dair en çarpıcı ve önemli açıklaması suçu toplumun faydasına bir araç olarak görmesidir. Suç toplumu zedeleyen bir olgu iken aynı zamanda toplumdaki aksaklıkları da göz önüne vuran bir faktördür. Bu bağlamda kadın suçlarının da sosyolojik anlamda toplumdaki kadına yönelik yapılara dair bazı aksaklıkları ortaya çıkardığı düşünülebilir.

Türkiye'de ve dünyada kadın suçluluğuna genel olarak bakıldığında genel olarak kadının toplumdaki yerinin suç durumu ile ilişkili olduğu görülmektedir (Terzi, 2007:21). Bu nedenle kadının toplumdaki değişen rollerine göre suç durumları da farklılık gösterebilmektedir. Saygılı ve Aliustaoğlu (2009) ise adli verilere dayanan retrospektif çalışmalarında özellikle kadın suçlarının aile içi bireylere karşı işlendiğini

belirlemişler ve böylelikle toplumun yapı taşı olan aile kurumundan itibaren kadının yerine ve yaşamına dair aksaklıkların varlığını açığa vurmuşlardır (Saygılı ve Aliustaoğlu, 2009:24-9). Dünya genelinde bakıldığında kadın suçluluğunun en çok görüldüğü ülkenin Amerika olduğu görülmektedir. Dahası, Amerika'daki kadın suçluluğundaki artışın 1990'dan bu yana oran olarak iki kat arttığı ve bu artıştaki kadın suçluların büyük bir çoğunluğunun madde kullanımı ile ilişki suçlardan hüküm giydikleri belirlenmiştir (Chesney-Lind ve Pasko, 2004:22). Genel olarak bakıldığında ise kadın suçluların işledikleri suçların sırasıyla “şiddet suçları, mala karşı işlenen suçlar ve kamu düzenine karşı işlenen suçlar” olduğu görülmektedir (Belknap, 2007:40). Dünya genelinde bakıldığında ise kadın suçluların erkek suçlulara oranla daha çok, şiddet içermeyen, madde, mala zarar verme ve kamu düzenini bozma gibi suçlar işledikleri görülmektedir (Bureau of Justice Statistics, 2010). Türkiye'ye bakıldığında ise 2006 yılından bu yana kadın suçluların sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir (Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü). Genel olarak bakıldığında ise kadın suçluların erkek suçluları oranı oldukça düşüktür, yaklaşık %3 civarındadır. Suç türlerine bakıldığında ise dünya genelinde olduğu gibi kadın suçluların şiddet suçlarından çok mala yönelik suçlara yöneldikleri görülmektedir (İçli ve ark., 2011:30-2). Dahası, kadınların madde kullanımına ilişkin işledikleri suçların oranı da dünyanın genelinde olduğu gibi artış göstermektedir. Ancak, kadınların erkeklere göre suçluluk oranının neredeyse yok denecek kadar az olması ve içlenen suçların arasında şiddet suçlarının ön sıralarda yer almaması kadın suçluluğuna yönelik yapılan araştırma ve düzenlemelerin kısıtlı seviyelerde kalmasına neden olmuştur. Oysa suçların oluşum nedenlerinin incelenmesi Durkheim'ın görüşünden yola çıkılarak toplumdaki aksaklıkların belirlenebilmesi adına önemlidir. Bu bağlamda kadın suçluluğunu incelemek adına bugüne kadar farklı görüşler ve teoriler ortaya atılmıştır.

Kadın suçluluğu kavramını inceleyen farklı teoriler ve yaklaşımlar bulunmaktadır.

Bunları kavram ilk ortaya çıktığında açıklamaya çalışan geleneksel teoriler ve devamında ortaya çıkan feminist teorilerle açıklamaya çalışmak mümkündür.

1.4.1 Geleneksel Teoriler

Kadın suçluluğunu biyolojik cinsiyet ve fizyolojik farklarla açıklamaya çalışan geleneksel teori 19. Yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Geleneksel teoriler kadın suçluluğuna biyolojik temellerden yaklaşmışlar ve bundan yola çıkarak ortaya koydukları söylemlerinden dolayı daha sonraki senelerde oldukça eleştirilmişlerdir. Hem kadın suçluluğu üzerine ilk sosyolojik çalışmaları yaptığı kabul edilen hem de kadın suçluluğuna biyolojik yaklaşımı getiren ilk kişi Adolphe Quetelet'tir. Özellikle kadınların şiddet içerikli suçlara erkeklere oranla çok daha az eğilimli olmalarını Quetelet, kadınların fiziksel gücünün erkeklerin neredeyse yarısı olmasına bağlamıştır (Kamer, 2014:128). Bununla birlikte, dolaylı olarak kadın suçluluğuna değinen hem psikoloji hem de sosyoloji alanından farklı araştırmacılar da bulunmaktadır. Cesare Lombroso da Quetelet ile aynı görüşü paylaşmış ve kadınların suça daha az eğilimli olmalarının nedeni kendi fiziksel güçsüzlüklerinin farkında olmaları şeklinde yorumlamıştır (Davis vd., 2006:201). Cesare Lombroso ve William Ferrero, yaşadıkları dönemin bilimsel inancına uygun olarak, kadın mahkumlarla yapılmış olan ilk çalışmalarını 1895 tarihinde *Female Offender* adlı eserlerinde toplamışlardır. Yazarlar kadın suçlu kavramını, kadın suçluluğunu ve kadınların tüm diğer davranışlarını, biyolojik olarak az gelişmişliğe bağlayan atavizm ve sosyal darvinizm teorileri ile açıklamaya çalışmışlardır. Kadınların daha pasif oldukları toplumsal yapılarda suça daha az katıldıklarını ileri süren Lombroso ve Ferrero, kadın suçluların annelik özellikleri taşımadığı gibi kötümser bir görüş belirtmişlerdir. Doğuştan suçlu kadın, erkeğin tüm suç işleme arzusuna ve kadınların en kötü kişilik

özelliklerine sahip biridir. Yine yazarlara göre suçlu kadınlar, topluma uygun bir kadın karakterine sahip olmadıklarından, bu kadın suçluların tedavi edilmeleri ya da toplumdan tecrit edilmeleri gerekiyordu (Flowers, 1987:92). Kısaca Lombroso kadın suçluluğunu çalışmalarında, yine biyolojik alt alımlar üzerinden giderek en fazla fahişelik ile ilişkilendirmiştir ve bunu kadındaki annelik duygusunun eksikliğinden kaynaklanan bir durum olarak yorumlamıştır (Burkhead, 2006:53). Psikoloji biliminin kurucusu olarak görülen Sigmund Freud ise kadınlardaki suça eğilimini erkekleri erkeklikleri nedeniyle kıskanmaları (terimsel adıyla “penis kıskançlığı”) ve bu eksiği gidermek adına yaptıkları eylem olarak açıklamıştır (Belknap, 2007:35).

Geleneksel teoriler içerisinde biyolojik temellerden bir nebze de olsa ayrılan araştırmacı W. I. Thomas (Sex and Society, 1907 ve Unadjusted Girls, 1923)’tır. Thomas, kadın suçluluğuna biyolojik açıklamaların yanında sosyolojik açıklamalar da getirmeye çalışmıştır ve özellikle fahişelik suçunu cinsel suçlar içerisinde tanılamıştır (Flowers, 1987:94). Thomas’a göre, kadınların suç işleme sebebi, geleneksel kadın rollerine duydukları tepkiden kaynaklanmaktadır. Buna göre, tipik kadın suçu, heyecan arayışında olan, alt sınıfa mensup ve tatmin arayan bir kişilik sergilemektedir (Flowers, 1987:95). Sutherland ve Cressey, 1924 tarihli çalışmalarında, kadın-erkek suç oranları arasındaki farkın sadece cinsiyet kaynaklı olmadığını, yaşam koşulları, eğitim, davranış kuralları ve idealler gibi birçok faktörün de bu oranda belirleyici bir faktör olduğu ileri sürmüştür (İçli, 1993:146 ve Dönmezer, 1984:160). Pollak (The Criminality of Women, 1950) ise kadınların suçluluğundaki sosyolojik öğelere farklı açıdan yaklaşarak, aslında kadın ve erkek suçluluğu arasındaki “görünürdeki” farkın kadınların sosyolojik yaşamda suçlarını gizlemek için daha fazla destek bulmalarından dolayı oluştuğunu ileri sürmüştür (Flowers, 1987:97). Pollak, kadınların maskelenmiş suç işleme isteklerinin çok küçük yaşlarda öğrenilen bir

davranış biçimi olduğunu ileri sürmüştür. Pollak'a göre, kadınların suçlarının maskelenmiş olma sebebi, toplumsal yapı nedeniyle kadınların işledikleri suçların daha az ortaya çıkması, kadın suçluların istatistik açısından değerlendirilemeyecek kadar az sayıda olması ve ilgili makamların, kadınları daha kayırmacı davranışlarda bulunmalarındır. Ayrıca Pollak, cinsler arası toplumsal eşitliğin, kadın suçluluğunu değiştirmedeği görüşündedir. Pollak, ilgili çalışmasında, evli kadınların bekar kadınlara oranla daha fazla suç işlemekte olduğunu ifade etmiştir (İçli ve Öğün, 1988:24).

Sheldon ve Elanor Glueck (500 Delinquent Women, 1934) ise Pollak ve Thomas gibi biyolojik ve sosyolojik yaklaşımı bir arada kullanmış ve suçlu kadınların ailelerine yönelik incelemeler de yapmışlardır. Yaptıkları çalışma sonucunda suçlu kadınların Massachusetts'teki 500 kadın suçludan neredeyse hepsinin kalabalık, yoksul ve düşük eğitim düzeyine sahip ailede doğup büyüdüğünü bulmuşlardır. Bu anlamda suçluluğun psikolojisi ve sosyolojisi üzerine yapılacak ileriki araştırmalar için ilk adımı atan araştırmacılarıdır. Bununla birlikte, teorilerinin temelinde kadının biyolojik olarak kadın olmasından kaynaklı bu aile yapısı içerisinde daha savunmasız oldukları ve suça yöneldikleri yaklaşımının olması, geleneksel teorilerin çerçevesinden ayıramadıklarını göstermektedir (Flowers, 1987:96).

Cinsiyet etkeninin neden suç işlemeyi etkilediği ile ilgili yaklaşımlarda ise erkeklerin, kadınlara göre daha saldırgan bir yönelim içerisinde oldukları, bunun da hormonal yapıdaki farklardan ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Özcan,1996:9). Saldırganlığı cinsiyet farklılıkları temelinde inceleyen E. Maccoby ve C. Jacklin'e göre, saldırganlıktaki cinsiyet farklılıkları biyolojik nedenlidir. Bununla beraber saldırganlığın öğrenilmez olduğunu söylemek de mümkün değildir. Burada önemli

olan nokta, biyolojik yapıdan kaynaklanan cinsiyet farklılıklarının saldırganlığı da içerebildiğidir (Özcan,1996:9). Kadın suçluluğu kavramındaki belirleyiciliğin ve erkeklere oranla daha az suç işleme eğiliminin temel nedenlerini biyolojik ve psikolojik unsurlarla açıklamaya çalışan yaklaşımlar, genelde saldırganlık, yaş, hormonsal farklılık ve sosyalizasyon süreci üzerine odaklanmaktadır (Özcan, 1996:10).

1950 ve 1960’larda ise kadının kadınsılığını vurgulayan veya kadın suçluluğunu biyolojik süreçlerle ilişkilendiren (laktasyon, adet, menopoz) teorileri yer almıştır. Bu gibi farklı teoriler zamanla yerini kadın hareketiyle beraber kadın suçluluğu açıklamaya çalışan psikolojik, sosyal yapısal, sosyal süreç ve ekonomik teorilere bırakmıştır.

1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren artan kadın hareketi ile birlikte kadın suçluluğu ile ilgili araştırmaların niteliği de değişmiştir. 1990’lı yıllarda, kadın suçluluğuna ilişkin görüşler fiziksel, biyolojik ve psikolojik etmenlerden uzaklaşmış, kadın suçluluğu konusunda toplumsal içerikli yorumlar ağırlık kazanmaya başlamıştır (İçli, Ögün, 1988, 17-32). 1970’lerin ikinci yarısından itibaren kadınların elde ettiği kamusal eğitim ve çalışma hakları ve imkanları ile kadının geleneksel rolünün değişmesinin, kadın suçluların oranlarını ve kadınların işledikleri suç çeşitlerini değiştireceği görüşü önem kazanmıştır. Özellikle 1970’li yıllardan itibaren eleştirel teori içinde önemli bir yer edinen çeşitli feminist yaklaşımlar, kadın suçluluğu ile ilgili çalışmaları da analiz etmeğe başlamıştır.

Tüm bunlarla birlikte kadının sosyal yaşamda giderek artan rolü ile psikoloji, sosyoloji ve biyoloji alanında yapılan çalışmalar kadınlar ve erkekler arasındaki farkların cinsiyetler arası birbiri üzerinde üstünlük sağlamada kullanılamayacağını

aksine iki cinsin farklı üstünlükleri olduğunu ve bunun çeşitliliği sağladığını göstermiştir (Hanoğlu, 2001:83). Bu gelişmelerin ışığında kadın suçluluğuna dair de farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlar psikolojik ve sosyolojik nedenlere daha fazla odaklanmaktadır.

1.4.2 Feminist Teoriler

Feminizm kadının erkekle arasındaki farkların toplumsal yargılar nedeniyle oluştuğunu ve bu nedenle ataerkil yapının kabulü üzerine kurulu; bu yapıyı bozmak için ataerkil sistemi değiştirmeyi kendine amaç edinmiş bir düşünce sistemidir (Ağaoğlu-Canay, 2004:20). Bu bağlamda feminist teoriler kadın suçluluğu üzerinde de büyük araştırmalar yürütmüş ve önemli kazanımlar elde etmiş bir alandır. Bu teoriler kadın suçluluğuna, kadını merkeze alan farklı bir bakış açısı getirmiş ve erkek suçluların deneyimleri üzerinden kadın suçluluğunun açıklanmaya çalışıldığı diğer teorilerden ayrılmıştır.

Feminizm akımı içerisinde kadının toplumdaki yeri hem eşitliğe hem de farklılığa dayalı oluşturulmalıdır. Bu bağlamda hem ekonomik hem siyasal hem de kültürel alanlarda önemli değişikliklere gidilmesi gerekir. Siyasal alanda, kadınların gerek fiziksel gerekse zihinsel anlamda erkekten bir aşağılığının olmaması nedeniyle kamu alanında eşit hak ve sorumluluklara sahip olmaları gerektiği savunulmaktadır. Kültürel alanda ise kadının sezgisel ve duygusal yönünün daha gelişmiş olması nedeniyle kültürün temsilcileri kadınlar olarak görülmekte ve temelinde anaerkilliğin olduğu bir yapı savunulmaktadır. Ekonomik alanda ise kadın fiziksel nedenler öne sürülerek maruz bırakıldığı kısıtlamalardan ve eve bağlılıktan kurtularak kendi özgürlüğünü kazanması ve ekonomik alanda da erkekler kadar aktif hale gelmesi gerektiği savunulmaktadır (Donovan, 2001). Kadın suçluluğuna dair feminist teoriler

de feminist düşüncenin farklı yanlarını oluşturan bu savlar etrafında şekillenmektedir. Günümüzde kadın suçluluğuna ilişkin farklı feminist yaklaşımlar bulunmaktadır. Bununla birlikte hepsinin altında toplumun ataerkil yapıda olduğunun kabulü ve kadının ataerkillik üzerinden tanımlandığı görüşü yatmaktadır.

1.4.2.1 Özgürleşme Teorisi

Feminist teoriler içerisinde özgürleşme teorisi, değişen toplumsal yapılarımızla birlikte kadınların toplumun hemen hemen her alanında özgürlüğünün artması ile kadın suçluların oranlarının da paralel olarak arttığı görüşüne dayanmaktadır (Akers, 1999:190). Bu görüşe dayanak olarak, özellikle 1970 yılında Amerika’da baş gösteren kadın özgürlük hareketi ile birlikte kadın suçluların sayısının da artması gösterilmektedir (Adler, 1975 ve Simon, 1975). Bu özgürleşme iki türlü ifade edilmektedir. Bunlar, kadının kamusal alandaki özgürlüğünün artmasıyla suç unsuru oluşturan davranışları gösterme ihtimalinin artması ve suç işleme özgürlüğünün artmasıdır (Ağaoğlu-Canay, 2004:74). Adler (Sisters in Crime) ve Simon (Women and Crime), kadın özgürlük hareketlerinin, kadın hakları açısından yeni bir dönem başlattığını ileri sürmektedir. Pike tarafından, kadınların sosyal yaşam çerçevesinde özgürleştikçe, suça eğilimlerinin artacağı düşüncesi savunulmuştur. Ancak bazı modern görüşler, kadının statüsüyle erkeğinki birbirine yaklaştıkça, suç oranlarının da yaklaşacağı düşüncesini ortaya koymuşlardır. Kadınların suç işleme nedenlerini bu modern görüşler, yurttaşlık hakları çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Adler ve Simon’a göre, eğitim, sağlık gibi kamusal haklara daha fazla ulaşmaları sonucunda kadınlar, toplumsal üretimde daha fazla yer almaya başlayacaklar ve böylece toplum içerisinde daha fazla görülür olan kadınların suç oranları artış gösterecektir (Flowers, 1987:122). Adler, bu toplumsal gücün, suçlu davranışı varlığı muhtemel küçük biyolojik farklılıklarla açıklamaktan daha önemli

olduğunu düşünmektedir. Ayrıca fiziksel eşitsizliklerin teknoloji yardımıyla, sözelimi modern silahlarla eşitlenebileceği düşüncesindedir. Kadınlar, erkeklerle eşitlik kazanmalarıyla birlikte, risk alma, rekabetçilik ve saldırganlık gibi erkeksi özelliklere adapte olmaktadır. Toplum içinde kadının pozisyonu erkeğine yaklaştıkça, yasalara uygun ve aykırı davranışlarda da benzerlikler artacaktır (Adler, 1975:10-13).

Kadının doğrudan suç işleme özgürlüğünün artması “erkeksilik” tezi ile açıklanmaktadır. Feminist bakış açısı içerisinde kadının özgürleşmesi aynı zamanda erkeklerin sahip olduğu toplumsal özelliklere de sahip olmasıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda erkeklerin suç davranışı gösterme ve suç işleme oranlarının yüksek olması, suç işleme kapasitesine sahip kadınların da suç davranışı gösterme oranlarının yüksek olması için bir neden oluşturmaktadır. Bu durum kadının erkeksileşmesi olarak ifade edilmektedir (Simon ve Redding, 2005:8-9). Chesney-Lind, bu durumu ayrıca kadının erkeğe karşı “güç gösterisi” olarak ifade etmektedir (Chesney-Lind, 1997:25-7).

Kadının kamu alanındaki özgürlüğünün artmasına bağlı olarak suç oranlarının artması ise “olanaklar” tezi ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu tez ise kadını insan olarak gerek ahlaki değerler gerekse davranışlar anlamında erkeklerden farklı olmayan varlıklar olarak betimlemekte ve bu nedenle fırsatın olması halinde erkekler kadar suça eğilim gösterebileceklerini savunmaktadır. Adler’e (1975) göre bunun nedeni saldırganlığın fiziksel güce bağlı ve biyolojik bir durum olması değil toplum tarafından öğretilmiş bir olgu olmasıdır. Bu görüş kapsamında, kadının gerek sosyal, gerek ekonomik alanda kısıtlamalara maruz kalması onun suça teşvik edecek durumlarla karşılaşması olanağını düşürmüştür. Bu nedenle de kadın suçluluğu

oranları erkeklere göre oldukça düşük seviyelerde kalmıştır (Simon ve Redding, 2005:7). Bununla birlikte kadının toplumda giderek daha fazla hak ve özgürlüklere kavuşması, onların suça teşvik eden olaylarla ve durumlarla daha fazla karşılaşmalarına, bunun sonucunda da daha fazla suç işlemelerine neden olduğu düşünülmektedir. Dahası, kadının toplumda daha fazla güç elde etmesi daha fazla suçla ilişkilendirilmektedir. Buna örnek olarak ise ekonomik hayatta daha üst pozisyonlardaki kadın çalışanların daha fazla suça iten durumlarla karşılaşma olanaklarının olması gösterilmektedir. Ayrıca, kadının suça ilişkisine dair bu değişimle birlikte suçtaki rolü de değişim göstermektedir. Buna göre daha önce kadınlar erkekler tarafından suça araç olarak kullanılmıştır. Yaşanan değişimle birlikte ise bizzat kadınlar suça teşvik eden ve suçu icra eden taraflar olarak karşımıza çıkmaktadır (Simon ve Redding, 2005:16-7).

1.4.2.2 Güç-Kontrol Teorisi

Güç-kontrol teorisi kadın suçluluğunu aile ve statü üzerinden incelemektedir. Güç-kontrol teorisine öncülük eden araştırmacı John Hagan (1988) “*Structural Criminology*” çalışmasında bireylerin sahip oldukları ve çalışmada aile kurumunun dışı olarak tasvir edilen mesleksel statünün, aile içindeki ilişki ve iktidar rollerini de belirlediğini ileri sürmüştür. Bu durumda meslek hayatında otoriteyi elinde bulunduran kişi bunu aile içine de yansıtmakta ve çocuğun gelecek hayatta sergileyeceği roller üzerinde etkili olmaktadır. Ataerkil olan bir toplumda da babanın büyük bir çoğunlukla meslek sahibi olan ve gücü elinde bulunduran figür olması annenin ise ev işlerinden ve çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu bir figür olması, kız ve erkek çocuklarının da rollerinde bu şekilde bir ayrımın oluşmasına neden olmaktadır (Keel, 2000). Buna göre ataerkil toplumun normlarına uygun olarak erkek çocuk daha fazla risk alma davranışı ve suça eğilim gösterecek, kız çocuk ise onu

suça yönlendirecek durumlarla veya olaylarla karşılaşma olanağı bulamadığı için erkeğe oranla suç oranı daha düşük kalacaktır. Bu bağlamda güç-kontrol teorisi özgürleşme teorisiyle kesişim göstermektedir. Aynı şekilde güç-kontrol teorisi kapsamında kadın suçluluğunun artması da yine kadının özgürlüğü ile ilişkilidir. Kadının ekonomik hayata daha fazla katılımıyla ailede hem anne hem de babanın meslek sahibi olması ve ihtimalle mesleklerinde benzer statülerde olmaları kız ve erkek çocukların da eşit roller edinmesini sağlamaktadır. Bu sayede kız çocukları da ileriki hayatlarında erkeklerle aynı sosyal ve ekonomik fırsatlara sahip olmakta ve onları suça eğen daha fazla durum ve olayla karşılaşmaktadırlar. Buna destekleyici olarak ise geleneksel aile yapısından uzaklaşmakta olan günümüz eşitlikçi ailelerinde yetişmiş olan kız çocuklarının daha fazla risk alma davranışı sergiliyor olmaları gösterilmektedir (Belknap, 2007:50). Ancak, bu teori, birebir suçlu kadının değil, onu yetiştiren annenin sosyal ve ekonomik statüsünden yola çıkılarak yordama yaptığı için pek çok araştırmacı ve teorisyen tarafından kabul görmemiştir. Chesney-Lind ise bu teoriyi özgürleşme teorisine benzerliğinden dolayı bir teori olarak değil yalnızca özgürleşme teorisinin farklı bir yaklaşım şekli olarak değerlendirmiştir (Chesney-Lind, 1997:22).

1.4.2.3 Centilmenlik Teorisi

Centilmenlik teorisi Pollak'ın (1950) geleneksel teoriler içerisinde ileri sürdüğü ve kadınların suçlarının erkeklerden yalnızca görünürde daha az olduğu ancak gerçekte toplum tarafından üstünün örtüldüğü görüşüne daha çağdaş bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Manheim (Comparative Criminology, 1965) tarafından şekillendirilen bu teoriye göre kadın suçluluğuna karar verenler oluşan yasa koyucuların, yargıçların ve polislerdir. Ataerkil toplumlarda ise bu kişilerin büyük bir çoğunlukla erkeklerden oluşuyor olması teoriye ismini veren unsurdur. Buna göre

erkekler kadınların suçlarını örtbas ederek onları koruyup kollamakta ve onlara daha şefkatli davranmaktadırlar (Flowers, 1987:99). Bu da aslında kadın suçlu sayısının az değil, kayıt altına alınan vakaların az olduğunu göstermektedir.

Eaton, kadınlara karşı tutunulan bu korumacı tavrın aslında kadın erkek arasındaki eşitsizliği daha da derin bir durum olarak yorumlamaktadır. Bunun asıl nedeninin ise yargıç olarak bir insanın erkek ve kadın arasında ayrım yapma eğilimi bulunmazken, erkek olarak bir yargıcın geçmiş aile deneyimlerinden yola çıkarak kadını daha güçsüz bir varlık olarak görmesi ve bunun onun kararlarına yansımaları olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum ise kadının erkekten daha zayıf bir varlık olduğu düşüncesini pekiştirmektedir (Eaton, 1985:120-2).

Bu teoriye göre kadın suçlu oranlarındaki artışın sebebi, kadınların sosyal ve ekonomik hayatta daha fazla yer bulmasıyla erkek ve kadın arasındaki eşitsizliğin daha aza indirgenmesi ve kadının suçlu olabileceği ve korunmasına gerek olmadığı düşüncesinin biraz da ha toplumda yer edinmesi olarak gösterilebilir. Dahası, eşitlikçi ailelerden gelen erkek hakim, savcı, polis veya yasa koyucuların kadını erkekle daha eşit konumda görmeleri, onlara erkeklere benzer muamelede bulunmalarını sağlayacaktır. Bununla birlikte, kadınların toplumda daha aktif rol almaları, kadın yasa koyucuların, hakimlerin, savcılarının ve polislerin sayısının artmasını sağlamaktadır. Kadınlarda erkeklerin kadınlara gösterdiği korumacı tavrın görülmemesi de kayda geçen cezaya uğratılan kadın suçluların sayısını artırarak, gözlerden uzak tutulan kadın suçlu vakalarının gün yüzüne çıkarılmasına ve böylelikle kadın suçluluğunda bir artışın göze çarpmasına yol açmaktadır.

1.4.2.4 Ekonomik Teori

Ekonomik teori, kadın suçluğuna dair diğer feminist teorilerden farklı olarak, kadın suçluların oranlarındaki artışın özgürleşmeyle bir ilişkisi olmadığını, tam tersine kısıtlı özgürlükleri ve yoksullaşma ile ilişkili olduğunu öne sürmektedirler. Bu teoriye göre ataerkil toplumlardaki kadınların çalışma oranı toplumdaki kısıtlı hak ve özgürlükleri nedeni ile daha düşüktür. Dahası, aynı derecede kalifiye olan bir kadının işe alınma oranı erkeğe göre çok daha düşük olmakta veya işe alınsa bile daha düşük maaşla çalıştırılmaktadır. Bu durum kadının daha yoksul kalmasına ve geçimini sağlayabilmek için özellikle mala karşı işlenen suçlara yönelik daha fazla eğilim göstermesine neden olmaktadır. Özellikle ailenin geçimini sağlayan ve aile reisi olan kadınlarda bu durumun daha fazla görülmesi, yoksullukla ilişkili bu durumun “yoksulluğun kadınlaşması” olarak da ifade edilmesine neden olmuştur (Davis, 1990:227-30).

Klein ve Kress, *Any Women Blues* adlı makalesinde kadın suçluluğunu suç türleri açısından incelemişlerdir. Yazarlar çalışmalarında, kadınlar tarafından işlenen şiddet suçlarında artış görülmediğini ancak kadın suçluların toplum hayatında daha çok yer almaya başlamalarıyla birlikte çeşitli adi suçların görülmeye başlandığını ortaya koymuşlardır. Feminist kriminolojinin ilklerinden olan Klein ve Kress, 1976 tarihli çalışmalarında kadın suçlulara erkek suçlulara oranla daha az saygı duyulduğunu, kadınların sırf kadın oldukları için suçlular arasında bile küçümsenmekte olduğunu ileri sürmüşlerdir. Steffensmeier’e göre, kadınların erkeklerle bir arada suç işlemesi, genelde çok az rastlanan bir durumdur. Kadınlar, sadece çok nadir durumlarda ve kısa süreli olarak başkaları ve özellikle erkeklerle suç ortaklığında bulunurlar. Yazar bu durumunun sebepleri arasında, kadın fizyonomisinin organize suç işlemeye elverişli olmaması, erkeklerin organize suçlarda

kadınlara çok güvenmemeleri ve kadınların organize suçları utanç verici bulmaları olarak açıklamaktadır (Steffensmeier, 1983:83).

Hartnagel ve Mizanüddin, modern akımların kadınların geleneksel rollerini değiştireceğini ve toplumsal cinsiyet uçurumunun kapanması ile kadın suç oranlarının etkileneceğini ileri sürmüştür. Ancak yaptıkları araştırmada, bu yaklaşımın doğrulanmadığını da belirtmişlerdir. Yazarlar, toplumsal alanda daha fazla görülmeye başlayan kadınların mala karşı işledikleri suçlarda belirgin bir artış meydana gelmediğini bununla beraber çalışan kadının adam öldürme suçlarını daha yoğun olarak işlediğini ortaya koymuşlardır. Hartnagel ve Mizanüddin, kadınların geleneksel ev içi rollerle görevlendirildiğinde suç işleme oranlarında yükselme olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultuda da geleneksellikte sınırlandırılmış kadınların, özellikle aile üyelerine karşı işledikleri şiddet suçlarında bir artış yaşanması kaçınılmaz olacaktır (Hartnagel ve Mizanüddin, 1986:1-4). Messerschmidt ise çalışmasında, şiddet suçları bakımından erkeklerin her zaman daha yüksek bir suç işleme oranına sahip olduklarını, şiddet suçu işleyen kadınların toplumsal cinsiyet açısından hemcinslerine göre daha erkeksi özelliklere sahip olduğunu ileri sürmüştür (Aktürk, 2008:21-22).

Campbel ve Muncer, çalışmalarında kadının kadına yönelik şiddet kullanımını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, devletin kadına ekonomik güvence sunması durumunda kadınların uyguladığı şiddetin azalma eğilimi gösterdiği görülmüştür. Bu araştırmanın diğer bir önemli özelliği de yoksulluğun sadece mala karşı suç oranlarında değil, şiddet suçlarının artışında da önemli bir etken olduğu yönündedir (Campbel ve Muncer, 1993:410-9). Lind'in *Female Offender: Girls, Women and Crime*, genç kız ve kadın suçlular ile ilgili çalışmasında, kız gruplarının suç

işlemede, cinsiyet ayrımcılığının yoğun olduğu bir ortamda yaşamının, yoksul ve marjinal toplulukların üyesi olmanın, cinsel tacizin, uyuşturucu kullanımı ve ev içi şiddete maruz kalmanın belirleyici suç işleme faktörleri oluşturduğunu belirtmiştir (Chesney-Lind, 2003).

Kadın suçlulara yönelik yapılan istatistik çalışmaları da suçlu kadınların çoğunun düşük gelire sahip, evli ve çocuklu olduğunu göstermiştir (Flowers, 1987; İçli, 1995; Nagla, 1991). Bu durum, kadınların evlerinin geçimini sağlamak ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için suça yöneldikleri fikrini güçlendirmektedir.

Yukarıda değinilen teorileri bakıldığında kadın suçluluğu üzerine belirgin bir feminist teori yoktur. Fakat feminist teorisyenler ataerkillik erkek tarafından kadına uygulanan suçları açıklamak için kullanılmaktadırlar (Akers, 1999:202).

1.5 Tarihsel Süreçte Cezaevi

Tutuklu kalmaları istenilen kimselerin kapatıldığı yer olarak tanımlanan hapisane geniş anlamıyla özgürlükten yoksun bırakılan yer olarak da tanımlanabilmektedir. Geleneksel olarak cezaevlerinden, suçluyu etkisiz hale getirerek toplumu koruması ve onun bir gün yeniden özgür hayata döneceğini dikkate alarak eğitmesi beklenmiştir (Özkan, 1998:28). İnfaz hukuku anlamında cezaevleri; tutuklanan veya hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilen kimselerin barındırıldığı, iç ve dış güvenlik bakımından özel tedbirlerin alındığı, kendine ait personeli olan, tutuklu ve hükümlülerin topluma yeniden kazandırılmasına yönelik bir infazın gerçekleştirildiği kamu binaları olarak tanımlanabilir.

Cezaevlerinin tarihçesine bakıldığında; hürriyeti bağlayıcı cezaların gelişimi ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Zira hürriyeti bağlayıcı cezalar ortaya

çıkmadan evvel suç işleyen kişilere cismani cezalar uygulandığı için cezaevi gibi kurumlara ihtiyaç duyulmamıştır. Cezaevlerinin gelişiminde üç dönemden bahsedilebilir.

- Amsterdam cezaevlerinin doğuşu ve 16. yüzyıldan, Fransız İhtilali'ne kadar olan dönem,
- Aydınlanmadan I. Dünya Savaşı'na kadar devam eden dönem ve
- Ceza infaz kurumlarının açıldığı ve 20. yüzyılın ikinci yarısında hükümlülere muamelede asgari esasların hukuken gerçekleştirildiği dönemdir (Demirbaş, 2001:236).

Foucault, hapishanelerin ortaya çıkmasını; azap çekmenin ortadan kalkması ve seyirlik unsurun silinmesi, fakat aynı zamanda bedenin tutuklanması şeklinde ifade etmiştir (Foucault, 2006:12). Bugünkü anlamda ilk cezaevi ise 1595'de Amsterdam'da erkekler için yapılan cezaevidir. Bunu 1597'de kadınlar için yapılan "Spinnhaus" takip etmiştir. Bu cezaevlerinin açılması ile birlikte; 16. yüzyıldan itibaren korkutma ve yeniden sosyalleştirme düşüncesi önem kazanmış ve 17. yüzyılda Avrupa'nın tamamını etkilemiştir. Diğer bir ifade ile artık salt cezalandırma değil hükümlünün iyileştirilmesi de amaçlanmaya başlanmıştır (Demirbaş, 2001:19).

Dünya cezaevi tarihine bakıldığında ise üç ana grupta incelemekte fayda vardır. Avrupa, Amerika ve Osmanlı tarihi boyunca cezaevleri dönüşerek ve gelişerek günümüz dünyasında yerlerini almıştır.

1.5.1 Batı'da Cezaevlerinin Tarihsel Gelişimi

İngiltere'de cezaevlerinin gelişimi, Avrupa'dakine benzer bir seyir izlemiştir. Amsterdam cezaevleri Avrupa'da ilk cezaevleri olarak kabul edilmesine rağmen bazı

araştırmacılar ilk cezaevinin İngiltere’de ortaya çıktığı fikrini savunmuşlardır. Bu araştırmacılara göre; 1552’de Londra’daki Bridewel Sarayı, kilisenin isteği ile serseriler, dilenciler ve küçük hırsızların artan yükünün azaltılması amacıyla bir çalışma evi olarak düzenlenmiştir (Demirbaş ve Erdem, 2003:184). 17. ve 18.’nci yüzyıllarda suçluları kontrol etmek için kullanılan hapishaneler, sürekli çıkan savaşlar nedeniyle daha da artan suçlular ve idarenin de fakirliği nedeniyle pislik ve yoksulluk içinde kalmıştır. Olumsuz koşullar nedeniyle cezaevlerinde salgın hastalıklar sonucunda toplu ölüm olaylarıyla karşılaşmıştır. 19’ncü yüzyılın başında da cezaevleri, kapasitelerinin çok üstünde mahkum barındırmak zorunda kalmıştır. Akıl hastaları bile bu kurumlarda tutulurken, birçok mahkumun karısı ve çocukları da kurum dışında hayatlarını sürdüremeyecek durumda olduklarından bu hapishanelerde kalmışlardır. Cezaevlerinin içinde bulunduğu durum 1808’de, İngiliz Adshead tarafından bu kurumların “suçun yüksekokulu” şeklinde nitelendirilmesine neden olmuştur (Demirbaş ve Erdem, 2003:184-5). İngiltere cezaevleri; tüm dünyada olduğu gibi 20’nci yüzyılın ikinci yarısında hapishanelerin koşullarının iyileştirilmesi için BM minimum standart kuralları ve Avrupa konseyinin; “cezaevlerindeki personel statüsü, işe alınması ve eğitimi, mahpusların iyileştirilmesi için minimum standart kurallar, Avrupa cezaevi kuralları, ceza ve tedbirlerin uygulanmasıyla ilgili personel hakkındaki tavsiye kararları” doğrultusunda ceza infaz hizmetlerini iyileştirme çabasına girmişlerdir.

17.’nci yüzyılda diğer pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Fransa’da da cezaevleri aşırı dolmuştur ve yaşam şartları da oldukça kötüdür. 1789 Fransız İhtilali, genel ceza hukuku reform hareketleri ve cezaevleri açısından da önemli bir adım olmuştur. 1789’da çıkarılan bir kanunla cezaevlerine yeterli ekmek, su ve yatak verilmesi insanca bir yaşamın asgari koşulları olarak öngörülmüştür (Saysel,

1973:253-4). Yine 1791 tarihli Fransız Ceza Kanunu ile bedeni cezalar kaldırılmış ve cezaevi, ceza sisteminin esası olarak kabul edilmiştir. Özgürlüğü bağlayıcı cezaların infazında da, hükümlülerin birbirleriyle veya dışarı ile ilişki kurmadan, zincir, kelepçe ve diğer bedeni engellemeler olmaksızın açık odalarda kalması öngörülmüştür. Bu uygulamayı tamamlamak amacıyla 1793 tarihli bir kararname ile mahkumlara muamelede insanlık, eşitlik ve sağlığın korunması ilkeleri dile getirilmiştir. BM kararları ve Avrupa Konseyinin cezaevleri ile ilgili almış olduğu tavsiye kararları, tüm Avrupa'da olduğu gibi Fransa'yı da cezaevlerinin gelişimi açısından etkilemiştir (Mete, 1987:15).

Almanya'daki cezaevleri de uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Avrupa'da Amsterdam cezaevlerinin açılması, Almanya cezaevlerinin gelişimine katkı sağlamıştır. Avrupa'ya örnek olan Amsterdam cezaevlerinden sonra Almanya'da ilk cezaevleri 1609'da Bremen, 1613'de Lübeck, 1614'de Bern, 1617'de Kasse, 1622'de Hamburg, 1629'da Danzig, 1637'de Zürih, 1687'de Spandau ve 1712'de Berlin'de açılmıştır. Ancak bu cezaevlerinin hepsi birbirinden farklı olup, tek tip değildiler. 18. yüzyılın sonuna kadar bu kurumlarda infaz edilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, bedeni cezalarla birlikte uygulanmıştır (Demirbaş, 2001:184).

1845-1848 yılları arasında Baden Prensi'nin çabaları ile özgürlüğü bağlayıcı cezanın tamamının tek kişilik hücrede geçirildiği Bruchsal Cezaevi açılmıştır. Bu kurum, tek kişilik hapis sisteminin Avrupa'da gerçekleştirildiği ilk deneme olmuştur. 1848'de yine aynı örneğe benzer olarak Berlin-Moabit Cezaevi inşa edilerek 1849'da işletmeye açılmıştır. Bu kurumları, Münster, Breslau ve Rafibor'daki diğer hücre cezaevlerinin açılışları izlemiştir. Almanya'da ilk gençlik cezaevi 1912'de Wittich'de açılmıştır. Almanya'da 20. yüzyıldaki infaz uygulamalarında, hükümlünün kişiliği ön

plana çıkmış ve hükümlüyü toplumsal yaşama yeniden kazandırma amaçlanmıştır. Almanya cezaevleri özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ceza infaz hukuku alanındaki değişimlerle, güvenliğin çoğunlukla fiziki ve elektronik tedbirlerle sağlandığı yapılara kavuşturulmuştur (Çolak, 2005:128-9).

16. yüzyılın sonunda özgürlükten yoksun bırakma anlayışındaki değişimle birlikte modern özgürlüğü bağlayıcı ceza hukuku ortaya çıkmıştır. Bu anlayış, uygulamada olmasa da düşünce aşamasında günümüz cezaevlerinin ceza infaz anlayışının temelidir denilebilir. Çünkü bu ceza hukuku, cezalandırma odaklı değil, suçu işleyen kişinin tekrar sosyalleştirilmesi ve iyileştirilmesi odaklıdır. Bu anlayış 17. yüzyılda bütün Avrupa'yı da etkilemiştir (Mete, 1987:19).

Amsterdam cezaevleri, 16 yaşından küçük bir hırsızın ceza mahkemesi jürisi tarafından ölüm cezası yerine devlet tarafından eğitilip, iyileştirilmesi yönünde bir karar vermesiyle ortaya çıkmış cezaevleridir. Amsterdam cezaevinde, yeteneği olmayan gençleri ve serserileri Tanrı'dan korkan insanlar olarak yetiştirerek topluma yeniden kazandırma amacı güdülmüştür. Bu cezaevlerinde gerçekleşen ceza infaz şeklinin hareket noktası, çalışmaya zorlayıcı eğitimidir (Demirbaş, 2000:236-8). Bu bağlamda Amsterdam cezaevleri, modern özgürlüğü bağlayıcı ceza düşüncesinin gerçekleştiği kıta Avrupa'sının ilk cezaevleri olma özelliğini taşırlar. Amsterdam cezaevlerinde tecrit, zorunlu çalışma ve sıkı disiplinden oluşan bir sistem bulunmaktaydı. Hücreler, bu cezaevinin bel kemiğini oluşturmaktaydı. Buralarda ıslah için alınan mahkumun ruhunda ve beyinde oluşan boşluk ruhani metinler okuyarak doldurulmaya çalışılmaktaydı (Demirbaş, 1999:879). Amsterdam cezaevlerini, İngiliz modeli hapisaneler izlemiştir. İngiliz modeli hapsedmenin farkı, ağır çalışmanın yanında tecrit yönteminin de yoğunca kullanılmasıdır. Bu sistem,

tecridi ıslah etmenin temel koşulu olarak ele almaktaydı. 1775 yılında meşrulaştırılan bu sisteme göre tecrit, mahkumu kötülüklerden kurtararak kendine geri dönebileceği ve bilincin derinliklerinden iyinin sesini duyabileceği bir şok oluşturmaktaydı (Çolak, 2005:8). Amerikan cezaevi sistemi ise Avrupa cezaevi sisteminden farklılık göstermektedir.

Birçok değişiklik ve reform geçiren Amerikan infaz sistemi, uzun bir geçmişe sahiptir. Amerika’da kolonilerin var olduğu dönemlerde, sömürgeci kasabalar kendi belirledikleri cezaları uygulamışlardır. Bunlar genellikle para cezası, kırbaç, utanç mekanizması, yasaklama ve darağacı olmuştur. Özgürlüğü bağlayıcı cezalar o dönemde uygulamada yer almadığından yerel nezarethaneler, mahkemeyi bekleyen fakat henüz ceza almamış erkeklerle veya borcunu ödememiş insanlarla dolmuştur. Amerika’da infaz sisteminde o dönemde amaç, suçluyu ıslah etmek değil, onu korkutarak kanuni davranışlara sevk etmek olmuştur (Kaptanoğlu, 2000:37).

ABD’nin ilk bilinen cezaevi Philadelphia’da 1790 yılında kurulan Walnut Street’tir. Mimari özelliği gereği merkezi koridorda dış hücreleri olan bu yapısal modelde hücre blokları 1790 Kanunu’na uygun olarak inşa edilmiştir. Böylece ilk kez tek başına hücrede tutma yoluyla hapsedme, suçu önlemede bir metot gibi kalıcı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yeni sistemin temel ilkeleri, hapishanelerde reform yapmak ve mahkumları yaş, cinsiyet gibi özelliklere göre ayırmak olmuştur. Walnut Street Cezaevi’nde, Pennsylvania modelinden yola çıkarak geceleri hücrede tek başına tutma, gündüzleri ise çalışma esasına dayanan Auburn modeli geliştirilmiştir. Bu iki model Avrupalılar tarafından kopyalanmış ve 19. yüzyıl boyunca cezaevi yapımında ve yönetiminde ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Pennsylvania modeli

Avrupa’da, Auburn modeli ise Amerika’da yaygın olarak uygulanmıştır (Notfrisco Web Sayfası, 20.01.2013).

Amerika Birleşik Devletleri’nin kuruluşundan önce ve sonra yapılan infaz uygulamaları, deneme-yanılma metoduna dayanmıştır. İyi niyetli reformistlerin başlattıkları hareketlerle infaz uygulamaları düzeltilmeye çalışılmışsa da başarılı olamamıştır. Çünkü bu dönemde, kişisel hakların korunması için açıklanan Amerikan Anayasası, cezaevlerine uygulanamamıştır. 1950’li yıllardan sonraki dönem ise bir devrim niteliğinde olmuştur. Mahkumlar tarafından cezaevi idarelerine karşı açılan davalar sayesinde Amerika’da hukuk reformu çok hızlı bir şekilde gelişmiştir (Türker, 2001:66).

Amerika’da yargı yolu ile iyileştirme, özellikle son zamanlarda çok etkili olmuşsa da infazın reform gerektiren ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu konuda ilerleme sağlanması, 1870 yılında kurulmuş olan Amerikan Islah Kurumu’nun çabaları ile başlamıştır. Dünya çapında bilinen, üyeleri özel sektör ve devlet kademelerinde çalışan infaz uzmanlarından oluşan bu kurumun, Kanada’dan ve Avrupa’nın 14 ülkesinden üyesi bulunmaktadır. Bu kurumun infaz alanında yapmış olduğu en önemli yenilik, cezaevi işletmeciliğinde gözetilmesi gereken standartları oluşturmak olmuştur. İlk standart kurallarını 1932’de yayınlayan bu kurum, bu kuralları genişleterek 1946’da revize etmiştir. 1954 yılında tekrar revize edilen bu kurallar, 1960 yılına kadar infaz kurumları tarafından gönüllü olarak uygulanmışlardır. Ancak daha sonraları mahkemelerce bu kurallar hukuken uyulması zorunlu olan kurallar haline gelmiştir (Türker, 1998:28). Amerikan Islah Kurumu’nun çabalarıyla oluşturulan standartlar sayesinde mevcut pek çok cezaevi, standartlarda belirtilen koşullara uygun hale getirilmeye çalışılmış, getirilemeyenler ise kapatılmış

ve son dönemde açılan cezaevleri de bu standartların uygulanmasına olanak verecek şekilde inşa edilmiştir.

1.5.2 Osmanlı Tarihinde Cezaevleri

1800'lü yıllarda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda da toplumsal ve siyasal açıdan yenilikler yaşanmıştır. Bu dönemde toplumun en önemli ihtiyaçlarından biri olan güvenliğin sağlanmasına yönelik tedbirlerin geliştirilmesi yanında, suçluların muhafaza edilmesine yönelik önlemler de gelişme göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kolluğa ait görevler, günümüzde olduğu gibi adli, önleyici, idari ayrıca askeri görevler olmak üzere çeşitli aşamalara ayrılmıştır. Kasaba ve köylerin içinde ve dışında suç işlemiş olanları yakalayıp hükümete teslim etmek, hükümlülere muhafaza etmek, gerektiğinde bir yerden bir yere sevk etmek, cezaevlerini idare etmek, kolluk kuvvetlerinin adli görevleri içerisinde sayılmıştır (Özbek, 2002:185).

Osmanlı hukukunda İslam hukuku esas olduğundan, özgürlüğü bağlayıcı cezanın infaz edildiği yer anlamında bugünkü cezaevlerinden söz etmek pek mümkün değildir. Bununla birlikte Osmanlı hukukunda da çeşitli suçlara karşılık olarak hapis cezasının hükmedildiği söylenmelidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kale burçları, zindanlar ve tersane dehlizleri hapisane olarak kullanılmıştır. İstanbul'da Yedikule, Baba Cafer ve Tersane zindanları ile Sinop, Bodrum ve Payas Kalelerinin cezaevi olarak kullanıldığı bilinmektedir. 19. yüzyılda, Islahat Fermanı ile birlikte Osmanlı'da cezaevlerinin kurumsal ve yapısal biçimleri şekillenmeye başlamıştır. 1859 tarihli Muhakemat Nizamnamesinde ve 1879 tarihli Meclis Mazbatasında mevcut hapisanelerin durumuyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ceza infazı konusunda uzman personel istihdam

edilememiştir. 1880 yılında “Tevkifhane ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Nizamname” ve gardiyanlar hakkında bir “Talimatname” çıkarılmıştır. Cumhuriyet dönemi öncesi batılı diplomatların ve uzmanların Osmanlı hapishaneleri için sistemi eleştiren çeşitli raporlar hazırladıkları bilinmektedir. Ansiklopedik bilgilere göre ilk kapalı cezaevleri 1864 yılında Diyarbakır, 1867 yılında Kırklareli’nde yapılmış, 1916 yılında da İstanbul’da Sultanahmet Tutukevi yapılmıştır (Dönmezer, 1983:595 ve Bozkurt,1996:110-1). Osmanlı döneminde yapılıp hizmete açılan ve Cumhuriyet dönemine devredilen cezaevleri üzerine ayrıntılı bir araştırma yapılamamıştır. 1880 yılında çıkarılan Nizamnamede yer alan “Her kaza, liva ve vilayet dahilinde birer tutukevi ve hapishane kurulması...” şeklindeki düzenleme, Cumhuriyet döneminde çıkarılan 1731 Sayılı ve 1930 tarihli Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkındaki Kanunla da korunmuştur (Yıldız, 2002:214).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, cezaevleri mimarisi ve infaz rejimi hiçbir zaman birbiriyle bağdaşmamıştır. Bu miras, Cumhuriyet dönemine de taşınmıştır. Kaynakların kıt olması ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan cezaevlerinden vazgeçilememesi, cezaevlerinin topluluk sisteminin olumsuz etkileri altında kalmasına neden olmuştur (Sağlam, 2005:14). İkinci nesil ceza infaz kurumları inşa edilinceye kadar, infaz rejimini belirleyen mevzuatın aksine topluluk sistemi mimaride etkinliğini sürdürmüştür. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine kadar çok sayıda cezaevi devredilmiş, ancak bunların büyük çoğunluğu zamanla kapatılmış ve yerlerine yenileri yapılmıştır (Demirbaş, 2005:59). Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde diğer kamusal kurumlarda olduğu gibi, cezaevlerinde gelişim sürecindeki iyileştirme çabaları yetersiz kalmıştır.

Osmanlı Devleti'nde, İslam hukukunun uygulanması ve İslam hukukunda hapis cezasının bulunmamasından dolayı, hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği yer olarak cezaevlerinden kural olarak söz edilemez. Ancak, öldürme dışındaki bazı suçlarda padişah ve onun adına bu yetkiyi kullanan bazı kişiler, suçun nitelik ve seviyesine göre çeşitli cezalar belirleyebilirlerdi. Bu cezalar içinde hapis cezası da bulunmaktaydı (Yıldız, 2002:22-5). Osmanlı Devleti kurduğu devlet düzeninde karma bir hukuk sistemi geliştirmiştir (Daşcıoğlu, 2008). Bu hukuk sistemi içinde ağır cezalar vererek adalet dağıtmak fikri vazgeçilmez bir yöntem olarak görülmüştür. Suç işleyeni ıslah ederek tekrar topluma kazandırma gibi bir anlayış söz konusu değildir (Şen, 2007:5).

18. yüzyıl sonuna kadar hapis cezası, gerek İslam hukukunda gerek örfi hukukta gerekse Batı hukukunda sıra dışı bir uygulamadır. Osmanlı'da genel olarak hapis cezası, bir ceza olarak değil, insanın hüküm giyip cezasının belirlendiği zamana kadar tutulma işlemidir (Ortaylı, 1983:90). Osmanlı'da hürriyeti bağlayıcı cezaların ilk olarak, Tanzimat Dönemi'nde yapılan 1840 tarihli Kanun-ı Ceza (kürek ve hapis cezası), 1851 tarihli Kanun-ı Cedit (kürek ve hapis cezası) ve 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu (kürek, hapis ve kalebentlik cezası) ile uygulanmaya başlandığı görülür (Gökçen, 1989 aktaran Avcı, 2002 – Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi). Islahat Fermanı'nda da hapis cezasına değinilmiştir. Hürriyeti bağlayıcı cezaların kanunlarda yerini alması ile modern anlamda hapis cezalarının infazı için ilk cezaevi 1865 yılında Sultanahmet'te hizmete girmiştir (Soyaslan, 1998:591).

Osmanlı'nın ceza infaz sisteminde gerçekleştirilen değişimin temelinde, Islahat döneminde Avrupa'dan gelen yoğun baskılar vardır. Osmanlı'nın bu baskılar sonucunda söz verdiği hapishanelerin ıslahı konusundaki reform çalışmaları, Avrupalı büyükelçiler tarafından dikkatle izlenmiştir. Bu baskılar sonucu Osmanlı'da hücre tipi

hapishane modelini gündeme getirmiş ancak dönemin ekonomik koşullarından dolayı uygulamaya konulamamıştır (Şen, 2007:19).

Osmanlı cezalandırma sistemindeki sorunlardan biri de suçun seviyesine göre hapsedmenin gerçekleştirilememesiydi. Farklı dereceden suçluların aynı yerlerde tutulması ıslahın amacını yok etmekteydi. Osmanlı’da hapishanelerin yeterli kapasiteye sahip olmayışı, ıslahın amacını engellemekte ve gereğinden fazla suçlunun tek bir koğuştta olması sonucu doğurmaktaydı. Ayrıca mali yetersizlik, yeni tutukevlerinin ve cezaevlerinin inşasını imkansız hale getirmekte ve var olan cezaevlerinin ıslah edilmesini de önlemekteydi (Bozkurt,1996:112-6 ve Heyd, 1973:176). Osmanlı’da 1864 yılında cezaevlerinin yönetim ve denetimi, İçişleri Bakanlığına devredilmiştir. 1880 yılında ise “Tutukevi ve Hapishanelerin İdarelerine Dair Düzenleme” ve “Hapishane Gardiyanları Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, Osmanlı’da tutukluların daha iyi şartlarda yaşamaları ve kanun dışı uygulamalardan korunmaları için hukuki tedbirlerin alınmaya çalışıldığının göstergesidir (Bozkurt, 1996:112). Yapılan düzenlemeler için, her ilçe ve ilde sorgulanmakta ve yargılanmakta olan kişiler için tutukevi ve mahkum olanlar için de hapishane bulunması örnek olarak verilebilir. Ayrıca yapılan bu düzenlemelerle tutukevi ve cezaevlerinde kadınlara özel bir bölüm bulunması gerektiği de düzenlenmekteydi. Böylelikle 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti’nde tutukevi ile cezaevi ayrımının yapıldığını söylenilebilir (Gönen, 2005:174).

Osmanlı’da Abdülhamit döneminde, dış baskıların da etkisiyle idam cezası sık uygulanan bir ceza yöntemi olmaktan çıkarılmış ve bu durum, sürgün ve hapis cezasına çarptırılan mahkum sayısını arttıran bir neden olmuştur (Şen, 2007:20). Bu

dönemde Osmanlı Devleti'nde de diğer bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi hükümlülerin çalışmasına yönelik düzenlemelerin var olduğunu görülmektedir. Devletin temel üretim yerleri olan tersaneler ve madenler hükümlülerin çalıştırıldığı öncelikli işler olmuştur (Makal, 2012:80-1). Ancak Osmanlı Devleti'nde Batı tarzı bir çalıştırılmanın var olmadığı da bilinmektedir. Yaşanan mali yetersizlikler, çalıştırılma koşullarını sağlayacak yeni binaların yapılmasına engel olmuştur. Hapishanelerin fiziksel yeterliliklerinin zayıf olması, ayaklanma ve isyanlarla hızla artan mahkum sayısı, dönemin önemli sorunlarından olmuştur (Demirbaş, 2005:130). Tanzimat'a kadar aynen Avrupa'daki gibi deri yüzmek, toprağa gömmek, çengele asmak, vücuda yara açıp yaraya tuz basmak, farelere kemirtmek, mil çekmek, organ kesmek, çengele asmak gibi birbirinden azap verici cezaları uygulayan Osmanlı Devleti'nde hapsetmek denildiğinde kastedilen, herhangi bir suçla itham edilen kişinin, yargılama süreci boyunca gözetim altına alınmasıydı. Yargılama süresi kısa olduğundan hapislik süresi de kısa sürmekteydi (Eren, 2014:119-24).

Osmanlı'da günümüzdeki hapishane anlamına gelen sözcük, Farsça kökenli zindandı. Ağır suçlular ise tomruk denilen hapishanelere konulurdu. Osmanlı'da ilk zindanlar, hisarlardı. Örneğin çeşitli nedenlerle Konstantinopolis'in fethine karşı çıkan Çandarlı Halil Paşa, fetihten kısa süre sonra Altın Kapı'nın kafeslerinden birinde idam edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Yedikule Hisarı da asırlarca zindan olarak kullanılmıştı. Bu hisarda ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti'nin savaştığı ülkelerin elçileri, yabancı siyasi suçlular ve sarayın gözden çıkardığı Osmanlı devlet adamları hapsedilirdi. Yedikule'nin mahkumları arasında 1461'de Fatih tarafından fethedilen Trabzon Rum İmparatorluğu'nun son imparatoru David Komnenos ve oğulları, Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'dan getirdiği son Abbasi Halifesi III. Mütevekkil, 1618'de Kırım Hanı Mehmet Giray, 1703'te Ermeni Patriği

Avedik ilk akla gelenlerdir (Dönmezer, 1994:640). Osmanlı dönemi cezaevi sistemi iki ana evrenden geçmektedir.

Baba Cafer Zindanı, günümüzde İstanbul Ticaret Odası ile Galata köprüsü arasında bulunmaktadır. Buraya sivil ve bazen de asker kesiminden katil, hırsız, borç ve zina hükümlüleri gibi adi suçlular hapsedilmekteydi. Hapishanede ayrıca hırsızlık ve zina yapan kadınlar içinde ayrı bir bölüm bulunmaktaydı. Bu zindanda, Rum, Ermeni ve Yahudiler için de ayrı koğuşlar mevcuttu. Buradaki mahpusların harcamaları için devletçe herhangi bir ödenek ayrılmazdı. Bu zindan 1831 yılına kadar hizmette kalmıştır (Bostan, 1992 aktaran Çiçen, 2010:213). 1831’de hisar ve burçlar hariç, Baba Cafer Zindanında yatanlar Sultanahmet’teki Pargalı İbrahim Paşa Sarayı’nın bir bölümünde açılan Hapishane-i Umumiye aktarılmışlardır. 1839’dan itibaren Tanzimat reformları kapsamında “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi uyarınca ceza sisteminde bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1851’de suçlar yeniden tanımlanarak yeni cezalar uygulanmaya başlamıştır. 1858’de Fransız Ceza Kanunu ile özgürlüğü bağlayıcı cezalar, kürek cezası, kaleye kapatma ve hapis cezası olarak üç gruba ayrılmıştır. Yine bu yıllarda Anadolu’nun dört bir yanında bu türden modern cezaevleri açılmaya başlamıştır. Bunlardan en ünlüsü olan Sinop Cezaevi, çok eski bir kale olup 1887’de resmen cezaevine çevrilmiştir (Eren, 2014:99-114). Günümüzde ise cezaevi özelliğini yitirmiş ve müzeye dönüştürülmüştür.

Bugün İstanbul Üniversitesi Merkez Binası’nın kuzeydoğusunda yer alan Bab-ı Serasker Hastanesi’nin yerinde bulunan Bekir Ağa Bölüğü, 1870’lerden itibaren aralıklı olarak yüksek düzeydeki siyasi ve askeri tutuklular için bir hapishane olarak kullanılmıştır. 1841–1843 tarihleri arasında inşa edilen bölük, adını savaşlarda yararlılık gösteren Bayındırlı bir zeybekten almıştır. II. Abdülhamit’in koruması

altında olan Bekir Ağa'nın mahkumları ıslah etmek için bolca işkenceye başvurduğu, halefi Salim Bey'in de uyguladığı işkenceler yüzünden tırnakçı lakabıyla anıldığı çeşitli hatıralarda yer almıştır. Bölüğün ilk önemli mahkumu, 16 Haziran 1876 gecesi Sultan Abdülaziz'in intikamını almak için devlet erkanına bir suikast düzenleyen Çerkez Hasan adlı genç subay idi (Bostan, 1992 aktaran Çiçen, 2010:215). Savaş ve tehcir suçluları ise başka bir konudur.

Savaş suçu, askeri ve sivil kişilerin, savaş kanunlarını ihlal etmeleri nedeniyle uluslararası ceza hukuku çerçevesinde tanımlanan bir suçtur. Bu çerçevede savaş kanunlarının her ihlali, bir savaş suçu sayılır. Savaş kanunları içinde, yerleşmiş güvenliğinin ihlali, çatışma esnasında kabul edilmiş anlaşmaların ve kuralların ihlal edilmesi birer savaş suçu sayılır. Ayrıca savaş esirlerine ve sivillere karşı kötü davranmak ta savaş suçu oluşturan eylemler arasında yer alır. Arapçadan gelen bir kelime olan tehcir, “bir yerden başka bir yere göç ettirmek, yer değiştirmek, hicret ettirmek anlamlarına gelmektedir (Ayışığı, Kişisel Web Sitesi, 11.3.2013). Tehcir suçu, savaş zamanında hükümet uygulamalarına karşı gelenlerin işledikleri suçları kapsamaktadır. Bu kişilerin cezasının infazı, bir cezaevine kapatmak yerine belirli bir yerde iskan edilmeleri şeklinde uygulanmaktadır. Bu infaz şeklinin güvenliğin sınırlandırılması dışında günümüz cezaevleri şartları ile bağdaştığı söylenemez (Altıntaş, 2006:78-80). 1918 Mondros Mütarekesi'nden sonra savaş ve 1915 Ermeni tehciri suçlusu İttihatçıların hapsedildiği Bekir Ağa Bölüğü'nde vekiller heyeti kararıyla tutuklularla konuşmak yasaktı. Bununla beraber yüksek makamlardan izin alabilen imtiyazlı ziyaretçiler bölüğe girebilmekteydi (Bostan, 1992:220). Bu dönemden sonra yakın tarihimiz olan Cumhuriyet dönemi cezaevleri gelmektedir.

1.5.3 Cumhuriyet Dönemi Cezaevleri

Cumhuriyet ile birlikte yeni bir yönetim anlayışı izlenmiş olsa bile Osmanlı döneminden kalan birçok kamusal kurum, Cumhuriyet döneminde de uzun yıllar hizmet vermeye devam etmiştir. Bu kurumlardan olan cezaevleri de Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet dönemine bir geçiş için sancılı bir süreç yaşamıştır. Bu süreç, cezaevi kavramının 19. yüzyılda Islahat Fermanı ile şekillenmesinden günümüze kadar sürekli değişim ve gelişimlerin yaşandığı bir evreyi kapsamaktadır (Özbek, 2013:15).

Cumhuriyet döneminin ilk yılları, milli mücadele döneminde yaşanan teknolojik, ekonomik, sosyal hayata ilişkin yapılandırma sürecindeki eksikliklerle geçmiştir. Devletin yeniden yapılandırılmasındaki yoğun çalışmalar, hukuksal ve kamusal alanda cezaevlerini de etkilemiştir. Ancak bu konuda nitelikli kurumların oluşturulması ve eğitilmiş personelin yetiştirilmesi uzun yıllar almıştır. Cumhuriyetin ilk zamanlarında Osmanlı Devleti döneminden kalan ve modern çağın cezaevi amacından uzak olarak inşa edilen kurumların zaman içerisinde çeşitli tamiratlarla ayakta tutulmaya çalışıldığı ve bir kısmının halen kullanılmakta olduğu bilinmektedir.

Uluslararası etkileşmeler sonucunda 20. yüzyılın ikinci yarısında özgürlüğü bağlayıcı cezalarla toplumun korunması ve suçlunun yeniden topluma kazandırılması gerekliliği ortaya konmuştur. Bu bağlamda 1950'li yıllardan itibaren değişik tip ve kapasitede cezaevlerinin ekonomik koşullar ve politik kararlar doğrultusunda yapımı sürdürülmüştür (Bilbaşar, 2000:45). İkinci nesil cezaevlerinden başlamak üzere, her adliye teşkilatı olan yerde cezaevi yapılması gerekliliğinden dolayı 2000'li yıllara kadar güvenliği kısıtlı ve personel yapılanması yetersiz, çok sayıda cezaevi inşa edilmiştir. 2000'li yılların başında ise ülke çapında tüm eski cezaevleri kademeli

olarak kapatılarak yerlerine yüksek güvenli li cezaevleri yapılmış ve kanlı bir süreç sonrası yeni sisteme geçilmiştir.

1.5.3.1 Türk Hukukunda Cezaevlerinin Doğuşu ve Gelişimi

Türk infaz hukukunun tarihsel gelişiminin incelenmesi için kısaca İşlam hukukunun incelenmesi gereklidir. İşlam hukukunda genel olarak bedene yönelik cezaların var olduğu ve hapis cezalarına hiç yer verilmediği görülür. Bu nedenle İşlam hukukunda hapis cezasının infaz edildiği yer anlamında hapishanelerden söz edilmesi de mümkün değildir. Ancak İşlamiyet'in ilk devirlerinde suçluların geçici olarak kapatıldığı hapishanelerin bulunduğu da çeşitli araştırmacılar tarafından ileri sürülmektedir. Ancak bu yerlerden bir tutukevi, cezanın infaz edilmesine ya da borçlunun borcunu ödemesine dek içinde tutulduğu yerler olarak bahsetmek daha doğrudur (Dönmezer, 1994:635).

1929 yılında ceza ve tutukevlerinin idaresi İçişleri Bakanlığından alınarak Adalet Bakanlığına devredilmiştir. Böylece hükümlülerin çalıştırılması ve ışlah edilmesi hususlarına önem verilmiş ve yeni mevzuatta bu konuya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 1926'da yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 13. maddesinde, Bakanlık tarafından yol, inşaat ve maden ekipleri oluşturulabileceği, 14. madde de ise, hürriyeti bağlayıcı cezalara hüküm giyenlerin cezaevlerine bağlı tarım ve endüstri kurumlarında  alıştırılabilecekleri belirtilmiştir (Demirbaş, 2005:136). Bu maddelere dayanarak Zonguldak maden ocaklarında "Maden Yeni Cezaevi" açılmıştır. Bu dönemde mahkum emeği yalnızca madenlerde değil endüstri sektöründe de kullanılmıştır. Devlet, işgücü açığını kapatmak için ucuz emek olan "hükümlü" emeğini kendi denetimindeki endüstri ve maden ocaklarında yaygın şekilde kullanmıştır ( zt rk,2004:59).

1930 tarihli 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanunda, cezaevlerinde iş yurtları kurulabileceği belirtilmiştir. Ceza Kanunu'nun Meriyet Mevkiine Konmasına Dair Kanunun 4. maddesinde 1932 tarihinde 2023 sayılı Kanun ile eklenen fıkra ile yeni hapishane tesisat ve teşkilatı yapılmayan yerlerde muayyen şartları haiz bazı mahkumların, geceleri hapishanede geçirmek şartıyla, kamu yararına uygun işlerde çalıştırılabilirmeleri esası konmuştur (İpek, 2004:207-18). İş esasına dayalı cezaevleri ise ilk olarak 1936 yılında Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu döneminde ortaya çıkmıştır. Resmi olarak ilk kurulan İmrallı Tarımsal Cezaevinden (1947) sonraki on bir yılda iş esasına dayalı cezaevi sayısı on altıya çıkmıştır. Toplamda 5800 mahkum bu yeni cezaevlerine yerleştirilmiştir. Bu mahkumların önemli bir kısmı maden ocaklarında çalıştırılırken, bir kısmı da demir çelik fabrikasında, Sümerbank tekstil fabrikasında, halı ve tekstil dokuma işlerinde, ayakkabı yapımı işlerinde çalıştırılmışlardır. Edirne, İmrallı, Dalaman cezaevlerinde ise mahkumlar tarımsal işlerde çalışmışlardır (Sipahi, 2006:41-5). Bu dönemde Türkiye'deki mahkumların üçte biri kadarlık bir kısmı, iş esasına dayalı cezaevlerinde madenlerde, tarımsal işlerde veya üretim işlerinde çalıştırılmıştır. Günümüz cezaevlerinin genel görünümüne bakıldığında hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilmiş kişilerin barındırıldığı cezaevlerinin suçluların etkisiz hale getirildiği ve toplumsal düzenin korunduğu mekan olma amacı taşıdığı görülür. Ayrıca son zamanlarda suçluyu izole eden değil rehabilite eden bir cezaevi yaklaşımı karşımıza çıkmaktadır. Cezanın infazında iyileştirme anlayışının ağırlık kazanmasındaki temel sebep suçlunun topluma geri kazandırılması amacı olmuştur.

Türkiye'de kişilerin işledikleri suçlar, suç işleyen kişilerin cinsiyet ve yaş gruplarına bağlı olarak yönlendirildikleri farklı cezaevleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır;

- Kapalı Ceza İnfaz Kurumları
- Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları
- Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları
- Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları
- Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları
- Açık Ceza İnfaz Kurumları
- Çocuk Eğitim Evleri (Adalet Bakanlığı Resmi Web Sitesi, 2.4.2012).

Araştırmanın ana mekanı olan kadın cezaevleri daha detaylı incelenmiştir.

1.5.4 Kadın Cezaevleri

Osmanlı'da kadının statüsü Tanzimat döneminde tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda kadın haklarını savunan ilk reformcuların Genç Türkler olduğu ileri sürülmektedir. Bunlar, kadınların eğitimi engellemiş olan eski Osmanlı geleneklerini suçlayarak, bu konunun önemini vurgulamışlardır. Bu reformcuların çabaları olumlu sonuçlanmış, Osmanlı'da kadınların eğitimi giderek önem kazanmış ve sağlıklı bir gençliğin ve ulusun iyi eğitilmiş annelerin yardımı ve rehberliği ile yetiştirilebileceği bilincine varılmıştır (Tekin, 2004:86). Bu amaçla, Osmanlı'da cezaevleri ıslahatı ve sayıları erkeklerle kıyas edilemeyecek kadar az olan kadınların cezaevlerinde tutulması hep gündemde olmuştur.

1880'de yayınlanan nizamname ile tutukevi ve hapishanelerde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Tutuklu ve hükümlülerin ayrılması, yiyecek harcamalarının devletçe karşılanması, 18 yaşından küçük olanlar ve kadınların ayrı koğuşlara konması, hükümlülere çalışma zorunluluğu gibi hususlar getirilmiştir. 1881 yılında sadrazam Said Paşa başkentteki Umumi hapishaneyi gezmiş ve padişaha sunduğu

raporda 1880 tarihli nizamnameye uyulmadığını suç tasnifinin yapılmadığını belirtmiştir (Şen, 2007:37-40). Osmanlı devletinde zikur (erkek) hapishanelerinin yanında nisa (kadın) hapishaneleri de mevcuttu. Erkek hapishanelerinin büyük bir bölümü devlete aittir. Kadın hapishaneleri ise kira ile tutulmuş imam evi ya da güvenilir kadınlara ait evlerde birer ikişer oda biçimindeydi. Osmanlı'da birçok yerleşim yerinde de kadın hapishanesi yoktu. Genellikle nisa hapishanesi olarak kaza yönetimi tarafından güvenilir kadınların evleri maaş karşılığında hapishane olarak kullanılmıştır (Gültekin aktaran Tekin, 2004:90).

Günümüzde bugüne kadar gerçekleştirilen araştırmaların ortaya koyduğu önemli sonuçlardan birisi, kadın cezaevlerinde de (aynı erkek cezaevlerinde olduğu gibi) yaygın olan bir hiyerarşinin var olduğu ve cezaevi bünyesindeki ilişkilerin tutuklu/hükümlüler arasındaki duygusal ve fiziksel ilişkilere göre şekillendiğidir. Kadın mahkumlar, erkek mahkumlarla karşılaştırıldığında; kadınların toplumsal etiketlenmeden erkeklere göre çok daha fazla etkilendikleri görülmektedir. Cezaevi alt kültürleri üzerine gerçekleştirilen araştırmalar tutuklu ve hükümlülerin cezaevi yaşamına ne şekilde adapte olduklarını, içeride nasıl/ne şekilde zaman geçirdiklerini ve cezaevinin sosyal yapısını ortaya çıkarmışlardır. 1960 ve 70'lerle birlikte kadın cezaevlerinin alt kültürleri üzerine çalışarak durumun erkek cezaevlerinde olduğundan çok daha farklı olduğunu ortaya koymuşlardır (Tekin, 2006:70). Kadın cezaevi sistemini anlamak için öncelikle kadın suçluluğu incelenmesi gerekmektedir.

1.5.4.1 Kadın Mahkumlar ve Cezaevi

Cinsiyetin suçlulukla ilişkisi araştırılırken, cinsiyet değişkeninin suç olgusundaki iki boyutu dikkate alınmaktadır. Bu boyutlar, suçu işleyen cinsiyeti ve suça maruz kalanın cinsiyetidir. Bu kapsamda kadın suçluluğu kriminolojinin en

önemli konularından birisi haline gelmiştir. Kriminolojide yaygın bir şekilde kabul edilen görüşe göre ilerleyen yaşla birlikte suç işleme oranları düşmektedir ve her yaşta erkeklerin suç işleme olasılığı kadınlarınkinden daha yüksektir. Durum böyle olsa da kadın suçluluğunun yıllara göre dağılımına bakıldığında kadın hükümlü sayısı büyük bir artış görülür (Savcı, 2004:4)

Tablo 1 2000-2016 Yılları Arası Türkiye’de Kadın Hükümlü Ve Tutuklu Sayıları

Yıllar	HÜKÜMLÜ			TUTUKLU			GENEL TOPLAM
	Erkek	Kadın	TOPLAM	Erkek	Kadın	TOPLAM	
2000	23.708	894	24.855	22.595	921	24.657	49.512
2001	26.286	903	27.541	25.267	1.136	28.068	55.609
2002	33.079	1.181	34.808	22.197	927	24.621	59.429
2003	35.297	1.207	37.056	24.613	970	27.240	64.296
2004	29.074	925	30.365	24.914	1.023	27.565	57.930
2005	28.420	882	29.445	24.089	930	26.425	55.870
2006	34.458	1.086	35.865	31.303	1.315	34.412	70.277
2007	50.650	1.620	52.809	34.353	1.527	38.028	90.837
2008	60.444	1.948	63.063	36.446	1.651	40.172	103.235
2009	73.063	2.305	76.000	36.585	1.708	40.340	116.340
2010	83.289	2.748	86.566	31.262	1.402	34.248	120.814
2011	89.252	2.955	92.617	32.479	1.584	35.987	128.604
2012	100.617	3.278	104.313	28.564	1.560	31.707	136.020
2013	113.378	3.956	117.785	24.966	1.200	27.693	145.478
2014	131.136	4.855	136.531	19.915	869	22.306	158.837
2015	146.767	5.373	152.869	22.525	1.030	25.220	178.089
2016	154.750	5.631	161.165	23.610	1.157	26.482	187.647

Kaynak: Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri (30.05.2016)

Ancak erkek suç oranlarıyla karşılaştırıldığında, bilimsel çevreler ve kamuoyu genellikle, kadın suç oranlarının düşük olması nedeniyle, kadın suçluluğu konusunu ihmal etmekte, kadınların cezalandırılma sürecindeki durumlarını, ihtiyaçlarını ve kadınların suçlarını, nedenlerini, içinde bulundukları durumla başa çıkma yöntemlerini göz ardı ettiği için çoğu kadın yardımsız kalmaktadır (Savcı, 2004:5). Bu teori kadın suçluluğunun farkındalığı açısından doğru gibi görünse de son yıllarda Dünya geneline bakıldığında (Bkz. Tablo 6 ve Harita 2) hükümlü sayıları farklılık göstermektedir. Türkiye’nin son 10 yılında izlendiği gibi kadın hükümlü sayılarında artış gözlemlenmektedir. 2000’li yılların başında 2000’lere yaklaşan hükümlü ve tutuklu sayıları 2016’nın ilk yarısında 7000’li rakamlara yaklaşmıştır. Kadın hükümlü sayısı, Türkiye genelinde erkek hükümlü ve tutuklu sayısına göre daha düşük seyretse de kendi içinde her geçen yıl yükselme eğilimindedir.

Suç ve ceza kavramları en eski zamanlardan beri varolsa da suçluluk kavramı “erkeklikle” eşdeğer olarak görülmekte incelenmektedir. Kriminoloji literatürü dahi

genel olarak genç ve erkek suçluların davranışlarını açıklamayı odaklanmıştır. Feminist kriminolojinin de eleştirisini yaptığı üzere suç erkeklerin yetki alanında olan ve mağdurlarının da kadın olduğu bir eylem olarak ele alınmaktadır. Kadın ve erkek suç işleme oranları fizyolojik sebepler bağlansa da eğitim, gelenekler, toplumsal cinsiyet rolleri, kültür gibi sosyal nedenlerin gücü ve toplumun kadın ve suç kavramlarını bir arada göremeyişi gibi daha etkili sebeplerden bahsetmek mümkün (İçli ve Öğün, 1988). Toplumun yüklediği anlamlar bağlamında, erkek ve kadın suçluluğu farklı yorumlanmaktadır. Suç işlemiş bireyler genel olarak toplumlarda etiketlenmekle birlikte, kadınlar bu konuda erkeklere göre daha talihsizdir. Öyle ki, suç işlemiş kadın toplumun dayattığı kadınlık ya da kadınlıkla özdeşleştirilen annelik rolüne aykırı davrandığı için dışlanmakta, hatta ikinci kez cezalandırılmaktadır (İlbars, 2008). Cezaevi süreci de aynı şekilde kadın mahkumlar için bir çok zorluğu beraberinde getirmektedir. Çoğu hükümlü kadın, suç işlediği için aileleri ve yakınları tarafından yok sayılmakta, dışarıdaki çocukları kendilerinden uzaklaştırılmakta ve yalnızlaştırılmaktadır.

Cezaevleri kendi normları, değerleri, gelenekleri ve hatta farklı bir dili olan ve sağladığı düzen ve iletişim ağıyla kişiyi dışarıdaki yaygın kültürden uzaklaştıran mekanlardır (Stohr ve ark., 2012). Sykes cezaevi yaşamında beş temel eksikliğin yoğun olarak yaşandığından bahsetmektedir. Bunlar; özgürlükten yoksunluk, kişisel özerkliğin eksikliği, mal ve hizmetlere erişememek, heteroseksüel ilişkiden yoksunluk ve kişisel güvenliğin olmayışı olarak sıralanabilir (Sykes, 2007). Tüm bu eksiklikler mahkumlarda stresi arttırmakta ve bunun bir sonucu olarak bazı mahkumlarda strese eşlik eden agresyon ya da kontrolü tekrardan kazanma çabası görülebilmektedir.

Kadın cezaevlerindeki kadınların demografik özellikleri birbirinden çok farklıdır. Bu farklılık ülkemizde, 12- 18 yaş arası kız çocukları, kronik bir rahatsızlığı olanlar, yabancı uyruklular, azınlıklar, yaşlı ve engelliler, anneler ve anneleriyle birlikte kalan 0-6 yaş arası çocuklardan oluşmaktadır. Türkiye'deki kadın hapishanelerinde özel ihtiyaç sahibi birçok farklı alt grup bulunmakla birlikte, Townhead'ın (2006) da belirttiği üzere, mahkum kadınlar için toplu yaşam pratiklerine alışamamak ve bu alışkanlığı sorunsuz bir şekilde sürdürememek, cezaevi içerisinde kendi yetenek ve ve ilgisine uygun iş kollarına ulaşamamak, örgün eğitime devam edememek, aileleriyle yeterince görüşmemek, dışarıdaki çocuklarından haber alamamak ve sağlık hizmetlerinden yeterli ölçüde destek alamamak oldukça örseleyici olmakta, mevcut hapsedilme sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Kadınların hapsedilme sürecinden erkeklerden daha fazla zarar gördüğü araştırmalarca da desteklenmektedir. Birleşmiş Milletler'in (2008) verilerine göre, hükümlü kadınlarda akıl sağlığı problemleri erkeklere göre daha fazladır. Devlet cezaevlerindeki %73'ü ve erkeklerin %55'i; federal kurumlarda tutulan kadınların %61'i ve erkeklerin %44'ü; tutukevlerindeki kadınların %7'i ve erkeklerin %63'ü akıl sağlığı problemleri yaşamaktadı (Birleşmiş Milletler, 2008). Bu sonuçlara dayanarak, kadınların hapsedilme sürecinden ciddi zarar gördükleri söylenebilir.

Kadınlar cinsiyetleri nedeniyle hapishanelerde “zayıf” bir grubu oluşturmaktadırlar. Farklı ülkelerde çok farklı durumlar gözlenmekte birlikte, bu zayıflığın nedenleri için birçoğunun ortak noktalarından bahsetmek mümkündür. Bunlar aşağıda sunulmuştur:

- Kadınların çoğu ülkelerde erkeklerle eşit şekilde adalete erişimde yaşadıkları zorluklar,

- Hapsedilmeden önce birçoğunun cinsel veya fiziksel istismara maruz kalmaları,
- Çoğunlukla aile içi şiddet ve cinsel istismar görmüş oldukları için yüksek oranda psikiyatrik desteğe ihtiyaç duymaları,
- Yüksek oranda alkol ve uyuşturucu bağımlılığı,
- Hapsedilmenin kadınlar üzerinde aşırı kaygı akıl sağlığı sorunlarına yol açmakta veya halihazırda var olan sağlık problemlerini açığa çıkarmakta oluşu,
- Hapishanelerde kadınlara yönelik cinsel istismar ve şiddet,
- Çocukları, aileleri veya başkalarının bakımıyla yükümlü olmaları ve
- Salıverme sonrası aileleri tarafından damgalanma ve terk edilmeleridir (Birleşmiş Millet Uyuşturucu maddeler ve Suç Raporu, 2008:7).

Tablo 2 Yaş Gruplarına Göre Tutuklu/ Hükümlü Dağılımı

Yaş Grubuna Göre Dağılım	Hükümlü			Tutuklu			Genel Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
12 -17 Yaş (18 yaşından gün almamış çocuk)	648	21	669	1.648	57	1.705	2.296	78	2.374
18- 20 Yaş (Genç)	5.080	119	5.199	3.399	151	3.550	8.479	270	8.749
21-39 Yaş (Genç -Orta Yetişkin)	92.723	3.087	95.810	15.310	719	16.029	108033	3.806	111.839
40-64 Yaş (İleri Yetişkin)	43.793	1.986	45.779	4.640	267	4.907	48.433	2.253	50.686
65-79 Yaş (Yaşlı)	2.176	80	2.256	190	8	198	2.366	88	2.454
80 Üstü (İleri Yaşlı)	120	4	124	12	-	12	132	4	136
Yaş Grubu Bilinmeyen	18	1	19	10	1	11	28	2	30
TOPLAM	144.558	5.298	149.856	25.209	1.203	26.412	169.767	6.501	176.268

Kaynak: Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri (30.05.2016)

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi kadın mahkumların ağırlıklı olarak 21-39 yaşa aralığında olmaları ve yaşamda en üretken olacakları dönemde özgürlüklerinden yoksun kalmalarıdır. Birçok çalışma da insanın en aktif olduğu bu dönemde suç yönelimlerinin arttığını ortaya koymaktadır (Saygılı ve Aliustaoğlu, 2009; Dönmezer, 1984). Bu yaş aralığında gerçekleşen suçlar şüphesiz ki cezaevi içi ve tahliye sonrası

meslek geliştirme ve üretime katkı sağlama programlarını çok daha önemli kılmakta, kadın mahkumlar için rehabilite edici programların önemine dikkat çekmektedir.

Türkiye'de kadın mahkumların işledikleri suçlara bakıldığında ise 2013 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre kadınlar en çok sırasıyla hırsızlık, adam yaralama, uyuşturucu, sahtecilik, icraya muhalefet, hakaret, öldürme, yağma ve dolandırıcılık suçlarını işlemişlerdir (TÜİK, 2016). Özellikle kadınların adam öldürme ve adam yaralama suçlarını kendini koruma, yaşadıkları kötü muamele ve şiddeti sonlandırma saiki ile eyleme geçtikleri ve genelde bu suçu bir defaya mahsus işledikleri görülmektedir (Balcıoğlu ve ark., 2004:13-9; Ardino, 2012). Eski eş, partner ya da erkek arkadaşlarını öldüren mahkum kadınların ise %93'ü bu kişiler tarafından cinsel ya da fiziksel istismara maruz kaldıklarını ve kendilerini savunmak için suça yöneldiklerini aktarmışlardır (Women in Prison Project, 2002). Yürütülen çalışmalar kadınların şiddet içeren eylemlere başvurmalarında, yaşadıkları mağduriyetlerin etkili olduğunu, çocukluk ya da yetişkinlik döneminde fiziksel ya da cinsel istismar başta olmak üzere birçok travmaya maruz kaldığını ortaya koymaktadır (Brennan ve Austin, 1997; Widom, 2000). Browne, Miller ve Maguin (1999) yürüttükleri araştırmada 150 kadın mahkumla çalışmış ve %70'inin çocukluk çağından bakım veren ya da ebeveynlerinden yoğun fiziksel şiddet gördüğünü tespit etmişlerdir. Jordan ve arkadaşları (1996) ise çalıştıkları kadın mahkumların %78'inin yaşamında en az bir kere travma sonrası stres bozukluğuna neden olacak çok şiddetli bir olay yaşadıklarını ortaya koymuştur. Tüm bu sonuçlar, kadınların şiddet içeren suçlara, genelde başka bir şiddet türünün kurbanı olduklarından dolayı başvurduklarını göstermektedir. Bu noktada, çocuklar için kullanılan "suça sürüklenme" teriminin kadın mahkumlar için de geçerli olduğu görülmekte, kadınların

yaşadığı olumsuz deneyim ve şiddet mağduriyetleri şiddet suçlarına davetiye çıkarmaktadır.

1.6 Sosyal Ağ Teorisi (Social Network Theory)

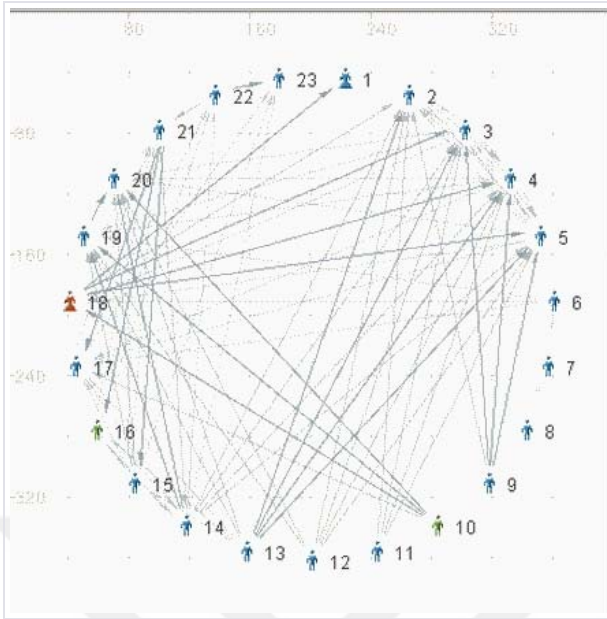
Araştırmanın konusu olan kadınlar arası ilişkilerin daha iyi anlaşılması için, ilişkiler ağının altında yatan sebeplerin de incelenmesi gerekmektedir. Bireysel davranıştan çok topluluk (grup) halinde hareket eden ve diğerleri tarafından grup olarak algılanan hükümlü kadınlar, kendilerini bir grubun parçası olarak hissetmektedir. Her ne kadar kadınlar, araştırma sırasında bireysel özelliklerini öne çıkarmaya çalışsalar da gözlemlenen hem kendilerini hem de diğerlerini bir grubun parçası olarak algıladıklarını göstermiştir. Powell ve Depelteau'nun da belirttiği gibi, toplumsal oluşumlar (yapılar, sistemler, söylemler vb.) birbirine bağımlı insanlar arasındaki ilişkilerden başka bir şey değildir. Ve aynı derecede önemli olmak üzere, insanın bireysel davranışı her zaman ve her yerde ilişkiler içinde ve ilişkiler aracılığıyla gerçekleşen bir eylemdir (Powell ve Depelteau, 2015:18).

İlk kez 1954 yılında Barnes tarafından kullanılan sosyal ağ terimi; kişinin çevresindeki diğer insanlarla olan bağlarını, insanlarla olan ilişkilerini tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Sorias, 1988:27). Ağ kavramı, son zamanlarda birçok kavram içinde kullanılmaktadır (şehir ağları, kurumsal ağlar, protein ağları, öğrenme ağları vb.). Bununla beraber, sosyal ağ, bireylerin birbirlerine çeşitli ilişkilerle bağlı olduğu bir yapıyı temsil etmektedir (Yang ve diğerleri, 2003:3). Sosyal ağ terimi (social network) genellikle kişinin bir grup insanla olan ilişkilerini ve grup içindeki insan ilişkilerini göstermek için kullanılan bir terimdir. Bir sosyal ağ değerlendirilirken, büyüklük, sosyal bağların gücü, ilişkilerin sıklığı, dağılım, simetri ve homojenlik gibi özellikler üzerinde durulmaktadır (Cohen, 1985:315).

Sosyal ağ yaklaşımına göre, insanlar arasındaki bağlantılar sosyal ağları oluşturur. Bu ağlar, bireyler arasında kaynakların nasıl yayıldığını açığa çıkarmaktadır (Haythorntwaite, 2005:140-1). Temel olarak sosyal ağ kuramı, sosyal davranışların yapı taşını belirleyen ve insanlar arasında ortaya çıkan etkileşimi temel alan bir yaklaşımdır.

Çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak iki kısımda incelenen sosyal ağlar, iki bileşenden oluşur, Düğümler-aktörler (nodes/actors) ve bağlar (ties). Düğümler, ağda hareket eden ve/veya ağı etkileyen bileşendir. Bunlar, kurumlar, küçük gruplar ya da bireyler olabilir (Haythorntwaite, 2005:142). Bağlar ise, aktörler arasındaki ilişkiyi gösteren yapılardır. Bağlar aynı zamanda, aktörlerin birbiriyle ilişkili olma yollarını temsil eder. Bu bağlar, yoğunlukları ve dereceleri olarak farklılık gösterirler. Bu bağların önemi sosyal ağ kuramını etkileyen birçok değişkenden biri olma durumundandır (Haythorntwaite, 2005:128-30). Sosyal ağ kuramı, aktörlerden çok, aktörler arasındaki ilişkilere odaklanır. Bu kuram, aktörlerin diğer aktörlerle karşılıklı ilişkileri sonucu bir ağı dahil olduğunu kabul etmektedir. İlişkilerdeki bu kesişim bir aktörün sosyal yapıdaki konumunu da tanımlar (Brass, 2004:799).

Tablo 3 Sosyal Ağlar Örnek Diyagramları

Kaynak: Google Network Images (11.05.2011)

Sosyal yapı ve buna bağlı ilişkiler ağını incelemeye başlayan ilk araştırmacılardan biri A. Radcliffe-Brown'dur. Brown, Emile Durkheim etkilerinin görüldüğü toplumsal yapı (social structure) kuramını biraz daha ileriye taşıyarak toplumsal ilişkiler ağı üzerine yoğunlaşmıştır. (Radcliffe-Brown, 1940 aktaran Özcan, 1993:121-34).

Yine Levi-Strauss (1958) sosyal yapı ve onu meydana getiren sosyal ilişkilerin, sosyal yaşamı modellemede kullanan teorik yapılar olduğunu iddia etmiştir. Radcliffe-Brown buna yalnızca kısmi olarak katılmıştır. Levi-Strauss, sosyal ilişkilerin gerçek ve direkt olarak gözlemlenebilir olduğunu fakat sosyal yapının bilim insanları tarafından sosyal ilişkileri gözlemlemeye bağlı olarak tespit edilebilen bir teorik yapı olduğunu tartışmaya açmıştır.

Radcliffe-Brown'un toplumsal ilişkiler teorisine benzer bir yaklaşıma Juan-Antonio, Bernie, Barry ve Eric makalelerinde şu şekilde değinmiştir.

Sosyal ağ analizi, genel davranışı bireylerin davranışlarının toplamından daha fazla bir şey olarak düşünür ve bireyleri, “analizin bağımsız bireyleri” olarak almaz. Böylece açıklanan davranış, sadece kişisel özelliklerin değil ama farklı sosyal ağ üyeleri arasındaki etkileşimle birlikte sosyal yapının özelliklerinin de bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Bu bakış açısı, bütün parçaların toplamından fazladır noktasından hareketle sosyal olguların, sosyoekonomik özellikler gibi sadece bireysel özelliklerle değil, ama aynı zamanda bireylerin etkileşiminden oluşan sosyal yapı tarafından da açıklanabileceğini varsayar (Juan-Antonio ve diğerleri, 2006:22-26).

Karmaşık bir yapı içinde bulunan sosyal hayatı analiz etmek amacıyla, bireyler arsındaki etkileşimleri de göz önünde alan sosyal ağ analizi geliştirilmiştir. Geçmişten günümüze, birey ve toplumsal yapı arasındaki dikotomi, Weber ve Durkeim ile başlayan birçok kuramın konusunu oluşturur. “Ağa kavramı, sözüne ettiğimiz bu iki kutuplu yapıyı birleştirecek özellikler taşımaktadır (Gürsaka, 2015:1176-7). Sosyal ağ, sosyal bağlamda kişilerin veya diğer çoklukların arasındaki etkileşimi, yardımlaşmayı, etkileri gösteren bir yapıdır (David, 2005:9). Bu noktada sosyal ağ analizini şöyle tanımlayabiliriz; “sosyal ağ analizi, sosyal yapıyı aktörlerden (düğümlerden) ve aktör çiftlerini birbirlerine bağlayan ilişki kümelerinden oluşan bir ağ olarak görerek, sosyal yapıyı ve etkilerini inceler (Tindall ve Wellman, 2001:1-2).

Sosyal ağ analizi, genel davranışı bireylerin davranışlarının toplamından daha fazla bir şey olarak düşünür ve bireyleri, “analizin bağımsız bireyleri” olarak almaz. Böylece açıklanan davranış, sadece kişisel özelliklerin değil ama farklı sosyal ağ üyeleri arasındaki etkileşimle birlikte sosyal yapının özelliklerinin de bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Bu bakış açısı, bütün parçalarının toplamından fazladır noktasından hareketle sosyal olguların, sosyoekonomik özellikler gibi sadece bireysel özelliklerle değil, ama aynı zamanda bireylerin etkileşiminden oluşan sosyal yapı

tarafından da açıklanabileceğini varsayar (Antonio, Bernie vd., 2006:22-26).

Sosyolojide, antropolojide, coğrafyada, sosyal psikolojide, iletişimde, enformasyon biliminde, işletmede ekonomide ve biyolojide temel bir tekniktir. Sosyal ağ analizinin amacı, bir sosyal ağın yapısını inceleyerek bir birey veya bir gruba ilişkin çıkarımlar yapmak, bilgi üretmektir (Dujin vd., 2006:2-6).

Cezaevi gibi kapalı bir toplumun sosyal yapısını anlamak için kapalı yapılardaki sosyal ağ ilişkisini anlamak gerekir. Bir ağdaki aktörlerin çoğunluğunun kuvvetli bağlarla birbirine bağlı oldukları “kapalı yapılarda” (closed structures) bu yapıya bağlı olarak aktörler arasında güven vardır, bu aktörler karmaşık görevleri yerine getirebilirler ve kaynakları paylaşarak, sorumluluk yüklenerek kriz koşullarında birbirlerine destek olur ve yardım ederler. Ancak, bu olumlu yanların ötesinde kapalı yapılar aynı bilgiye sahip oldukları için bu yapılarda yeniliklerin gerçekleştirilmesi zordur. Aynı normları paylaştıkları için bu normların dışına çıkılmasını engellerler ama normların sürekli olarak sağlamlaştırılması, bireylerin özgürlüklerini engelleyici düzeylere ulaşabilir. Ancak bu teoriye baktığımız zaman seçimli kapalı toplum ana hatlarının çizildiğini görürüz. Ancak cezaevi gibi sadece mecazi değil gerçek anlamda da kapalı ve tercihi değil zorunlu bir toplumda karşılıklı güvenden bahsetmek zordur. Ancak güven bu tip toplumlardaki tek dayanaktır çünkü ilişki kurabilmek bir gruba dahil olabilmek için en gerekli kaynak yine güvendir.

Açık yapılara (open structures) gelince, bu tür yapılar toplumun daha kuvvetli bağlarla birbirine bağlı parçalarını zayıf bağlarla birbirine bağlar. Granovetter’e göre, zayıf bağlar toplumun mikro ve makro düzeyleri arasında ilişki kurarlar (Granovetter, 1973:85). Bu görevi gören aktörler, ağın farklı kesimlerindeki farklı bilgilere ulaşabildikleri için yeni fırsatlara sahip olabilirler, yenilikler yapabilirler. Ancak,

boşlukları doldurmak, köprü görevi görmek kolay bir iş değildir. Bu görevi yapan kişilerin yanlış anlaşılması ve yanlış iletişime neden olmaları olasılıkları yüksektir. Güven bu tür yapılarda azdır ve cezalandırmanın eksik olduğu durumlarda aktörler dürüst davranmayabilir (Gürsaka, 2009:218-20). Granovetter, “bilgi, bir ağ boyunca stratejik amaçlara yönelik olarak akar” demektedir. Zayıf bağlar, bireylerin göreceli olarak düşük yoğunluk ve düşük duygusal yakınlık içinde oldukları; buna karşılık, kuvvetli bağlar ise göreceli olarak yüksek yoğunluk ve duygusal yakınlık içindeki bağlara verilen addır (Gürsaka, 2009:202). Granovetter’e göre, sosyal yapıya baktığımızda, Ego¹² adını verdiği bir bireyin yakın arkadaşlarının olduğu ve bu yakın çevrede bulunan kişilerin birbirleriyle frekansı, sıklığı çok olan ilişkiler içinde oldukları görülür. Diğer yandan ise, aynı egonun sık görüşmediği, daha zayıf bağlarla bağlı olduğu bir başka sosyal çevresi daha vardır. Bu çevrede bulunanlar arasındaki bağlantılar ise daha az sayıdadır. Bir zayıf bağ olmakla birlikte, egonun yakın çevresini uzak çevresi ile ilişkilendiren bağ, toplumun yapısında önemli bir işleve sahiptir (Granovetter, 1983:201-7).

Ego’nun ilişkide olduğu arkadaşlarına, akrabalarına “alters” adı verilir. Ego, komşularının bulunduğu bir çevrede (neighborhood) bulunur ve komşu düğümlere bir adımlık uzaklıkta bulunarak, onlarla doğrudan komşuluk ilişkisini sürdürür. Ronald Burt egonun komşularıyla bulunduğu çevredeki pozisyonunun yarattığı üstünlük ve sakıncalar “yapısal boşluk” kavramı ile açıklamıştır. (Burt, 2004:350-7). Ronald Burt ise, “*Structural Holes and Good Ideas*” (2004) adlı makalesinde, sosyolojik araştırmalarda temel bir ilkenin, bireylerin davranış, kanı, bilgi ve düşüncelerinin grup içinde, grup arasında göre daha homojen olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, farklı

¹² “Ego” bir sosyal ağda bireysel olarak odaklanılacak bir düğümdür ve ağda düğüm sayısı kadar “ego” bulunur. Ego kişi grup, organizasyon, firma olabilir (Gürsaka, 2009:69).

gruplar arasında bir köprü görevi gören bireyler, daha çeşitli bilgi ve fikirlere erişebilir. Ayrıca bu tür bir ilişkiler arası bağlantının gücü konusunda üç farklı katmandan söz edilebilir. Bunlardan ilki, tipik olarak aile ve akrabalık ilişkilerindeki karşılıklı ve yoğun etkileşimler olduğu gibi yoğun ağlardaki kuvvetli bağlardır. Diğer katman, doğrudan doğruya olmayan bağların veya kuvvetli ve zayıf bağların bir karışımı şeklindeki bağlar olabilir ve bu bağlar yarı açık arkadaşlık ve iş arkadaşlığı ilişkilerinde görülür. En dıştaki katmanda ise, farklı düzeydeki iki farklı grup içindeki aktörler arasındaki köprüler oluşabilir. Grupların içinde ise ortak üyelikler ve kimlikler yer alır ve köprü türündeki bu tür ilişkiler, aktörlere bir bağlanma duygusu katar (Gürsaka, 2009:197).

Kişilerarası ağları etkileyen faktörlere bakıldığında ise; Brass ve diğerlerine göre ağların öncelikleri şunlardır:

- a. *Aktör benzerliği*: İnsanların benzerleriyle etkileşime girme eğilimleri vardır. Benzerlikler sayesinde kişiler daha kolay etkileşime girer çünkü bu kişileri davranışlarının tahmin edilebilirliğinden kaynaklanır. Brass, çalışmalarında örgütlerde aynı cinsiyetten kişilerin gruplaştığını gözlemlemiştir. Yine Mehra, Kilduff ve Brass etnik azınlığın ağ yapılarının çevresinde kümелendiğini gözlemlemiştir. Homophily teorisi ağ içinde benzer olanlarla etkileşimi açıklamak için kullanılan teorilerden biridir (Mehra ve diğerleri, 1998:442).
- b. *Kişilik özellikleri*: Birçok farklı çalışma aktörlerin kişilik özelliklerinin sosyal ağ desenlerini etkilediği belirtilmiştir. Mehra, Kilduff ve Brass, ağ merkezinde yer alan kişilerin yüksek özgüvene sahip, sosyal ve iletişim becerisi yüksek kişilerden oluştuğunu belirlemiştir. Genel yapı özellikleri

olarak girişimci olmayan, sosyal yönü yetersiz kişilerin örgüt içinde zayıf ağa yapılarında bulunduğunu ve hatta bilgi paylaşımında zayıf kaldıklarını gözlemlemişlerdir.

- c. *Örgütsel yapı:* Örgütlerdeki ağ yapılarına şekil veren diğer bir etmen ise örgütsel yapılardır. Örgütlerdeki fiziksel konumlanma, hiyerarşik yapı ve iş akışı vb. faktörler kişilerarası etkileşimi etkileyen faktörlerdir. Araştırmalar da göstermiştir ki, sosyal ağlar mekanik ve organik örgütlerde farklılık göstermektedir (Lincoln ve Miller, 1979:182). Organik örgütlerde sınırsız ve esnek iletişim mekanik örgütlere göre daha fazla olmakta dolayısıyla ağ yapıları daha güçlü şekilde oluşmaktadır. Lincoln ve Miller (1979), örgütlerdeki iş ve arkadaşlık ağlarını incelemişler, örgütsel yapı kısıtlarının arkadaşlık ağlarını etkilediğini savunmuşlardır. Ağ yapıları ayrıca örgütlerin iş akışı gereksinimlerin de etkilenirler. Örgütlerde fiziksel yakınlığın aktör benzerliği ve kişilik özelliklerinden daha önemli olduğu savunulur (Lincoln ve Miller, 1979:183).
- d. *Çevresel faktörler:* Grubun fiziksel ve sosyal çevresi, grup açısından önemlidir. Grup üyelerinin birbirine olan yakınlık ve uzaklıkları, oturuş biçimleri ve üyelerin tercihleri sosyal ağ yapının etkilemektedir (Aktaş, 1997:42-3).

Cezaevinde sosyal ağ ilişkileri daha iyi anlayabilmek için öncelikle kadınlar arası iletişim yolu olan konuşma ve cezaevinde oldukça etkili şekilde kullanılan ve bilgi alışverişi sağlama yolu olan dedikodu kavramının incelenmesi gerekir.

1.6.1 Bir İletişim Türü: Dedikodu

Dedikodu ve onun sosyal ilişkiler üzerinde etkisi bu araştırmanın en dikkat çeken alt başlıklarından biridir. Özellikle cezaevi gibi bir grubun devamlı yüz yüze görüşmediği durumlarda diğer gruplarla iletişimi “dedikodu” mekanizması sağlamaktadır. Sözlü haberleşme biçimi olarak kullanılan dedikodu grup içi ve dışı sosyal iletişimi sağladığı gibi yıkıcı ve birleştirici yanları olan bir haberleşme biçimidir.

Akademik çalışmalara bakıldığında daha çok söylenti, şehir efsaneleri, hikayeler ve mitler üzerine yapılmış araştırmalar dikkat çekmektedir. Dilbilim ve folklor çalışmalarında yoğunlaşmış bu alanlar söylenti ve hikayeler üzerinde durmuştur. Özellikle son yıllarda ise kurum kültürü ve kurum içi sosyal ilişkileri üzerine yapılan araştırmalar dikkat çekmektedir. Dedikodu bu araştırmaların hemen hemen hepsinde dikkat çekici bir iletişim aracı olarak gözüke de tam olarak tek başına bir araştırma konusu olmamıştır.

Söylenti üzerine yapılmış araştırmalarda, söylenti için farklı tanımlamalar yapılmıştır. Söylentiyi dünyanın en eski medyası olarak tanımlayan Kapferer (1992) yanı sıra Allport ve Postman’a göre ise “kesinliği kanıtlanmaya elverişli somut veriler olmaksızın, genellikle kulaktan kulağa, kişiden kişiye yayılan, inanılması istenen, günün olaylarına bağlı bir önermedir”. Knapp’a göre, “inanılması istenen, güncelliğe bağlı olan ve resmi bir doğrulama olmaksızın yaygınlaşan bir deklarasyondur” (Kapferer, 1992:12-3). Sosyolog Shibutani ise “kolektif bir tartışma sürecinden kaynaklanan doğaçlama (uydurma) haberler” olarak tanımlar söylentiyi (Yüncü aktaran Solmaz, 2004:22-3). Söylentinin içeriğini niteleyen şey doğrulanmış ya da doğrulanmamış olmasından çok resmi olmayan kaynağıdır. Aktaran kişiye duyulan

güvene bağlı olarak öznel bir yaklaşım sergiler. Prasad'a göre söylentiler, tanıdık olmayan ve endişe yaratan bağlamlarda bir çeşit kontrol ve anlam oluşturma çabalarıdır. Kuzey Hindistan depremi üzerine yaptığı araştırmaya göre söylenti;

Söylentiler, bütün bir grubu etkileyen durumlar karşısında, o grubun ya da grupların tepkisidir.

- a. Söylentiye yol açan durumların son derece heyecan verici ya da bütün grup için olağanüstü ilginç olmasının yanında birçok bilinmeyen ve doğrulanamayan tarafları vardır.
- b. Söylenti karmaşık bir durumun türlü yönlerine karşı grubun gösterdiği tepkiler, ya da duygusal ve tasarımsal etkenlerin çıkardığı değişik sorunlara karşı bulunan çözüm yollarıdır.

Söylentinin temel belirleyici öğeleri şunlardır:

- a. Durumun duygusal niteliği ile içinde bulunup çeşitli eğimlere yol açan değişik tarafları ve sorunları,
- b. Bireylerin grup zihniyeti ve arkadaşlık, telkin gibi toplumsal eğilimleri (Prasad, aktaran Lundberg, Larsen ve Schrag, 1985:271-2).

Söylentiden farklı olarak, dedikodu daha kişiseldir. Dedikodu, kimi zaman gerçeğe dayanırken kimi zamanda gerçek olmayan bilgilerin alışverişidir. Dedikodu daha çok insanların özel hayatlarını konu alırken, dedikodu yapmanın nedenleri kişinin duygusal ihtiyaçları, değer yargıları, kişilik yapısıyla açıklanabilir. (Jandt, 2002:27). Solmaz dedikoduyu; “Dedikodu, söylentinin özel bir formu ya da şekli olarak” (Solmaz, 2004:567) olarak tanımlarken Dubrin “Buna, insanların informel iletişim kanallarıyla birbirlerine aktardıkları boş ve tatlı çekiştirmeler de denir” (Dubrin, 2000:293) şeklinde tanımlamıştır. Kapferer ise;

Söylenti ise, kolektif bir tartışma sürecinden kaynaklanan doğaçlama haberlerdir ve söylentinin kaynağında önemli ve belirsiz bir olay vardır. Bilginin karaborsası olarak değerlendirilen söylentinin hiçbir temeli yoktur (Kapferer, 1992:19-21).

Kapferer, dedikodunun neye yaradığını ise şu cümlelerle açıklıyor; “Bir toplumun arzularını, korkularını ve obsesyonlarını ortaya çıkaran dedikodu, genelde toplumun; özelde mensubu olduğumuz iş ve sosyal çevrelerin kurallarını anlamamıza ve aktarmamıza, dolayısıyla da hangi hareketlerimizin kabul görüp hangilerini eleştiriyiyle karşılanacağını öğrenmemize yarıyor” (Kapferer, 1992,112). Dedikodu genel olarak negatif bir anlam yüklü olsa da pozitif bir işlevi de mevcuttur. Bacaksız ve Yıldırım’ın “Dedikodu ve Söylenti tutumu Ölçeğinin Geliştirilmesi” adlı makalesinde değindiği gibi

“Dedikodunun en basit olumsuz etkisi genellikle kişinin adını kötüye çıkarması ve dedikodu yapana zaman kaybettirmesidir. Diğer yandan dedikodu, bireyler arasında diyalog kopukluklarına neden olabilir ve birtakım faaliyetler sonucu yoğunlaşarak toplumu etkiler hale gelebilir”.

Dedikodu, basit olarak, bir kişinin yokluğunda onun hakkında konuşmak olarak tanımlanır, teorik anlamda dedikodu olumlu ya da olumsuz olabilir. Bu kavram genelde halk arasında negatif bir anlamda kullanılır. Bunun hem pozitif tarafı hem de negatif tarafı, olup dedikodu resmi bir nitelik taşımak yerine resmi olmayan yani informal bir özellik gösterir. Genellikle bir grubun alt grubun tutumlarını doğrudan yansıtır ve grubun bu tutumlarına karşı olanlara yönelir. Grubun genel tutumlarından farklı kişisel davranışlar, dedikodunu içeriğini oluşturur. Dedikoduyu yapan grubun tutumlarını dışında dedikoduyu yaratan hareketler bir tabu haline gelmiş belli bazı hareketler olmayıp, dedikodu evlilik yaşına gelince evlenilmesinin beklenilmesi gibi, beklenen bir hareketin yerine getirilmemesi de olabilir (Solmaz, 2004:37-38).

Dedikodu ilkin informal iletişimin önemli bir boyutunu oluşturur. Formel iletişimin yetersiz kaldığı ortamlarda, informal iletişim ortaya çıkar (Kazancı, 2004:269; Arabacı,2011). İnformal haberleşme kanalları sadece haber taşımakla kalmaz, deneyimleri paylaşmak, yenilikleri öğrenmek ve aktarmak, iş birliği yapmak, yeni fikirlere destek bulmak, fikir alışverişinde bulunmak amacıyla da sık ve yoğun olarak kullanılmaktadır (Thompson, 2003:112-5; Arabacı, 2011). Formel iletişim sistemi ne kadar bozuk olursa, informal iletişim ve söylenti o derecede artmaktadır.

Birlikte dedikodu yapabilmek için bireylerin birbirlerini tanımaları gerekir. Arkadaş veya samimi olmasalar da sosyal mesafeyi azaltacak bir tanışıklığa ihtiyaç vardır. Başlangıçta sosyal mesafe azaltılmazsa (farklı yaş grubundan, farklı sosyal statü ve rollere sahip iki olasının bulunduğu durumlarda), karşılıklı paylaşılacak biyografik bilgi değişimi bu mesafeyi azaltır. Genellikle, dedikodu oluşmadan önce, biyografik bilgi değişimi belirli bir süre için gerçekleştirilir. Bir kişiyi dedikodu yapabilecek kadar tanımanın bir kısmı, o kişi hakkında başkaları ile dedikodu yapmak da olabilir. Birini hiç tanımadan, onunla dedikodu yapmak riskli olmakla beraber katılımcılardan birine dedikodu uymazsa, bu sosyal ilişkinin daha sonra gelişmesini engelleyecek yanlış anlaşılmalara ve tatsızlıklar oluşturur. Dedikodu yapan kişilerin hem birbirlerini hem de dedikodusu yapılan kişiyi tanımaları gerekir. "Sen bunu biliyor musun" gibi karşılıklı konuşmalar yeni insanları tanımada oyunu başlatan ilk cümledir ve ortak olarak tanınan bireylerin başlangıçta her iki tarafça tanındığını gösterir. Bu bilgi değişimleri kısadır ve katılımcıların sosyal statüleri ile sosyal ağlarının analizi için bir başlangıç sayılır. "Sen şu hakkında ne düşünüyorsun?" gibi soruları katılımcılar sıkça sorarak, dedikoduya karşı ilgili olduklarını gösterirler. Bu noktada, başlangıçta dedikodusu yapılan kişi hakkında bireylerin bilgi değişiminde bulunmaları mümkündür. Eğer fikirler aynı doğrultuda ise dedikodusu yapılan kişi ve

birtakım şeyleri yapış tarzı değerlendirilir. Bu değerlendirmeci sınıflama ise gelişerek bireyleri dedikodu yapmaya yöneltir (Yerkovich, 1997:192-193; Solmaz, 2004:45)

Dedikodunun grup veya birey açısından araçsal rolü onun bilinçli olarak tasarlanan bir süreç olması ihtimalini akla getirmektedir. Çünkü dedikodunun grup veya birey açısından risk yaratmaması, çıkarlara hizmet etmesi önemlidir. Dedikoduyu yapan kişi muhtemelen önceden şu soruların cevaplarını arar, Neden bir bilgiyi aktarmalıyım? Kime söylemeliyim? Nasıl söylemeliyim? Bu bilginin benim açımdan önemi ne? Bilgiyi aktaracağım kişide nasıl etkiler yapar? Bilgiyi alan nasıl reaksiyon gösterir? Bu dedikodu bir gruba ne yapar? Bu soruların yanıtları dedikoduyu yapanın ortamı ve ortamdaki değerleri algılama biçimiyle ilintilidir. Ancak bilinçli bir süreç söz konusudur (Leblebici, Yıldız ve Karasoy, 2011:564-5).

Bireysel açıdan dedikodunun araçsal konumuyla ilgili üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlar bilgi, etki ve reklamdır (Rosnow, 1977:160). Suls, dedikodunun öncelikle bir bilgi toplama aracı olduğu ifade edilmektedir (Suls, 1977:166). Dedikodu bazen bir başka dedikodunun (veya kesin olmayan bilginin) doğrulanmasının da bir aracı olabilmektedir. Buna göre dedikoducu duyduğu bir dedikoduyu doğrulamak için dedikoducu olmaktadır (Festinger, 1950:277). İkinci olarak dedikodu kişisel kazancı artırmak için bir araç olma durumundadır (Herskovits, 1937; Paine, 1967). Üçüncü olarak dedikodu bir eğlence aracıdır. Bir bilgiyi doğrulamak veya kişisel kazancı artırmaktan çok karşılıklı tatmin ve eğlence amacıyla yapılmaktadır (Rosnow, 1977:161). Grup odaklı olarak bakıldığında ise dedikodu bir grubun değerlerini korumak ve ölümsüzleştirmek için yürüttükleri bir süreç olarak görülmektedir (Gluckman, 1963, 1968). Dedikodunun grup açısından araçsallığı değerlendirildiğinde, dedikodunun grubun moralini ve değerlerini güçlendirdiği, grup içi ayrışmayı kontrol ettiği ve düzenlediği ifade edilmektedir (Gluckman 1963:308). Ayrıca dedikodunun gruptaki bütünleşmeyi kuvvetlendirdiği iddia edilmektedir (Elias

ve Scotson, 1965:100). Dedikodunun grup açısından araçsallığı grup içerisinde dedikodu yoluyla yayılan hikayelerle güçlendirilir. Bu sürece katılmayanlar gruptan dışlanır. Loudon, komşuları, arkadaşları, akrabaları hakkındaki dedikoduya katılmayan kişilerin sonunda kendilerini bulundukları ortamdan soyutlanmış bulacaklarını ifade etmiştir (Loudon, 1961:347). Dedikodunun gruptaki bu işlevleri kendine özgü bir dil (jargon) ile yerine getirilir (Collinson, 1988:190). Gruptan olmayan bir kişi bu tür bir dedikodu ortamında konuşulanları anlamsız bulabilir. Dedikodunun aynı anda hem grup çıkarlarına hem de birey çıkarlarına hizmet ediyor olması veya hem grup hem de birey çıkarlarına zarar veriyor olması da mümkündür.

Dedikodu mekanizması genel olarak bir grubun veya alt grubun tutumlarını doğrudan yansıtır ve grubun bu tutumlarına karşı olanlara yönelir. Dedikoduyu bir sosyalleşme işlevi olarak gördüğümüz de ise belirli bir zaman ve belirli bir yerde yapılan dedikodunun analizi, belirli bir grubun davranışlarını belirleyen kurallar hakkında bizlere bilgi verir. Gruba yeni katılanlar ve bu katılımcıların dedikodu değerlendirmeleri önemli bir bağlayıcı işlev görür. Çünkü grup kimliği, paylaşılan bir tarih ve gelenek duygusunun birleştirici özelliği ile pekişir. Belirli bir kişiyle ilgili dedikodu yapma hakkı sadece, kurulan bir gruba kabul edilmiş üyelere aittir ve dedikodu, bu kişilerce yapılır. Bu durum bir bakıma üyeliğin kabulü anlamına gelir. Dedikoduya başlamak için bir yabancı, grup üyesi olarak görülmez ve birlikte dedikodu yapılmayan kişiler ise grubun üyesi olarak kabul edilmezler (Tebbut,1994:1). Bu yaklaşım cezaevi araştırmasında kadınlar arası iletişim ağlarının öğelerinden en önemlisi olan dedikodu mekanizmasının nasıl çalıştığı hakkında oldukça net bir portre çizmektedir. Dedikodunun dedikodusu yapılan kişiye zarar vermesinin dışında dedikodu yapan kişiye ya da gruba olumlu bir dönüşümü vardır.

Sosyal bir iletişim aracı olarak değerlendirilen dedikodunun üç ana işlevi vardır. Nicholson Nigel'a göre bunlar şu şekilde sıralanır,

- a. *Bağlantı Kurma:* Toplumsal olma özelliklerinden dolayı insanların hemen hepsinde bir konum bilinci vardır ve yine toplumsal anlamda yol alabilmek için toplumun karmaşık yapısını iyice anlamak gerekir. Bu anlamda yapışan geniş kapsamlı araştırmalar, insanlarda yüksek konumda bulunmanın sağlık, var olma ve mutluluk bakımından önemli bir dizi faydası olduğunu göstermektedir. Ancak bu yararlarla ulaşmak ve başarısızlıktan kaçınmak zordur. Bunun nedenlerinden biri, toplumsal hiyerarşinin çok boyutlu olmasıdır. Üstelik toplumsal yapı dinamiktir ve değişkendir (Nigel, 2002:68-70). Grubun dinamiklerini, güncelliğini yakalamak içinde günlük konuşmaları yakalamak hatta bir parçası olmak gerekir. Cezaevi gibi sözlü iletişimin en güçlü olduğu topluluklarda bu ancak dedikodu ile sağlanmaktadır. Özellikle farklı koşullarda kalan kadınlar arasında iletişimin sınırlı olduğu durumlarda dedikodu en etkili iletişim aracıdır.
- b. *Etkileme:* Dedikodunun ikinci işlevi etkilemedir. İnsanlar toplumsal konumlarında açık bir hareketlilik olmasa bile konumlarını yitirmemek için çaba gösterirler. Bir fırsatını bulduklarında ise diğer insanların haklarında iyi yönde görüşlere sahip olmaları için çalışırlar. Ancak sadece iyi olmak yeterli değil, insanların şöhretlerinin de iyi olması gerekmektedir. İnsanlar, diğer insanların üzerinde iyi bir izlenim bırakmak amacıyla kendilerini satarlar. Kendi kendini tanıtmak her zaman bilinçli biçimde uygulanan bir strateji değildir. Bir yabancıyla karşılaştığımızda, havadan sudan konuşmalar yapmamız, yüz ifademizi karşıımızdakine ilgi gösterdiğimizi ya da onunla aynı duyguları paylaştığımızı belli edecek şekilde değiştirmemiz

hep aynı nedenden kaynaklanır. Herkes kendisini tanıtmakta aynı ölçüde başarılı olamaz ya da bunun için gereken çabayı gösteremez (Nigel, 2002:68-70). Cezaevine etkin olmanın en kurallarından biri geniş bir çevreye sahip olmaktır. Bunu farklı yollardan kazanan kadınlar etkilerini sürdürmek için bilinir olmanın önemini farkındadırlar. Bu da ancak bilginin gücünden geçer. Bir hükümlü, diğer koğuşlar hakkında ya da diğer kadınlar hakkında ne kadar çok şeyler bilirse sözü o kadar merak edilir ve dinlenir. Bu da bağlı olduğu grubu etkilemek ve konumu korumak için çok önemlidir.

- c. *Toplumsal Anlaşmalar Yapma*: Dedikoduyu genellikle iki kişi keyifli bir sohbet etmek amacıyla kullanır. Bu keyfin kaynağı, dedikodunun üçüncü işlevi olan toplumsal anlaşma şeklinde ifade edilir. İnsanlar ilgi duydukları ve kendilerine bağlamak istedikleri kişilere bilgi taşırlar. Bir kişi karşısındakine bir dedikoduyu aktarır “unutma bu ikimizin arasında” dediğinde, aynı zamanda o kişiye bu dedikoduyu anlatacak kadar değer verdiğini ve bu yüzden karşısındakinin de kendisi hakkında iyi şeyler düşünmesi gerektiği mesajını gönderir. Kişi sahip olduğu bilgiyi, toplumsal yapıda kendisine biraz istikrar hatta ötekilere göre üstünlük sağlayacak faydalı anlaşmalar yapmak için kullanır (Nigel, 2002:68-70). Bu anlaşma aynı ya da ayrı gruplar arasında iletişimi ve bilgi alışverişini sağladığı gibi bireyler arası gruplaşmanın temelini de atar.

Dedikodu kavramı araştırma içinde incelendiğinde kadın cezaevinde farklı iz düşümlerine de sahiptir.

1.6.1.1 Dedikodu ve Kadının Rolü

Dedikodu kişiler arasında yapılan informal iletişim şeklidir (Paine, 1967:278). Bireysel amaçları korumak ve ilerletmek için bir araç olarak tasarlanmış olan dedikodu, insanların gördükleri veya duydukları heyecan verici olayların kendi dürtü ve görüşleri ile başka birine doğru veya yanlış bilgilerle aktarılmasıdır (Gambetta, 1994:211). Bu nedenle dünyanın en eski medyası olarak da adlandırılabilir. Gün içinde sürekli karşımıza çıkan dedikodunun kimi zaman gerginliğe sebep olmak gibi olumsuz yönleri olsa da kişilerarası iletişimi artırması nedeniyle bir türlü uzak kalınamayan sosyal ortamlar oluşturmak gibi olumlu yönleri de vardır (Solmaz, 2004:567).

Zaman zaman gerçeğe dayanan zaman zaman da gerçekle ilgisi olmayan bir bilgi türü olan dedikodu genel olarak “kadına has” bir özellik olarak algılanır. Solmaz’ın araştırmasında da belirttiği gibi Yiddiş dilinde dedikoducu olarak kullanılan *yenta* kelimesi “söylenti çıkarak kadın” anlamına gelmektedir, bu da dedikodu kavramının cinsiyetçi ve kadınları aşağılamak için kullanıldığına iyi bir örnektir (Solmaz, 2004:50). Dedikoduya cinsiyetçi bir yaklaşımla bakıldığını en iyi örneği; kadınlar arası konuşmaların “dedikodu”, erkler arası konuşmaların “sohbet” olarak nitelendirilmesidir (Jandts, 2002:28).

Melanie Tebbutt, “Women’s Talk” (1997) kitabında dedikodu sözcüğünün köklerini inceler. Kökeni bakımından “tanrısallık”, “tanrıya yakın olma” anlamını taşır. “God-sibb” sözcüğünden türeyen *gossip* (dedikodu) köken itibarıyla “vaftiz ailesi”, “vaftiz annesi” (godparent) gibi tanımlamalara karşılık gelmiştir (Çaylı, 2003:21-3). Kadın-söylenti-dedikodu ortaklığı bütün halk kültürlerinde yer alır. Belki de tarih, genellikle bu ortaklığa dayanmaktadır. Örneğin, 14. ve 18. yüzyıllar arasında

Batı'yı sarsan korkulardan bahseden tarihçi J. Delumeau, söylentilerin neden olduğu bütün ayaklanmalarda kadınların baş sırada bulunduklarını belirtmiştir. Bunun nedeni etimolojik olarak açıklandığında, psikolojik bakımdan eğilimli oldukları için değil ancak nesnel birtakım nedenlerden dolayı kadınların erkeklerden daha önce korkuya kapılmalarına bağlanmaktadır.

Tarihsel açıdan dedikodu kavramını incelediğimizde, Orta Çağ'da Avrupa'da halk arasında dedikodu oldukça yaygındı ve özellikle yoksul köylülerin aristokrasiye ve kiliseye karşı direniş için kullandığı bir bilgi, haberleşme ağıydı. Bu dönemde dedikodu kadınlar arası dayanışma ağı olarak işlev görüyordu. Kocasından dayak yiyen, tacize uğrayan kadınlar birbirlerine destek olmak için iletişim kuruyorlardı. Bernard Capp'ın söylediği gibi erken modern İngiltere'de elit kesimden olmayan kadınlar, kendileri için bir haber kaynağı olan bir dedikodu kültürü oluşturmuşlar, patriarkal iktidar yapılarına karşı kendi aralarında sözlü bir ağ kurmuşlardı (Çubuklu, 2006:26). Benzer şekilde Scott'da dedikoduyu bir direş biçimi olarak ifade etmiştir.

Dedikoduların çoğu ihmal edilmiş toplumsal kurallara hakkındadır. Dedikodu normatif standartlara başvurarak ve dedikoduyu yapan herkese tam olarak ne tür davranışlarla alay edilmesi ya da ne tür davranışların küçük görülmesi gerektiğini öğretmek bu standartları pekiştirir. Dedikodunun sözlü kültürde kullanım alanı, hakim konumdaki dışarıdakilerle karşı, zenginlere, güçlülere ve üsttekilere karşı, kast sisteminin en altındakiler, köylüler, aşağıdakiler tarafından itibar zedeleme, ortak cephe alma olarak ifade edilmiştir (Scott, 1996:198).

Dedikodu kavramı ilk olarak 18. yy.'da ansiklopedilerde kadınla ilişkilendirilmeye başlandı. Dedikodunun negatif olarak algılanması ve kötü sıfatlandırılması yani sözlü kültürün küçümsenip yazılı kültürün öne çıkarılması

aslında eril egemen modernliğin gelişmesiyle ilişkiliydi. Böylece dedikodu kadına atfedilir hale geldi.

17. yüzyıl-dan itibaren eril, rasyonel, “yüksek akıl”, “boş lafa, dırdıra” karşı bir saldırı başlatacaktı. Bu anlayışa göre sözün doğruluğu kanıtlanamaz olduğu için güvenilmezdi, belirsiz, müphem, şüpheli idi. Buna karşın yazılı olanın doğruluğu kanıtlanabiliyor, sayılabiliyor, ölçülebiliyordu ve gerçek bilgi yazılı olan bilgiydi. Karen Adkins’e göre bu yaklaşım açısından bilimsel anlatının, “nötr yazının” değer kazanması için dedikodusal anlatının gözden düşürülmesi gerekiyordu (Çubuklu, 2006:27).

Leach’ın “Feminist Figurations: Gossip as a Counter Discourse” adlı makalesinde belirttiği gibi 18 yy’dan itibaren kadınların konuşması da gözetim altında tutulmaya başlanmıştı. Kadınlardan toplumun düzenini bozmaması, ağzını sıkı tutması, az konuşması hatta sessizlik bekleniyor. Çünkü kadın ölçsüzlüğü özellikle “dilinin ölçsüzlüğü” cinselliğiyle (cinsel ölçsüzlüğü) ile ilişkilendiriliyordu. 18. ve 19. yy’larda okuma yazma oranı ve kitap sayısının artması sözlü kültürün zayıflamasına sebep oldu. Kadınların sözlü kültürünün parçası olan dedikodunun geriletilmesi, küçümsenmesi ve eril modern yazılı kültürün gelişesi özel ve kamusal alan ayırma çabalarıyla ilişkiliydi. Erkeğe ait olduğu kabul edilen kamusal alan “gerçekçi”, aklın, politikanın, bilimin ve evrensel düşüncenin alanıyken, “kadınlara tahsis edilen” özel olan, günlük, yavan ev işlerinin, çocuk bakımını kısaca sıradan ve önemsiz işlerin alanıydı. “Egemen eril söylem kadının sözünü kamusal alandan dışlayıp özel alana kapatmakla kalmıyor, kadının bu “dar” alandaki konuşmasını dedikodu, boş laf, gevezelik, dırdır gibi sıfatlarla aşağılıyordu (Çubuklu, 2006:28). Kısacası ciddi, somut ve önemli fikirleri ancak kamusal alana ve yazılı kültüre hakim erkekler üretirken, küçük, soyut ve değersiz işlerin yapıldığı özel alana ait kadınlar sadece dedikodu üretebiliyordu.

Eril kültür soyut-eril- kamusal uzamı, özel, somut - kadına yakın- yer aleyhine güçlendirmekle kalmıyor, daha önce gündelik yaşamla iç içe olan bilgiyi soyut bir alana taşıyıp yeniden kuruyordu. Böylece -eril- soyut bilgi canlı yaşamı, gündelik olanı, yeri, sözü, bedene ait olanı, kadınsı olanı dışlamaya yönelecek, eskiden bir bilgi kaynağı olarak görülen duygu bu kez kadına özgü bir istikrarsızlık kaynağı olarak görülüp “bilimsel bilginin” dışına sürülecekti. Dedikodu gündelikliğiyle, “ciddi olmamasıyla”, taşıdığı duygusal yük, oyuncu niteliğiyle, “başı sonu olmayışıyla”, lineer bir anlatı olarak kurulmamasıyla, iniş çıkışlarıyla, seyrinin tahmin edilemezliğiyle, akışkanlığıyla, kaotikliğiyle, “anti-rasyonel” yapısıyla, “kadınsı tekinsizliğiyle” modernlik için bir endişe kaynağı olup çıkacaktı (Çubuklu, 2006:28-9).

Ancak 19. yy’ın ikinci yarısında kapitalizmin hız kazanmasıyla büyük ailelerin yerini çekirdek aileler almaya başladı. Ancak üst ve orta sınıflardan farklı olarak işçi sınıfı cemaatsel bir yapıyla ayakta kalmaya devam etti. Tebbutt’un “Women’s Talk” adlı kitabında da belirttiği gibi dedikodu, 1880’lerden itibaren işçi sınıfı kadınlar dış dünyaya ve erkeklere karşı bir dayanışma ağı oluşturmaya aracılık ettiği gözlemlenmiştir (Tebbutt, 1995:1-3). II. Dünya Savaşı sonrası gecekondular mahallelerinin yerini toplu konutların almasıyla çekirdek aile yapısı daha da güçlenmeye başlamış ve kadın dayanışmasının yerini aile içi meseleler ve v içi çözümleri almaya başlamıştı. Devletin sağlık ve sosyal yardım uzmanları aile sorunlarını çözmekle önemli roller üstlenmeye başlamış böylece kadınlar arası dayanışma zayıflamıştı. Ancak yine de kadın sözlü kültürünün parçası olan dedikodu devamını sürdürmekteydi (Çubuklu, 2006:29).

1970’ lere gelindiğinde ise eril modernliğin eleştirisine yönelen feminist hareket dedikoduya sahip çıkmıştır. Kadınların yazın alanında varoluş mücadelesi gösterme çabaları (feminen writing) dışarıda bırakılan, susturulan kadının tesis ettiği

alt kültürlerin de keşfini sağlamıştır. Kadın alt kültüründe konuşma, dil kullanımları ve nihayetinde dedikodu büyük önem taşımaktadır (Çaylı, 2008:17). “Kadınların çok konuştuğu” yönündeki miti yıkmaya çabası içinde olan Holmes, “Women Talk Too Much” adlı makalesinde “erkekler kamusal, formel bir bağlam içinde statülerini yükseltecek ve empoze edecek bir biçimde kadınlardan daha çok konuşuyorlar ve kadınların sosyal ortamlarda sessiz bir dekoratif obje olarak işlev görmesini istiyorlardı” (Holmes, 1996).

1970’ler sonrasında hızla yaygınlaşan televizyon kültürü ile kadın sözlü kültürü farklı bir boyuta taşındı. Bu dönemde Fiskes, pembe dizilerin (soap opera) dedikoduyla benzer özellikler taşıdığını iddia etmekteydi. John Fiskes, “pembe dizilerin diyaloga, kişisel dışavuruma ve samimi sohbete imkan veren” yanlarını vurguluyordu (Fiskes, 1988:78). Brown ise benzer şekilde, pembe dizilerin bir hiyerarşi olmadan bir araya gelen öykülerden oluşan patchwork olarak tanımlıyor ve “pembe dizilerdeki konuşmanın sözlü kadın kültürüne ait olduğunu” belirtiyordu (Brown, 1990:256). Dedikodunun alanı kabul edilen pembe diziler eril egemen klasik anlatı biçimlerini bozuyor ve yıkıyordu. Elbette bu dönemde bazı feminist yazarlar pembe dizileri daha önceden de belirtildiği gibi olumlu yaklaşıırken bazıları da bunların eril egemen kültürün bir parçası olarak değerlendirir ve toplumsal cinsiyet rollerinin meşrulaşmasına yardımcı olduğu belirtir (Çaylı, 2008:17-8). Son olarak 1980’lere gelindiğinde ise kapitalist sistem sayesinde her şeyin satılabilir hale gelmesi ve televizyon, radyo, dergilerin desteğiyle dedikodu kültürü milyarlarca dolarlık bir piyasa haline dönüşüyor. Lee Harrington ve Denise Bielby’e göre;

... en büyük farklılık, dedikodunun mahrem alanda değil kamusal düzlemde üretilmesidir. Kamusal ve mahrem etkinlikler arasındaki sınır bulanıklaşmıştır. Dedikoduyu üreten kişi alıcılarını

tanımamakta, dedikoduyu alan kişiler ise hiç tanımadıkları kişinin yaptığı dedikoduyu bilgi olarak kabul etmektedir. Dedikodunun geleneksel formları sıkı grup bağları, güvenilirlik, karşılıklı olma ve sır tutma gibi kilit faktörler içermemektedir (Harrington ve Bielby, 1995:1010-2).

Günümüzde ise dedikodu erkek ve kadına yönelik olarak geliştirilmiş pozitif bir terim olsa da zamanla kadınlara yönelik kullanılmaya başlanmıştır (Rysman, 1977:176). Psikiyatrist Armağan Samancı bunun nedenini kadınların konuşma dürtüsünün erkeklere göre daha iyi olması ve bunun da konuşma yetilerini geliştirmesinden kaynaklandığını öne sürmektedir (Samancı, 2016). Samancı, duygu ve düşüncelerin dışavurumunda kadınların daha iyi olduğunu ve bunun da kadınları paylaşıma daha açık yaparak, bir araya geldiklerinde daha fazla konuşup dedikodu yapabilmelerini sağladığını belirtmektedir. Kansas üniversitesinde yapılan araştırmalar da Samancı'nın görüşlerini destekler niteliktedir. Yapılan bu araştırmalara göre dedikoduya eğilimde erkekler ve kadınlar arasında farklılıklar oluşmakta ve kadınlar erkeklere göre daha fazla eğilim göstermektedirler (Goodman ve Aaron, 1994:180-184).

Dedikodu üç parça ile ele alınabilir. Bunlar; evde yapılan dedikodu, skandallar, aldatmalardır (Jones, 1980:193). Bu sınıflandırma artık dedikodunun daha çok negatif olarak yapıldığını pozitif yönlerinin bastırılmaya başlandığını göstermektedir. Bununla birlikte, dedikodunun kadın-kadın, erkek-erkek ve kadın-erkek arasında yapılma oranları da farklılaşmaktadır. California Üniversitesinin yaptığı araştırmaya göre; negatif dedikodular kadınlar arasında, erkek ve karşı cins (erkek-kadın) arasında yapılan dedikodudan daha fazladır. Ayrıca kadınlar arasında negatif dedikodu pozitif dedikoduya göre daha fazla yapılmaktadır (Leaperand ve Holiday, 1995:254). Aynı cins ilişkilerde kadınlar dedikoduyu bir güç olarak

kullanmaktadır ve bu daha çok agresif ve rekabetçi bir şekilde gerçekleşir. Kadınların dedikoduyu kullanmaktaki amacı rakiplerinin bir adım önüne geçip kendi sosyal sosyal durumunu ve statüsünü koruyup sağlama almaktır. Kadın ile dedikodu arasında zaman içinde yapılmış varsayımlar bir ön yargıdan çok daha fazlası gibi görünmektedir (McAndrew, 2014:196-199).

Tüm bunlarla birlikte, insanlar arası iletişim ve konuşmada dedikodu çok farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bu durum hem dedikodunun tanımının değişerek erkek ve kadınlar arasındaki farkların oluşmasına hem de insanlar arasındaki iletişimi sağlamadaki rollerinin göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Örneğin, Kapferer kadınların yaptığı ve negatif olarak değerlendirilen dedikodunun aslında kasınlar arası dayanışmayı ve böylelikle kamusal hayata dahil edilmeyen kendi kamusal hayatını oluşturma şekli olduğunu ileri sürmüştür (1992:124-125). Bunun yanı sıra Leblebici ve arkadaşlarının akademik personel ile yaptığı bir çalışmada kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın dedikodunun yapıldığı ve bir informal iletişim aracı olarak işlev yaptığı görülmüştür (Leblebici ve arkadaşları, 2009:572-573). Genel olarak bakıldığında dedikoduya yönelik olumsuz bir tutum söz konusu olduğu görülürken, bireysel değerlendirmelerde dedikodunun kısmen yararlı bir iletişim aracı olarak değerlendirildiği bulgular arasındadır.

1.6.2 Cezaevi ve *Habitus* Kavramı

Devamlılık gösteren ve aktarılabilir sosyal yapı veya oluşumlar, sosyal pratikte kurucu ve belirleyici bir rol oynarlar. Bu yapılaşmış veya yapılaştırılmış oluşumlar, sosyal pratik içinde belirli özel bir amaç izlemeksizin sosyo-ekonomik araçlarla kendilerini ortaya koyarlar. Aslında bu oluşumlar, bir ölçülebilirlik ve kurallara uygunluk sergileyen duruşlar ve yapılar bileşenleridir. Bu ifadede kurallara

uygunluk, sanki bir orkestra şefi olmaksızın bir orkestranın düzenli çalışmasını ifade etmektedir.

Bourdieu'ya göre *habitus*, bir yatkınlıklar sistemidir. Belli bir amaç gütmeyen planlanmadan yapılan bir olgudur ve tarihseldir. Bireyleri “önceden kestirelemeyen ve her an değişen durumlara karşı başa çıkabilir hale getiren, strateji üretici bir ilke”dir (Bourdieu ve Wacquant, 2003:121-5). Gosden'in deyimiyile “ikinci bir doğaldır” (Gosden, 1999:126). *Habitusun* ikili bir niteliği vardır: Hem kendiliğinden olan pratikleri doğran ilkedir, hem de bu ilkenin devamını sağlayan pratiklerdir. *Habitus*, bilişsel ve harekete geçirici süreçlerden oluşur ve ancak kendi üretimini sağlayan toplumsal koşulların nesnel yapısı içerisinde tanımlanabilir (Bourdieu, 2000:79).

Bourdieu'ye göre bir kişi, asla içinde yer aldığı grubun veya sınıfın ortak tarihinden ayrı ele alınamaz. Çünkü *habitus* ortak bir tarihin ürünüdür, bireylerin değil. *Habitus* kavramı, insanı toplumsal bir aktör olarak kabul eder ve insan davranışındaki tekrarlanan özellikleri ortaya çıkarır. Bu açıdan bireysel eğilimler, grup ya da sınıf *habitusunun* yapısal türleridir. Bu nedenle Bourdieu'ye göre kişi her zaman kendisinin içinde olduğu grup ya da sınıfın tarihinde var olan *habitusun* sınırları tarafından kuşatılır. Dolayısıyla, *habitus* kavramı, aktörleri toplumsal ilişkilerin içine yerleştirir ve eğilimlerle toplumsal koşullar arasındaki ilişkileri ortaya koyar (Kaya, 2010:404-7).

Bourdieu'ye göre insanlar, yaptıkları eylemlerle toplumsal yapıyı yeniden üretirler ve insanlar sosyal alandaki mücadeleleri ile toplumsal yapıyı dönüştürmeye çalışırlar. Dolayısıyla Bourdieu'nün belirtilen yapısal-inşacı yaklaşımı, yapılar karşısında eylemlere öncelik vermez. Bununla beraber bu yaklaşım, yapıların eylemlerle üretildiği tezine vurgu yapar. Bu bağlamda Bourdieu'nün bir diğer katkısı

da insanların faaliyetlerinin her zaman nesnel olmadığı ve toplumsal hayatın öznel pratik bilgisine dayandığını göstermiş olmasıdır (Calhoun, 2010:98).

Bourdieu'nün kuramında kişilerin pratikleri, toplumsal mecrada meydana gelen rekabet ve mücadelelere dayanır. Kişilerin pratiklerini oluşturan davranışın merkezinde de bu kişilerin toplumda itibar elde etme amaçları yatar. Ancak yine bu amaç, bu itibarı sağlayabileceği düşünülen toplum tarafından meydana getirilir. Buna göre Bourdieu, toplumsal olay ve kavramları işlerken bilinç-dışılık ilkesine başvurur. Yani Bourdieu, toplumsal kavramların nedenlerinin ki buna bireylerin öznel istekleri ve davranışları da dahildir, kişilerin bilinçlerinde değil, aslında onların içinde bulundukları nesnel ilişkiler kümesi içerisinde bulunabileceğini düşünür (Wacquant, 2010:59).

Habitus, yalnızca bilinçdışı değildir. Buna göre bilinç te *habitusun* bir parçasıdır. Buna göre kişilerin öznelliği anlamına gelen bilinçli eylemleri, toplumsal yapılardan bağımsız olarak onların istediği eylemde bulunabilmesi değil, belli değişen koşullar altında kişilerin kendi eylem stratejilerini bilinçli bir şekilde geliştirebilmesidir.

Bir tür yaratıcı şemalar olan *habitus*, kişiye strateji geliştirme imkanı sağlar. Bu yolla bir kişi, değişen koşullara uyum gösterebilir. Bu bağlamda bütün stratejiler *habitusun* ürünüdürler denilebilir. Bir başka ifade ile *habitusun* işleyişi bireye özgüdür. Kişi kendi eylem tarzını öznel olarak yaratır. Bu nedenle, *habitus* sadece bilinçdışına göndermede bulunmaz, bilinci de içine alır. Ancak, bireyin özgürlüğü ve bilinçliliği belirli tarihsel koşullar altında koşullu bir özgürlüktür (Tatlıca ve Çeğin, 2010, 314-7). Böylece, insanların zihinsel yapıları ile içinde yer aldıkları toplumsal

yapılar, karşılıklı bir inşa ve uyum ilişkisi içerisindedir (Wacquant, 2010:61). Bu noktada Bourdieu, bu ilişkiyi açıklayıcı *habitus* kavramını önerir.

Habitus, kişi ile yapıyı karşıt konumlara yerleştiren öznelci ve nesnelci yaklaşımların aksine, bu iki yaklaşım arasındaki ilişkiye vurgu yapar. Yapılaştırmacı bir mekanizma işlevi gören *habitus*, toplumsal pratiği biçimlendirirken pratikler aracılığıyla da toplumsal yapılar yeniden üretilmiş olur. Dolayısıyla birey olarak kişiler, etraflarındaki dünyayı *habitus*ları aracılığı ile kurarlar.

Bourdieu, sadece toplumsal yapılarla zihinsel yapıları bir arada ele almamış, bunlar arasındaki birbirinden ayrılmaz ilişkiye de vurgu yapmıştır. Bourdieu'nin kuramında, toplumsal yaşamdaki bireylerin, kendi eylem ve pratiklerinde ve bu pratikleri anlamlandırmalarında içinde yer aldıkları toplumsal şartların ve ilişkilerin etkileri dikkate alınmaktadır. Kişilerin *habitus*ları, aslında tarihsel şartların ve toplumsal yapıların içselleştirildiği ve onların pratiklerini yapılandıran bir sisteme dönüşür. Bu yapılar, kişilerin gündelik algıları, zevkleri ve pratikleri üzerinde bilinçdışı etkilere sahiptir (Göker, 2010:532).

Toplumsalın oluşumunda merkezi önemli bir unsur olan *habitus*, grup/sınıf/toplumun türdeşleşmesini oluştururken, aynı zamanda kişiye bazı kimlikler yükler. *Habitus* faaldir, çünkü kişinin sahip olduğu bir şeyden ziyade, kişinin olduğu bir şeydir. *Habitus* faillere belirli durumlarda nasıl davranacakları konusunda güçlü ve sözel olmayan bir toplumsal beceri duygusu kazandırır (Tucker, 1998:70).

Aktör, bir sosyal grup veya sınıfın üyesi olarak, bir takım düşünce ve eylem eğilimleri edinir. Bu edinme sürecinde, *habitus*, Bourdieu'nün *The Logic of Practice* adlı eserinde bahsettiği pratik kuramının inşasında, hayati bir öneme sahiptir. Zira *habitus*, içselleştirilmiş beceriler ve bir dizi yapılaştırma ilkesi olarak, pratik

bağlamında önemli bir belirleyicidir. Bourdieu'nün ifadesiyle “pratik aracılığıyla edinilen ve açık temsile ulaşmadan pratik durumlarda uygulanan algılama, kavrama ve eylem şemaları biçimindeki yapılaşmış eğilimler, pratik operatörler olarak iş görürler” (Bourdieu, 2006:97).

Pratik, kişilerin her türlü toplumsal eylemi anlamına gelmektedir. Ancak bu pratikler rastgele ve tesadüfen oluşmazlar. Toplumdaki kişilerin davranışlarının bir nedeni vardır. Bireyleri güdüleyen şey, onların toplumsal hedef ve çıkarlarıdır. İnsanlar, her türlü eylemlerinde, sahip oldukları sermayeyi maksimum yapmaya çalışırlar. Ancak bu çıkarlar, sadece ekonomik çıkarlar değildir. Ekonomik çıkarların yanında bazı simgesel çıkarlar da vardır. Kişiler, maddi ve simgesel güç için de birbirleriyle mücadele ederler. Bu nedenle toplumsal pratiklerin temelinde, bizzat toplumun kendisinin kişiye sağlayacağı saygı ve itibar arzusu yer alır (Bourdieu, 2006:139-140).

Habitus, ne tam anlamıyla bireyseldir ne de davranışları tek başına belirler. *Habitus* kişilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır, çok çeşitli durumlarla başa çıkmayı sağlayan bir strateji üretme ilkesidir (Bourdieu ve Wacquant, 2003:27). Başka bir ifade ile *habitus*; toplumdaki kişilerin, tam anlamıyla akılcı olmadan, yani davranışlarını sahip oldukları araçların verimliliğini en büyüleyecek şekilde düzenlemeden hedeflerini açıkça ortaya koymadan, planlar, tasarılar yapmadan, makul olduklarını, deli olmadıklarını, çılgınlıklar yapmadıklarını açıklamak için varsaymak gereken şeydir (Mouzelis, 2010:189).

Habitus, üretken ancak aynı zamanda kendisi de bu süreçte belirli bir mantık çerçevesinde sürekli değişip, dönüşen bir oluşumdur. *Habitusun* bir kader olmadığını düşünen Bourdieu, kişinin yaşamının ileriki yıllarında değişebilme ve farklı eğilimlere

yönelebilme yeteneğine de vurgu yapmaktadır. Bu anlamda *habitus*, bir kişi için kader değil, karşılaşılan yeni deneyimlerle sürekli gelişen/değişen bir yatkınlıklar bütünüdür (Bourdieu ve Wacquant, 2003:121-5). Bourdieu'nün sözünü ettiği *habitus*; doğuştan gelen varlığı, bazen farkındalık yaratan bazen yaratmayan sosyal yapıları işaret eder.

Bu tez çalışmasının ana hatlarından biri olan cezaevi ve koğuş sosyal yapısını, *habitus* kavramıyla bağdaştırmak mümkündür. Farklı yaşam koşulları, ahlak anlayışları, farklı tutum ve farklı çevreden kısaca farklı *habitus*lardan gelen hükümlü kadınlar, cezaevinde ve hatta koğuşta yeni bir *habitus* içene girmekte ve onu yaratmakta Ve Bourdieu'nün ifade ettiği gibi onu yeniden üretmektedir. Farkında veya farkında olmadan yaratılan bu yeni *habitus*, zaman içinde özellikle hükümlüler için doğallaşmaktadır. İçselleştirilmeye başlanan sosyal ağlar, iktidar mücadeleleri ve hiyerarşik yapı, hassas dengelerle sağlanmaktadır. Unutulmaması gereken, cezaevi ortamının özgürlükten yoksun ve zorunlu bir alan olmasıdır. Burada bilinçli davranışlar ancak cezaevi “ev” kabul edildiği zaman doğallaşp, normalleşmektedir. Her yeni gelenle ya da yeni bir olayla yeniden yapılanan, sürekli değişen bu *habitus*, kendi içinde alanlar yaratmaktadır. Bu yeni kurulan *habitusun* kendine özgü bir yapısı vardır. Farklı *habitus*lardan gelen tüm bu kişiler, kendi bildiklerinden tamamen farklı yeni bir oyunun aktörleri haline gelmektedirler. Yeni öğrenilen ve kurulan bu sistemde kadınlar, konumlarını ve statülerini belirlemekte ve bunu farklı bir mücadele alanında gerçekleştirmektedir. Ayrıca bu bağlamda, ilişkiler ağı, sermaye türü, rekabet stratejileri yeni bir boyut kazanmakta ve sisteme yeni eklentilerle her geçen gün güncellenmekte, dönüşmektedir. İşte bu noktada öğrenilen ve yaratılan *habitus*, cezaevi kapsamında doğru bir yaklaşım olmaktadır.

Cezaevinde ortak payda, hayatta kalma mücadelesi olsa da *habitus* içinde farklı mücadele alanları, motivasyon elemanları da bulunmaktadır. Cezaevindeki kadınlar için bu mücadele içinde hangi yolları kullanarak devamlılık sağlanacağı esas amaçtır.

Tıpkı Bourdieu'nün bahsettiği ekonomik sermaye ve kültürel sermaye motivasyonları kişiden kişiye farklı yansımaktadır. Koşuş içi dinamiklerde pek akla gelmeyen ekonomik güç yani para, önemli bir motivasyon aracıdır. Cezaevi dışında da olduğu gibi koşuşta da zaman zaman egemen kişilerin kozları ellerinde tutukları paradır. Para, iktidarı sağlamlaştırmakta önemli rol oynar. Kültürel sermaye, Bourdieu'nün verdiği örneklerden farklı olarak eğitimden ziyade arkadaşlık, yoldaşlık üzerinden kurulmakta ve kişiler üzerinde önemli bir güç sağlamaktadır.

1.6.3 Cezaevi ve Sosyal Yapısı

Cezaevleri, bir kurum olarak incelediğinde; sosyal yapılarının belli bir amaca yönelik olarak planlanmış yapılar olduğu görülür. Bu yapı içinde belli bir amacın yerine getirilmesi için gerekli işlemler düşünülerek bölümler oluşturulmuş, çeşitli kademeler ve mevkiler meydana getirilmiştir. Ancak, bu bir örgütün sosyal yapısının kağıt üstünde planlanması, yazılı kurallarla belirtilen ilişkilere indirgenebileceği anlamına gelmez. Örgütün günlük işleyişinde karşılıklı ilişkiler, yazılı kuralların belirlediği yalın çizgilerin dışına taşacak, arkadaşlıklar, çekememezlikler, çatışmalar, çıkar gruplaşmaları, kağıt üstünde planlanandan farklı işleyişler ortaya çıkabilecektir (Öncü,1982:36).

İki tip örgüt yapısından bahsedilebilir. Biçimsel örgüt ile yazılı kurallarla planlanan ve verilmiş amaçları gerçekleştirmek için öngörülen işbölümü, bildirişme ağı ve otorite hiyerarşisi kastedilir. Doğal örgüt ise kendiliğinden oluşan, şekilsel

olarak düzenlenmiş kalıplar etrafında gelişen kişisel ilişkiler düzenidir (Öncü,1982:36). Ancak bir örgütü tek bir sistem içinde değerlendirmek mümkün değildir çünkü örgüt daha karmaşık sistemler ağından oluşmaktadır. Yapısı gereği, cezaevini de bir örgüt olarak ele alarak incelemek doğru olacaktır.

Toplumsal sistemler olarak örgütler, Talcott Parson'ın yapısal işlevci eylem kuramı ile Philip Selznick ve Robert Merton'ın örgütlere daha fazla yoğunlaşan araştırmalarıyla özdeşleşmiş yapılardır. Örgütler diğer toplumsal sistemlerle etkileşim halinde olan sistemler olarak görülür. Parson'a göre, örgütü sürdürmek için ana gerekliler, uyum, hedefe ulaşma, bütünleşme ve örüntü sürdürümüdür (Marshall, 1999:561-3).

Blan ve Scott'un yaptığı sınıflandırmaya göre dört farklı örgüt tipi bulunmaktadır.

- a. Ortak yararlı kuruluşlar: sendikalar, kulüpler,
- b. İşletmeler: bankalar, sigorta şirketleri,
- c. Hizmet kuruluşları: demir yolları,
- d. Toplum yararına yönelik kuruluşlar: Cezaevleri, kara kuvvetleri.

Toplum yararına yönelik kuruluşlar, geniş halk kitlelerinin yararını amaçlayan, varoluş nedeni genel toplum yararını gözetmek olan kuruluşlardır. Bir cezaevinin varoluş nedeni, bu kuruluşla doğrudan doğruya ilişkisi olmayan geniş halk kitlelerinin yararındır. Cezaevlerinin hüküm giymiş kişilere de bazı yararlar sağlama çabaları vardır. Ama böyle bir kuruluşun varlığından aslında cezalandırılanların yararlandığı söylenemez (Öncü,1982:43-4).

Hapis cezası, bir suçtan mahkum olan bir kişinin bir yere kapatılarak özgürlüğünün kısıtlanması suretiyle infaz edilen bir ceza türüdür. Cezaevine alternatif olarak hapis cezasının başka şekillerde infazı da mümkündür (Yüce,1985; Centel, Zafer ve Çakmut, 2005). Bununla birlikte, suç işleyenlerin tehlikeli olduğunun kabulü ile cezaevine konulmaları gerektiği görüşü yaygındır. Birçok görüşe göre, suçluların cezaevinde olması toplumu rahatlatmaktadır. Cezasını tamamlayarak topluma dönen kişinin daha duyarlı olacağı görüşü her zaman gerçeği yansıtmasa da hapis cezası özellikle ölüm cezası için en etkin seçenektir (İçel, Sokullu, Özgenç, Sözüer, Mahmutoglu ve Ünver, 2000:78).

Başlangıçta hapis cezası, cezanın kendisi değil, suçlunun kaçmasını engelleyici bir koruma aracıydı. Bu sayede verilecek cezanın uygulanması güvence altına alınmaktaydı. Hapis cezası için suçluyu bir yere kapatmanın yapıldığı her yer, hapisane olarak adlandırılmaz. Kişi nefsinin terbiyesi için kapatılıyorsa, bu yer ürkütücü ve bezdirici olmalıdır (Van Zyl Smit-Dünkel, 2001:814).

Günther Kaiser, hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının gelişimini üç dönemde incelemektedir:

- a. Amsterdam cezaevlerinin doğuşu ve 17. yüzyılda Avrupa'ya etkisi;
- b. Kuzey Amerika ceza infaz modellerinin etkisi ve 19. yüzyılın sonuna doğru sistem konusunda tartışma;
- c. Ceza infaz kurumlarının açılması ve 20. yüzyılın ikinci yarısında hükümlülere muamelede asgari esasların hukuken gerçekleştirilmesi.

Albert Krebs de Kaiser gibi, cezaevlerinin gelişiminde üç dönemden bahseder. Birinci dönem, 17. yüzyılın başından Fransız İhtilali'ne kadar sürer, ikinci dönem Aydınlanmadan I. Dünya Savaşı'na kadar devam eden dönem, ahlaki iyileşme ve

üçüncü dönemde hürriyeti bağlayıcı cezanın infazı bir hukuki ilişki oluşturur ve manevi iyileşme ile tanımlanır. (Demirbaş, 2005:11-13).

Hapis cezası, 18. yüzyıla kadar ulusal ya da uluslararası bir standarda sahip bağımsız bir ceza türü değildi. Bu yüzyıldan sonra hapis cezası, bağımsız bir ceza türü haline gelmiş ve üstelik temel ceza olmuştur (Lax, 2001:237). Foucault'a göre hapishaneler hukuk dışı olaylarla mücadele etmek için kullanılan bir araç değildir. Ona göre hapishaneler; suç, ceza ve bunlarla ilgili ekonomik alanın düzenlenmesinde rol oynamaktadır. Foucault, gözetlemenin cezalandırmadan daha etkili ve daha verimli olduğunu fark edildiğini öne sürer.

Cezalandırmanın uzun tarihi, işkence ve idamla başlamış, hapsedme ve rehabilitasyon aşamalarına kadar gelmiştir. Hapishaneyi, sanayileşme ve iş gücü yaklaşımı açısından ele alan işlevselci görüşlere göre, 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılda devam eden sanayileşme sürecinde suçlu kitle, hapishaneler aracılığıyla toplumdan ayrılıyor, burada rehabilite edilerek iş gücüne katılıyordu. Bu yargı daha çok, sanayileşmiş Batı ülkelerindeki hapishanelere yöneliktir (Foucault, 2006:68-9). Suçluyu bir yere kapatmanın, hapishane ile ifade edilen bir ceza türü olarak benimsendiğini belirten Foucault'a göre hapishane, medeni toplumların cezasıdır. Yine Foucault'a göre hapis cezasının cezalandırma sisteminin temeli haline gelmesinin sebebi, cezalandırmaya dair fikirlerin değişerek gelişmesi ve eski katı adetlerin yumuşamasıdır (Foucault, 2006:336-37).

Hapis cezasının bedensel cezaların yerine geçmeye başladığı tarihlerde, suçluların çalışmasının sağladığı ekonomik kar göz önünde tutulmuştur. Hükümlülerin üzerinden yarar elde edilmesi, topluma verdikleri zararın kefareтини ödemeleri gerektiği gerekçesi ileri sürülerek hukuka uygun görülmüştür (Foucault,

2006:337). Günümüzde ise hapis cezası, cezalar sisteminin ana iskeletidir. Bununla beraber hapis cezası, bir grup insanın hapsedilmek suretiyle diğerlerinden ayrılması sonucunu da yaratmaktadır (Van Zyl Smit-Dünkel, 2001:769–97).

Türkiye’de ceza infaz kurumları, mahkeme tarafından hürriyeti bağlayıcı cezaya çarptırılan hükümlülerin, cezalarının infaz edildiği yerlerdir. Bununla beraber tutukevleri, mahkeme tarafından verilen tutuklama kararlarının infaz edildiği yerlerdir. Kanun koyucu, 5271 sayılı CMK ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da “ceza infaz kurumu ve tutukevi” kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Dilimizde sıklıkla kullanılan “cezaevi” ve “hapisane” kavramları, bazen ceza infaz kurumu anlamında, bazen de hem ceza infaz kurumu hem de tutukevi anlamında kullanılmaktadır. Diğer yandan, ceza infaz kurumlarının sadece sınıflandırılmasına ilişkin hüküm evi, tutukevi, kapalı ceza infaz kurumu, açık ceza infaz kurumu, kadın ceza infaz kurumu, çocuk ceza infaz kurumu, ıslahevi gibi teknik kavramlar da bulunmaktadır. Bu nedenle, hürriyeti bağlayıcı cezaların ve tutuklama kararlarının infaz edildiği tüm kurumları kapsayacak daha geniş anlamli bir kavram olarak, ceza infaz kurumu kavramının kullanılması daha yerinde görülmektedir (Demirbaş, 2003:305).

Türkiye’de 2016 yılı içinde toplam olarak 436 ceza infaz kurumu faaliyet göstermektedir. Bunların %84,6’sını kapalı ceza infaz kurumları, %14’ünü açık ceza infaz kurumları, %1,4’ünü çocuk ceza infaz kurumu ve eğitim evleri oluşturmaktadır. En fazla sayıda ceza infaz kurumunun bulunduğu il 21 adet ile İstanbul’dur. İkinci sırada 20 ceza infaz kurumu ile İzmir, daha sonra 19 ceza infaz kurumu ile Ankara ve 14 ceza infaz kurumu ile Balıkesir illeri gelmektedir. 2016 yılı Mart ayı sonu ile ceza infaz kurumlarındaki toplam hükümlü sayısı 161.165’dir. Bu hükümlülerden 5.631’i

kadın, toplam hükümlü içindeki oranı yaklaşık %4, 154.75'i erkek, toplam hükümlü içindeki oranı %9.'u (Adalet Bakanlığı Web sitesi). Daha önce de değinildiği gibi kadın hükümlü sayıları seneler içinde yükselse de erkek hükümlü sayılarına göre oldukça düşüktür, bu da kadın hükümlülerinin görünürlüğünü azaltmaktadır. Ayrıca tüm bu hükümlü ve tutuklu kadınlar Türkiye geneline yayılmış toplam beş adet cezaevinde cezalarını çekmektedir (Bakınız Tablo 1). Tüm bu teoriler çerçevesinde araştırmanın alanı olan Adana Kapalı Kadın Cezaevi'nin tarihine kısaca değinmek gerekmektedir.

1.6.3.1 Adana Kapalı Kadın Cezaevi

Kadın Kapalı Cezaevi, Türkiye genelinde sadece kadın hükümlü ve mahkumları içinde bulunduran beş cezaevinden biridir. 1985-86 yılları arasında yapılan cezaevi aslen K1 tipi Erkek cezaevi olarak kurulmuştur. Toplamda dört koğuşu ve buna bağlı merkez idari binası bulunan cezaevi alt yapı eksikliği (su, kanalizasyon) ve buna bağlı olarak hastalık ve pisliğin baş göstermesi üzerine kapatılmıştır. 2007 yılında başlayan iyileştirme çalışmalarıyla Adana Cezaevi, Adana Kadın Kapalı Cezaevi olarak son halini almıştır. 2008 yılında toplam dokuz koğuşluk bir cezaevi haline getirilen Adana Kadın Kapalı cezaevi bölge cezaevi olarak genişletilmiştir. Aynı dönemde Mersin Cezaevi kapatılarak kadın tutuklu ve mahkumlar buraya nakledilmiştir. 2009'da yeniden başlayan inşaat çalışmalarıyla ek bina yapılmış ve üç adet yeni koğuş eklenmiştir.

Cezaevinde spor salonu, konferans salonu, dersane, kütüphane (aynı zamanda bilgisayarların bulunduğu derslik), hükümlü/ mahkum ve çalışanların alışverişlerini yaptığı kantin, sağlık birimi (doktor belli günler gelmektedir) ve bir kreş bulunmaktadır. Toplamda beş atölyenin bulunduğu cezaevinde takı, deri

işlemesi, kuaförlük kursu olmak üzere üç aktif atölye vardır. Halk eğitime bağlı olarak gelen öğretmenler zaman zaman el işi, okuma-yazma kursu, muhasebe kursu gibi farklı kurslar yürütmektedir. Ayrıca her gün devam eden açık öğretime yardım dersleri verilmektedir.

Yeni yapılan koğuşlar diğerlerinden farklı olarak iki katlı inşa edilmiştir. Alt katta yaşam alanı üst katta ise yatakların bulunduğu koğuşlar, diğer koğuşlardan daha büyüktür. En fazla 27-30 kişinin kaldığı koğuşlar yaklaşık 40 m² ile 50 m² (havalandırma ile) arası değişen büyüklüğe sahiptir. Koğuşlar iki katlı hatta kimi zaman fiziki yapı eksiklerinden 2 m bulan yükseklikte üç katlı ranzalar bulunmaktadır. İçinde küçük bir mutfak (yemekler cezaevi tarafından dağıtıldığı için sadece çay yapmak ve yemek ısıtmaya yetecek kadar), tuvalet ve duşun bulunduğu banyo ve yüksek duvarlı havalandırma mevcuttur.

Bina girişinden koğuşlara bağlanan koridorun bulunduğu bina idari binadır. Bu binada müdür ve müdür yardımcılarının odaları, psikoloji ve eğitim servisi ile infaz koru memurlarının telefon dinleme yaptıkları santral, hükümlü ve mahkumların para hesaplarını tutulduğu muhasebe, depo ve yemeklerin pişirildiği yemekhane bulunmaktadır. Erkek infaz koruma memurları sadece idari binada görev yaparken, kadın memurlar koğuşların olduğu alanda ve diğer alanlarda çalışmaktadırlar. Askerler ise sadece ana güvenlik bölümünde görev yapabiliyorlar.

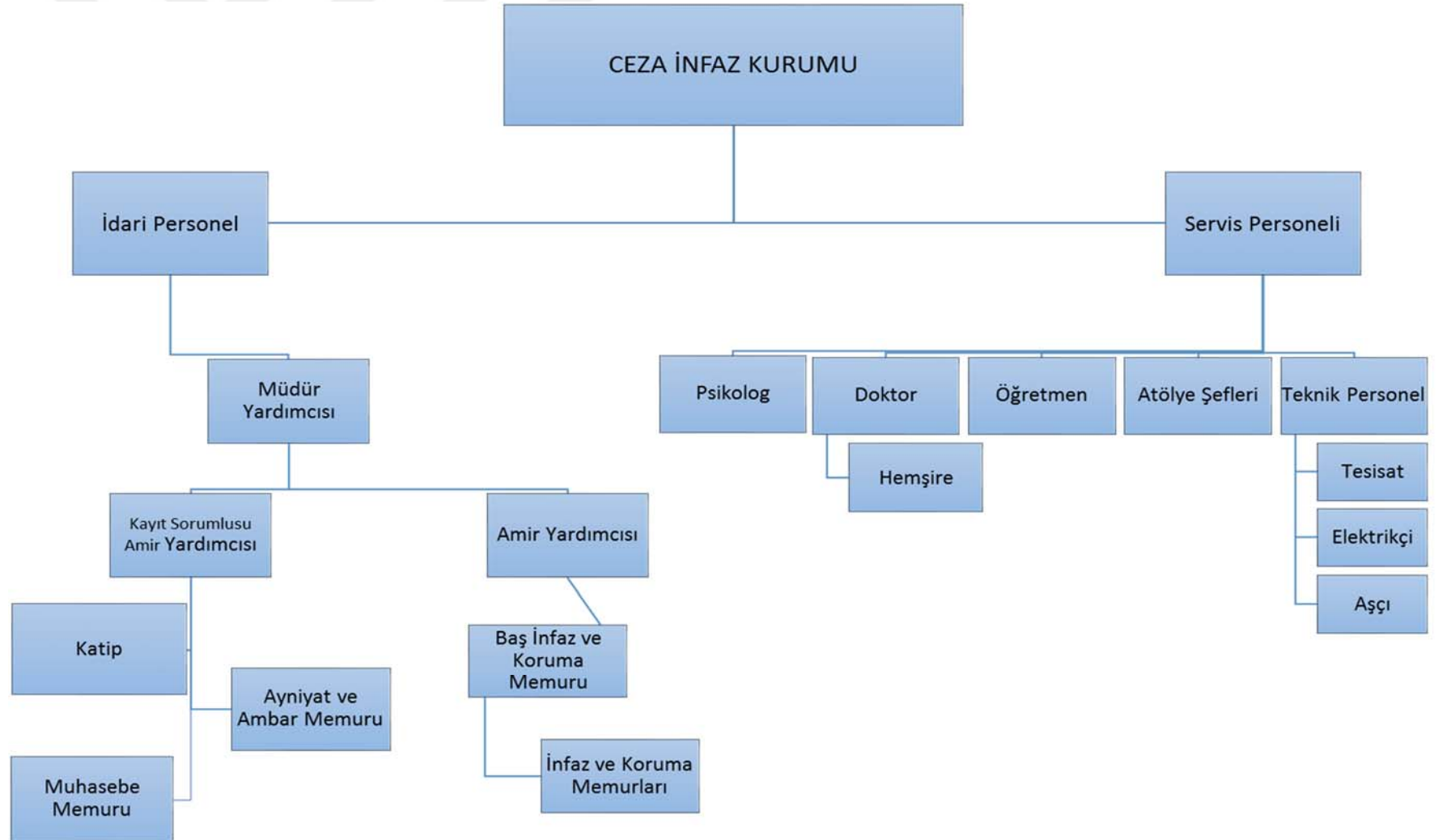
Adana Cezaevi idari kadrosu ve hükümlü/tutulu kadınlarıyla, P. Blan ve R. Scott'un ana-yarar kategorisine giren bir örgüttür. Özellikle idari personelin varlığıyla kesin kuralara bağlı ve belli bir amaç için varlığını sürdüren hiyerarşik bir yapıya sahip olan hapisane, hükümlü ve tutuklu kadınların alt gruplarıyla karmaşık bir örgüttür. Her ne kadar kanunlarla belirlenmiş kuralları olsa da yazılı olmayan

yaptırımlarında bulunduğu bu örgüt türü, Öncü'nün belirttiği gibi biçimsel ve doğal örgüt tiplerinin ikisine uymaktadır. Tablo 2'de bir örneği bulunan şema Çin'de bulunan bir cezaevinin örgüt şemasıdır. Burada görüldüğü gibi farklı birimler ve bunlara bağlı alt birimler bulunmaktadır. Aynı sistemin farklı türleri Adana cezaevinde de gözlenmektedir. Otoriter hiyerarşinin bulunduğu ana yapı altında araştırmanın da konusu olan kadınlar arası ilişkiler, memurlar ve hükümlü/tutuklu kadınlar arası ilişkiler, yazılı olmayan bazı kurallarla daha informal bir şekilde yürütülmektedir. Bu özde cezaevi örgüt sisteminin işlemesi sağlamaktadır.

Goffman'a göre cezaevleri hükümlüleri rehabilite etmek, iyileştirmek için kurulmuştur (Goffman aktaran İçli, 1999:38). Ancak, uygulamada hükümlülerin baskı altında bulundukları ve gücü elinde bulunduran bir otorite tarafından yönetildikleri açıkça görülmektedir. Öte yandan hükümlülerin tamamen pasif oldukları söylemez. İçli'ye göre cezaevi iki yönden değerlendirilmelidir. Bir yönüyle suç adalet sisteminin bir parçası olan formel bir organizasyon, diğer yandan da kendi içinde davranış kalıplarına sahip informal bir sosyal sistemdir (İçli, 1999:39).

Tablo 3'de de görüldüğü üzere araştırma yapılan cezaevinin yaklaşık idari personel yapısı detaylandırılmıştır. Bu şema servis bölümlerine farklı alanlar eklenerek ve çıkarılarak hemen hemen Türkiye'deki tüm cezaevlerinde uygulanmaktadır. Personel sayıları cezaevinin tipi ve hükümlü sayılarına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 4 Ceza İnfaz Kurumu İdari Yapısı

Kaynak: Ceza İnfaz Kurumları Personel Bilgisi ve Sanem Kulak Gökçe araştırmasına dayanarak oluşturulmuştur (22.06.2016).

Cezaevi sosyal yapısını örgüt olarak kabul edildiğinde koğuşlar ve hatta eğitim kursları daha küçük gruplar olarak incelenebilir. Hatta aynı koğuşta farklı ilişkiler ağıyla kendileri diğerlerinden ayıran küçük kadın grupları gözlemlenmektedir.

1.6.4 Cezaevinde Küçük Gruplar

Marshall, grubu resmi ya da gayri resmi üyelik ölçütleriyle tanımlanan, görece istikrarlı bir karşılıklı ilişkiler modeliyle birlik olma duygusunu paylaşan ya da kendilerini birbirlerine bağılı hissedenden çok sayıdaki kişinin oluşturduğu bir küme olarak tanımlar (Marshall, 1999:282). Sosyal gruplar, toplumsal yapıyı oluşturan ve toplumsal kuralların işleğinde etkili olan objektif gerçeklerdir (Erkal, 2006 aktaran Kaya 2008:41).

Grup kavramı aslında çok değışken bağlarla birbirine kenetlenmiş topluluklar için geçerlidir. Buna göre sosyal grup, çeşitli motiflerle birçok insanın bir araya gelmesiyle ortaya çıkan insan topluluğı demektir. Daha açık bir ifade ile bir insan topluluğunun grup olarak nitelendirilebilmesi için, ortak amaç, değışerler, normlar ve belirgin bir grup yapısı gibi koşullar gereklidir (Çağatay, 1987 aktaran Kaya 2008:43).

Grup yapısı, ortak bir amaca yönelik etkileşim içinde olan bireyler arasındaki karşılıklı statü ve rol ilişkileri sistemidir. Bu ilişkiler birbirine bağımlıdır ve karşılıklıdır. Bir grupta her kişinin yerinin aynı olamadığı bilinmektedir. Bir kişi gruptaki diğer kişilerden sosyal açıdan daha yüksek bir statüye sahip olabilir. Statü kavramı, en genel anlamıyla bir kişinin grubun hiyerarşik yapısındaki yerine işaret eder (Kaya, 2008:55).

Statüler organizasyon ya da örgüt içindeki yapılarına göre ikiye ayrılır. Hiyerarşik statüler, örgütlerde görev, yetki ve sorumlulukların niteliğı, görevlerin basitliğı ve karmaşıklığı gibi faktörlere bağılı

olarak hiyerarşik bir önlem derecesine sahiptir. Fonksiyonel statü ise, organizasyonun aynı kademesinde bulunan, fakat yaptıkları işin niteliği nedeniyle örgüt içinde veya toplumda yapıları değerlendirmeler sonunda daha önemli görülen yerlere ilişkin statülerdir (Kaya, 2008:56).

Alan araştırmasında değinilen küçük gruplara en iyi örnek cezaevinde yer alan kurslardır.

1.6.5 Cezaevinde Kadın Yaşantıları ve Kadınlar Arası İlişkiler

Gerek toplum gerekse devlet kurumları tarafından suç ve suça yönelik yaptırımlar ele alınırken kadınlar ile erkekler arasında ayrıma gidilmektedir. Bu durum cezaevi uygulamaları ile suç olgusunu ve cezaevi yaşamını araştıran araştırmacıların da kadın ve erkeklere yaklaşımının farklılaşmasına neden olmaktadır (Tosun, 1967:28-29). Kadın ve erkek suçluluğunun gerek sayı gerek işleniş biçimi gerekse doğurduğu sonuçlar açısından birbirinden farklılaştığını belirtmiştir. Dünyanın farklı bölgelerinden edinilen istatistiklere bakıldığında ise bu durumun geçmişten günümüze değişen bir trende sahip olduğu, ancak genel olarak kadın suçluların sayısının erkeklere oranla daha az olmaya devam ettiği görülmektedir (Eurostat, 2016). Bu durum kadın suçluya yönelik ceza yaptırımları ve cezanın uygulanma şekillerinde de değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Hukuk araştırmacıları ve düşünürleri kadına yönelik cezaların ağırlığı ve uygulanmasıyla ilgili farklı düşünceler ortaya koymakta ve bu düşüncelerin bir kısmı kadına daha hafif cezaların verilmesi hatta bazı cezaların uygulanmaması üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tosun, 1967:41).

Dünyanın çeşitli yerlerinde cezaevi sistemleri ve kadın cezaevlerine bakış farklılaşsa da yukarıda belirtildiği şekilde kadın suçlu oranları ve kadın suçlulara

yönelik bakış açısı, kadın cezaevlerinin sayısının da erkek cezaevlerine oranla oldukça az olmasına neden olmuştur (Gürtuna, 2009:16-17). Özellikle Amerika’da suçluların “tehlikeli sınıf” olarak ele alındığı dönemde kadın suçlular bu sınıfa dahil edilecek kadar önemli görülmemiş ve hatta kadın suçlulardan çok nadiren bahsedilmiştir. Ancak bu algı, kadınların demokratikleşen toplum yapısı içerisinde haklarını elde etmeye başlaması ve erkekler karşısında pek çok yönden eşitlik kazanmaya başlaması ile bozulmuştur (Freedman, 1984:10). Buna bağlı olarak kadın suçlulara yönelik farkındalık artarken kadın cezaevleri de kurulmaya başlamış, bazı ülke ve şehirlerde ise erkek cezaevlerinin bağımsız bölümlerine kadın koğuşları da açılmıştır.

Kadın suçlulara yönelik farkındalığın artması kadın cezaevlerindeki düzen ve ilişkiler ile kadın suçluların psikolojisi üzerine incelemelerin de artmasını sağlamıştır. Yapılan çalışmalar cezaevinde yaşamayan kadınlar üzerinde travmatik etkileri olmasının yanı sıra, bu etkinin düzeyinin kadının cezaevine girmeden önceki yaşam şartlarına göre değiştiğini göstermektedir. Özellikle, kadınları mahkumiyete iten yaşam koşullarının, cezaevindeki yaşam şekline uyum ve deneyimlenen psikolojik travmanın düzeyi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bradley ve Davino orta derece güvenlik seviyesine sahip bir cezaevindeki kadın mahkumlarla yaptıkları araştırmada, kadınların çoğunun cezaevini güvenli buldukları bulunmuştur (Bradley ve Davino, 2002:351).

Teorisyenlere göre kadın suçlularda ilk ve en sık görülen durum hapisteki gardiyan tarafından korunma ve özel hayatın gizliliğinin ortadan kalkmasına uyum sağlama durumudur (Kupers, 2008:129). Dahası Clemmer bu durumun uyum sağlamaktan daha öte içselleştirme ve dış dünyadan soyutlanma olduğuna dikkat

çekmiş; bu durumu anlatmak için ise “prisonization” (mahkumlaşma) terimini kullanmıştır (Clemmer, 1958:299). Clemmer, mahkumlaşmayı yeni hükümlüleri cezaevi normlarına ve değerlerine aşına olmaları ve onları içselleştirmeleri süreci olara görür. Ona göre hükümlüler bir kez mahkumlaşınca artık geleneksel değerler sistemine büyük oranda bağıksılık kazanırlar (Reid, 1997:174-6). Clemmer’in bu görüşü özellikle tahliye olan kadın mahkumların yaşadığı zorluklar ile desteklenmektedir. Tahliye olmuş kadın mahkumlarla yapılan bir görüşmede katılımcılardan biri günlük hayatına dair şunları söylemiştir: “Bu kadar sene sonra bile telefon çaldığında ona cevap veremememin üstesinden gelebilmiş değilim. Çalan telefon benden iki adım ötede olsa bile ona dokunamıyorum. Ne zaman yemek yiyeceğime, ne zaman uyuyacağıma karar veremiyorum” (Scanlon, 2016).

Kadın cezaevlerinin sayısının azlığı, kadınların gönderildikleri cezaevlerinden daha uzak bölgelerde mahkumiyetlerini yaşamalarına neden olmaktadır. Bu durum ise kadınların kendilerini hem ailelerinden hem de sosyal çevrelerinden daha uzakta ve daha izole hissetmelerine neden olmaktadır. Literatürde “unutulan suçlular” olarak nitelendirilen kadın suçlular için bu tanım yanlış olmayacaktır. Bu duruma örnek olarak Frontera cezaevinde kalan kadın mahkumlardan biriyle yapılan röportajda şunları söylediği görülmüştür: “Kimseden bu kadar uzak olmamıştım. Böyle hissettim çünkü Frontera evden çok uzakta, herkesi kaybettiğimi hissettim...”. Bu düşünceler mahkumlarda depresyon ve umutsuzluktan kaçmak için kendilerini cezaevi koşullarına bir an önce adapte ve dahası ortamı kendi ihtiyaçlarına göre manipüle etme ihtiyacı doğurmaktadır (Ward ve Kassebaum, 2009:4-6). Cezaevine bu denli uyum sağlama ve onu kontrol etme gücü elde etme ise ancak cezaevi kurallarının içselleştirilebilmesi ile gerçekleşmektedir. Dahası, Gürtuna kadınların ailelerinden kopma ile yaşadıkları bu yalnızlık ve duygusal boşluğu cezaevinde buldukları sosyal

ilişkiler ile gidermeye çalıştıklarını belirtmiş ve bu amaçla oluşturulan “sahte aileler”den bahsetmiştir (Gürtuna, 2009:55). Bu yapı erkek cezaevlerinde görülen çeteleşme yapılarından oldukça farklıdır. Bunun nedeninin ise kadının toplum içerisinde belirlenen rolleri olduğu düşünülmektedir. Owen, kadına yüklenen ve erkeğe göre daha duygusal nitelikteki kimlik ve rollerin, cezaevi ortamında da devam ettiğini belirtmiştir. Bu duygusallığa bağlı olarak da kadınlar daha içe kapanık olmakta ve “kendi içlerinde üzüntülerini yaşamaktadırlar” (Owen, 2001:179).

Yapılan araştırmalarda, kadın cezaevleri açısından üzerinde durulması gereken konunun, ailelerinden, sevdiklerinden ve çevrelerinden ayrılmanın kadınlar üzerinde erkeklere oranla daha yıkıcı etkilerinin söz konusu olduğu ve erkeklerin aksine, kadınların bu hayalkınlığı ve öfkeyi daha çok kendilerine yönelttiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla, kadın cezaevlerinde kendine zarar verme ve intihar olayları daha sık görülmektedir. Bu çerçevede geliştirilen bir uyum modeli, kadının cezaevi arkadaşı anı ailesinin üyeleri yerine koyması biçiminde görülmektedir. (Siegel, 1989:514) Kiser, çalışmasında kadın hükümlülerin aile ilişkilerini incelemiştir. Buna göre, kadın hükümlüler cezaevinde kaldıkları süre içinde aile ilişkilerine erkek hükümlülerden daha fazla ilgilidirler. Kiser, araştırmasını yaptığı Amerika’da Illinois eyaleti Dwight İslahevindeki (Dwight Corectio Center) kadın hükümlülerin bazılarının ailelerinin parçalanmış olduğunu, bazılarının ailelerinin kendilerine hiç destek olmadığını ifade etmiştir. Bazı hükümlüler çok ihtiyaç duydukları zamanlarda ailelerinin kendilerine yardım etmemelerinin suça katılımlarında etken olduğunu belirtmişlerdir. İncelenen hükümlülerden çoğu annedir, %82’si aile reisidir. Bu çocuklardan bazıları annenin suç işlemesine şahit olmuştur. Annenin mahkum olmasından sonra çocuklar genelde ailenin diğer bireylerinin yanına bırakılmışlardır. Hükümlüler, ailelerinin kendilerini ziyaret etmelerinden hem memnunk, hem de acı duyduklarını ifade etmişlerdir.

Özellikle, çocukların “ne zaman döneceksin?” sorusu karşısında ne cevap vereceklerini bilmediklerini ifade etmişlerdir (Kiser, 1991:56-63).

Yapılan araştırmalarda kadın cezaevlerindeki sağlık koşullarının da yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, özellikle tıbbi tedavi de geçerlidir. Cezaevine giren kadınlarda en sık rastlanan rahatsızlıklar, uyuşturucu bağımlılığı, psikiyatrik sorunlar, yüksek tansiyon ve solunum yolları rahatsızlıklarıdır. Gerçi, bu yetersizlikler, erkek hükümlüler için de geçerlidir, ancak kadınlar açısından daha da sorunlu bir durum, kadın hastalıklarının tedavisi bağlamında söz konusudur. Ayrıca, bazı cezaevlerinde, kadınların cinsel yaşantılarına sınırlı da olsa özgürlük tanınmakta, buna karşın, gebeliği önleyici araçları kullanmaları sınırlandırılmaktadır. Cezaevindeyken hamile kalan kadınlara tıbbi müdahalede gecikilmesi, olası kürtaşı riske sokmakta, bazı durumlarda da olanaksız hale getirmektedir. Hamile hükümlülere gerekli diyet ve doğum öncesi bakım uygulanmamakta, doğum yaptığıında ise, çocuğundan ayrı tutulabilmektedir. Bu gibi durumlarda doğan çocuk, en kötü olasılıkla bakımevine yerleştirilebilmektedir (Andersen, 1988:281).

Clemmer’in çalışmasından etkilenen Sykes, “Tutsaklar Toplumu” (The Society of Captives) başlıklı analizinde cezaevi altkültürünü tanımlamaya çalışmış ve cezaevi rollerinin, cezaevinde yaşanan yoksunluklardan kaynaklandığını ileri sürmüştür. Sykes’a göre, cezaevleri kendi özel sosyal düzenini oluşturan, kendine yeterli, kapalı kurumlardır. Bu kurumların sosyal organizasyonu bağlamında önemli olan, birbiriyle çelişen rollerin yerine getirilmesi gerekliliğidir. Cezaevi yöneticileri, hükümlülerin gözetimini ve cezaevi düzenini sağlamakla, cezalandırma deneyimini yaşatmakla ve rehabilitasyon faaliyetlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Tüm bu yükümlülükler, birbiriyle çelişen roller gerektirmektedir. Bu durum da hükümlülerin

bazı yoksunluklar yaşamasına ve bu doğrultuda farklı roller (argot roles) edinmelerine neden olmaktadır. Bazı hükümlüler de ceza sürelerinin uzamasına yol açabilecek bu rolleri üstlenmemekte, yönetimle “uyumlu” davranmayı tercih etmektedirler (Hagan, 1985:298). Sykes’m görüşleri “yoksunluk modeli” kapsamındaki teoriler arasında yer almaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Sykes’a göre, hükümlü altkültürü hapsedilmenin getirdiği yoksunluğa adapte olma teşebbüsünün bir ürünüdür. Statü kaybı ve katlandıkları aşağılıkları karşısında hükümlülerin birkaç seçeneği vardır. “Cezaevi acıları” diğer hükümlüler arasında yerleşmiş olan sosyal etkileşim kalıpları aracılığıyla hafifletilebilir. Bu etkileşim ve işbirliği yoluyla hükümlünün maddi yoksunluğu daha kolay kabullenmesi mümkün olur (Reid, 1997:177).

Owen, *In the Mix: Struggle and Survival in a Women’s Prison* adlı eserinde, hükümlü kadınların, cezaevindeki yaşantılarını dışardaki toplumsal yapıya ve toplumdaki rollerine bağlı olarak şekillendirdiği iddia etmektedir. Owen, bir kadının cezaevinden önceki yaşamının standart ve niteliklerinin kişinin cezaevi kültürüne entegre olma sürecini etkilediğini savunmaktadır. Cezaevine gelen kadınların çoğunlukla ekonomik sıkıntılar yaşayan, kişisel/cinsel istismara uğramış, madde bağımlısı ya da kendisine zarar verebilecek davranışlarda bulunmaya meyilli kişiler oldukları görülürken aynı zamanda kadının dışarıda çalışma süresinin, ne işle meşgul olduğunun ve ev işlerinde nelerden sorumlu olduğunun cezaevi içerisindeki yaşam programlarına, günlük yaşama dair bir örnek yaşam oluşturmaya ve kadının cezaevine alışmasını sağlayan ilişkilerini de etkilediği de gözlemlenmiştir. Owen’n karışım (the mix) olarak isimlendirdiği durum ise kadınları kural yıkma davranışına yönelterek cezaevine girmelerine neden olan cezaevi kültürünün bir parçasıdır (Owen, 2001:6–8). Bir diğer kuram olan “taşıma kültürüne” (importation hypothesis) göre cezaevindeki hükümlü ve tutukluların dışardaki kültürel yapıyı içeriye taşıyarak

içerde küçük bir “dış dünya örneği yarattıkları gözlemlenmiştir (İçli ve Öğün, 1999:45). Kısaca, cezaevi altkültürü, cezaevinin içinden doğmamakta, dışından “taşınan” öğelerle oluşmaktadır (Hagan, 1985:299).

Heffernan kadın hükümlülerin cezaevi kimliklerini cezaevi öncesindeki kimlikleri ve kendilerinin cezaevi alt kültürüne farklı adaptasyonları etrafında oluşturduklarını savunur. Heffernan cezaevine gelen kadınları üç farklı grup altında değerlendirmektedir. İlk olarak; cezaevine gelmeden önce kendisini gerçek bir suçlu olarak görmeyen kadınların “dürüst davranma oryantasyonunu” (the Square Orientation) benimseyerek cezalarının infazı süresince geleneksel hareket ve tavırlarına devam etmekte oldukları görülmüştür. Buna karşın, cezaevi yaşamına “soğukkanlılık” (the Cool) ile adapte olmaya çalışan kadınlar da cezaevi temelli bir kimlik yaratmaya ağırlık vererek cezaevi değerlerine uygun bir vakit geçirme tarzı geliştirmeye çalışırlar. Son olarak da; işledikleri önemsiz suçlara ait olan sokak kimlikleri alıkonulan kadınlar cezaevindeki “yaşamı” (the Life) içeride varolabilmek için benimsemişlerdir. Bu üç farklı kategori de kadınlar arasındaki cezaevi kültürünün cinsiyete bağlı beklentilere ve aile ilişkilerine bağlı olduğunu göstermenin yanı sıra bu beklentilerin, aynı zamanda, kadının cezaevindeki yaşamını geliştirme biçimini şekillendirdiğini de göstermektedir (Heffernan aktaran Owen, 2001:22).

Amerika’da yapılan araştırmalarda, kadın ve erkek hükümlülerin oluşturduğu altkültür farklılıklarına dikkat çekmektedir. Kadın ve erkek hükümlüler, cezaevi deneyimibi çok farklı yaşamaktadırlar (İçli ve Öğün, 1999:39). Bu konuyla ilgili bir başka yaklaşımda, kadınların edilgin bir biçimde cinsiyet rollerine uyumdan öte, kadınların, dayanışmacı nitelikte bir altkültür geliştirdikleri vurgulanmaktadır. Burada, “kader birliği” etmiş bir grup kadının varolan durumla başa çıkmak

doğrultusunda, güçlerini birleştirmeleri ve dayanışma içine girmeleri söz konusudur. Dıştan gelen bir baskı sonucunda (cezaevinde bulunma), aralarında varolan kültürel farklara rağmen, sorunları hafifletmek için, bir altkültür yaratılmaktadır. Bu anlamda kurdukları sosyal ilişkiler, yaratıcı, esnek ve zengindir. “Karşı koyma kültürü”nü vurgulayan bu yaklaşım, kadınları yaşadıkları olayın kurbanı olarak değil, içinde bulundukları durumla mücadele eden stratejiler üretebilen bireyler olarak değerlendirmektedir (Anderson, 1988:282).

Türk kadın cezaevleri pek çok yönden dünyadaki örneklerine benzemekle birlikte, kültürel yapıya da uygun olarak kadının ailedeki rol ve konumunu dikkate alan düzenlemelere de sahiptir. Öyle ki Türk Ceza Kanununda bazı hafif cezalar erkekler için hükümlülük gerektirirken, kadınların bu cezaları evde çekebileceği belirtilmiştir. Dahası, kadının hükümlülüğünü gerektiren daha ağır cezalarda da gebe veya yeni doğum yapmış kadınlar için de cezanın ertelenmesi söz konusudur (Tosun, 1967:43-44). Bununla birlikte, Türkiye’deki kadın suçluluk oranlarının diğer ülkelere benzer olarak kadının toplum içerisinde edindiği rollere bağlı olarak değişmesi, kadın suçluluğuna yönelik yaptırım ve uygulamaların da yeni gelişim göstermekte olan bir alan olmasına neden olmaktadır. Dahası kadın suçluluğu ve cezaevlerindeki kadın suçlulara dair yapılan araştırmaların sayısı da oldukça azdır. Bu nedenle cezaevlerindeki kadınlar arası ilişkilere dair bulgular da bir o kadar az olmaktadır.

Kadın suç oranlarının, dünya genelinde ve Türkiye’de erkek suç oranlarından düşük olması ve kadın tutuklu/hükümlü sayısının erkek tutuklu ve hükümlü sayısından az olması, kadınlara özgü bir cezaevinin inşasını ve yönetimini daha masraflı kılmaktadır. Bu nedenledir ki kadın tutuklu/hükümlüler erkek cezaevlerinde kendileri için ayrılan kısımlarda barınma haliyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Tablo 5 Cinsiyete Göre İnfaz Kurumlarına Giren Hükümlüler, 2000-2016

Yıllar	KADIN MAHKUM	ERKEK MAHKUM
2000	1.815	46.303
2001	2.039	51.553
2002	2.108	55.276
2003	2.177	59.910
2004	1.948	53.988
2005	1.812	52.509
2006	2.401	65.761
2007	3.147	85.003
2008	3.599	96.890
2009	4.013	109.648
2010	4.150	114.551
2011	4.539	121.731
2012	4.838	129.181
2013	5.156	138.344
2014	5.724	151.051
2015	6.403	169.292
2016	6.788	178.360

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri

Tablo 4’de de görüldüğü üzere kadın erkek mahkumlarla kadın mahkum sayıları arasında oldukça belirgin bir fark vardır. Öte yandan, yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalar cezaevlerindeki yaşam şekilleri ve kadınlar arası iletişimin dünyadaki örneklerinden çok farklılaşmadığını göstermektedir. Bu durumun ise dünya genelinde olduğu gibi kadına yüklenen toplumsal kimlik ve duygusal özelliklerin Türkiye koşullarında da geçerli olmasından ve kadınların bu rolleri cezaevi ortamına taşımasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Gürtuna’nın Sincan Kadın Kapalı Cezaevinde yaptığı araştırmada cezaevinde geçirilen günlerin genel olarak şiddetten uzak ve bireysel gelişime odaklandığı görülmüştür (Gürtuna, 2009:107). Yapılan araştırmada Owen’ın (1998) görüşlerine paralel olarak kadınların özellikle bireyselliğe yöneldiği ve yalnız yaptıkları aktiviteleri tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum, kadınların psikolojik olarak dinlenme çabaları olarak yorumlanmıştır. Bununla

birlikte kişiler arası ilişkilere gelindiğinde, yine diğer örneklerde olduğu gibi kadınların çeteleşmeden uzak, sosyalleşme ihtiyacını gidermeye yönelik ilişkiler kurmaya çabaladıkları tespit edilmiştir (Gürtuna, 2009:117-118). Her ne kadar kadın tutuklu/hükümlüler konusunda çok fazla çalışma yapılmıyorsa da bugüne kadar gerçekleştirilen araştırmaların ortaya koyduğu önemli bulgulardan birisi kadın cezaevlerinde de (aynı erkek cezaevlerinde olduğu gibi) yaygın olan bir hiyerarşinin var olduğu ve cezaevi bünyesindeki ilişkilerin tutuklu/hükümlüler arasındaki duygusal ve fiziksel ilişkilere göre şekillendiğidir (Gorman, 2005). Kadın mahkumlar, erkek mahkumlarla karşılaştırıldığında; kadınların toplumsal etiketlenmeden erkeklere göre çok daha fazla etkilendikleri görülmektedir. (Prison For Women Web Sayfası, 22.09.2010).

Tüm bu çalışmaların ışığında cezaevindeki tutuklu/hükümlüler kadınların arasındaki sanal akrabalık ilişkileri ya da arkadaşlık ilişkilerinin hangi bağlamda kurulduğu, sürdürüldüğü ya da bozulduğu önemli bir konudur. İlişkilerin tabanında güç ya da eşit arkadaşlık mı olduğu ve bu ilişkileri etkileyen sebepler incelenmesi gereken bir alandır.

1.6.6 Cezaevinde Annelik

Feminist yaklaşım, anneliğin ve çocuk bakımın, salt kadınlara özgü doğal yetiler değil, kültürel kurgular olarak anlaşılması gerektiğine işaret etmektedir. Coulson'un belirttiği gibi, çocuk doğurmanın toplumsal bir dezavantaj, çocuk bakımının da kadınların işi haline gelmesi, kültürün biyolojiyi tanımlaması yoluyla gerçekleşir (Coulson, 1980:35). Kadınlar, erkeklerin isteğiyle değil, doğal olarak annelik yeteneğine sahiptirler. Ne var ki, farklı toplumlarda anneliğe yüklenen anlamlar ve kadın kimliğinin toplumsal tanımlarının kadınları doğurganlık rolüne ne

ölçüde mahkum ettiği, feminizm tarafından sorgulanmıştır. Tüm sağlıklı kadınlar biyolojik olarak potansiyel annelerdir, ancak pratikte kadınların tümü anne değildirler; kısırlık, çocuksuzluk, gebe kala, gebelik, doğum, annelik, emzirme ve çocuk bakımı tarihsel olarak değişken, toplumsal ilişkiler içinde gerçekleşen değişebilir toplumsal davranış kalıplarıdır (Ramazanoğlu, 1998:106-110).

Anneliğin sosyal yapının özellikleriyle doğrudan bağlantılı olduğuna vurgu yapan “Nesne İlişkileri” temeline dayanan teorisinde Chodorow, “anneden ayrılma, bireyleşme” bağlamında incelemiştir. Hem kızların hem de erkek çocukların ilk birkaç yıl ayrılma bireyleşme konuları ile meşgul olduklarını, anne ile olan temel bağlılığı azaltmaya çalıştıklarını söylemektedir (Chodorow, 2007:106-7). Yine Chodorow, anneliğin yeniden üretilmesinin temel dayanağını, kadının sürekli olarak kişisel ilişkiye ihtiyaç duymasında bulmaktadır. Ona göre, kadın bunu toplumdaki diğer bireylerden karşılayamadığı için bu durum kadınları anne olmaya itmektedir. Hays’a göre annelik ne kadar duygusal olursa oldun, egemen ideoloji içerisinde annelik hislerinden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Annelik ideolojisi, anneliğin kutsal ve özel olan, tamamen çocuk odaklı, duygusal olarak bağlayıcı, zaman ve özveri gerektiren bir görev olarak karşımıza çıkmaktadır (Hays, 1996:71). Egemen ideolojiye göre, annelik hislerden çok daha öte daha çok eylemlerde tanımlanmaktadır. Kadın, anneliğin gerekli gördüğü tüm görevleri yaptığı ölçüde “anne” olmaktadır. Ruddick’e göre;

“Annelerin çocuklarını besleme ve koruma kaygıları “annelik pratiği” ile açıklanmakta ve anneliğin fiziksel, duygusal ve entelektüel boyutlarının “pratik” kaynaklı şeyler olup, biyolojik olarak belirlenmiş olmadığını” belirtmektedir (Ruddick, 1980:320).

Ramazanoğlu'nun dediğine benzer bir yaklaşım sunan Miller'a göre ise, kadınların anne olarak yaşamlarını sürdürdükleri bağlamlar sosyal olarak inşa edilen, tarihsel ve kültürel olarak değişen bağlamlardır. Annelik evrensel bir deneyim olarak görülmekte, anne olmak her yerde sosyal ve kültürel olarak belirlenmekte ve biçimlenmektedir. Kadınların üreme ve çocuk doğurmaya ilişkin beklentileri ve deneyimleri, başkalarıyla olan etkileşimler yoluyla oluşmakta ve “otoriter bilginin” hakim biçimlerine istinaden şekillenmektedir (Miller, 2010:54-5).

Anneler cezaevinde yoğun olarak stres ve kaygı hissetmektedir. Yaşadıkları en temel duygu çocuklarına duydukları özlemdir. Henriques, cezaevinde bulunan 30 kadınla mülakat yoluyla gerçekleştirdiği araştırmasında; kadınların çocuklarından ayrı kalmalarından ve ebeveynlik becerilerinin yetersizliğinden dolayı kadınlarda kaygı görüldüğünü ortaya koymaktadır (1982; aktaran Loper, 2006:84). Fogel ve Martin 35 anne ile gerçekleştirdiği araştırmasında kadınların çoğunun cezaevinde yaşadıkları stresin ailelerinden ayrı kalmak ve çocukları için endişelenmek olduğunu ortaya koymaktadır (Fogel ve Martin, 1992:35). Kennon vd. Amerika'da cezaevinde yaptıkları çalışmada ise cezaevindeki kadınların çocuklarıyla ilişkilerine ve ebeveynlik becerilerine ilişkin kaygı ve stres yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Kennon vd. 2009:12). Daha önce de değinildiği üzere kadın cezaevlerinin Türkiye genelinde yetersizliği buna ek olarak kadınların ekonomik güce sahip olmamaları ailelerinin ziyaretlerini oldukça güçleştiriyor. Hükümlü kadın ailesi tarafından dışlanmamış bile olsa ekonomik imkansızlıklar ve uzak mesafeler nedeniyle ailelerinde uzak kalıyor. Özellikle çocukları dışarda olan hükümlü kadınlar bu mesafeyi ve özlemi daha yoğun hissediyorlar. Görüşülen kadınların büyük bir kısmının evlilik dışı çocukları olması diğer bir bölümünün de babalarının hükümlü olması sebebiyle dışardaki ailenin çocuğun bakımıyla yeteri kadar ilgilenmemesi

neden olabiliyor. Bu da hükümlü kadınların çocukları için yoğun bir şekilde endişe ve korku hissetmesine sebep oluyor. Yine dışarda bakacak kimsesi olmayan hükümlü bir annenin çocuğu Çocuk Esirgeme Kurumu’nun bakımına alınıyor bu da annelerin özlem ve endişesini arttırıyor.

Cezaevinde hayatta kalmada anneliğin önemli bir rolü olduğunu belirten Boudin, New York’ta yer alan yüksek güvenlikli Bedford Hill Ceza İnfaz Kurumunda yapmış olduğu çalışmada cezaevindeki kadınların annelik rollerine ve kimliklerine odaklanan bir psiko- sosyal grup çalışması gerçekleştirmiştir (Boudin, 1998:103-4). Boudin’e göre, cezaevinin doğasının otoriteci ve kontrolcü yapısından dolayı kadının özgüvenini, özerklik duygusunu ve kendine destek olma becerisini geliştirmek cezaevinde kadınların becerilerinin ve algılarının geliştirilmesi açısından çalışılması gereken konulardır. Araştırmaların da desteklediği üzere cezaevindeki kadınlar; gerekli annelik pratiklerini (bakma, besleme, yetiştirme, koruma vs.) gerçekleştiremediklerinden özlem, üzüntü, endişe ve yetersizlik duygularıyla karşı karşıya kalmaktadır. Anneler, çocuklarından uzakta olmanın vermiş olduğu üzüntü ve çaresizliği ifade ederlerken, kendilerinin cezaevine girmiş olmalarının çocuklarının yaşamlarını ne yönde etkileyeceğinin endişesini taşımaktadır (Boudin, 1998:197). Daha öncede değinildiği üzere ataerkil yapının kadına biçtiği annelik rolü cezaevinde kadınların “annelik” statüsünü farklı şekillerini kullanarak hayatta kalmasına yardımcı oluyor. Annelik sayesinde yönetme ve koruma içgüdüsüne sahip olan kadın çevresindeki diğer kadınlara şefkat, koruma ve otorite göstererek etrafında topluyor. Ancak yine aynı sebepten koruma, şefkat duygusunu çocukları etrafında olmadığı için bastıramayan kadın yoksunluk çekerek kendini yetersiz hissediyor. Çocuklarına ulaşamamanın, ilgilenememenin verdiği üzüntü cezaevi hayatını onun için yaşaması zor bir hale getiriyor.

Shamai ve Kochal, annelerin cezaevine girmesiyle birlikte kişiden kişiye değişiklik gösteren iki ayrı sürecin ortaya çıktığını söylemektedir. Bunlardan ilki; kimi kadınlarda cezaevine bulunmanın vermiş olduğu pişmanlık ve annelik mitinin yıkılmasından dolayı karşı karşıya kaldıkları başarısızlık duygusudur. İkincisi ise, tam aksine kimi annelerde anne olmanın kadınları güçlendirdiği ve bu güçlendirici etki ile kadınların cezaevine kapatılma ile daha kolay baş ettikleri, anne olmanın bu kadınlarda daha pozitif düşünmeyi sağladığıdır. Umut hisseden annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerine devam etmekte ve kurulan iletişim süreci içerisinde anneler dönüşüm yaşamaktadır. Gerçekleşen bu dönüşüm ile anneler, annelik kimliğini sorgulamakta ve böylece davranışlarda değişim gerçekleşmektedir. Kimi anneler bu noktada “anne” olmanın ne demek olduğunu fark ettiklerini belirtmektedir. Bu değişim ile “onarım” gerçekleşmektedir. Fakat kendilerini başarısız gören anneler çocuklarıyla olan iletişimlerini devam ettirmek istememekte ve çocuklarını reddetmektedir. Çocuklarının kendilerini ziyarete gelmelerini istememekte ve çocuklarıyla görüşmemek için çocuklarına ve ailelerine nedenler öne sürmektedir. Bu durum ise onlarda değişim yaratmamakta, kadınların kendilerini başarısız hissetmelerine neden olmaktadır (Shamai ve Kochal, 2008:335). Araştırma süresince annelik üzerine yapılan görüşmelerde “pişmanlık” en öne çıkan hislerden biriydi. Çocukları yanında olmayan birçok anne suça karışarak çocuklarından ve ailelerinden uzak kaldıkları için üzgün ve pişmanlardı.

1.7 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın literatür çalışması sırasında ilk fark edilen Türkiye’de cezaevi araştırmalarının özellikle kadın cezaevi üzerine yapılan araştırmaların bilimsel alan konusunda oldukça kısıtlı bir alana sıkışmasıydı. Kadın cezaevi araştırmalarını çoğu kriminoloji, hukuk sosyolojisi, hükümlü sağlığı, cezaevi mimarisi gibi farklı alanlarda

yapılmış araştırmalar olup çoğu sayısal veriler üzerine anket metodu kullanılarak yapılmış araştırmalardı (İçli ve Öğün; 1988,1999, Gürtuna; 2009, Akpolat; 2012, Kürkçü; 2012, Halil; 2005, Demirbaş; 2005, Aksoy Retozna ve Doğuş; 2011, Kızmaz; 2005). Bundan yola çıkarak kadın cezaevi üzerine katılımlı gözlem metodu kullanılarak antropolojik bir bakış açısıyla yapılmış bir araştırmanın eksikliği ortaya çıkmaktaydı. Özellikle kadın hapishane kùltürünü anlama ve buna bağlı olarak kadınlar için bilgi üretiminin eksikliği yapılan bu çalışma ile bir nebze olsun kapatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın yöntemsel farkı ile sadece soru sorularak değil katılarak gözlem sonucu ortaya çıkan ve tespit edilen durumlar, olgular ve kavramlar üzerinden analiz yapılma imkanı doğmuştur.

Adana Kadın Kapalı Cezaevinde gerçekleşen alan araştırmasının sonucu ortaya çıkan tezin öncelikli amacı hükümlü kadınların cezaevindeki yaşam koşullarını, birbirlerini nasıl anladıkları ve algıladıklarını anlamak ve kadınlar arası ilişkileri nasıl kurguladıklarını incelemektir. Erkeğin olmadığı bir ortamda kadınların kendilerini ve statülerini nasıl konumlandırığını ve bu ortamdaki kadınların ilişkilerini nasıl şekillendiklerini anlamak, yeniden yarattıkları düzen içinde günlük deneyimlerini gözlemlemek, toplum dışında, ailelerinden ve çevrelerinden uzak kalarak kapalı mekanda oluşturdukları yeni sosyal çevrelerini incelemek, araştırmamın ana amacını oluşturmaktadır. Ataerkil sistem içinde toplumsal baskının hüküm sürdüğü bir toplumdan çıkıp, gerçek anlamda cezaevi gibi fiziksel olarak kapalı bir alana giren kadınlarla çalışmak amacıyla yapılan bu araştırma için en uygun yer bir cezaeviydi.

Hükümlü kadınlar arasındaki arkadaşlık, dayanışma ya da çatışma ilişkilerinin altında yatan dinamikleri anlamaya çalışan bu çalışma, kadınlar arasındaki iletişim

ağlarına güç, suç türü, cezaevi içinde yaşam deneyimleri, sosyal çevre gibi farklı dinamiklerin etki edip etmediği ya da ne şekilde etkilediği üzerine odaklanmıştır.

Araştırmanın diğer amacı ise kadınlar arası ilişkiler yoluyla güç, suçluluk, hiyerarşi, namus, kader birliği, dayanışma, çatışma, iktidar, sanal aile bağları ve dostluk gibi birçok kavramı cezaevi yaşam pratikleri içinde anlamaya çalışmaktır.

1.8 Araştırmanın Önemi

Literatür taraması sırasında dikkati çeken daha önce yapılan araştırmaların azlığı ve daha çok istatistiki veriler üzerinden yorumlanan bulgular üzerine olmasıydı. Bu yaklaşım kalitatif araştırmayı önemli kılmaktadır. Özellikle kadın cezaevleri araştırmaları her ne kadar psikologların, sosyologların ve hukukçuların ilgi gösterdiği bir alan olsa yeteri kadar araştırmaya konu olmamıştır. Tam bir alan araştırmasının söz konusunu olamadığı, katılımlı gözlemin izinler doğrultusunda gerçekleştiği araştırmada, antropoloji biliminin en önemli tekniklerinden biri olana derinlemesine mülakat ve gözlem tekniği kullanılmıştır.

Yapılan diğer araştırmalar göz önüne alındığında bu araştırmada odak nokta kadınlar arası ilişkilerdir. Kadınların elbette cezaevi koşulları göz önüne alınarak mekanla olan ilişkileri dikkate alınmıştır. Ancak esas olan birbirleriyle kurdukları ilişkilerle ve tüm bu suç, ceza, cezaevi kavramlarını onların söylemleriyle anlamlandırmaya çalışmaktadır. İşte bu yönüyle diğer araştırmalardan ayrıldığını düşündüğüm bu tez çalışmasının hukuk antropoloji alanında az olan örneklerden biri olacağı umundayım.

1.9 Araştırmanın Odak Noktası

Alan araştırmasının odak noktası kadın kapalı cezaevinde hüküm giymiş kadınlardır. Cezaevinde ayrıca tutuklu kadınlar da bulunmaktadır ancak araştırılan konunun kadınlar arası ilişkiler olması ve bu ilişkilerin uzun vadeli iletişimle daha da yoğunlaşacağı düşünüldüğü için tutuklu kadınlar araştırmanın dışında bırakılmıştır. Hükümlü kadınların cezaevinde daha uzun süre kalmaları hem mekanla ilişkileri hem de birbirleriyle ilişkilerini daha anlamlı hale getirmektedir. Kadınların suçlarından daha çok kendilerini nasıl tanımladıkları ve çevrelerindeki kadınlarla ilişkileri üzerine odaklanan bu cezaevi araştırmasında, odak nokta ilişkilerin doğası anlamaktır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1 Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

2010 Aralık ayında Adalet Bakanlığı'na "Hükümlü Kadınlar Arası İlişkiler" başlıklı araştırmamı Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevinde yapabilmek için başvuruda bulundum. Yaklaşık bir aylık bekleme süresinden sonra Bakırköy Cezaevi için yaptığım başvurunun reddedildiği bilgisi elime ulaştı. Cevapta gerekli açıklamaların olduğu kapsamlı tez öneri yolladığım takdirde Adana Kadın Kapalı Cezaevi ve Denizli Kadın Açık Cezaevi'nden birinde çalışma yürütebileceğim bilgisi geldi (Bkz. EK-2). Bunun üzerine fiziksel şartları daha uygun olması sebebiyle Adana Kadın Kapalı Cezaevi için araştırma önerimi Adalet Bakanlığı'na yolladım. Şubat ayının ortalarında çalışmamın onaylandığına dair bakanlık tarafından bilgilendirildim (Bkz. EK-2). 1 Mart 2011 itibariyle 1 Mart 2012'ye kadar sürecek olan araştırma iznimi alarak alan araştırmama başladım ve 215 gün sonra tamamladım.

Adalet Bakanlığı'nca ve cezaevi müdürlüğünce verilen izinler dahilinde görüşmelerimde ses kayıt cihazı kullanmam yasaklandı. Cezaevine giriş kuralları dahilinde cep telefonu, kamera, fotoğraf makinesi gibi elektronik aletler sokulması yasak olması sebebiyle herhangi bir görüntü almam da ne yazık ki mümkün olmadı. Araştırma alanının hükümlü kadınlar üzerine tasarlanmış olması sebebiyle tutuklu kadınlarla herhangi bir görüşme yapılmamıştır¹³.

Cezaevinde, 84 hükümlü 40 hüküm özlü ve 140 tutuklu olmak üzere toplam 264 kadın mahkum bulunmaktadır. Hükümlü ve hüküm özlülerden 22 tanesi terör koğuşunda olması sebebiyle dilekçe yazmamış, görüşme talep etmemişlerdir. Tahliyeler ve yeni mahkumların gelmesiyle sayılarda küçük değişiklikler olsa da

¹³ Ancak kurslar ve etkinlik sırasında tutuklu kadınlarla sohbet etme ve vakit geçirme imkanı bulabildim.

cezaevi genelinde çalışmamın grubuna uygun toplam 62 hükümlü kadın bulunmaktadır (Bakınız Tablo 9). Alan araştırması süresince toplam 58 hükümlü kadınla görüşme yapılmıştır. Katılımcıların sekizi ile dörder, 32'si ile üçer, 12'si ile ikişer ve altısı ile ise sadece birer yapılarak toplam 158 mülakat yapılmış olup bunların 55'i derinlemesine mülakattır.

Araştırmam ve konumun ne olduğuna dair bilgilendirmeyi hükümlülere, infaz koruma memurları koğuşları gezerek sözlü olarak gerçekleştirdiler. Benimle görüşmeyi kabul eden hükümlü kadınların cezaevi müdürlüğüne dilekçe yazarak araştırmaya katılma isteklerini belirtmeleri gerekiyordu. Böylece araştırmada rıza, yazılı olarak alınmıştır (EK-1). Lakin bir araştırmacı olarak katılımcıları ben değil, onlar beni seçmişlerdir. Bu şartlar altında araştırmaya başlamadan bir pilot çalışma gerçekleştirilemedi.

Mülakat tekniğinin not tutularak yapıldığı görüşmelerde EK-1'de belirtilen soru kağıdı uygulanmıştır. Araştırma önerisinin düzeltilmiş haline eklenerek Adalet Bakanlığı'nın isteği üzerine bakanlığa yollanmıştır.

Kişi tanıtım formunu ve isimlerinin kullanılmayacağı sözlü olarak beyan edildiği görüşmelerin bazıları iki saat ve üzeri, bazıları ise dört saatten uzun sürmüştür. Alan öncesi hazırlanan soru kağıdı üçüncü görüşmeden sonra birtakım değişikliklere uğramıştır. Özellikle kadınların hayat hikayelerini anlatmak istedikleri alan sonradan eklenmiştir. Ayrıca görüşmenin rahat geçmesi açısından soruların işledikleri suçla ilgili sırası değiştirilerek sona eklenmiştir.

Araştırma konusunun odak noktasının kadınlar arası ilişkiler olması sebebiyle yapılan görüşme sıralaması, koğuş numarasına göre düzenlenmemiştir. Böylece kadınların hangi kadınlardan bahsettikleri, yaşadıkları olayların anlaşılabilirliği daha rahat

analiz edilmiştir. Koğuş içi ilişkiler ve sosyal yapıyı anlamak açısından bu yöntem izlenmiştir. Görüşmeler, cezaevi müdürlüğünün güvenlik gerekçesiyle izin vermemesi üzerine koğuşlar yerine dershanede, memurlar içeri alınmadan gerçekleştirilmiştir.

Koğuşa giriş izni verilemeyen çalışmada kadınların yaşam koşullarını ve gündelik hallerini anlamak için kurslara katılarak yerinde gözlem yapılmıştır. Bu kurslar koğuşun birer iz düşümü gibi kadınlar arası ilişkilerin incelenmesine katkı sağlamıştır. Cezaevi kapsamında açılan kuaförlük, nakış kurslarına gidilmiş katılarak gözlem yapılmıştır. Haftada en az iki defa katılma şansı bulunan kurslar sayesinde, hükümlü kadınlar beni tanıma şansı bulmuş bu sayede görüşme sayıları artmıştır. Kadınların bireysel görüşmelerden öte diğer kadınlarla beraberken takındıkları tavırları, günlük dilleri, yaklaşımları, katılan kurslar sayesinde daha detaylı gözlem fırsatı vermiştir. Ayrıca kurslar dışında cezaevinde gerçekleştirilen din ve açık öğretim derslerine katılarak gözlem yapılmış, cezaevi etkinlikleri kapsamında konferans ve spor faaliyetlerini gözlemleme fırsatı bulunmuştur. Ayrıca gün içinde koğuşların bulunduğu koridorlarda vakit geçirilerek gözlem yapma imkanı yakalanmıştır. Her ne kadar bizzat koğuşlarda gözlem yapılma imkanı olmasa da koğuşların boş olduğu zamanlarda koğuşları gezme ve görme fırsatı bulabildim.

Alan araştırması sırasında karşıma çıkan “hüküm özlü” kavramı araştırmanın başlığını belirlerken konuyu, hükümlü kadınlar arasında sınırlı tutmak, tutuklu kadınları dışarıda bırakılacağı fikriyle sabitlenmişti. Ancak hükümlü olarak kabul edilen birçok kadın aslında hüküm özlüdür. Hüküm özlü, mahkeme sonucu cezası karara bağlanmış tutuklu yargılanan sanığın, yerel mahkemede hüküm verilmesi üzerine karar kesinleşinceye kadar olan zaman diliminde almış olduğu sıfattır. Ancak dilekçesi mahkemeye gittiği andan itibaren hükümlü, hüküm özlü sayıldığı için bazen

tekrar mahkemeye çıkması uzun yıllar sürmesi nedeniyle hükümlü olarak cezaevinde cezasını çekmeye devam etmektedir. Bu yüzden hüküm özlüler hükümlülerde kendilerini hükümlü olarak görmeye devam etmektedirler. Hüküm özlü kavramıyla saha sırasında karşılaşılması ve yukarıda sözü edilen sebeplerden dolayı hüküm özlüler de hükümlü kavramı altında incelenmiştir.

Tez boyunca yer alan isimlerin tamamı takma adlardan oluşmakta olup, katılımcıların ismi araştırma boyunca gizlenmiştir.

2.2 Araştırmanın Etik Boyutu

Antropolojik alan çalışmalarının belki de araştırmacıyı en çok zorlayan konu etik problemleridir. Ne alan sırasında ne de alan sonrası araştırmacı bu konuya şüphesiz ve kaygısız yaklaşabilir. Alan araştırması sırasında araştırmacıdan beklenen, dürüstlük ilkesine saygı duyarak görüşülen kişiye kendi hakkında doğru bilgi vermesidir. Bu, karşılıklı güven duygusunu pekiştirir ve doğru bilgiye ulaşmada bir ilk adım olur.

Çalışılan alanın hassasiyeti elbette ki bilimsel etik anlayışının üstünde bir titizlik gerektirmektedir. Görüşülen kadınların gerçek suçlardan hüküm giymiş kadınlar oldukları göz önüne alındığında ve aynı zamanda birer mağdur olabilecekleri de düşünüldüğünde araştırmanın her anında dikkatli davranmak zorunlu bir hal almıştır. Günlük kullanım dili, seçilen sorular, ifade şekilleri, hatta mimikler ve vücut dilinin kullanımı bile özen gösterilmesi gereken bir konuydu. Bu nedenlerden dolayı araştırmacı olarak önceliğim konuma ait bilgi almaktan çok, görüşülen kişilerin rahatlığı ve bana karşı duyacakları güven olmalıydı. İşledikleri suçlarla ilgili bilgi verecekleri zaman bu bilgiyi onları ifşa etmeden kullanabileceğim konusunda emin olmaları gerekmekteydi. Aynı zamanda kendi aralarındaki ilişkiler üzerine

yönlendireceğim sorulara verdikleri cevapların diğer hiçbir mahkumla paylaşılması gerektiği diğer dikkat edilecek unsurdur. Bu konularda etik kurallar ihlal edildiğinde kişilerarası ilişkiler açısından sonradan çeşitli sorunlar yaratabilir.

Bu çerçevede katılımcıların bir bölümünün ilkokul eğitim almamış olması hata bazılarının okuma-yazma bilmemesi sebebiyle kendimi elimden geldiğince sade, anlaşılır şekilde ifade etmeye çalıştım. Araştırmanın hangi konuda olduğu ne amaçla kullanılacağı ve konuşmaların üçüncü kişilere aktarılmayacağı detaylı bir şekilde defalarca dile getirilmiştir. Katılımcıların özel bilgileri, hayatlarına ilişkin anlatıları onların kendi istekleri üzerine zaman zaman notlara geçirilmemiştir. İsimlerinin gizli tutulacağı özellikle beyan edilmiştir. Lakin görüşme yapabilmek için cezaevi müdürlüğüne yazdıkları dilekçelerde ne yazık ki isimleri ve koğuşlarının numaraları mevcuttu. Adalet Bakanlığı'nın sonuç raporu istemesi ve gerekli durumlarda katılımcıları kontrol etmesi durumunda afişe olma ihtimalleri oldukça sıkıntı vericiydi. Araştırma etiği açısından araştırmacı olarak buna özellikle dikkat edilmesine rağmen bakanlık izniyle yapılan bir araştırma olması sebebiyle kanaatimce bu anlamda gösterilen etik duyarlılık sonuçsuz kalmıştır.

Araştırmada yaşadığım etik kaygılardan belki de en önemlisi antropolojik araştırmalarda gösterilen etik kurallara oldukça ters düşen bir sorunu beraberinde getirdi. Araştırmacının katılımcının gizliliğine saygı göstermek ve korumak gibi önemli bir görevi vardır. Ancak cezaevi kurallarına göre hükümlünün herhangi bir isteğini yönetime yazılı bir dilekçeyle bildirmesi gerekir, buna yaptığım araştırmaya katılmak da dahildi. Katılımcıların benimle görüşebilmeleri için cezaevi müdürlüğüne adlarının ve imzalarını bulunduğu bir dilekçe ile başvurmaları gerekiyordu. Böylece daha baştan isimleri ifşa oluyordu. Bu ise elbette benim araştırmam sırasında

yaşadığım en büyük etik kaygı idi. Araştırmamın bulgularında her ne kadar takma isim kullansam da, gerçek isimlerin biliniyor olması benim için oldukça sorunluydu. Tek çıkış noktam ise dilekçeyi yazanlardan hangileriyle görüşüp görüşmediğimin¹⁴ bilinmemesi oldu.

Görüşmeler sırasında soru-cevap şeklinde mülakat yapmamaya özellikle özen gösterildi. Mahkeme, savcılık, polis gibi birçok sorgu mekanizmasından geçirilmiş hükümlü kadınlarda aynı sıkıntılı süreci yaşatmamaya özen gösterilmiştir. Görüşme yapılan yerin dersane olması sebebiyle odada öğretmen masası ve sıralar bulunmaktaydı. Sorgulama hissi vermemek ve hiyerarşik bir fark yaratmamak adına katılımcılar öğretmen masasına, görüşmeci olarak ben ise sıraya oturmayı tercih ettim. Zaman zaman da karşılıklı sıralarda oturarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Antropolojinin temel araştırma metodunun alan araştırması olmasına rağmen bu çalışmada cezaevinde kalınmaması ve hücrelerde vakit geçirilememesi ciddi bir eksikliktir. Ancak hücrelerin çok küçük olması verimli bir görüşme için maalesef yeterli olmayacaktı. Ayrıca kişisel güvenlik önemleri kapsamında bu ne yazık ki imkansızdı. Bu eksiklik kadınlarla süresiz ve sıklıkla yapılan görüşmeler ve katıldıkları kurslarda geçirilen zamanla telafi edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın bu konudaki diğer araştırmalardan farkı, açık uçlu soru kağıdına bağlı derinlemesine mülakat tekniğiyle yapılması böylece hükümlü kadınların seslerini duyurmak açısından avantajını kullanmış olmasıdır. Cezaevi kuralları gereği, cezaevine herhangi bir kayıt cihazı veya fotoğraf makinası sokulmamıştır. Tüm görüşmeler yazarak not

¹⁴ Bazı katılımcılar dilekçe yazmış olsa da daha sonra görüşmeye gelmemiş, bazıları farklı cezaevlerine nakledilmiş ya da mahkûmiyetleri sona erdiği için araştırmaya katılamamıştır.

edilmiştir, dolayısıyla zaman zaman katılımcıların sözleri birebir aktarılamamıştır ve veri kaybına sebep olmuştur.

2.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Alan araştırmasının odak noktasının kadınlar arası ilişkiler olması sebebiyle araştırma sırasında sorulan sorularda daha çok kadınların cezaevine girdikten sonra kurdukları ilişkiler üzerine yoğunlaşmıştır. Birbirleriyle nasıl anlaştıkları ya da anlaşılmadıkları, birbirleriyle kurdukları ilişkilerdeki yakınlık dereceleri, hangi konularda sohbet ettikleri ve fikir paylaştıklarının yanı sıra bu ilişkiler üzerinden cezaevini nasıl algıladıkları incelenmeye çalışılmıştır.

Bunu yanı sıra cezaevini kendilerince nasıl algıladıkları, günlük hayatlarını nasıl sürdürdükleri, görevleri, ihtiyaçları, beklentileri, sorunları, mutlulukları, umutları anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.4 Saha Süreci

2.4.1 Alana Girerken

Araştırmanın konusunu seçebilmek, alana ve sonrasındaki sürece bakıldığında en kolay olan kısımdı. Karşılaştığım ilk zorluk, alana çıkma izinlerim sırasında yaşanmıştır. Türkiye’de diğer tüm kurumlarda olduğu gibi devlete bağlı bir kurumda da çalışma yürütmek istediğinizde ilk yapmanız gereken gerekli izinlerin alınmasıdır. Devletin herhangi bir kurumu için yeterince zor olan bu prosedür, devletin güçle mutlak hakimiyet kurduğu cezaevi kurumları olunca daha da zorlaşıyordu.

Süreçle ilgili olarak ilk önce, Adalet Bakanlığına bir dilekçe yolu ile başvurmam gerektiğini öğrendim. Bu nedenle araştırmamın nedenlerini ve ne amaçla yapmak istediğimi detaylı bir şekilde belirttiğim yazım, bağlı bulunduğum üniversite

aracılığıyla bakanlığın ARGE bölümünde iletildi. Yazışmalarımdan önce, birkaç eski cezaevi savcısıyla görüşme fırsatı yakaladım ve onlardan yapılması gerekenler konusunda bazı bilgiler aldım. Son derece olumlu geçen görüşmelerim sırasında araştırmamı yapmamda bir sorun olmayacağı belirtilmişti. Ancak bakanlıktan aldığım cevap bu yönde olmadı. Benden daha detaylı bir rapor beklediklerine dair bir yazılı cevap mektubu aldım. Araştırmam için ilk olarak, İstanbul'daki Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi'ne başvurmuştum. Ancak gelen cevapta bu cezaevinde çalışmamın mümkün olamayacağı belirtildi. Araştırmamın amacı, konusu, çalışmak istediğim grubun özellikleri, araştırmanın neden önemli olduğu ve araştırma da kullanacağım yöntemleri açıkladığım yaklaşık 50 sayfalık bir raporu bakanlığa tekrar sundum.

Bu raporda anlatmakta en zorlandığım bölüm, araştırma metodolojisiydi. Daha çok sosyologlar ve anket yöntemine alışık olan bakanlık, antropolojik yaklaşımla alanda yaklaşık bir senelik bir süre geçirmem ve açık uçlu soru kağıdı yöntemi konusunda çok daha detaylı bir çalışma istedi. Yaklaşık üç ay süren yazışma ve telefon görüşmeleri sonunda, bana çalışma yapabileceğim iki adet cezaevi önerildi. Bir tanesi Denizli Kadın Yarı Açık Cezaevi diğeri ise çalışmamı yaptığım cezaeyiydi. Araştırmamın konusu, kadınlar arası ilişkiler ve sürdürülebilirliği üzerine olduğu için dışarı çıkma izninin olduğu Denizli Cezaevi, araştırma alanım için yeterli değildi. Kadınların dış dünyadan izoleyken kurdukları ilişki bağlarını anlamak için açık cezaevinin yeterli bilgiyi vereceği kanaatinde değildim. Araştırmaya başlayıp bulgularımı topladığım zaman bunu doğru bir karar olduğunu anladım. Bakanlık resim çekmenin, kayıt cihazı kullanmanın yasak olduğunu belirterek araştırma iznini verdi. Elimde, uzun cevapları yazmam gereken soru kağıdım ve kalemim dışında başka bir materyal yoktu.

Antropoloji biliminde bir araştırmaya başlamadan önce ön araştırma yapmak ve görüşülecek kişilerle ilk teması sağlamak, çalışılacak alanın sınırları ve sorularını hazırlamak için çok önemli bir kılavuz oluşturulmasını sağlar. Ancak cezaevine, izin alındıktan sonra girebildiğim için, benim ön çalışmamın başlayışı ile ana çalışmamın başlayışı aynı zamanda olmuştur. Açıkça belirtmek gerekirse, hiç bilmediğim bir dünyaya ayak basıyordum. Aklımda yapılmış araştırmalarının bilgileri, elimde tahmini sorularla cezaevine ilk adımı attım.

Cezaevine gideceğim ilk gün için haftalar önceden cezaevini arayarak cezaevi müdüründen randevu almıştım. Geriye sadece içeri girmek kalıyordu. Cezaevinin duvarlarını görene kadar oldukça sakindim. Ancak karşımda koskoca duvarları olan demir kapıyı gördüğümde sakinliğimden eser kalmamıştı. İlk güvenlik noktasına geldiğimde heyecandan kimliğim yerine kredi kartımı çıkardım. Küçük bir gülüşme olduğunu hatırlıyorum, ama o sırada ben sanırım buz gibi bir ifadeyle duruyordum. Kendimi doktora araştırması yapmaya hazır bir antropolog olarak görsem de, ilk kapıda o koca egomdan eser kalmamıştı.

Ben oraya kendi isteğimle araştırma yapmaya gelmiş ve hiçbir şekilde suç geçmiş olamayan biriydim ama hissettiğim sıkıntıyı üstümden atamıyordum. Müdüriyetle görüştüğümde onların da benim gibi gergin olduğunu fark ettim. Çünkü bu cezaevinde böyle bir araştırma ilk kez yapılıyordu. Birkaç günlüğüne anket yapmak için geldiğimi düşünerek soru kağıtlarını koğuşlara yollamak için istediler. Bakanlığa yaptığım gibi, antropolojik alan araştırmasının nasıl olduğunu ve bir süre orada kalacağımı onlara da aynı şekilde açıkladım. Benim ve cezaevinin güvenliği için, bana yapabilecek ve yapamayacaklarımı detaylı bir şekilde açıklayıp cezaevi

öğretmen ve psikoloğunun yanına yolladılar. O sırada içimden psikoloğun önüne yatıp kısa bir telkin alabileceğim geçmedi değil.

Cezaevi araştırmam için Adalet bakanlığından özel izin almış olsam da cezaevi kuralları elbette benim için de geçerliydi. Cezaevine giren her türlü kişi için yapılan aramalar benim için de geçerliydi. İç çamaşırlarıma kadar arandım, içeri soktuğum kağıt ve kalemler de kontrol edildi, cep telefonum içeri sokulmadı. Su, ped gibi tüm günlük ihtiyaçlarımı diğer mahkum ve memurlar gibi içerdeki kantinden sağladım. Bu nokta, benim için içerdeki mahkumları anlamamda oldukça faydalı oldu. Ancak her seferinde aranmaya asla alışamadım. Devamlı kontrol ediliyor olma hissi, kabullenmesi zor bir histi.

2.4.2 Mekanı Anlamak ve İlk Temas

Çalıştığım kadın kapalı cezaevi, daha önceleri erkek cezaevi iken 2003 yılında tekrar düzenlenerek kadın cezaevine dönüştürülmüş bir cezaeydi. Toplamda dört koğuş için hazırlanan alt yapı, ne yazık ki ilave edilen altı koğuşla fiziksel zorluklara sebep oluyordu. Araştırmam boyunca diğer mahkumlar gibi ben de bu alt yapı sorunlarından nasibimi aldım. Su-elektrik kesintileri ve problemlili kanalizasyon, cezaevinin en büyük sorunlarından biriydi. Alanı yaşayarak araştırma yapmanın belki de en iyi kanıtı, çalıştığınız grupla hemen hemen aynı şartlarda yaşayarak onları anlamayı kolaylaştırmasıydı. Elbette ben, cezaevine kendi isteğim ve tercihlerimle gelmiştim. Ancak üstünüz aranıp, kapılar arkanızdan kapandığı zaman inanılmaz bir şekilde o duygunun kaybolduğunu hissediyordum. Her sabah girdiğim cezaevinden sanki çıkamayacakmışım gibi bir hisse kapılıyor, bazen kendimi görüşmeler arası bahçede nefes almaya çıkmış olarak buluyordum. Hele bir de o gün dinlemesi zor bir hikaye duymuşsam cezaevi sanki beni boğuyordu. Asla klostrofobi gibi fobilerim

olamamıştı ancak cezaevinde bunu zaman zaman hissettiğim anlar oldu. Cezaevinden akşamüstü çıktığımda ilk yaptığım, yol boyunca telefona sarılmak ve dışarıda “normal hayatlar” süren tanıdıklarımla havadan sudan konuşmak oluyordu. Kendimi böyle rahatlatıyordum. Özellikle ilk aylar hemen hemen her gece cezaeviyle ilgili kabuslar görüyordum. Kimi zaman bir mahkum olarak içeri giriyor kimi zaman ayaklanmanın ortasında kalıyor ve içerde kilitli kalıyordum.

İlerleyen aylarda cezaevini kendi dünyamda daha da “normalleştirdim” ve bu tip sıkıntıları azaldı. Görüşmelerime daha iyi odaklanabildim ama yine de gökyüzüne, çimlere demir parmaklıklı pencerelerden bakmak kolay değildi. Bir şekilde o demir parmaklıklar sizi dış dünyadan ayırıyordu. Hemen hemen herkesin evinde camlarına takılı olan demirler asla öyle bir his vermez. Tam tersi olarak dış dünyadan sizi korumak için yapılmıştır onlar ve size güven verir. Cezaevindeki parmaklıklar dış dünyayı, içerdekilerden korumak ve dış dünyaya güven vermek içindir. Sanırım bu yüzden her dışarı baktığımda o kapatılma hissi ağır bir yük olarak içime oturuyordu.

Genel olarak Türkiye’de çocukluğumuzdan itibaren polislerden korkarak büyütüldük. Çoğu zaman anneniz “bak yemeğini yemezsen seni polis amcalara vereceğim” gibi cümlelerle sizin yüreğinize ilk korkuları yerleştirir. Ve hayatınız boyunca hiçbir suç işlemesiniz bile polisten çekinirsiniz. Çoğu zaman Türkiye gerçeğinde yaşanan politik olayların sonucu olarak, kimi zaman da yaşanan şiddet olayları sonucu toplumca polisten çekinir ve onlardan tedirgin oluruz. Çünkü korkularımızda temsil ettiği şey, şiddetten öte hapse atılma ve kapatılma korkusudur. Cezaevinde de devletin güvenlik memurları, kapıda jandarma, polis olur ama ne ilginçtir ki (en azından benim için) artık korku hissetmezsiniz, çünkü cezaevi zaten

korkularınızın son noktasıdır. Memurdan daha çok zaten mekanın kendisi korkuların dile gelmiş halidir. İşte benim de cezaevini mekansal olarak algılama şeklim böyleydi.

İlk görüşmemi araştırmaya başladıktan iki ay sonra gerçekleştirdim. O zamana kadar vaktimi cezaevi koşullarını, kurallarını anlayarak, çay ocağında çalışan ve günün her saati gördüğüm mahkumlarla kısa kısa sohbetler ederek hassasiyetlerini, nelere dikkat etmem gerektiğini anlamaya çalışarak geçirdim. Bu süre zarfında yapmak istediğim araştırmayı ve beni anlatan kısa bir metin memurlar tarafından koğuşlara duyuruldu. Araştırmaya katılmak isteyen mahkumlar ise dilekçeyle müdüriyete başvuruyordu. Böylece elime ulaşan ilk dilekçenin sahibiyile görüşmek için psikoloğun odasına geçtim. İlk kez bir hükümlüğüyle yalnız kalma fırsatı yakalamış olacaktım. Heyecanımın üstesinden gelmek ve profesyonel biri olduğumu göstermek için kendimi sakinleştirmeye, kafamdan geçenleri bastırmaya çalışıyordum. İki ay boyunca hükümlüler hakkında o kadar çok hikaye dinlemiştim ki ön yargılı bir tavır takınmaktan gerçekten çok korkuyor, cezaevinde yaşayan bir kadına “dışardan bakan, oraya sadece soru sormaya gelmiş bir kadın gibi” davranmamak için ilk kuracağım cümleleri içimden tekrarlıyordum.

Ayşe ilk içeri girdiğinde kafamdan o tüm cümlelere adeta silindi ve “merhaba” diyebildim. Karşımda ne için geldiğini bilmeyen benden daha tedirgin duran bir kadın vardı. İşte o zaman ilk yapmam gerekenin onları sorularımla bunaltmadan önce kendimi anlatmak olduğunu anladım. Ben bu araştırmayı cezaevindeki kadınları anlamak, onları onların cümleleriyle anlatabilmek için yapmaya karar vermiştim. Şimdi onları bana saldırmaya hazır “suçlular” gibi düşünerek ön yargılarla kör edemezdim. Tüm bunları düşünürken hatta yazarken kendime kızdım ama sonuçta

ben de bu alanda ilk kez araştırma yapan bir insandım elbette benimde korkularım, olmamasını istediğim ama başlarda sahip olduğum ön yargılarım vardı.

İlk görüşmem yaklaşık iki saat sürdü. Ayşe sadece beni merak ettiği için görüşmeye gelmişti. Ama onun yerine uzun bir sohbete koyulduk. Suçunu hiç sormadım çünkü fark ettim ki Ayşe bu iki saat boyunca cezaevini ona unutturacak bir alan istiyordu, ben de hem kendimi sakinleştirmek hem de onu uzaklaştırmamak için iki saat boyunca havadan sudan konuştuk. Görüşmem bittiğinde Ayşe bir daha beni ne zaman görebileceğini sordu. İlk görüşmem korktuğum gibi geçmemiş Ayşe beni sorgu hakimi gibi görmemişti. Ben de aynı şekilde karşımda kadının “katil” olduğunu düşünmeden normal bir sohbet geçirmiştım. Bu görüşme araştırmamın geleceği için de önemliydi, biliyordum ki benim nasıl biri olduğumu içerdeki diğer kadınlara anlatacak olan Ayşe’ydi. Zaman içinde bu görüşme sayesinde benle görüşmek isteyen kadınlardan bir sürü dilekçe aldım. Ve her hükümlü kadına araştırmamla ilgili soruları en az iki görüşme sonra sordum.

2.4.3 Alan ve Araştırmacı “Ben”

Antropolojik alan araştırmasının dört mevsimi görece şekilde, o bölgede yaşayarak yapılması beklenir. Elbette benim çalıştığım alan için mevsimlerin pek bir önemi yoktu. İzinlerimin sınırlı olması nedeniyle de orada uzun süre yaşamam mümkün değildi. Ama tam bir sene, bayramlar ve her ayın son haftası gerçekleşen açık görüş günleri dışında sabah 8’den akşam 7’ye kadar her günümü orada geçirdim¹⁵.

¹⁵ Bazı haftasonları kalma şansı yakaladım.

Kavramsal çerçevemi oluştururken okuduğum yüzlerce makale, kitap ve incelendiğim araştırmalar, alanı anlamada ancak teorik olarak yardımcı olmuştu. Alanda olmak ise bambaşka bir deneyimdi. Konunun sadece kadın olmakla ilgili yanıyla bağlantı kuracağımı düşünürken hükümlülük halini içselleştirebileceğim hiç aklıma gelmezdi. Bir kadın araştırmacı olarak ben, doktora tezimin konusuna karar verdiğimde kendimi cezaevi, suçlu psikolojisi alanında bir yere konumlandırabileceğimi ve hatta konuyu içselleştirebileceğimi hiç düşünmemiştim.

Cezaevine girdiğim andan itibaren yaşadığım kapatılma psikolojisi ve bir daha çıkamama korkusu, kadınları anlamamda çok yardımcı oldu. İçerdeyken hemen hemen tüm dış dünya ile iletişimim kopuyordu. Benim de içerde okuduğum gazetelerin sayfaları eksikti¹⁶, telefonum yoktu, dışarıyı aradığım telefon dinleniyordu. İşte o noktada elbette ki tam anlamıyla olmasa da gözetlenme ve yoksun bırakılma hissini anlıyordum. Biliyordum ki dış dünya gerçeği vardı ve ben onu orada yaşamıyor, demir kapılarla ayrılmış başka bir dünyada farklı gerçeklikler yaşıyordum. Görüşme yaptığım kadınların çoğu eski yaşamlarını kenara bırakmıştı. Bu kadınlar cezaevi gerçeğini, kendi gerçekleri ve bu dünyayı yeni dünyaları kabul ediyorlardı. İşte ben de burada yaşadığım için o yeni dünyayı, yeniden yazılan toplumsal kurallarıyla görebiliyordum.

Anlatılan çoğu hikaye ve sonuçları hiç de uzak olmadığım kadınlık hallerini anlatıyordu. İşte bu noktada “bu ben de olabilirdim, benim de başıma gelebilirdi” gibi yüzlerce cümle kafamdan geçip duruyordu. Onların hayatlarını dinlerken, kendimi hikayenin kahramanlarından biri olarak buluyordum. Bu tıpkı bir kitabı

¹⁶ Cezaevinde bazı gruplar ve kişiler arasında yaşanan husumet cezaevine girmeden dışarda başladığı için (kimi zaman bunu sonucu cezaevinde bitiyor) dışarda bu konuyla ilgili yapılmış haberler müdüriyet tarafından hükümlüler okumasın ve haber almasın diye gazete sayfalarından çıkartılıyor.

okuduğunuzda, kahramanın kendiniz olduğunu düşünmek gibiydi. Ama dinlediklerim, hikayeden fazla saf gerçeklerdi ve bu toplumda bir kadın olarak ben de farklı koşullarda yaşamıyordum. İşte tam da bu noktada her hikayenin bana da dokunduğu noktalar oluyor, bu yaşanmışlıkların içinde kendimi görüyordum. Bu hem cezaevinde mahkum olma hem de dışarıda hayatlar sürmüş kadınlardan biri olma durumunu yaşamama sebep oluyordu. Tüm bunları yaşarken bir iş yaptığımı, bir araştırmacı olarak kendimi alanda doğru konumlandırmam gerektiğini, görüştüğüm kadınların bazen sadece dinlenmeye ihtiyaç duyan insanlar olduklarını kendime anlatmaya çalışıyordum. Etik kaygılarla alanı fazla içselleştirmiş olma korkusu ile çoğu zaman boğuştum.

Bu içselleştirme duygusunu en yoğun yaşadığım olay Nazlı isimli hüküm özlü bir kadının yanında yaşadıklarımıydı. Nazlı suçu sabit görülüp karara bağlandıktan sonra temyize başvurmuş bir hükümlüydü. Ancak yasa gereği hükmün bozulma ihtimali olduğu için temyize başvuran tüm hükümlüler gibi oda hüküm özlü sayılıyor ve son mahkemenin kararını büyük bir ümitle bekliyordu. Bir süre sonra mahkemesi neticelendi ve sonucu müdüriyete kendisine bildirilmesi için gönderildi. Sonuç ağırlaştırılmış müebbeti. Cezaevi psikoloğu haberi vermek için benim de bulunduğum odaya Nazlı'yı çağırdı. Psikolog, Nazlı ile uzun süredir vakit geçirdiğimiz için benim de bu sonuç açıklanırken ona destek olmak amacıyla orada olmamın daha iyi olacağını düşünmüştü. Psikolog Nazlı'ya hükmünü açıklarken bir anda sanki bana söylüyormuşçasına içimi büyük bir sıkıntının bastığını hatırlıyorum. Sanki ömrümün sonuna kadar cezaevinde kalacak olan bendim, o yoksunluk hissinin tüm bedenimi sardığını bugün hala o sıkıntıyla hissediyorum. İzlediğim filmlerde olduğu gibi bir anda etrafımdaki sesler duyulmaz oldu, duvarlar her taraftan üstüme gelip beni adeta sıkıştırıyordu. O sırada kendimden başka hiçbir şeyi düşünemez hale

gelmiştim. Kendimi derin derin nefes alıp sakinleştirmeye çalışırken buldum. Sonra tekrar Nazlı'yı fark ettim, yüzüme bakıyor ağızımdan çıkacak birkaç kelimeyi bekliyordu. Yapamadım bir süre sadece suratına baktım, içimden “kendine gel, Nazlı'nın sana ihtiyacı var, bunlar senin başına gelmedi bile şu an nasıl kendini düşünürsün” gibi cümleler geçiyordu. Sadece “ok üzgünüm” diyebildim. Nazlı ağlama krizine girdi ve doktorun yanına sakinleşmesi için götürüldü. Ben de koşarak kendimi tuvalete sakladım ve hiç ağlamadığım kadar uzun süre ağladım. O gün hiç görüşme yapmadan cezaevinden çıktım, belki de kaçtım demek daha doğrudu. Günlerce rüyalar gördüm, sıkıntıyı üstümden atamadım. Hem kendi bencilliğıme kıızıyor, çaresizlik hissiyle nasıl baş edemediğıme içerliyordum hem de kendime engel olamıyordum. Bir zaman sonra Nazlı'yla tekrar görüşme yapma fırsatı yakaladım. Nazlı'nın cezasını kabullenmiş sakin tavrı beni gerçekten çok etkiledi, sanırım ancak o zaman tam olarak sakinleşebildim. Benim Nazlı'ya yardım etmem gerekirken o bana yardım etmişti. Sanırım araştırmam sırasında içselleştirmenin sınırlarını aşıp kendimi tamamen yerine koyduğum ve yaşadığım en zor anlardan biri buydu.

3. BULGULAR

3.1 Cezaevinin Genel Yapısı ve Mahkumlar

2007 yılında Kadın Kapalı Cezaevi olarak hizmet vermeye başlayan ve alan araştırmamı gerçekleştirdiğim Adana Kadın Kapalı Cezaevi, Türkiye genelinde bulunun sadece kadınların olduğu beş cezaevinde biridir. Daha önceki yıllarda dört koğuşı K1¹⁷ tipi erkek cezaevi olan Adana Kadın Kapalı Cezaevi 2007’de düzenlenerek tekrar açılmış. Katılımcılarımdan aldığım bilgiye göre daha önce hastalık ve böcekler nedeniyle kapatılan bu cezaevi şimdilerde kadın cezaevi olarak kullanılmakta. 2010 yılında ek binanın da tamamlanmasıyla cezaevi araştırmamı tamamladığım süre için herhangi bir yenilemeden geçmemiştir.

İçinde dört adet atölyenin bulunduğu cezaevinde, ayrıca bir kreş (ancak personel olmaması sebebiyle kapalı), bir kuaför salonu, bilgisayarlarında bulunduğu bir kütüphane, konferansları da yapıldığı bir spor salonu bulunmaktaydı. Cezaevi ayrıca koğuşlara dağıtılan yemeklerin yapıldığı yemekhane, kapalı ve açık görüş salonları, her türlü ürünün satıldığı kantin, doktorun bulunduğu sağlık birimi, kadrolu olarak çalışan psikoloğun bulunduğu bölüm olmak üzere fazla büyük olamayan bir cezaevi olarak çalışmaktaydı. Daha çok Hatay, Mersin, Tarsus ve Adana’dan gelen mahkumların bulunduğu bu cezaevinin kapasitesi 144 olarak belirlenmiş. Ancak çalışmamın devam ettiği 2011-2012 yılları arasında cezaevinde yaklaşık 264 mahkum ve hükümlü bulunduğu cezaevinde toplam 12 koğuş bulunmaktadır.

Farklı koğuş tiplerinin bulunduğu bu cezaevinde diğer tüm mahkumlar aynı koğuşı paylaşıırken bir tek terör suçundan hüküm giymiş mahkum veya tutuklular

¹⁷ K1 Cezaevi: İlçe tipi cezaevi olup, dört koğuş, iki disiplin hücresi, kadın ve çocuk hükümlüler için ayrı bölümleri olan cezaevi tipi (Adalet Bakanlığı Resmi İnternet Adresi, 13 Ekim 2011).

“terör koğuşu” olarak adlandırılan üç ayrı koğuşta kalmaktaydı. Bunun dışında cezaevinde çalışanların iyi halli ve müebbet hapis almamış mahkumların kaldığı “işçi koğuşu” bulunmaktaydı. Bu koğuşta kalan mahkumlar temizlik, çay ocağı, mutfak, kantin gibi farklı alanlarda küçük ücretler karşılığı çalışmaktaydı.

3.2 Koğuşların Fiziki Özellikleri

Adana Kadın Kapalı Cezaevi’nde üç tanesi terör koğuşu, bir tanesi işçi koğuşu olmak üzere toplam 12 adet koğuş bulunmaktadır. Koğuşların geneli 25-30 kişiden oluşmakta ve kadınlar suçlarına ya da hüküm türlerine (hükümlü, tutuklu) bakmaksızın beraber kalmaktadırlar. İçinde küçük bir mutfak, (sadece bulaşık yıkamak ve çay yapmak için kullanılan) kimi zaman yer yokluğu nedeniyle bir metreyi bulan üç katlı ranzaların bulunduğu koğuşlarda iki kişilik banyo ve tuvaletler bulunmaktadır. Oldukça küçük ve çok yüksek duvarlarla çevrili havalandırma bölümünde ise sadece gökyüzü görülebilmektedir. Her koğuşta ranzaların yanı sıra masa ve sandalyeler, bir televizyon, küçük dolaplar mevcuttur. Bu cezaevinde koğuşlar, havalandırma denilen bahçe dahil yaklaşık olarak 40 ile 50 m² arası büyüklüğe sahiptir.

Isınma ve su ihtiyacının problemli olduğu cezaevinde koğuşlardaki en büyük problemlerden biri bu konuda yaşanan sıkıntılardan kaynaklanmaktaydı. 2010 yılı kışına kadar sabit ısıtıcıların bulunduğu koğuşlarda 2011 kışı itibariyle kalorifer sistemi kurulmuş ve ısınma problemi çözülebilmiştir. Daha önceden UFO ile ısınan koğuşlar artık merkezi ısıtma sayesinde ısınıyordu. Güvenlik nedeniyle klimanın bulunmadığı koğuşlarda her mahkumun elektrik parasını ödediği vantilatörler bulunmaktadır. Ancak Adana gibi sıcak bir bölgede bir vantilatör koğuşu serinletmeye yetmemektedir.

Kadın Kapalı Cezaevi'nin bulunduğu bölge su sıkıntısı çeken bir yer olması nedeniyle sular sık sık kesilmekteydi. Cezaevinde çalıştığım süre boyunca tuvalet ve su sıkıntısını bizzat deneyimleyebildim. Bazen suların birkaç saat bazen de günlerce kesildiği oluyordu. Cezaevinin deposu olmasına rağmen deponun bozulduğu ya da uzun süreli kesintiler nedeniyle deponun dolmaması sebebiyle cezaevine su verilemediği gözlemlerim arasındaydı. Yıkanmak için kullanılan sıcak su ise belli saatlerde belli günlerde veriliyor, bu da büyük bir sıkıntı yaratıyordu. Su sıkıntısının yaşandığı dönemde mahkumların en zorladığı dönem araştırmamın yaz aylarına gelen Ramazan (Ağustos) ayıydı. Birçok mahkum oruç tutması sebebiyle abdest alabilmek ya da biraz serinleyebilmek için suya ihtiyaç duymaktaydı ancak cezaevinde su olmadığı için ibadetlerini yerine getirememekten mustariptiler. Görüşmelerim sırasında Seher;

Burada insanın kafasını dinlice çok vakti oluyor. Bir yerde Allaha yaklaşıyorsun ibadet etmek istiyorsun tabi su bulursan. Günahları onların boynuna. Koka koka namaz tutarsa (Seher, 37 yaşında – 15 Şubat 2012).

Diğer bir sorun ise cezaevinin yetersiz alt yapıya sahip olması, üstüne üstük seneler içinde eklenen koğuşlar nedeniyle kapasitesinin aşılması tuvalet problemlerinin büyümesiydi. Araştırmam sırasında defalarca tuvaletlerin taşarak koğuşların içini lağım doldurduğunu gözlemledim. Tuvaletler ancak dışarıdan gelen ya da teknik ekibin yardımlarıyla iki, üç gün içinde temizlenebiliyordu. Böyle durumlarda tuvaletler kullanılamadığı için memurlar, her bir mahkumu koridordaki tuvalete götürüyordu. Bu tip durumlarda koğuşta ayaklanma çıkıyor, ziller çalınıp, kapılar yumruklanıyordu. Şahit olduğum bir durumda mahkum kadın koridorda şu sözleri sarf etti.

Madem suçluyum devlet beni buraya koydu, bana bakmaya mecbur (11 Temmuz 2011).

Birçok mahkum bu yaşam koşullarında oldukça şikayetçiydi. Daha önce erkek cezaevi olan bu binanın pislik, hastalık ve böcekler yüzünden kapatıldığını belirtiyorlardı. Katılımcılardan Nazlı bunu şöyle özetliyordu,

Kadınlar dünyada fazlaymış buraya pislığe mahkum olsunlar diye kapatılmışlar (Nazlı, 33 yaşında – 7 Temmuz 2011).

Cezaevinin her mahkum için psikolojik olarak oldukça zor bir yerdi ancak katılımcılarımdan duyduğum ilk şikayetler genellikle koğuşların fiziksel zorlukları üzerineydi.

Daha önce de bahsedildiği gibi cezaevinde şimdilerde yeni yapılan cezaevlerinde olduğu gibi iki katlı iki adet koğuş bulunmaktaydı. Bu koğuş giriş katlarında mutfak ve yaşam alanı olarak tarif edebileceğimiz televizyon ve oturma gruplarının bulunduğu yer, ikinci katında da yatakhane bulunuyordu. Bu koğuşlarda kalan mahkumlar genel olarak bu koğuşların ferahlığından oldukça memnunlardı. Katılımcılarımla bazıları bu koğuşlara geçmek için dilekçe yazdıklarını belirttiler. Bu yeni koğuşlarda daha çok çocuklu anneler kalmaktaydı. Ancak diğer koğuşlarda da elbette çocuklu anneler bulunmaktaydı.

Araştırmam sırasında her ne kadar terör koğuşlarıyla görüşmem veya koğuşları görmem mümkün olmadıysa da diğer mahkumlardan duyduğum kadarıyla terör koğuşları rahat bakımından en iyi olanlarıydı. İçinde kendilerine ait bir kütüphane ve içeriye saz sokma izninin bulunduğu bu koğuşlar diğer mahkumlar tarafından son derece cazip bulunuyordu. Neslihan bunu şöyle ifade etmekteydi,

Terör en rahatı, hepsi birlik, bir seslerini duyamazsın o yüzden her şeye sahipler, keşke bizimde müziğimiz sazımız olsa.

Koğuştta ne dinlicen her kafa bir ses, şöyle çalsalar az havamızda bulur, oynardık (Neslihan 27- 5 Aralık 2011).

Hemen hemen her koğuşun kendine özgü kural, davranış biçimleri olsa da cezaevinin elbette uyulması gereken bazı zorunlu kuralları bulunmaktadır. Bu kurallar bilinçli olarak uymamak cezalandırmayı beraberinde getirmektedir. Benzerlerine göre oldukça küçük bir cezaevi olan Adana Kadın Kapalı Cezaevi alt yapı ve koğuş fiziki koşulları ne yazık ki yeterli değildir

3.3 Cezaevinde Günlük Yaşam

Cezaevinde yaşam sabah 8’de sayımla başlar. Koğuşa giren memur tarafından yapılan sayımların tamamı bittikten sonra mutfaktan yine hükümlüler ve aşçı tarafından hazırlanan yemekler koğuşlara dağıtılır. Her koğuşun kendi yemek takımları (tabak, bardak ve kaşık) ve çayı bulunmaktadır. Cezaevinde tüm yemeklerin çıktığı mutfakta işçi koğuşunda bulunan hükümlüler çalışmaktadır. Kahvaltılar dağıtıldıktan ve yollandıktan sonra gün içi aktiviteler başlamaktadır.

Gün içinde kadınların bazıları farklı kurslara katılıyorlar. Cezaevinde bilgisayar, muhasebe, kuaför, el işi (takı), resim ve deri atölyesi olmak üzere zaman zaman açık zaman zaman kapalı kurslar bulunmaktaydı. Katılım sayısı ve hoca bulunma durumuna göre açık olan kurslar, kapasite aşılmamak şartıyla herkese açıktı. Bunun yanında açık öğretim dersleri için kadrolu bir öğretmen ve dışardan din dersleri için gelen bir hoca cezaevinde her daim bulunmaktaydı. Tüm bu kurs ve derslere katılabilmek için mahkumların müdüriyete dilekçe yazmaları gerekmekteydi. Müdüriyet uygun gördüklerine kurslara veya derslere katılmasına müsaade ediyordu.

Saat 12 ile 1 arası öğle yemeği görevli memurlar tarafından kaplar içinde koğuşlara dağıtılıyor. Bu yemeklerin eşit şekilde içerideki mahkumlara

dağıtılmasından ise koğuş mümessili ve yardımcısı sorumlu. Yemek bitiminde gidecek olanlar kurslarına, kalanlar ise koğuş içinde saatlerini geçirmeye devam ediyorlar.

Kurslar ve işçi koğuşundaki çalışması akşamüstü 5'deki sayıma kadar sürüyor. Akşam saat 7:30'da koğuşun bahçe kapısı kapanıyor, buna "kapı kapandı saati" deniyor. Akşam yemekten sonra tüm koğuş televizyon seyrediliyor. Gece güvenlik nedeniyle ışıkların kapatılması yasak olduğundan mahkumlar ışık açıkken uyumak zorunda kalıyorlar. Görüşme yaptığım Hacer ve Safınaz bu konuya biraz farklı yaklaşıyorlar.

İlk zamanlar zaten uyuyamıyorsun üstüne de bu ışık ekleniyor hiç uyku yok. Ama başka türlü de olan biteni görmüyorsun (Hacer, 24 – 16 Ocak 2012)

Öyle alıştım ki ışığa çıkınca da ışıқта yatarım (Safınaz, 42- 12 Haziran 2011)

Cezaevinin koğuşlara bakan koridorunda hangi koğuşun zili basıldığı gösteren bir zil bulunuyor. Mahkumların da memurları çağırmak için bu zillere basması gerekiyor. Her koridorda memurların devamlı nöbet tuttukları masalar bulunuyor, böylece koğuşları buradan gözlemleyebiliyorlar. Ancak bu zil her zaman gerekli zamanlarda basılmıyor. Bazen olay çıkarmak, ses duyurabilmek hatta memura eziyet etmek için bu zile basılıyor. Katılımcılarımdan Başak,

Gardiyanlar bizim kapımızın iti. Ne zaman çağırırsak gelmek zorundalar (Başak, 30- 12 Haziran 2011).

şeklinde ifade ediyor. Bu yüzden zil hem bir yardım çağırısı hem de bir eziyet mekanizması olarak farklı anlamlarda kullanılıyor.

3.3.1 Koşuş ve Ev Algısı

Cezaevindeki hükümlü kadınların koşuşu algılama biçimlerine bakıldığında, koşuş içinde geçirilen süre ve elbette hüküm giydikleri yıllar belirleyici bir rol oynamaktadır. Hükümlü olma dışında, cezaevinde aynı koşuş içinde tutuklu ve hüküm özlü kadınlar da bulunmaktadır. Tüm bu farklı hükümlülük hali sürdüren kadınlar arasında koşuşu kabullenme biçimleri farklılık göstermektedir. Tutukluların çok büyük bir kısmı, cezaevinden yakın zamanda çıkma ümidinde olduğu için cezaevini benimsememekte ve cezaevinde kısa bir süre kalacağı inancını korumaktadır. Bu durum hem mekansal kabullenışı hem de içerde kurdukları ilişkileri etkilemektedir. Bu cezaevindeki hükümlü kadınlar, tutuklu kadınları “onların bir ayağı dışarıda” diye tanımlamaktadır. Hükümlü kadınlar geçici bir süre burada olduklarına inandıkları için tutuklu kadınlarla arkadaşlık kurmaya çalışmamaktadırlar. Tutuklu bir kadın ancak hükümlü haline dönüştüğünde arkadaşlık ilişkileri ilerlemeye başlamaktadır. Görüşme yaptığım tutuklu kadınlardan Esra;

“Burası bildiğim yer değil, benim evim dışarıda, burayı benimseyecek bir şey yok” demiştir (28, tutuklu- 15 Mayıs 2012).

Hükümlü Nihal ise;

“Tutuklu dediğin yarın öbür gün dışarıda, burası ile ilgilenmezler bile, kendi dünyalarına dönerler, hiçbir şeye karışmazlar” (32, hükümlü – 1 Haziran 2011) diyerek tutuklu kadınların cezaevini benimsemediklerini dile getirmiştir.

Cezası hükme bağlanmış ancak temyize başvurmuş hükümlülere hüküm özlü denmektedir. Bu kadınların hükümlülerden farkı, cezalarının kesinleşmemiş olması ve mahkeme sonunda cezalarının kaldırılacağına inanmalarıdır. Ancak yine de hüküm özlüler tutuklulara nazaran, cezaevini daha çok evleri olarak algılamakta hatta bazıları cezalarının değişmeyeceğini bilmektedirler. Bu yüzden koşuş içi yaşama daha fazla

adapte olmakta ve cezaevi sosyal aktivitelerine ve kurslarına katılmaktadırlar. Bunlar dışarıdaki evlerinin artık bir “umut” olduğunu bilmekte, koğuşı daha çok evleri olarak görmektedirler.

Hükümlü kadınlar kendi aralarında ikiye ayrılmaktadırlar. Cezası kısa olan ya da cezaevine yeni girmiş bir hükümlü, koğuşı “evi” olarak görmediğini belirtmektedir. Bu kadınlar için evi hala onu bekleyen bir yerdir, dışarıdaki evidir. Araştırmaya katılanlardan bir sene üç ay cezaya çarptırılmış Sena;

“Benim evim çocuklarımın olduğu yerdir, burada emanet gibi duruyorum. Burası benim için ancak yatakhanedir” (42- 20 Şubat 2012) demektedir.

Aynı şekilde, cezaevine gireli henüz dört ay olan Ayşe koğuşı, “barınma yeri” olarak tasvir etmektedir. Ancak toplan 24 sene almış Hilal için cezaevi artık onu evi ve dünyasıdır. Hilal;

“Gireli 11 yıl oldu ne köy kaldı ne ev... Daha önce başka yerdeydim, orası da evdi benim için. Dışarıdaki dünyayı bilmiyorum artık, bildiğim tek yer burası” diyerek cezaevini algılayış biçimini anlatmıştır” (52- 7 Haziran 2011).

Daha önce evinden koparılıp cezaevine uzun süreli girmiş kadınlar, yıllar içerisinde cezaevini evleri olarak görmeye başlamış ve dışarıdan korkar hale gelmişlerdir. Bazı hükümlüler, uzun süredir cezaevinde kalmış olan, yaşça onlardan büyük olan kadınların bu korkularını koğuş içinde dile getirdiklerini belirtmişlerdir.

Cezaevi ve bir koğuş nasıl ev olarak algılanır? Araştırma sırasında fark edilen en önemli durum, kadınların cezaevini sadece bir mekan olarak algılamamaları, kurdukları ilişkiler ve birbirlerine yeniden tanımlamalarıyla cezaevini yeni bir mekana dönüştürmeleridir. Bir kişinin bir mekanı, evi olarak benimsemesi için öncelikle o mekanı kişiselleştirmesi ile olduğu gözlemlenmiştir. Hükümlü kadınlar koğuşlarını

daha fazla kendilerinin hissetmek için 20–30 kişilik koğuşlarda kendilerine ait alanlar yaratmaya çalışmaktadırlar. Koğuş içinde belki bir perde veya kendine göre bir koltuk alıp koyamıyorlar ama yaratıcılıkları sayesinde kendilerine ait bir dünya kuruyorlar. Bu amaçla kadınlar, ilk olarak sevdiklerinin fotoğraflarını karyolalarının kenarına veya duvarına koyarak kendi alanlarını yaratmaktadırlar. Daha sonra eski çarşaflardan veya eski giysilerinden eşyaları birleştirerek bazen duvara bir örtü bazen de renkli bir duvar kağıdı yapmaktadırlar. Ayrıca okudukları yazıları ve kendi yazdıklarını duvarlarına yapıştırmaktadırlar. Kendine ait dolaplarını boyamakta, adlarını işlemekte ve cümleler yazmaktadırlar. Hemen hemen herkesin kendi özel eşyalarını koyduğu ya küçük bir kutusu ya da bir torbası bulunmaktadır. Bu kutu ve torbalara, ilk girdikleri zaman içtikleri sigaranın izmaritini, bir arkadaşının verdiği bir küçük hediyeyi, ailelerinden ve sevdiklerinden gelen mektupları ya da kendi günlüklerini yazdıkları defterlerini koymaktadırlar. Ancak böyle küçük alanlar yaratarak koğuşun kalabalığından kendilerini kurtarabilmektedirler. Melike;

“Bazen saatlerce mektuplarımı dönüp dönüp okuyorum sanki cümlesini kaçırmışım gibi, çoğu ezberimde zaten, ama olsun o zaman saat nasıl geçiyor hatırlamıyorum. Bir bakıyorum ki akşam olmuş, ohh diyorum bir gün daha bitti” (38- 15 Ocak 2012).

Kezban ise;

“Eskiden tığ yapardım şimdi yasak, bende kağıtları boyuyorum, kalemle çizimler yapıyorum. Geçenlerde Sevda dışarı çıktığında çeyizi bana yaptıracağını söyledi. Evimde kendim işledim perdelerimi tek tek, burada şuncacık cam benim değil ki oymalıyayım ben de ranzamanın kenarına koydum. Sabahları ilk uyandığımda onları görünce evim gibi sanıyorum” (51- 17 Ocak 2012) diyerek kendini açıklamaktadır.

Bir mekanın ev olarak algılanması, elbette mekanla kurulan fiziksel bağlılık olduğu kadar içinde yaşayan insanlarla kurulan bağlarla da ilişkilidir. Koğuşun hükümlü kadınlar tarafından evleri olarak algılanması ya da algılanabilmesi için,

koğuş içi ilişkilerin önemi büyüktür. Daha öncede değinildiği gibi kan bağı ilişkilerin benzerini yaratma eğilimi cezaevi kültüründe oldukça yoğundur. Özellikle ataerkil toplumda, kadına atfedilen anlamlar ve iş yükümlülüklerinin çoğu zaten ev içi ilişkilerle bulunmaktadır. Durum böyle olunca kadın cezaevini, bir koğuş içinde bunun yansıması görmek oldukça mümkündür. Koğuş içi yaşamda sanal aile ve akrabalık ilişkileri oldukça yoğun görünmektedir. Kadınlar kendilerine yakın gördükleri kişileri sadece arkadaş olarak değil anne, abla, kız kardeş hatta eş olarak görmektedir. pınar;

“Gülizar abla cezaevine girdiğimden beri bana annelik yaptı, sahip çıktı akıl verdi. Ona anne derim, zaten koğuştaki çoğu kadın onu anne gibi sever sayar” (Pınar, 21- 12 Temmuz 2011).

Gülizar, “Benim dışarıda evladım var ama gelmez. Burada onlardan vefalı kızlarım var, anne dedikçe içimi eritir onlar, kız çocuk çoğu” (56- 17 Temmuz 2011).

Zeynep ise Belkıs’ı arkadaşından öte tuttuğunu söylemektedir:

“Biz aynı zamanlarda geldik, yaşadıklarımız bile aynı burada. Kader arkadaşı olduk ama şimdi sorsan kimin en yakın diye, Belkıs arkadaştan öte dost diyorum bazen. Dışarıda olsak aynı evde yaşasak hani kız kardeşler gibi. İnsan biliyor zamanla kandaşlık değil önemli olan” (28- 22 Mayıs 2011).

Hükümlü kadınların benzer hikayeleri, benzer geçmişleri ve suçları olmaları onları birbirlerine daha da çok yaklaştırmaktadır. Cezaevinde yaşamının bir kabullenişten sonra başladığını zaman içinde fark eden bu kadınlar, kendilerine yakın gördükleri kadınlarla vakit geçirerek daha ötesi bağ kurarak hayata tutunmaktadırlar. Zeliha;

“Ayşe benim can yoldaşım oldu her şeyimizi paylaşıyoruz, onda olmaz ben veririm bende olmaz o bana verir. Ayı gayrımız yok. Bazen diyorum buraya düşmesem Ayşe’yi hiç tanıyamayacaktım. O, benim anam, babam, kardeşim, sırdaşım...” (34 – 11 Haziran 2011).

Ataerkil sistem içinde yaşayan ve kimi zaman onun kurbanları olan hükümlü kadınlar, cezaevinde her ne kadar erkeksiz bir toplum içinde olsalar da farklı tarzlarda sistemin eş düşümlerini yaşamaktadırlar. Bazı kadınların ataerkil sistem içinde erkeğe bahşedilen rollere soyunduğunu görmek koğuş içi ilişkilerde oldukça normaldir. Örneğin, aynı koğuş içinde eşcinsel ilişkiler sürdüren kadınlar arasında hiyerarşik bir ilişkinin olduğu göze çarpmaktadır. Bazı kadınlar eşlerine yaptıkları gibi beraber olduğu kadınların çamaşırlarını yıkıyor ve masasını kuruyor. Cezaevinde eşcinsel ilişki kurmak yasak ve kabul görmeyen bir durum olsa da koğuştaki bunu yaşamak mümkündür. Kendini eşcinsel olarak tanımlamayan Seçil;

“Öyle yakınız ki uzaktan sevgili gibi ama hiç kötü niyet yok” (34- 15 Kasım 2011)

diyerek duygusal bir ilişki yaşadığını, ancak cinsel bir birlikteliklerinin olmadığı anlatmaktadır. Gözde ise;

“Benim var başka koğuşlardan da sevgililerim, öbürü de bilir öle kavga ederler ama ben pek karışmam hepsi bilir yerini. Yok, öle önceden onun sevgilisi, sonra benim sevmem öle şeyi. Kadınım ilk beni görececek, bilecek” (29 -15 Kasım 2011).

Dış dünyada yaşadıkları hayatın yansımalarını cezaevinde yeniden kurgulayan kadınlar arasında elbette rol değişimleri de olmaktadır. Eşi ve ağabeyi tarafından tacize ve tecavüze uğramış Irmak;

“Eskiden sesim hiç çıkmazdı ve kendi bildim bileli böyle, bazen kocamın yanında dilsiz sananlar olurmuş ama burada kendimi buldum, koğuş sorumlusuyum burada, kursa da katılıyorum yakında kuaför olacağım” (37- 7 Aralık 2011).

Kendilerini, evlerini, ilişkilerini yeniden kurgulayan bu kadınların çoğu aslında erkek egemen zihniyetin yeniden kurgulanmış halini koğuşa taşımaktadırlar. İşte tüm bu ilişkiler ağı bir koğuşun koğuştan çok, kimi zaman geçici kimi zaman uzun süreli bir eve dönüşmesini sağlamaktadır.

Bahsedilen tüm bu anlatımlar ve bakış açıları daha çok hükümlülere aittir. Çünkü tutuklular cezaevinden çıkacaklarını düşündükleri için kendilerini cezaeviyle bağdaştıramamaktadırlar. Görüşülen kadınlar arasında cezaevini ev olarak tanımlayan olmasa da koğuşı benimsenmiş birçok kadın koğuş yerine “oda” kelimesini kullanmaktadır.

3.4 Hükümlü Kadınların Bilgileri

Kadın Kapalı Cezaevi’nde araştırmanın yapıldığı dönemde toplam 261 hükümlü kadın bulunmaktaydı. Bunların 123’ü hükümlü, 138’i ise tutuklu bulunmaktaydı. Hükümlü kadınların bir bölümün terör koğuşunda olması bazılarını ise araştırmaya katılmaması sonucu toplam 58 kadın ile mülakat yapılarak araştırma yapılabilmektedir (Bakınız Tablo 9). Bu kadınların yaşları 20 ile 56 arası farklılık göstermektedir. Eğitim durumlarına bakıldığında ise okuma yazma bilmeyenlerin yanı sıra üniversite mezunu üç mahkum bulunmaktaydı. İlkokul mezunu 25 mahkumla yapılan görüşmeler sırasında ilkökul günümüz eğitim sisteminden farklı olarak beş yıllık sistemi kapsadığını belirtilmesi gerekmektedir. Katılımcıların ifşa olmaması adına suçları araştırmada sadece sayılarla ifade edilmiş, herhangi bir isim ile işlediği suçu eşleştirilmemiştir. Buna göre, Adam öldürmeden 12 (yakın akraba; eş, baba, çocuk dahil), 18 hırsızlık, terörden 1 (başörtüsü için toplumsal olaya karıştığı için mahkum kendi isteğiyle adli suçlarla kalmak istemiştir), dolandırıcılıktan 8, uyuşturucu bulundurmak satmak ve kullanmak suçlarında 14, yaralamadan 5 ve gasptan 8 mahkum olan kadınla görüşme yapılmıştır. Cezaevinde araştırma sırasında çocuklarıyla beraber kalan toplam 8 anne bulunmaktaydı. Ama zaman zaman bazı çocuklar dışardaki ailelerinin yanına gidip gelmekteydi. Çocuklarıyla beraber kalan kadınların tamamı aynı koğuştaki kalmaktaydı.

Görüşülenlerin medeni durumuna bakıldığında ise oldukça karışık bir tablo ortaya çıkmaktadır. Resmi nikahla evli olmayan ancak imam nikahla evli olan birçok kadın kendini evli olarak tanımlamakta, görüşmeler sırasında beraber yaşadıkları kişileri bile eşi olarak tanımlamaktaydı. Bu yüzden bu konuda sağlıklı bilgi vermek ne yazık ki mümkün olmamıştır.

Kadın mahkumların yaşam deneyimleri araştırmanın esas konusu olması sebebiyle mahkumların günlük yaşamları, ilişkileri daha büyük önem taşımaktadır.

3.4.1 Günlük Yaşam

Cezaevinde günlük yaşam koğuş içi ve dışı olmak üzere iki şekilde devam ediyor. Koğuş içinde olan kadınlar tüm günlerini koğuş içinde ve havalandırmada oturarak geçirirken koğuş dışında olan kadınlar ya cezaevinin açtığı kurslara ya da derslere katılarak geçiriyorlar. Ama bu günlük rutinin içinde haftanın farklı günleri yapılan aktiviteler oluyor. Örneğin her Pazartesi alışveriş günü iken haftanın belli günleri her koğuş için kapalı görüş günleri oluyor. Ayrıca her ayın son haftası tüm cezaevi genelinde açık görüş günü oluyor.

Hükümlü kadınlar istekte bulundukları zaman psikologla görüşme veya doktoru görme hakkına da sahipler ancak bunu her zaman gerçek bir nedenle kullanmıyorlar. Çoğu bunu koğuştan çıkıp hava almak, zaman geçirmek için kullanıyor.

Bazen kafam bozuluyor, sıkılıyorum bakıyorum etrafa sonra hastalık uydurup doktora gidiyorum, hareket oluyor bir yerde (Nilgün, 55- 24 Haziran 2011).

Psikoloğu seviyorum, muhabbet oluyor hem de hava almak iyi geliyor (Hacer, 24-14 Ocak 2012).

Araştırmam sırasında benle görüşme talep eden bazı katılımcılarımda sadece koğuş dışına çıkmak için geldiklerini dile getirdiler.

Yok, bugün öle konuşmaya gelmedim çok daraldım içerde azıcık şurada nefes alayım (Neslihan 27- 16 Kasım 2011).

Cezaevinde yaşamının nasıl bir şey olduğunu sorduğumda katılımcılarımın büyük bir çoğunluğu bunu olumsuz bir duygu ve deneyim olarak tanımladı.

Hayat burada zor, zaman geçmiyor. Yatıyorsun kalkıyorsun aynı sabaha, kaçacak yer yok (Hadiye, 24- 14 Eylül 2011).

Eskiler der ya mahpus damı diye hala aynı işte... Hiç çıkmıyormuş gibi, çürüyor bir yerde... Özlem en beteri aile özleniyor da dışarıyı özlenmez mi (Başak, 30-7 Ekim 2011).

Ancak Zehra gibi cezaevini kurtuluş olarak düşünen hükümlüler de var.

Dışardaki yaşam koşullarına göre cezaevinin onlara daha iyi bir yaşam sağladığına inananlarda yok değil. Bu tip görüşlere sahip olanların bir bölümü ya eş ya da babasında devamlı şiddet gördüklerini belirtenler diğerleri ise açlık içinde yaşadıklarını belirtenler.

Koca yok dert yok. Zülüm yok burada, kafa dinliyorum. Şimdi dışarda olsa mezbelelik içindeydin. Şükür burada dayak yok, başımda bir çatı (Sümbül, 42-8 Ağustos 2011).

Cezaevinde kalmanın, yaşamının her hükümlü için benzer zorlukları olsa da tek tek görüşmelerde herkesin kendi özelinde yaşadığı zorluklara da tanıklık edebiliyorsunuz. Kimi dışardaki yaşamından uzak kalmayı “özgürlüğe” tercih edecek kadar kendini çaresiz hissederken, kimisi cezaevinde yaşamayı “ölümle” eş değer tutuyor.

3.4.2 Alışveriş ve Temizlik Hizmetleri

Günlük yaşamın bir parçası olan alışveriş belki de koğuş içi ve dışı ilişkileri belirleyen en önemli unsurlardan biri. Cezaevinin mahkumların ve görevli personelin alışveriş yapması için bir kantini bulunmaktadır. Cezaevinde ben dahil tüm görevli personel ve hükümlü kadınların -dışardan bir şey sokmak yasak olduğu için- ihtiyaçlarını karşıladığı bir kantin bulunmakta (su, ped, şeker, tuvalet kağıdı...)

Mahkumlar da cezaevi tarafında karşılanmayan ya da özel ihtiyaçlarını yine bu kantinden sağlamak zorundalar. Cezaevi kuralına göre ne kadar varlıklı olursa olsun her mahkumun haftalık 200 TL harcama hakkı bulunuyor. Bunun daha fazlasına izin verilmiyor. Mahkumların koğuş içinde para bulundurmaları yasak olması nedeniyle paraları cezaevinin bağlı bulunduğu banka hesabında buluyor. Bir mahkumun ancak hesabına yatırıldığı zaman cezaevinde parası oluyor. Bunu kimi zaman ailesi kimi zaman diğer mahkum yakınları yatırıyor. Mahkumların paraları cezaevinin muhasebesinde tutuluyor ve mümessili aracılığıyla müdürlüğe bildirdiği listede yazanları kantinden aldırılıyor. Eğer dışarıdan bir şey isterse (kantinde bulunmadığı takdirde) örneğin meyve, sebze gibi tedarik edilip mahkuma veriliyor. Genelde her hafta pazartesi yapılan bu listelerde mahkumlar 200 TL'yi aşmayan listelerinin görevlilere teslim ediyor ve alışverişin yapılmasını bekliyorlar. Ancak elbette ki bazı mahkumların böyle bir paraları yok. Bu durumda bazı kadın mahkumlar ya diğer mahkumların hesaplarına para yatırtıyor ya da kendi listelerine isteklerini yazdırmalarını müsaade ediyorlar. Bu durum sayesinde mahkumlar dışardan alışveriş imkanı elde ediyorlar. Kimi zaman yardım kuruluşları ya da gönüllülerin bağışlarıyla cezaevi mahkumların ihtiyaçlarını karşılıyor. Örneğin, ped, temizlik malzemeleri zaman zaman çocuk bezleri cezaevi tarafından mahkumlara dağıtılıyor.

Cezaevine paranın koğuş içinde el değıştirmesi engellenmeye çalışılsa da alışveriş listeleri sayesinde para el değıştiriyor. Kimin parası var kimin yok bu açıkça ortaya çıkıyor. Buna bağı arkadaşlık ya da menfaat ilişkileri kurulduğu gibi ilerde her mahkumun yapması gereken görevlerde bile değışiklikler olabiliyor. Para, dış dünyada olduğu gibi cezaevinde de önemi kaybetmiyor belki de daha bağlayıcı olabiliyor.

Paran yoksa köpek, paran varsa ağasın (Hilal, 52- 14 Haziran 2011).

Güya listelere yazdırıyorlar herkesin menfaati var günün birinde yazanda alacak misliyle istediğini (Neslihan, 27-14 Haziran 2011)

Katılımcılardan Neslihan ve Hadiye gibi alışveriş ve para işinin tamamen menfaat ilişkisi olduğunu düşünenler olduğu gibi Aslı ve Nimet gibi kader birliği etmenin yanı sıra ortak bir bütçeyle yaşayanlar da oluyor. “Ortakçı” olarak adlandırılan bu kadınlar iki ya da ikiden fazla kişi bir araya gelerek tek bir liste altında isteklerini topluyor, aralarında parasını paylaşıyor ya da olmayana yardım ediyorlar. Zaman zaman bu ortaklıklar bozulup başka şekillerde yeniden kuruluyorlar. Bu tip durumlarda en uzun süreli giden ilişkiler genelde akrabalık bağı olanlarda gözlemleniyor.

Biz burada bulduk birbirimizi. Aynı hayatı yaşamışız şimdide aynı yemeği paylaşıyoruz. Bakma burada kandan öte dostlukta var ben yemesem o da aç kalır (Nimet, 50 – 14 Kasım 2011)

Cezaevinde alışveriş dışında her koğuşun kendine ait bir bütçesi var. Bu bütçe elektrik faturaları için kullanılıyor. Her koğuş kendi elektrik faturasını ödemek zorunda, özellikle yaz aylarında vantilatörün çok çalışması nedeniyle kadınlar arasında bu durum kavga sebebi olabiliyor. Ayrıca koğuşta içilen çay ve şeker de yine ortak paradan alınıyor. Alışveriş sistemi koğuş içi dinamikleri oldukça yoğun bir şekilde etkiliyor.

Cezaevi yönetimi alt yapı ve dış temizlikten sorumlu iken her koğuşun temizliği belli kurallar çerçevesinde koğuş içi iç işleyişine bırakılıyor. Buna göre her hafta bir kişinin koğuşun temizliğinden sorumlu olması gerekiyor. Ayrıca koğuşa yeni gelen kişinin ilk sefer için çay ve şeker alma zorunluluğu bulunuyor daha sonra bu temizlik malzemeleriyle beraber diğer mahkumlar arasında listelerine eklenerek devam ediyor. Eğer bir mahkum temizlik yapmak istemiyorsa zor durumda olan mahkuma para karşılığında işini yaptırabiliyor. Bu ya diğer mahkumun ihtiyaçlarını kendi listesine eklemekle ya da dışarıdan hesabına para göndermekle oluyor. Bu tip işleri yapan kadınlara “sıracı”, “ayakçı” ya da “meydancı” deniyor. Maddi durumu iyi olmayan bazı kadınlar arkadaşlarıyla ihtiyaç listesini paylaşabiliyorlar. Buna kendi aralarında “yemek paylaşmak” olarak betimliyorlar. Daha önce bahsedildiği gibi alışveriş listesine ihtiyaç eklemek, eğer kişiler arasında bir arkadaşlık (yardım etme isteği) yok ise temizlik ya da çamaşır yıkama gibi görev karşılığı yapılıyor. Böylece bir mahkum sırasını başka vererek o işi yaptırmış oluyor. Bunu genelde eline daha yüklü para geçen mahkumlar yapıyor. Katılımcılarımdan Ayşe;

Sigarama bile param yok, mecbur iki üç kuruş kazanmam lazım, işçi koğuşuna da almadılar, burada pislik temizlemeye mecburum. Sanki dışarda hizmetçileri var... (Ayşe, 34-11 Ekim 2011).

şeklinde konuya yaklaşıyor. Koğuşlarda her ne kadar bu sistem onaylanmasa da birçok kadın bu sayede ihtiyaçlarını temin edebiliyor. Elbette bu sistem kendi içinde bir hiyerarşik sistemi de beraberinde getirip koğuş kültürüne yerleşiyor. Bazı durumlarda temizlik işlerini yapmayan kadınlar da var. Daha yaşlı olan ya da saygı duyulan kadınlara temizlik yaptırılmıyor.

3.4.3 Kurslar ve Sosyal Aktiviteler

Adana Cezaevinde altı adet kurs bulunmaktadır. Bunlardan aktif olarak çalışanlar; bilgisayar, muhasebe, kuaför, el işi (takı) ve resim kurslarıdır. İş atölyesi olarak tasarlanan ancak hocası olmadığı için aktif olmayan deri atölyesi dışında tüm kurslar hükümlülere açıktır. Bir hükümlünün kursa katılabilmek için -diğer her istek için olduğu gibi- dilekçe yazmaları gerekiyor.

Bazı hükümlüler sırf koğuşun dışında olabilmek için bazıları gerçekten iş öğrenebilmek için bazıları ise sosyalleşebilmek için bu kurs ve derslere katılıyorlar. Alan araştırmam sırasında mahkumların gündelik hayatlarını en rahat gözlemlediğim ve benimle bol bol sohbet ettikleri yerler olan bu kurslarda, katılımcılara yönelttiğim neden bu kursu seçtikleri yönündeki sorularıma verdikleri cevaplar şöyleydi,

Madem buradayım bari iş öğreneyim. Çıkmama az kaldı kimsem yok dışarda artık elim iş tutsun. Zaten önceden tutaydım, ben buralarda olur muydum (Zehra, 24 yaşında, kuaförlük kursu – 27 Temmuz 2011)

El işine elim hep yatkındı, bir kursa gideyim diyordum, hani yapıp satmak için. Buraya kısmetmiş (Neslihan, 27 yaşında, takı kursu – 14 Temmuz 2011)

Bir nefes oluyor burası izin verseler hepsine giderim, azıcık değişik bişiler. Napacan koğuşta o kavga bu gürültü (Burcu, 31 yaşında, kuaförlük kursu – 20 Mayıs 2011).

Bu kurslara katılabilmenin en önemli kuralı ceza almamış olmaktır. Bir diğer dikkat edilen unsur ise husumeti olan kadınların bir arada olmamasıydı. Bu tip durumlar dışında eğer kursta yer var ise isteyen mahkumlar bu kursalar katılabiliyorlar. Elbette devamlı aynı kişilerin olamaması için zaman zaman farklı mahkumlar seçiliyordu.

Kurslar cezaevinde en çok sosyalleşilen yerlerden biri, özellikle farklı koğuşlardan gelen mahkumlar için. Daha önce aynı koğuşta kalan fakat daha sonra

ayrılan kadınların bir araya gelme yeri olduğu gibi yeni arkadaşlıklar edinmek içinde uygun bir ortam. Kadınları koğuşlardan çıkartıp getiren koruma infaz memurlar dışında kurslarda sadece kursun hocası bulunuyor bu da hükümlülere daha rahat hareket etme imkanı veriyor. Çalışmam boyunca cezaevinde resim, takı kursu, kuaförlük kursu aktif bir şekilde çalışıyordu. En büyük rağbeti ise ilerde iş sahibi olma imkanı daha yüksek olduğu için ve ayrıca kadınlar kendilerini güzelleştirmek istedikleri için kuaförlük kursu görüyordu. Özellikle görüş günlerinde diğer mahkumlar saçlarını yaptırmak için bu kursa katılıyorlardı.

Cezaevinde zaman zaman farklı sosyal aktivitelerde düzenleniyor. Örneğin araştırma yaptığım dönemde Çukurova Üniversitesi'nden her ay bir akademisyen gelerek farklı konularda konferans veriyordu. Genelde bu konular hükümlü kadınların ilgisini çekmese de koğuş dışında olmak, farklı arkadaş görmek onlar için yeterli oluyor. Ayrıca konferans salonunda zaman zaman film gösterileri yapılıyor. Tüm bunlar koğuştan çıkıp biraz hava almak için bile olsa kadınların fazlaca rağbet ettikleri aktiviteler oluyor.

Geçen gün gelmiş biri tavukçuluk anlatıyor. Biri parmak kaldırdı dedi "burası cezaevi ben napayım tavukçuluk, bahçemi var" herkes güldü (Nimet, 50 – 19 Ekim 2011).

Farklı kurs ve aktivitelerde bir araya gelen bu kadınlar hem yeni arkadaşlıklar kuruyor ve çevrelerini genişletiyorlar hem de yeni şeyler öğreniyorlar.

3.4.4 Görüş Günleri: Aile ve Çocuklar

Cezaevinde bir ay içinde iki türlü görüş sistemi bulunmaktadır. Her hafta Pazartesi ve Perşembe kapalı görüş günü hakkı olan koğuşlar, onlara tanınan saat ve günlere göre hafta bir kez görüşe çıkıyorlar. Her ayın son haftası ise Pazartesi'den Perşembe'ye kadar açık görüş uygulaması yapılıyor. Her hükümlü için ayda üç kapalı

bir açık olmak üzere toplam yarım saatlik dört adet görüş günü oluyor. Görüş günlerine dışardan ancak belirli kişiler katılabiliyor. Bunun için eğer akraba değil ise savcılıktan izin almak ayrıca hükümlünün bu kişinin adını müdüre bildirmesi gerekiyor. Eğer akraba ise kan bağı olması eğer değil ise evlilik yoluyla akrabalığın kanıtlanması gerekiyor. Ne yazık ki birçok kadın imam nikahlı olduğu için kocaları görüş günü içeri giremiyor. Dolayısıyla bu sorunu çözmek için birçok resmi nikah cezaevinde kısıyor. Aynı şekilde eğer çocuklarının nüfus kağıdı yoksa bu sayede nüfusları çıkarılarak ya görüş gününe girebiliyorlar ya da cezaevine annelerinin yanında kalabiliyorlar. Çocukları Çocuk Esirgeme Kurumu'nda olan anneler için kurum iki ayda bir çocukları cezaevine getiriyor, böylece açık görüşte anneler çocuklarını görebiliyorlar.

Kadınlar genel görüş günleri oldukları gün daha özenli oluyorlar. O gün sıra onlara gelirse muhakkak kuaföre gidip saçlarını yaptırıyorlar, güzel kıyafetlerini giyiyorlar hatta bazıları en abiye kıyafetlerini giyip öyle görüşe çıkıyorlar. Görüş günleri cezaevinin en hareketli ve heyecanlı günleri oluyor. Bu davranışları her ne kadar kapalı görüş günleri gözlemleme fırsatım olsa da görüş günlerinden bir sonraki gün kadınların çoğunun saçları hala yapılı oluyordu.

Görüş günlerinden sonraki günlerde kadınlar genellikle daha enerjik ve mutlu oluyorlar. Görüşmelerim sırasında saatlerce bana görüş günlerinin nasıl geçtiğini anlatıyorlar. Anne, babası ve eşi ziyarete gelenler genelde daha mutlu görüşmeler yaptıklarını anlatırken, çocuklarını gören görüşmelerinin daha hüzünlü geçtiğini ifade ediyorlar. Özellikle anneler, her açık görüşe gelmeyen çocuklarıyla geçirdikleri zamanı gözyaşlarıyla anlatıyorlar. Görüş sonrası yaptığım mülakatlarda özellikle annelerin saatlerce hiç konuşmadan ağladıklarına şahit oldum.

İşte en pişman olduğum zaman kızımın yüzünü gördüğüm zaman oluyor. Kokusunu duyamıyorum, koynuma alamıyorum. Bir diyorum gelme beni böyle görmese bir diyorum ben nasıl dayanayım. İçim yanıyor, evlat ayrılığı gibi yok olamaz (Ayşe, 34- 4 Temmuz 2011).

Evlat başka, yanar yanarda için kül olur. Parasızlık işte her zaman gelemiyorlar. Gelseler de psikolojileri bozuluyor. Oğlan eskisi gibi yanaşmıyor zaten bana. Bazen ağlıyorum onlarda ağlıyor öle bakıyoruz birbirimize (Deniz, 35 – 6 Şubat 2012).

Kız küçük daha soruyor ne zaman evimize gidicez diye. Arkadaşları soruyormuş senin anne nerde diye. Ne diyim ki? (Müge, 27 – 6 Haziran 2011).

Eşleriyle görüşen kadınlar ise görüşme günü için daha özenli hazırlandıklarını, saçlarını yaptıırıp, güzel kıyafetler giydiklerini belirtiyorlar. Kadınlar bol makyaj yapıp zaman zaman abiye kıyafetler giyerek eşlerini karşılıyorlar. Eşleriyle görüşenlerle görüş günü sonrası yaptığım görüşmelerde katılımcılarımın genel olarak daha enerjik olduğunu gözlemledim.

Hazırlanıyorum tabii, beni canı çeksin bakmasın dışarda kimseye. Özlemişim o beni özlemiş. Zaten sayılı gün (Tuğçe, 31- 3 Ekim 2011).

Elbette açık görüş günü kimsesi gelmeyenlerde oluyor. Bir bölümü uzak şehirlerde olduğu için kimsesiz kalırken bir bölümü ailesi tarafından terkedildiği için görüş gününü koğuştta geçiriyor. Özellikle bu günlerde çok yalnız hissettiklerini, hüzünlendiklerini belirten katılımcılardan Gülizar,

Kocam boşadı beni, çocukları da terk etti. Onlar da aramaz oldu. Görüş günü bana eziyet olur hep. İçim ağlar, artık gözümde yaş gelmez oldu (Gülizar, 56- 3 Ekim 2011).

Kimsem yok benim babam var, çok yaşlı gelemmez buralara (Belkıs, 44- 20 Temmuz 2011).

Annem, babam, abilerim ret etti beni. Aramazlar da hiç. Bir başımayım. Her ay bugün geçmez bana (Gülsem, 22- 5 Ağustos 2011).

Görüş günlerinin yapıldığı hafta yaptığım görüşmelerde hükümlülerin duyguları genelde daha yoğun oluyor. Görüşmelerin tamamı görüşmelerinde

yaşadıkları ve hissettikleri üzerine oluyor. Her anı defalarca anlatarak, dışardan aldıkları haberleri birbirlerine anlatarak vakit geçiriyorlar.

3.5 Kadınlararası İlişki Türleri

Kadınlar arası ilişki türleri yakınlık derecelerine ve buna bağlı olarak nedenlerine göre birbirinden ayrılmaktadır. Yakın arkadaş olanlar, anlaşılmayanlar, husumetli olanlar hatta düşman olanların arasındaki ilişkiler ağı farklılık göstermektedir. Paylaştıkları konular, yaşam alanını kullanım biçimleri, tepkileri hepsi için farklı şekilde şekillenmektedir. Aynı kategoride gruplaşan kadınlar arasında bile ilişkiler ağı farklı farklı şeyleri ifade etmektedir. İlişkileri türleri dışında mekana bağlı olarak ayırmak da mümkündür. Buna göre koğuş içi dinamiklerine bağlı olarak kurulan ilişkilerle, kurslarda kurulan ilişkiler farklılık göstermektedir.

3.5.1 Arkadaşlık

Koğuş içi ve koğuş dışı ilişkilerden yakınlık derecesine göre en samimi ilişki türü arkadaşlıktır. Yardımlaşmanın, paylaşımın yoğun olduğu bu ilişki türünden kadınların birbirlerinden ve ilişkiden beklentileri farklılık göstermektedir. Koğuş içi arkadaşlık sadece duygusal yardımlaşmayı değil maddi yardımlaşmayı da beraberinde getirir. Arkadaşlık ilişkileri için aynı sosyal yapıdan gelmek ya da aynı eğitim seviyesinde olmak önem taşıırken onun dışında suç türleri arkadaşlık ilişkilerini pek etkilemiyor. Genelde mahkumlar kendilerini ve arkadaşlarını “kader mahkumları” olarak tanımlıyor ve dışarıdaki hayatlarını birbirine benzeterek hemen hemen aynı sebeplerden burada olduklarını iddia ediyorlar. Arkadaşlık ilişkilerini “sadece duygu paylaşımı”, “birbirine ihtiyaç duyma” olarak tanımlayan bu kadınlar kendileri dışında genelde cezaevinde “arkadaş olunamayacağını” iddia ediyorlar. Çoğu diğer ilişkilerin

“menfaat” üzerine kurulu olduğunu ancak kendilerinin bu düzen içinde olmadığını beyan ediyorlar.

Burada neyini paylaşacan, zamanını, kederini, kaderini... bir canın var senin başka da bişin yok (Dila, 46 yaşında – 22 Mayıs 2011)

Cezaevinin koşullarına katlanabilmeyi ancak arkadaşları sayesinde başardığını söyleyen mahkumların bazıları çoğu zaman “yalnızlığın çıldırtıcı olduğunu” söylüyor. Bazı mahkumlar arkadaşlığın gerekli olduğunu ama çok yakın olarak gösterebileceği bir arkadaşı olmadığını dile getiriyor. Sohbet etmek için yakın gördükleri kişiler olduğundan bahseden mahkumlar “gerçek yakın arkadaşlığın” cezaevinde olamayacağını altını çiziyorlar. Daha çok genç mahkumlarda gözlemlediğim bir yaklaşım ise arkadaştan çok bu yakın ilişkileri aile bağlarıyla ifadelendirmeleri. Kimi mahkumları arkadaştan öte “abla” hatta “anne” olarak tanımlayan mahkumlar da bulunuyor.

Arkadaşlık ilişkilerinin cezaevinde “bu kadar masum” olamayacağını iddia eden birçok mahkum da bulunmakta. Güce veya paraya bağlı olarak sürdürülen arkadaşlıklar olduğunu belirten oldukça fazla sayıda mahkumla da karşılaşmak mümkün. Yukarıda bahsettiğim “menfaat ilişkisi” olarak değerlendirilen bu arkadaşlık ilişkisi daha çok alışverişin yapıldığı koğu içi ilişkilerde gözlemleniyor. Bu ilişki türü şöyle kuruluyor, diğerlerine göre daha çok parası olan mahkumlar parasız mahkumlara yardım ediyor. Bu genellikle çamaşırlarını yıkatmak, temizlik haftasında yerine temizlik yaptırmak, çevre edinebilmek için yanında tutmak gibi farklı sebeplerden kurulan ilişkiler için kullanılan bir tabir. Bu tür ilişkiler için olan kadınlar ise bunun gerçek arkadaşlık ilişkileri olduğu, sadece birbirlerine yardım ettiklerinin vurguluyorlar. Bu kadınların ilişkilerine baktığınızda ise kendilerine iftira atılmış gibi tepki vererek, kendilerini “yardımsever”, arkadaşlarına sahip çıkan kişiler

olarak tanımlıyorlar. “Sıracı” ya da “ayakçı” olarak tanımlanan kadınlar ise bu kadınların çok iyi kişiler olduklarını, onlardan arkadaşlıktan başka bir şey beklemediklerini ifade diyorlar. Ancak içlerinden Seher,

Burada arkadaşlık falan yok hepsi menfaat ilişkisi ya yemeği ya da yatağı paylaşıyorlar. Herkes birbiri hakkında konuşuyor sonra oturup yemek yiyorlar (Seher, 36 – 8 Ekim 2011).

Burada gerçek arkadaşlık olmaz çünkü süreli. Bir gün koğuştasın bir gün yoksun. Bir gün cezaevindesin bir gün yoksun (Belkıs, 44-13 Eylül 2011).

Herkes biliyor aslında arkadaş olmadığını ama zaman geçiriyor. Burada arkadaşlık kuyruğuna basana kadar (Canan, 25 – 20 Temmuz 2011).

Bu tip ilişkilerin bitmesi durumunda ise “beni param için kullandı sonrada arkamdan vurdu” (Yonca, 28) gibi ibareler kullanıyor. Kadınlar kendi ilişkilerini tanımlarken farklı, diğerlerinin aynı türdeki ilişkilerini tanımlarken farklı sıfatlar kullanıyorlar. Buna en iyi örneklerden biri olan Seher, kendi arkadaşlarıyla olan ilişkisini tanımlarken “her şeyimi paylaştığım dostum” derken diğer arkadaşlık ilişkilerini “menfaat ilişkisi” olarak ifade ediyor.

Fazla parası olmayan birkaç kadında bir araya gelerek cezaevi tabiriyle “yemek arkadaşı” olabiliyorlar. Genelde bu ilişkileri “menfaat” değil daha önce değinildiği gibi “kader arkadaşlığı”, “yoldaşlık” olarak görüyorlar. Cezaevi araştırmam sırasında bulgularımdan biri olan kadınlar arası eşcinsel ilişkiler ya da sevgililik hali de zaman zaman çevreden saklamak için “arkadaşlık” olarak tanımlanıyor. Bu ilişkilerin böyle olmadığı ya partnerden biri tarafında görüşmelerim sırasında ifade ediliyor ya da diğer mahkumların söylemlerinden ortaya çıkıyor.

Arkadaşlık arasında kavga dışında en büyük yıkım arkadaş kadınların birinin başka koğuşa geçmesi ya da tahliye olması durumunda gerçekleşiyor. Arkadaşıyla

aynı koğuşa girmek için başvuran bir sürü dilekçe müdürlüğe iletiliyor uygun görülmediği takdir koğuştaki sinir krizi geçiren (kendini kesen ya da öldürmekle tehdit edenler), kavga çıkaranları görmem mümkün. Çünkü çoğu zaman arkadaşları cezaevinde “sahip oldukları tek şey” olarak ifade ediliyor. Bir diğer büyük kopuş da devamlı beraber olan bu kadınlardan birinin mahkumiyetinin bitip cezaevinde çıkması sonucunda gerçekleşiyor. Genelde dışarı çıkan içerdekini arayacağına, mektup yazacağına söz verse de genel görüş, bu ilişkinin sadece buraya ait olduğu.

Dışarı çıkarken sana para yollicam, giysi yollicam derler. Ama çıkınca sırra kadem basarlar. Kimse burayı hatırlamak istemez (Gülsem, 22 – 18 Kasım 2011)

Nehir çıkmalı 6 ay oldu. Bana çıkmadan yazacağına, eşya yollayacağına yeminler etti. Şimdi ne ses var ne mektup. Biliyordum böyle olacağına ama ona inandım (Tuğçe, 31 – 8 Haziran 2011).

Yakında çıkacak ararım sorarım diyor ama yalan. Burada en çok vuran bu oluyor (Sevcan, 33- 10 Ağustos).

Yakın arkadaş olduklarını belirten kadınlar birbirleri hakkında dedikodu yapmadıklarını, her sırlarını paylaştıklarını, “kafa yapılarının” bir olduğunu söylüyorlar. Arkadaşlarının diğerleri gibi kavgacı olmadığını, küfür etmediklerini kendi hallerinde olduklarını belirtiyorlar. Genelde hayatlarını paylaştıklarını, acılarını paylaştıklarını belirten kadınlar gün içinde beraber vakit geçirmekten mutlu olduklarını dile getiriyorlar.

Mehtap benim can yoldaşım. Dostum ailem. Aynı şeyleri yaşamışız, aynı sebeplerden buradayız. İnsan burada tanıyor çok farklı hayatlar. O dışardan gördüğün pencerelerin arkasında hep aynı şeyler. O yüzden sana yakını bulunca sarılıyordun (Melike, 38- 18 Temmuz 2011).

Ben burada gördüm dost nedir, kardeş nedir. Aynı yemeği yiyorsun aynı acıyı çekiyorsun. Bu yakınlaştırıyor (Yasemin, 21 – 14 Kasım 2011).

Burada başlayan ve sürdürülen ilişkiler dışında, dışarıda aynı gruba üye olan ya da akraba olan kadınlar da var. Çoklu yakın akrabalık ilişkisine özellikle Cono aşireti üyeleri arasında rastlanıyor. Diğerleri tarafından “çete” olarak görülseler de onlar kendileri “akraba” olarak tanımlıyorlar. Aynı zamanda iki elti ve kumaların aynı koğuşı yaşadıkları gözleniyor.

Bacım, kaynımla aynı koğuştayım, diğer bacımla, eltin başka yerdeler. İki bacımda benle beraberdi ama kavga çıkartıp ayırdılar bizi. Şimdi dilekçe yazdım onlar da gelsin diye (Buse, 37- 27 Temmuz 2011).

Bizim koğuştaki iki kuma var. Aralarında kavga ediyorlar ama büyük diğerleri bişi yaptı mı koruyor onu. Kocasını da içerde küçük kocasına öbürüne de mektup yaz, kırılmasın diyor (Hasibe, 32 – 13 Ağustos, 2011).

Koğuşlarda hükümlü, tutuklu ayrımı yapılmadığı için bazı hükümlülerin yakın arkadaşları tutuklular olabiliyor. Ancak genel kanı hükümlü hükümlüyle daha yakın olduğu yönünde. Tutuklular bir süre sonra çıkacaklarına inandıkları için buraya bağlanmadan yaşamaya çalışıyorlar. Kabullenme diğerlerine göre daha uzun sürüyor.

Hükümlüler daha yakın, tutukların bir ayağı dışarda (Sibel, 26-17 Ağustos, 2011).

Koğuş içinde birbirine geçişli farklı farklı gruplaşmalar görmek mümkün. Kişiler kendilerini iyi birer arkadaş olarak tanımlarken diğerlerini çıkar ilişkisine dayandırıyorlar. Başka bir grup ise buradaki arkadaşlarını ailesi yerine koyduğunu, özlemini dindirdiğini bildiriyor. Akraba ve “çete” grupları ise diğer gruplar tarafından sevilmiyorlar.

3.5.2 Husumet ve Çatışma

Koğuş içi çatışma ve anlaşmazlık irili ufaklı olmak üzere farklılık gösteriyor. Aynı mekanda uzun süreler vakit geçirmek elbette büyük etken. Ama farkı

hayatlardan ve kültürlerden gelen bu kadınların şiddet geçmişli suç işledikleri de göz önüne alındığında aralarında husumet olması oldukça yaygın. Cezaevinde özellikle dersler ve kurslar döneminde müdürlük tarafından oluşturulmuş husumetli listesi dikkate alınmıyor. Büyük anlaşmazlıklar yaşamış kadınlar olay çıkarmaması için bir araya getirilmiyor. Yine de konferans gibi farklı etkinliklerde karşılaştıklarında tartışma olabiliyor. Hükümlü kadınlara yönelttiğim anlaşılamama sebepleriyle ilgili cevapların çoğu çekememezlik, ahlak anlayışı farkı, dedikodu, eğitim farklı öne çıkıyor. Çekememezlik olarak nitelendirdikleri durumlara ise şöyle örnekler veriyorlar;

Birine sevdiği yazmıştır öbürüne ses yok. Kadın takılıyor kavga çıkıyor (Elif, 29 – 17 Aralık 2011).

Parası geliyorsa kıyafet geliyorsa öbürü öbürünü çekemiyor (Ceren, 31- 27 Ocak 2012).

O okuma yazma bilmiyor diğerinde söylüyor yaz diye kocasını sonra bir de bakmışsın kocasını çalmış mektuplaşıyor. Burada cinsel dürtüleri çok (Emine, 34 – 14 Şubat 2012)

Derdini anlatıyor bakmışsın hakkında konuşuyor sonra ona buna (Elif, 29 – 1 Kasım 2011).

Kadınlar arasındaki anlaşmazlıklar konu özellikle eş ve sevgililik konularına geldiğinde daha da büyüyebiliyor. Katılımcılarımda sekiz tanesini dışarıda mektuplaştığı hatta başka cezaevinde mektuplaştığı sevgilileri var. Hükümlülerin dile getirdiği olaylarda bazı okuma-yazma bilmeyen kadınlar sevgililerine ya da kocalarına mektup yazdırıyorlar. Daha sonra mektup yazanla eş ya da sevgili mektuplaşmaya başlıyor ve sevgili oluyorlar. Böyle bir durum ortaya çıkınca büyük kavgalar hatta koğuş değiştirmeye giden olaylar ortaya çıkıyor. Katılımcıların bazıları diğer kadınların onları kışkırdıklarını söylüyor. Sebep olarak kendisinin daha çok sevildiğini daha eğitilmiş ve paralı olduğunu belirtiyorlar.

Dedikodu, bilgi erişim mekanizmalarının önemli bir parçası olarak koğuş içi ya da koğuş dışı her türlü özel bilgi bu yolla aktarılıyor. Birbirleri hakkında konuşmak kavga sebeplerinden bir diğeri.

Kadınlar burada vır vır. Herkes herkes hakkında konuşuyor. 3 kişi otusun biri kalksın masadan anında dedikodu. Sonra yüzüne gül (Nurcan, 27- 6 Şubat 2012).

Her konuda dedikodu yapılır burada senin hakkında bile neler konuşuluyor. Yok kocan sana nasıl izin vermiş, yok gizli bilgi taşıyorsun. Konuş da konuş (Nazlı, 33 -18 Ocak 2012)

Dedikodu burada hayat demek. Bilgi demek, merak demek. Kim kimin hakkında ne biliyor önemli. Sonra bunu kullanıyorlar. O yüzden ne kimseye anlatican kendini ne de başkası hakkında konuşucan (Zeynep, 28- 18 Ağustos 2011).

Konuşmasan da iftira atarlar. Kendi konuşur senin üstüne kalır (Seher, 36 – 16 Mayıs 2011).

Bu da kadınlar arasında husumete sebep olabiliyor. Kadınların kavgalı oldukları durumlarda en çok yaptıkları şeylerden biri de birbirlerine lakap takmaları oluyor. Eşcinsel ilişki sürenlere “erkek kadınlar” ya da “abi” denilirken, gardiyanlarla arası iyi olanlara “devletçi” deniyor. Aralarında aynı koğuştaki olmak dışında ilişki olmayan kadınlarda özellikle hırsızlık olduğunda kavga ediyorlar.

Geliyo aynı yerde eşyani çalıyo, ne biliyim donunu bile sonra yakalanıyor hemen yemine sarılıyorlar, bir yeminler hiç duymamışsındır (Müberra, 52- 18 Ekim 2011).

Koğuşlar suç türüne ayrılmadığı gibi kadınlar arasında arkadaşlık ilişkilerinde de böyle bir ayırım yapılmıyor ancak cezaevinde tek kabul görmeyen suç; çocuk ya da çocuğu öldürmek ya da satmak. Böyle bir durum asla yıkılmaz bir tabu olarak cezaevinde kabul görmüyor. Bu suçtan ceza almış kişi hiçbir grupta kabul görmediği gibi yalnızlaştırılıp, eziyet etmeye varan tavırlara maruz kalıyor hatta genelde koğuşa geldiği ilk günler linç edilmeye varan dayakla karşılaşılıyor. Görüşmelerim sırasında defalarca dinlediğim bir hikayeye göre, töre cinayetine kurban giden bir kızın annesi

ve teyzesi yardım ve sebebiyet vermekten hüküm giymiş ve ilk gün linç edilmekten zor kurtulmuşlar şeklinde.

Kadınların dünya ya da dini görüş farkları da tartışmalara sebep olabiliyor. Dinine çok bağlı olan Nur diğer kadınların açık giyinmelerine, küfür etmelerine, ilişki yaşamalarına ve bunu anlatmalarına çok sinirleniyor.

Namaz kılmaya kalksan televizyon açık. Ağlasan ağlayamazsın 36 kişi var. Birbirlerini vücutlarına meraklılar, el hareketi yapıyorlar. Burada sen kalsan kadınlardan nefret edersin. Hepsi ahlaksız işler yapıyorlar (Nur, 41 – 4 Temmuz 2011).

Kadınların birbirleriyle anlaşamama durumları kimi zaman sadece sözle kimi zaman davranışla kimi zamanda fiziksel şiddetle son bulabiliyor. Birkaç kadınla husumeti olan ve bu yüzden hücre değiştiren Demet, kendisinin suçu olmadığını diğerlerinin onu çekemediğini ve düzenli olarak rahatsız ettiklerini dile getiriyor.

Battaniyemi yere attılar, pis yere. Yıkadığım çamaşırları tuvalette attılar. Sonrada biz yapmadık dediler. Bir keresinde de eşyalarımı çaldılar. Çıkar o benim dedim, adın mı yazıyo o benim dedi, öbürü de arka çıktı. Gıcık gidiyorlardı (Demet, 20 – 11 Mayıs 2011).

Koğuş içinde sürekli anlaşamayan kadınlar dışında iki farklı husumetli arkadaş türü daha var. Bunlardan ilki, kişilerin aynı kişiye duydukları husumetten dolayı yakınlaşmaları ve arkadaş olup daha sonra anlaşamayanlar. Diğeri ise, önceleri yakın olup daha sonra araları bozulan kadınlar.

Çatışma ve husumette en sık bireysel kavgalardan daha çok grup kavgalarına da rastlanıyor. Hemen hemen her kadının birden fazla arkadaşı (“yandaşı”) olması kavgaların büyümesine ve yayılması sebep oluyor. Hata bunlar sadece koğuş içinde de sınırlı kalmıyor kimi zaman farklı koğuşlarda arkadaşları olan gruplar kurslarda birbiriyle tartışılabilir. Böyle durumlarda cezaevi müdürlüğü kavganın büyümemesi için hücre cezalarına giden yollara başvuruyorlar.

İlişki bağlarından olan güç ve iktidar mücadelelerin de kavga ve husumete neden oluyor. Bir grubun ya da kişinin koğuş için söz sahibi olma isteği her zaman saygıdan kaynaklanmıyor, kimi zaman fiziksel güç kimi zaman parasal güç iktidar olma yolunda kullanıyor. Koğuş içinde söz sahibi olmaya çalışan kişi ya da gruplar, diğerlerini bu yollarla baskı altına alıp bastırmaya çalışıyor. Bu ilişkiler ağı çoğu zaman kavgaların nedenlerinden biri olabiliyor.

3.5.2.1 “Düşmandaş” ve “Arkamdaş”

“Düşmandaş” terimi ortak husumetli oldukları kadına karşı birleşen, arkadaş olan kadınlar için kullanmayı uygun buldum. Aynı koğuş içinde husumetli olup beraber yaşayan birçok kadın var. Bazı kadınların birden farzla anlaşılamadığı kadın olabiliyor. Küçük grupları ele alındığı bölümde grup dinamiklerinin, amaçları farklı sebeplerden bir araya gelen kişilerden oluştuğunu incelenmişti. Bu tip bir grubu oluşturan kadınlar karşı taraftaki kadına karşı birleşiyorlar. Örneğin bir kadının iki ayrı kadınla anlaşmazlık yaşamış olabilir. Böyle bir durumda aralarında herhangi bir bağ olmayan kadınlar dedikodu mekanizması yardımıyla vakit geçirmeye, bilgi paylaşmaya başlıyorlar. Böylece ortak amaçları grubun kurulmasına etkili oluyor. Bu, zaman içinde büyüyerek bir koğuşta iki grubun oluşmasına sebep olabiliyor. Bu karşı gruplaşma her zaman koğuş içinde sınırlı kalmayabiliyor. Bazen anlaşmazlık yüzünden başka koğuşa giden kadın o koğuşta arkadaşı olan husumetli kadınla tartışabiliyor. Ya da anlaşılamayan kişiler koğuş değişirse bile yandaşların arasındaki problem devam edebiliyor. Bu olayların yayılmasında en büyük etken başka kadınlarla ilişki kurabilmeye imkan sağlayan kurslar ya da koğuş değiştirme oluyor. Halk arasında kullanılan “düşmanımın düşmanı dostumdur” tabiriyle de özetlenecek bu ilişkiler ağı, çok uzun ömürlü olmayan arkadaşlık ilişkileri olabiliyor.

“Arkamdaş” kelimesini bana katılımcılarımdan biri söyledi. Daha önce arkadaş olup daha sonra arası bozulanlar kadınlar için kullanmayı planladığım arkadaş-düşman terimi yerine konu özetleyen bu kelime daha uygun buldum. Hasibe, bu kavramı yakın arkadaşları dışında kalan bir şekilde anlamak durumunda olduğu ama asla güvenmediği, “arkasından iş çevirebilecek” kadınlar için kullandı. Daha önceki bölümde bahsedildiği gibi aralarında anlaşmazlık yaşayan tüm kadınlar ilk baştan beri kavgalı olmuyorlar. Daha önce yakın olanlar arası zamanla açılabilir. Anlattığı özel bir sırnı başkalarına anlatmak bu husumeti doğuran en büyük sebep olarak gösteriliyor. Bir diğeri ise maddi çıkar için kurulan ilişkilerin zamanla ortaya çıkarak anlaşmazlığa dönüşmesi. Diğer kadınlar tarafından farklı fikirlerle doldurulan arkadaş arasında da anlaşmazlık çıkabiliyor. Ve genelde yakınlık derecesiyle kavganın büyüklüğü doğru orantılı olabiliyor.

Eskiden en yakındık ama beni dolandırdı param yok dedi yardım ettim meğer para saklarmış, beni yedi bitirdi (Hacer, 24 – 12 Ağustos 2011).

Sevgilimle olanı anlattım. Arkadaş öle değil mi, paylaşcan tabi, ama sonra kursta duydum herkese anlatmış hakkımdakiler... bakar mıyım yüzüne. Saçını yoldum. Oh çok da iyi oldu (Yonca, 28 – 19 Aralık 2011).

Kadınlar genel olarak yakın olmadıkları kişiler dışında kimseye güvenmediklerini, diğerlerinin birbirinin arkasından vurduğunu, menfaat ilişkilerine göre arkadaş olduklarını belirtiyor. Çoğu daha önce yakın oldukları, iyilik yaptıkları arkadaşlarının onları “sırtından vurduğı”, “kazık attıklarını” ifade ediyorlar. Cezaevinde gerçek arkadaşlığın olamayacağını dile getiriyorlar.

Bu terimi kullanabileceğim olaylar dizi ise genellikle daha önceden sevgili olup bunu gizli tutmaya karar veren ancak ayrıldıkları zaman ya da ilişki sırasında diğerlerine ifşa eden kadınlar. Eşcinsel ilişki yaşayan birçok kadın bu yaşadıkları

ilişkileri kabul etmiyorlar. Bunların çevreleri tarafından yakıştırılan iftiralar, “çekememezlikler” olduğunu ifade ediyorlar. Ancak beraber oldukları kadın bunu saklamadığı zaman kendileri ihanete uğramış olarak görüyorlar. Ve “sadece” arkadaşları olan bu kadınların onları “arkasından vurduğunu” ifade ediyorlar.

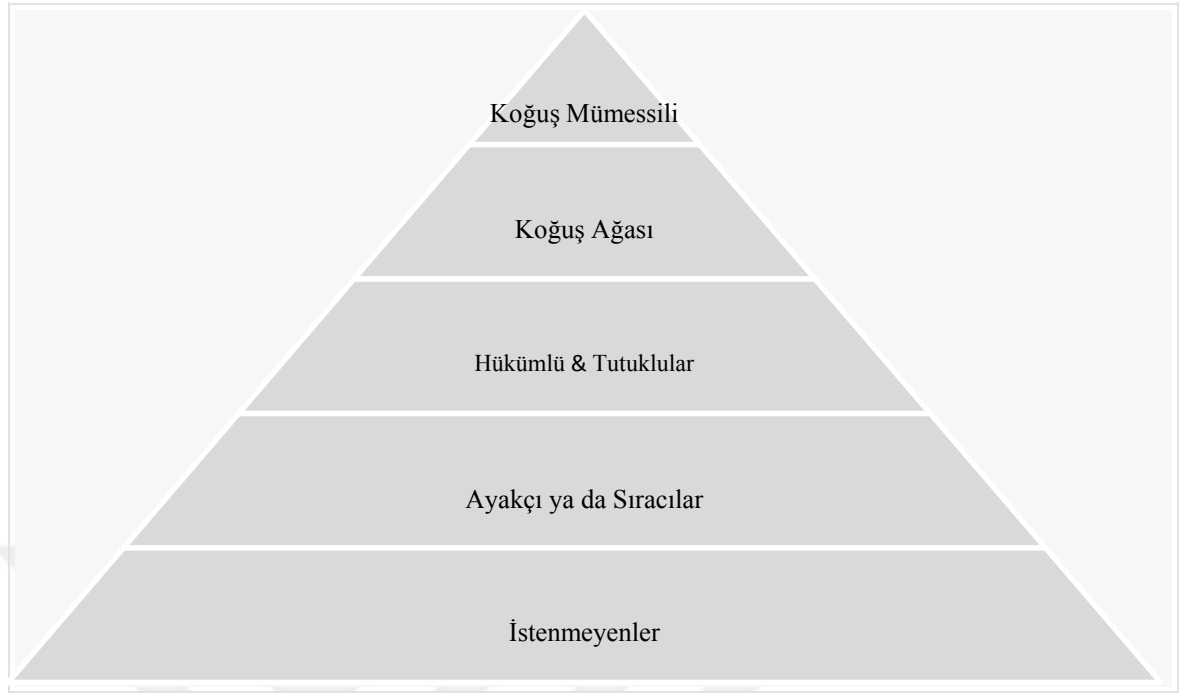
O kimle ne yaşarsa yaşasın. Ben öle bilmedim, inanmadım, diğerleri gibi arkamı dönmedim arkadaş oldum ama koğuştan gidince demiş biz sevgili olduk diye, yalan söylemiş, bana iftira atmış (Burcu,31 -6 Ocak 2012)

Kadınları yıpratın kavga türlerinden en ağır genelde önce arkadaş daha sonar küsen kadınlar arasında yaşanıyor. Katılımcılar genelde cezaevinde arkadaş olunamayacağı savına bu tip kavgalar yaşadktan sonra inandıklarını belirtiyorlar.

3.5.3 Hiyerarşik Yapı

Her toplumda olduğu gibi koğuş içinde ve cezaevi genelinde de farklı konumlarda, statülerde olan kadınlar bulunuyor. Cezaevi kültüründe işlediği suçtan çok kadınlar arası hiyerarşi saygı duyulma, çevre sahibi olma, parası olma, cezaevine kalma süresi gibi farklı dinamiklerle ölçülüyor. Bunun dışında cezaevi yönetimi tarafından görevlendirilen kadınlar da bulunuyor.

Tablo 6 Cezaevi Koğuş İçi Hiyerarşik Yapı

Kaynak: Sanem Kulak Gökçe tarafından hazırlanmıştır (22 Temmuz 2014)

Araştırma sırasında yapılan görüşmeler koğuş içi sosyal yapı bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların kendi anlatımlarına göre şekillenen bu tabloya göre koğuş mümessili ve koğuş ağası sosyal yapı içinde aynı hiyerarşik öneme sahiptir. Zaman zaman biri diğerinin önüne geçmekte zaman zaman ise bu iki önemli statü aynı kişiye ait olmaktadır. Hükümlü ve tutuklular aynı hiyerarşik yapıya sahipmiş gibi görünse ait oldukları grubun koğuş içinde gücüne göre önemli artmaktadır. Ayakçı ve sıracılar aynı anlama gelmekte ve sosyal yapının en altında bulunmaktadır. Ancak istenmeyen kişiler olduğu durumlarda grubun en altında yer almamaktadırlar.

3.5.3.1 Koğuş Mümessili

Bu kadınlardan ilki kimi zaman infaz koruma memurları kimi zaman koğuş tarafından seçilen mümessiller oluyor. Mümessil olabilmek için uzun süreli hükümlü, okuma-yazma bilmek ve fazla olaya karışmamış olmak gerekiyor. Okuma-yazma bilmeyenin çok olması sebebiyle dışarı yazılacak dilekçe, alışveriş listesi, idareden

gelen belgelerin okunabilmesi mümessilin görevleri arasında. Ayrıca daha önceden ilaç verilmesi gereken mahkumlara ilaçlarını yutturan da mümessildi. Ancak şimdilerde bu görevi, mahkumların ilaçları biriktirerek uyuşturucu ilaç haline getirilmesi ve intihar girişimlerini engellemek için memurlar yapıyorlar. Mümessilin aynı zamanda dışarıdan alınan erzakların dağıtılması, yemek zamanı yemeklerin eşit paylaşılması gibi görevleri de var. Koğuş içi seçilen mümessiller genelde daha çok sevilenler ya da saygı görülenler oluyor. Her ne kadar dışardan düşünüldüğünde koğuş için iktidarın en tepesi olarak görülse de çoğu zaman koğuşu söz sahibi olanlarla mümessil olanlar aynı kişiler olmuyor. Yukardan da anlaşılacağı üzere mümessiller genelde sözü güvenilir olanlar arasından koğuş tarafından seçiliyor. Uzun yıllardır cezaevinde olanlar genelde usul, yordam bildikleri için daha çok tercih ediliyorlar. Hem böylece yıllar içinde onu seçenler tarafından daha iyi tanınan kişililer arasından oluyorlar. Seçilmiş olanlar genelde “görmüş geçirmiş, yazma bilen” olarak kabul ediliyor. Yeni gelen mahkumlara genellikle bu kadınlar yardımcı oluyor. Koğuş kurallarını, kimin kim olduğunu bu kadınlar öğretiyor. Koğuş mümessillerinden biri olan Müberra,

Beni seçtiler sağ olsunlar eh sayarlar beni, eh 25 yıl oldu burada... Çoğunun elinden ilk ben tuttum. Ana, abla bildiler beni. Şuncacık koğuş deme bitmez işi. İyi de var kötüsü de idare edicen yoksa gırtlaklar bunlar birbirini. Eh bir koğuş dolusu karı sen hesapla gerisini... (Müberra, 52 – 13 Temmuz 2011)

Koğuş mümessili olan Sevcan ise,

Benim elmamı küçük koydun, bana domates gelmedi diye bile kavga çıkıyor. Zor iş zor (Sevcan, 33 – 19 Eylül 2011).

olarak kendi konumunu ifade ediyor. Elbette memurlar tarafından seçilen mümessiller de bulunuyor. Bunların sevilenleri de oluyor seilmeyenleri de tıpkı seçilmiş olanlar gibi. Ancak müdüriyet tarafından seçildikleri için tartışmalarda

genelde “devletçi” “yalaka” ve daha argo kelimelerle nitelendiriliyorlar. Herhangi bir durumda onlara güvenmediklerini belirten kadınlar kendilerini “ispiyonlamakla”, müdüriyete “casusluk” yapmakla suçluyorlar. Mümessil sevilme de onunla anlaşmazlığa düşmek, mahkum için çok avantajlı bir durum olmadığı biliniyor. Mümessil, hükümlünün isteklerini memurlara iletmeyerek ya da koğuşun içinde diğerleri tarafından rahatsız edilerek huzursuzluk çıkabiliyor.

Memur seçti bunu... biz biliyoruz onun ne mal olduğunu ya mecbur işimiz görülecek (Yonca, 28 – 15 Eylül 2011)

Özetlemek gerekirse, mümessil infaz koruma memuru tarafından seçiliyor olması mümessilin cezaevi idaresine yakınlığı olarak algılanıyor ve bu da koğuşta “devletçi” olarak damgalanmasına neden oluyor. Koğuş tarafında seçilen mümessiller ise daha çok saygı duyulan, sözü dinlenen sevilen kadınlar arasından seçiliyorlar. Uzun süreli hapis cezası alan, cezaevi kural ve kaidelerini daha iyi bilen bu kadınlar hürmet görüyorlar.

Hala, devlet gibi kadın valla... (Sibel, 26- 15 Ocak 2012).

3.5.3.2 Koğuş Ağası

Her koğuşta gözlemlenmese de koğuş mümessilleri dışında “koğuş ağaları” denebilen kadınlar da mevcut. Hükümlüler, bu kadınların varsa paralarıyla, şiddet uygulayarak, diğerlerini pasifize ederek koğuşu ele geçirdiklerini iddia ediyorlar. Kişilerin bir açığını yakalayıp bunu şantaj olarak kullanmak da diğer bir yöntem. Örneğin, bir hükümlü suçu hakkında bir itirafta bulunduyorsa bu kadınlar onu ispiyonlamakla tehdit ederek istediklerini yaptırıyorlar.

Koğuşta bir yolunu bulup sözünü geçiren koğuşu ele geçiriyor. Döve döve de yaptırıyor, parası varsa da yardımla kandırıp istediğini yaptırıyor. Onalar fazla yanaşmamak gerek. Sonunda maraza çıkıyor (Nazlı, 33- 5 Temmuz 2011).

İktidarının farkında olan ve elinde tutmaya çalışan bu kadınlar için söz sahibi olmak çok önemli. Kendilerine hizmet ettirdikleri gibi devamlı koruma altında tutuluyor ve yandaşlarına hakimiyet sözü veriyorlar. Çevresindekileri himayesi altına alarak iktidarını güçlendiriyor ve genişletiyor. En küçük konuda bile söz sahibi olmak onlar için oldukça önemli oluyor. Örneğin, televizyonda hangi kanalın izleneceği, akşamları kimin çay yapacağı gibi konularda söz sahibi olmak istiyorlar. Bu kadınlar cezaevin sistemini iyi kavrayan, rol ve statü sembollerini iyi anlayan kadınlardan çıkıyor. Kimi zaman çevresindekileri parayla kimi zamanda fiziksel güç ile etrafında topluyorlar. Mutlak hakimiyet için karşılarında durmaya çalışan diğer kadınları mecazi anlamda ortadan kaldırıyor, sindiriyorlar. Koğuş ağalarına kendilerini kanıtlayan yandaşları koğuştakileri huzursuz ederek, koğuşu yaşanmaz hale getirerek ya da darp ederek gerçekleştiriyorlar. Örneğin Yasemin,

Bana huzur vermediler, yıkadığım çamaşırlarımı pis tuvalete atılar, yatağıma bile işediler, kaç gez dayak yedim. Şikayet ettim, daha çok yedim... (Yasemin, 21 – 16 Ocak 2012).

Hakimiyeti eline alan kadınlar genelde koğuşun tek bir beyin olarak zorla ya da isteyerek çalışmasını sağlıyorlar. Kendi uygun gördükleri kararları koğuş sözcüsü gibi işleme koyuyorlar. Toplu dilekçeler ya da toplu başkaldırı, isyan ya da tepki genelde iktidarı elinde tutan kadın tarafından tüm koğuş adına karar veriliyor. Bu kadınların hakimiyetindeki koğuşlarda pek fazla bireysel hareket gözlemlenmiyor. Bu kadınların bazıları bu statülerini cezaevine düştükten sonra kazanmıyor bir bölümü suç çetelerinde bulundukları ve yine çetelerde ileri rollerde bulundukları için hakimiyeti kısa sürede ele geçiriyorlar. Koğuş ağası olabilmek için belirgin bir suç türü işlemiş olmak gerekmesi de gözlemlerim sırasında bu statüye sahip olan kadınların şiddet geçmişlerinin daha yoğun olduğu söylenebilir.

Koğuş ağalarının tamamı elbette baskı ve şiddet kullanarak iktidara gelmiyor, bunların bir bölümü yaşına, ahlakına saygı gösterilen kadınlardan da olabiliyor. Mümessil olmayacak kadar yaşlı, ya da isteksiz kadınlara da “koğuş ağası” gibi davranılıp saygı gösterilir. Genelde bu kadınlar zayıfın yanında olan, gelenler yardım eden, cezaevi hayatında kadınlara kol kanat geren, “anaç” kabul edilen ama güçlü kadınlardan oluyor. Bu kadınlar cezaevi hiyerarşik yapısı içinde en üstte olan kadınlardır. Para ve gücü olan kadınların çoğu bu kadınlara saygı gösterir.

Bizim Fatma abla var, hükümet gibi kadın. Bildim bile burada... Çok bilgilidir, dediği laftır. Herkes saygı duyar sever onu. Kimse ellemese o da huzursuzluk istemez (Deniz, 35- 9 Ağustos 2011)

Bu kadınlar güçleri farkında olup gerektiği yerden kullanmayı daha çok tercih ederler. Genelde koğuştaki toplu halde bir sorun olduğunda gruplar arasında aracılık yaptıkları gibi, müdüriyetle koğuş arasın da herhangi bir durumda da aracılık edebilirler. Bu durum güvenilirliklerine güvenilirlik katarken, yerlerini sağlamlaştırmaya da yardımcı oluyor. Koğuş ağalık sistemi filmlerde görüldüğü gibi olmasa da koğuştaki hatırı sayılır bir gücün olduğunu hissettiriyor.

3.5.3.3 Ayakçılar- Sıracılar

Koğuş içinde cezaevi argo tabiriyle daha önceden değinilen “sıracı” “ayakçı” olarak tanımlanan kadınlar da mevcuttur. Farklı ilişki türlerinde ortaya çıkan bu kadınlar kim zaman para için kimi zaman da iktidarı elinde tutan kadınların zoruyla koğuş içi işleri yapmaktadırlar. Parası ya da gücü olan ve temizlik görevini, çamaşırını yıkamak istemeyen kadınlar bu kadınlara işlerini yaptırır. Kimi zamanda “sıracı”lar teklifi kendileri götürerek ihtiyaçlarını karşılatırlar. Genelde dışarda tanıdığı olmayan, ekonomik durumu olmayan ya da hiç para yollanmayan bu kadınlar ancak bu yolla para kazanabilirler. İsimlerini, koğuştaki her hafta sırayla yapılan

temizlik işlerini sırası gelen yerine yapmaktan aldıkları için bu kadınlara daha çok “sıracı” denmektedir.

Bu kadınlar koğuştaki pasif durumda bulunurlar, bazı mahkumlar bu kadınlara “acıdıklarını” ifade etmektedirler. Genelde bu “acıma” ifadesi koğuştaki ağalarının bulunmadığı durumlarda arkadaşlık ilişkisinde yardımlaşma olarak görülerek “yardım” edilir. Bu kadınlar sayesinde dış dünyada fazla parası olmayan, evlerinde yardımcıları olmayan pek çok kadın statü atlamakta onların koğuştaki işvereni şekline dönüşmektedirler. Bu da bir hiyerarşik yapıyı beraberinde getirmektedir.

3.5.3.4 İstenmeyenler

Koğuştaki en kabul görmeyen ve istenmeyen kadınlar ise sadece işledikleri suça göre değerlendirilirler. Bu diğer davranış biçimleri arasında en farklı olanıdır. Uyuşturucu satıcılığı, adam öldürme gibi suçlar kabul görürken çocuğunu öldürmüş, fahişelik yaptırmış ya da küçük yaşta çocuklara fahişelik yaptırmış kadınlar koğuştaki asla kabul görmüyor. Sürekli dövülen, itilip kakılan bu kadınlar sosyal yapıdan dışlanıyor ve cezaları boyunca asla kimseyle konuşamıyorlar. Katılımcılarım arasında bu suçtan hüküm giymiş bir mahkumla görüşmem de, tüm mahkumların ortak fikri bu konuda aynı idi.

Bunlar 50 kere ölümü hakkeder. Zaten de ölmekten beter edilirler (Zahide, 33- 8 Ağustos 2011).

Cezaevi genelinde çocuğa karşı suç işlemişler dışında fazla tasvip edilmeyen bir grup ise eşcinsel ilişki yaşayan kadınlar. Bunlar ya cezaevine girmeden önce eşcinsel kimlikleri saklamayanlar ya da cezaevine girdikten sonra eşcinsel ilişki yaşamaya başlayanlar.

3.5.4 Kadınlık Halleri

3.5.4.1 Annelik

Kadın hükümlüler üzerine yapılan araştırmalarda belki de en çok vurgu yapılan konu annelik üzerinedir. Cezaevinde kadınların birçoğu annedir. Bazı mahkumların çocukları yanlarındayken büyük çoğunluğunun çocukları dışarda kalmaktadır.

Adana Kadın kapalı cezaevinde anneler¹⁸ için ayrılmış iki katlı bir koğuş olsa da tüm anne ve çocuklar bu koğuşta kalmamaktadır. Bunun iki farklı sebebi bulunmaktadır. İlki bazı kadınların husumetli olmasından dolayı müdüriyet tarafından ayrı koğuşlarda kalmalarının uygun görülmesi, bir diğeri ise bazı annelerin diğer koğuştaki arkadaşlarından ayrılmak istememeleridir. Araştırma süresince toplam sekiz çocuğuyla cezaevinde kalan anne ile görüşme yapabildim. Müdüriyetten tam sayı verilme de cezaevinde yaklaşık 15 kadar anne, çocuklarıyla beraber kalmaktaydı. Bu çocukların cezaevinde kalabilme yaşı ilkokula başlama yaşı olan 6' idi. Çocuklar ya dışarıda bakacak bir ailesi varsa onlara yoksa devlet kurumuna teslim ediliyor ve belli aralıklarla annelerini ziyaret ediyorlardı. Yine çocukların anneleriyle kalmaları iki farklı şekilde gerçekleşiyordu. Bazı anneler çocuklarını zaman zaman dışardaki ailelerinin yanına yolluyor, -örneğin 2-3 haftada bir- daha sonra tekrar yanlarına alıyordu. Diğerleri ise yaşları dolana kadar anneleriyle cezaevinde yaşıyordu.

Cezaevinde her ne kadar tam teşekküllü bir kreş bulunsa da öğretmen olmaması sebebiyle çocuklar buraya gelemiyor ve tüm günlerini koğuşta anneleriyle geçiriyorlardı. Bu durumla ilgili görüştüğüm bir infaz koruma memuru

¹⁸ Burada annelerden kasıt çocuğu aralıklı ya da uzun süreli yanında olan kadınlardır.

Aslında biz de gözetmenlik yapabiliriz çocuklara ama sonra burada düşer bişi olur bize dava açarlar, sicilimize işlenir korkusuyla kimse sorumluk almıyor şeklinde cevap vermişti.

Kendisini ceza süresi nedeniyle şanslı gören 3 yaşında kızıyla aynı koğuşta kalan Müge,

“ben ondan ayrılamam ki ben nereye o oraya, çocuk için elbet uygun değil ama daha çok küçük ve bana muhtaç ben de ona. Babası dışarda da bakmazdı şimdide bakmıyor, almıyor yanına. 1yaşından beri dışarısını hiç görmedi. Ağlıyor koğuş kapısına gidip ama yapacak bir şeyim yok. Ben de ağlıyorum. Cezam 2 sene sonra bitecek o zaman el ele çıkıcaz buradan. Kimisi daha kötü cezası uzun, işte o zaman şükür diyorum biz beraber çıkıcaz (Müge, 27 – 1 Şubat 2012).

Annelerin genel olarak yaşadığı en büyük sorun ise 6 yaşına gelen ve yanlarından ayrılacak olan çocuklarına dışarda kimin bakacağı. Bazılarının aileleri cezaevine girdikten sonra onlarla görüşmeyi kestiği için çocuklarına da bakmak istemiyor. Bir diğer grupta ise çocukların babaları ya hapiste oluyor ya da bakmak istemiyor ve yanına almıyor.

İki oğlumda yanımdaydı, girdiğimde biri 2 diğeri 3 yaşındaydı. 10 sene cezam var. Ali’yi geçen sene annemler aldı yanına okul için. Kemal’de seneye gidecek. Çok zor ama dışarı daha iyi onlar için. Ama ailem bakmam dedi, zor ikna ettim. Kemal’de gidince ben ne yapacam onu bilmiyorum. Ailem devlete ver ben bakamam diyor. Devlette kalsa mı iyi onlarla mı bilmiyorum. Ben bir yerde onlar bir yerde (Seher, 36 – 17 Ocak 2012).

Burada bebek bakmak zor, yardımlarda bez çıkıyor öyle ihtiyaçlarımı karşılıyorum. Babası da hapiste o yüzden 2 sene sonra kuruma vericem mecbur. Sonra nasıl alıcam bilmiyorum. Şimdi olmuyor da bir kuaförlük kursuna gitsem, iş öğrensem o zaman bakarım. Geçenlerde kadınlardan birinin kızı kurumdan kaçmış kadın burada deli oldu ama nasıl arasın nerde bulsun. Korkuyorum (Şeyda, 29 – 10 Ekim 2011).

Dışarda 4 çocuğum var bu da sonuncusu ikisi kurumda ikisi ilk eşimde. İkinci eşim almadı yanına. Nolucak halimiz bilmiyorum. İlk eşim göstermiyor getirmiyor, aydan aya kurumdan gelince görüyorum. Mahpusluk zor analık daha zor burada (Jale, 39 – 16 Ağustos 2011).

Cezaevine çocuklarıyla giren ve ayrılmak zorunda kalan bazı hükümlüler ise çocuk hasretinin en dayanılmaz acı olduğunu belirtiyor.

İki sene oldu kızımdan ayrılalı, eşyaları burada kokusunu içime çekiyorum her gün ağlıyorum, yanıyorum. Çok pişmanım çok evladımdan ayrırım. Babası getirince ağlıyor tekrar içeri giricem diye, görüşe gelmek istemiyor. Ben de dedim getirme diye şimdi hasret (Elif, 29 – 14 Haziran 2011)

O da benle ceza çekiyor. Anlamıyor ben niye buradayım o niye yanımda anlatıyoruz. Sabah yine aynı şey. Niye çıkamadığını anlamıyor (Canan, 25 – 9 Haziran 2011).

Çocukları büyük olan anneler ise konuşmaları arasında 1-2 sen de olsa çocukları yanlarında kalmış annelere “imrendiklerini” ifade ediyor.

Keşke benim iki kızım da yanımda olsa. Başka ne isterim, neyim var. Görüş yetmiyor, doyamıyorum onlara. Zaten her görüşe de gelemiyorlar. Kayınım istemiyor buraya gelsinler bir de yol uzak. Özlemde yanıyorum. Seslerini duyunca dünyalar benim sanki. Başka türlü dayanılmaz burası. Zaten anneleri anlarsın burada hep evlatlarından konuşurlar. (Hadiye, 24 – 23 Haziran 2011).

Ancak bu görüşler dışında cezaevinin çocuklar için uygun olmadığını ifade eden anneler de mevcut. Anne ve çocuklarla aynı koşutta kalan bir mahkum

Koşutta erkek çocuklarla dalga geçiyorlar, orasını burasını sıkıyorlar. Bazen bütün gün çocuk ağlıyor oradan oraya geziyor annenin umuru değil. Hepsi gerçek anne değil bunların. Döveni, küfür edeni çocuğa eziyet edeni hepsi burada (Kezban, 51 – 22 Kasım 2011).

derken bir başka görüşmeci,

burada çocuk katil de olur her şey olur tüm günlük pislik görüyor (Meryem, 30 – 22 Temmuz).

şeklinde koğuş içinde çocukların yaşadığı koşulları dile getirmişti.

Görüşmelerim sırasında bazı anneler çocuklarını “hava alsınlar” diye yanlarında getiriyordu. Bir görüşmem sırasında dört yaşındaki kızına çiğnemesi için

yanımda bulunan sakızı verdim. Kızı, sakızı kısa bir süre çiğnedikten sonra bacağına ve yüzüne yapıştırmaya başladı. Ben ne yaptığını sorduğum da ise annesi,

Koğuştta karıların devamlı ağda yaptığını görüyor o da onu yapıyor” dedi (Fatma, 25 – 2 Haziran 2011).

Elbette çocuklarının yaşları yanlarında kalmaya müsait ancak bunu istemeyen anneler de mevcut. Bu görüşü savunan annelerin çoğu “cezaevinin bir çocuğun yaşayabileceği bir yer olmadığı” konusunda hem fikir. Özellikle kavgaların, küfrün ve suçun olduğu cezaevlerine çocuklarının yaşamasına izin vermeyeceklerini belirtiyorlar.

Çocukları dışarda olan anneler ise sıklıkla “çocuk özlemini” dile getiriyor. Bazıları çocuklarının “geleceği” için suç işlediklerini dile getirirken çoğu suç işledikleri için “pişman olduklarını” bunun en büyük sebebinin ise çocuklarından ayrı kalmak zorunda kalmak olduğunu belirtiyor. Hemen hemen hepsi “çocukları için böyle bir hayatı asla istemediklerini söylerken bazı çocuklarının yaşam koşullarının onları suça iteceğini ifade ediyor.

Cono aşireti üyesi olan Emine,

Hırsızlığı babamdan öğrendim, abimle rde hapiste kocamda... Oğlum da yapacak sonunda başka ne gördü ki (Emine, 34 – 19 Ocak 2012).

şeklinde oğlunun da aynı “kaderi” paylaşacağını ifade ediyor.

Görüşmelerim sırasında çoğu hükümlü ancak çocuklarıyla ilgili sorular sorduğumda bana bilgi vermeyi tercih etti. Onun dışında çok azı çocuklarıyla ilgili kendiliğinden konuşmaya başladı. Çünkü gözlemlerim doğrultusunda bu konu onları en çok üzen ve genellikle gözyaşları içinde konuşmalarına devam etmelerine sebep olan bir konuydu. Ancak çocukları üzerinden konuştuğum zaman “pişmanlık”

kelimesini sık sık kullandılar. Her biri kendini “iyi” birer anne olarak ifade ederken, diğer annelerin “annelikleri” hakkında sık sık olumsuz görüş bildirdiler.

Hükümlüler için işledikleri suçlar arkadaşlık ilişkilerini yoğun bir şekilde etkilemese de annelik ve işlenen suçun paralelliği üzerine oldukça negatif fikirleri bulunmaktaydı. Örneğin hırsız bir anne, “annelik” üzerinde olumsuz bir etki yaratmazken uyuşturucu satıcılığı, kadın satıcılığı ya da hayat kadınlığı ve annelik “kötü anneliğin” en büyük göstergesiydi. Bu kadınlar, hükümlüler tarafından tasvip edilmeyen annelerdi ve çoğu zaman grup içlerine alınmıyorlardı. Özellikle kadın ve küçük yaşlarda çocuk satıcılığı yapmış, kendi çocuklarına zarar vermiş kadınlar cezaevi kültürü içinde daha önce de bahsedildiği gibi asla hoş karşılanmıyor gruptan soyutlanmaya hatta şiddet ve linçe kadar gidebiliyordu.

3.5.4.2 Özel İlişkiler

Kadınlar arasındaki ilişkiler sadece arkadaşlık ve çatışma üzerine kurulu değildir. Daha önceki bölümlerde üzerinde durulduğu gibi kadın eşcinselliği cezaevinde gözlemlenmektedir. Bazı katılımcılar kendi yaşadıkları ilişkileri anlatmış, bazıları ise çevresinde gördüklerini görüşmeler sırasında aktarmıştır. Her ne kadar çok açıkça konuşulmasa da görüşmeler sırasında sık sık dile getirilen cezaevindeki cinsel yaşam “kapalı kapılar” arkasında yaşanmaktadır. Bu ilişki türüne bağlı anlaşmazlıklar ya da partner ilişkisi kadın sosyal ağlarında yeni bir dalı oluşturmaktadır.

Bu bağlamda cezaevine iki tür kadın profili görmek mümkündür. Dışarıdaki hayatında eşcinsel kimliğiyle yaşayan kadınlar ve cezaevine girdikten sonra eşcinsel ilişki yaşamaya başlayan kadınlar. Cezaevinde aktif olarak ilişki yaşayan kadınlar, normal hayatlarında böyle bir eğilimde olmadıklarını sadece burada yalnızlık ve sevgi ihtiyacından böyle ilişkiler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bazı kadınlar ise aslında buna

karşı olduklarını ama ilişkilerde kullanıldıklarını belirtmişlerdir. Kimileri ise sadece duygusal bir yakınlaşma yaşadıklarını fiziksel bir temas olmadığını dile getirmişlerdir. Eşcinsel ilişki yaşayan kadınlar daha aktif yaşayan kadınları eleştirmekten de geri kalmamış, kendilerini yaşadığı ilişkileri “geçici” olarak tanımlamışlardır.

Bir diğer grup ise bu tür ilişkileri “ahlaksızlık” ve “sapıklık” olarak yargılamakta, etraflarında aynı yatağı paylaşan kadınlara tepki göstermektedirler. Görüşmeler sırasında Seher,

Bunların cinsellikleri azmış. Şap koyuyor yemeklerine... yemekten yemeyip kantinden yiyen belki lezbiyen (Begüm, 43 – 17 Haziran 2011).

diyerek cinsel ayrımcılığa dikkati çekmiştir. Bu ilişkiler karşı olan kadınlarla, ilişki yaşayan kadınlar arasında zaman zaman kavgalar baş göstermekte. Bazı kadınlar sırf bu tip durumlara tanıklık etmemek için koğuş değişikliği talebinde bulunmaktadır.

Eşcinsel ilişkileri yaşayan kadınlar arasında da zaman zaman kıskançlık sebepli kavgalar ve anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. İster koğuş içi sevgililik durumu ister koğuşlar arası olsun bu ilişkiler birçok mahkum tarafından bilinmektedir. İki kadın arasındaki ilişki bittikten sonra kadınlardan biri başka biriyle ilişki yaşayabilir. İşte bu tip durumlarda diğer kadını paylaşmaktan, dedikodudan, yaşananların aleni olarak konuşulmasından kavga çıkmaktadır. Bazı kadınların kurslar aracılığıyla birden çok kadınla ilişkisi bulunmaktadır. Her ne kadar koğuşlar arası mektuplaşma yasak olsa da kurslar kadınlar mektuplarını birbirlerine iletmekte, fiziksel temas yaşanmadan da ilişkiler sürmektedir.

Kadınlar arası ilişkiler dışında, mahkum kadınların bir bölümünde dışarıda ya da başka cezaevlerinde kalan mahkum sevgilileri vardır. Özellikle cezaevleri arası ilişkiler mektup yoluyla devam etmektedir. Bir çift koğuş arkadaşlarına diğer

cezaevinden mektup yoluyla tanıştırmak sevgili yapmaktadır. Kişiler birbirlerini hiç görmeseler de fotoğraflar aracılığıyla birbirleriyle tanışmaktadırlar. Bu ilişkilerde duygu yoğunluğu o kadar fazladır ki mektuplar aracılığıyla kavga edilir, ayrılık hatta evlenme kararı alınır. Sevgilik durumlarındaki en büyük beklenti günün birinde dışarıda evlenmektir.

3.5.4.3 Ayrımcılık

Koğuşlarda etnik farklılıklar çok olmasa da farklı aşiretlere bağlı gruplar mevcut. Bunun yanı sıra eğitim ve kültür düzeyi kadınların birbirinden ayrılmasına sebeplerden biri olabiliyor. Özellikle Adana bölgesinde yaygın olan Cono ve Tencir aşiretleri arasında husumet oldukça fazla. Dışarıda da kalabalık kolları olan bu gruplarla ilgili gazetelerde çıkmış bir haber varsa cezaevinde olay çıkmasın diye haberler gazetelerden kesilerek çıkartılıyor. Karşılıklı olarak birbirlerini “hırsızlık”, “fuhuş” gibi suçlarla suçlayan bu iki grup bir araya getirilmemeye özen gösteriliyor. Bu iki grubun karşısında onları “çingenelik” ve çetecilikle suçlayan bir grup daha var. Bir Cono olan Selin, sıkıntısını şöyle ifade ediyor;

Biz insan değil miyiz? Kalabalıksak ne olmuş hepsi akraba. Siz kimsiniz? Çete misiniz diye üstümüze yürüyorlar, Ali kıran baş kesen misiniz diyorlar. O yüzden bacımdan ayırdılar beni (Selin, 27 – 16 Ağustos 2012).

Mahkumlar arasında etnik ayrımcılık olarak nitelendirilebilecek tek ayrım Cono aşiretine mensup üyeler için yapılıyor. Onları anlatırken,

Psikolojileri bozuk, devamlı kendilerini çiziyorlar, bir olayda naralar atıyorlar, yerlere atıyorlar. Bir de pis kokuyorlar (Nurcan, 27 – 21 Ekim 2011).

Gruplar arası yapılan diğer bir ayrım da eğitim farklılıkları. Koğuşlar arası suç türü farkı olmadığı için diğer cezaevlerinden bulunan “memur koğuşu” ayrımı burada

yok. Cezaevinde zimmete para geçirmekten, nitelikli dolandırıcılıktan, kimlik hırsızlığından gibi farklı suçlardan yatan birçok memur bulunuyor. Eğitim düzeyleri daha yüksek olan memurlar kendilerini diğerlerinden ayırıyorlar. Ve koğuş anlaşmazlıklarında bunu diğerlerin çekememezliğine bağlıyorlar. Üniversite mezunu Ceren;

Onların penceresinden bakmaya çalışıyorum. Bizimkisi hiçbir şey bilmeyenlerin arasında yaşam mücadelesi. Mesleğimden dolayı kendilerinden farklı görüyorlar. Saygı duyuyorlar, çekiniyorlar benden. Kendi aralarında her türlü kavgayı ediyorlar ama benim gibiler fazla bulaşamıyorlar (Ceren, 31- 8 Aralık 2011).

Eğitimli olanlara karşı tepki tartışma olarak ortaya çıkmasa da hükümlü kadınlar tarafından “burnu havada” olarak nitelendiriliyor. Bu iki grup arasında sözlü tartışma dışında fazla bir anlaşmazlık yaşanmıyor.

Sanki suçtan girmemiş, ziyarete gelmiş beni beğenmiyor. Kendi diyor başka suç belki girdi adi suçtan (Songül, 22- 17 Mayıs 2011).

Koğuşlarda ve cezaevi genelinde ayırım yapılan en önemli suç türü de, kendi çocuğunu ya da başka çocuğu cinsel ilişki karşılığı satmış, çocuğu öldürmüş ya da öldürülmesine sebep olmuş kadınlar içerde asla onaylanmıyorlar. Koğuşa ilk girdikleri anda tüm koğuş tarafından tartaklanıyor, dövülüyorlar. Bu tip kavgalara da memurlarda fazla müdahale etmiyorlar. Daha sonra hiç kimse onlarla konuşmuyor ve grupların tamamından dışlanıyorlar. Düzenli olarak taciz ediliyorlar. Bu tip suçlardan hüküm giymiş herhangi bir kadınla görüşme fırsatı bulamadım. Ancak cezaevinin yazılı olmayan yaptırım ve kuralları olan bir örgüt olmasının en büyük kanıtı bu tip suçlardan hüküm giymiş kadınlara uygulanan sistemli davranış. Fuhuş, dolandırıcılık, cinayet gibi suçlara kadınlar arası bir ayrıma sebep olamazken, suçu her ne olursa olsun tüm kadınlar tarafından bu suç kabul edilemez sayılıyor.

4. BULGULARIN ANALİZİ

4.1 Kadın Suçluluğu ve Kadın Cezaevi

Suç, genel olarak bir erkek davranışı olarak görüldüğü için literatürde daha çok genç ve erkek suçlu davranışları incelenmiş ve açıklanmış hatta suçluluk teorilerinde “suçlunun” hali hazırda erkek olarak betimlendiği gözlemlenmiştir. Feminist kriminoloji bunu eleştirerek suç teorilerinin erkek odaklı bir dille yazıldığını iddia etmektedir. Çünkü genel olarak suç erkeklerin yetki alanında olan ve mağdurlarının da kadın olduğu bir eylem olarak ele alınmaktadır (Canay, 2015:33).

İstatistiklere bakıldığında kadınların işledikleri suçların büyük bölümünün önceden tasarlanmamış ve genellikle kadının kendini (şiddet ve tacizden) korumak için işlediği adam öldürme ve yaralama gibi suçlardan oluştuğu gözlemlenir. İncelendiğinde kadınların işledikleri suçların büyük kısmının genellikle önceden planlanmamış ve daha çok gördükleri kötü muamelelere (taciz, şiddet vb.) karşı kendilerini korumak amacıyla adam öldürme ve yaralama gibi olaylar olduğu görülmektedir. İçli’nin de belirttiği gibi,

Bu tür suçlarda kadının aile içi şiddet kullandığına dair kanıtlar vardır. Diğer yandan kadına karşı şiddet de çok önemli bir problemdir. Çünkü kadını şiddet kullanmaya ya da suç işlemeye iten durumlar, gördüğü şiddet karşısında kendisini korumak ve dayaktan kaçmaktır (İçli, 1995:22-6).

Suç çeşitleri ve nedenleri kültürden kültüre ve toplumdan topluma farklılık gösterir. Ayrıca tüm dünyada kadınların suç işleme oranları ve suç türleri erkeklerin suç işleme oranları ve niteliklerine göre farklılık göstermektedir. Çalışmalar göstermektedir ki kadınların suç işleme oranları erkeklere oranla daha düşüktür. Balcıoğlu’nun da belirttiği gibi, “Kadınların işledikleri suçların niteliği aynı zamanda

kişinin içinde bulunduğu toplumun kültürel özelliklerinden de etkilenmektedir” (Balcıoğlu, 2001:22-3). Baskıcı toplumlarda kadınlar arasında cinayet çok sık görülürken, daha demokratik toplumlarda hırsızlık türündeki suçlar daha sık görülmektedir. Çünkü toplumun kuralları da suçu teşvik edebilmektedir. Örneğin kadınların işledikleri namus cinayetleri ve aşırı baskıcı ve şiddet uygulayan kocaların öldürülmesi buna iyi bir örnektir (Tezcan 2003:15). Kadının suçluluğuna ve sapmaya ilişkin tabular tarih boyunca hemen hemen tüm toplumlarda iki temel noktadan kaynaklanmaktadır. Kadınlara verilen cinsel değer ve çocuk bakımı ile ilgili görev ve sorumluluklar. Suçta cinsiyet farklılığı kriminoloji araştırmalarında bazı faktörler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır (İçli, 2013:25). Bu yaklaşımdan yola çıkarak araştırmaya bakıldığında kimi zaman benzer faktörler kimi zaman ise tamamen farklı etkiler ortaya çıkmaktadır. Buna göre;

Kadının “Bakıcı” Olması: Kadın hala önemli ölçüde erkeğe bağımlıdır. Bu da kadının suçtan uzak durmasını veya suç işlemede kocasına, arkadaşına yardım etmesini açıklamaktadır (Steffensmeier ve Allan aktaran İçli, 2013:25). Bu teoriden yola çıkarak araştırma boyunca görüşmelerde karşımıza çıkan cevaplardan biri de hükümlü kadınların çoğunun eşlerine, erkek arkadaşlarına yardım etmek isterken suça karıştıkları yönündeydi. Birçoğu ya yaptıklarının ne olduğunu bilmiyordu ya da bilse bile sırf eşine yardım etmek için suça iştirak etmişti. Bir bölümü ise fiziksel şiddet ve zorlamayla suça iştirak etmekteydi.

Cinsel/Fiziksel Çekicilik: Cinselliğe ve dış görünüşüne ilişkin beklentiler de kadınları eşlerine ve babalarına bağımlı kılmaktadır. Bu beklentiler, kadının suç olgusu içindeki rolünü de belirlemektedir. Cinsel boyut kadınların suç mağduru olma olasılığını ortaya çıkarmakta, bu olasılık kadınları suçun sık görüldüğü yerlerden

uzaklaştırmaktadır (Steffensmeier ve Allan aktaran İçli, 2013:26). Bu toplumsal yanılığının aksine araştırma boyunca fiziksel görünümü ön plana çıkan kadınların birçoğu suç işlemeye baba, eş ya da erkek arkadaş yoluyla bulaştıklarını dile getirmektedir. Düşünülenin aksine fiziksel güzelliklerini nasıl paraya dönüştürecekleri konusunda zorlanmış ya da güzelliklerinden dolayı ailesinde erkekler tarafından toplumdan gizlenmeye çalışılmış, baskı altında yaşamaya zorlanmışlardır. Bu durumda dışarı çıkma arzularını perçinlemiş ve suça karışmalarını sağlamıştır.

Sosyal Kontrol: Sosyal kontrol da kadını suçtan alıkoyan faktörler arasındadır. Gençlik döneminde yaşadığı aile baskısı ve kontrol, kadının yetişkinlik döneminde yaşadığı ilişkileri, hatta suçlu davranışın mevcut olduğu gruplara katılımını da kısıtlamaktadır (Steffensmeier ve Allan aktaran İçli, 2013:26). Bu durum ne yazık ki Türkiye için geçerli olan bir teori değildir. Görüşmecilerimin çoğu ailelerinden gördükleri aşırı baskı yüzünden dışarı kaçtıkları dile getirmektedir. Hatta bu durum yüzünden evden genç yaşta kaçan hükümlü sayısı hiç de azımsanamayacak sayıdadır. Bu da onların suç çevresiyle erken yaşta tanışmalarına sebep olmuştur.

Fiziksel Güç ve Saldırganlık: Kaba fizik güç kullanımını içeren suçlarda, erkeklerin oranı, kadınlara göre belirgin derecede yüksektir. Saldırgan davranışlar önemli ölçüde kültürel yapıyla ilişkilidir. Bu durum erkeklerin güç gerektiren suçlara katılımlarını arttırmakta, ayrıca kendilerini koruyabilmelerini de onlara güven vererek suçu göze almalarını kolaylaştırmaktadır (Steffensmeier ve Allan aktaran İçli, 2013:26). Bu durum sayesinde eşinden dayak yiyen ve daha ileri fiziksel şiddet gören kadınların sayısı oldukça çoktur. Bu durum ya başka bir ilişkiye doğru kadınları yönlendirmiş ya da bu fiziki şiddete eşlerini öldürerek karşılık vermişlerdir. Her ne

kadar şiddetin temeli kadın olmasa da mağdur olma sıfatıyla şiddete karşılık verenler az değildir. Bu da onları daha büyük suçlar işlemeye yönlendirmiştir.

Suça Yatkınlık: Kadınların içinde yaşadıkları ortam da genellikle suç işlemelerine zemin hazırlayabilecek nitelikte değildir. Örneğin büyük çaplı suç girişimlerinin görüldüğü yeraltı dünyasına kadınların katılımı çok sınırlıdır (Steffensmeier ve Allan 1991:72-4). Bu yaklaşım genel olarak doğru olsa da örneğin Adana da yaşayan Cono aşireti kadınları için çok da geçerli değildir. Suç işleme potansiyeli oldukça yüksek bir çevrede doğan bu kadınlar için suç kanıksanmış bir meseledir ve doğal yaşam koşullarının sonucudur. Bu aşiretin üyeleriyle yaptığım görüşmelerde bu durumun doğal olduğunu kendileri dile getirmektedir.

Toplumsal olarak kadına biçilen roller ve buna bağlı değer ve normlar nedeniyle kadınların suç potansiyeli ve işledikleri suçlar yeterince dikkat çekmiyor buna bağlı olarak çözüm önerileri de yeterince üretilmiyor. Araştırma süresince kadınlar dışarda yaşadıkları hayatı ve onları suça iten unsurları kimsenin fark etmediğinden ve yardım alamadıklarından söz ettiler. Bu araştırmanın yapılma amacına paralel kadınların suç alanında bile yeterince görünür olmaması cezaevlerinin koşullarını iyileştirilmemesine kadar giden bir süreçte oldukça etkili olmuştur.

4.2 Ataerkillik ve Kadın Cezaevi

Kadın cezaevi dışardan bakıldığında fiziksel olarak “erkeksiz” bir alandır. Ancak etrafını saran tüm sosyal ve toplumsal sistemler aslında erkek odaklı bir sistemin parçasıdır; ataerkil yapının. Ataerkillik kavramı tüm kavramlar gibi toplumsal hayatın dinamikleri içinde değişime uğramaktadır. Kavramsal olarak ataerkillik nedir, sorusuna kesin bir yanıt vermek çok zordur. Zira, feminist akımlar

içerisinde farklı ele alışı söz konusudur. Genel bir tanımlamadan yola çıkılacak olunursa; ataerkillik genel olarak erkek tahakkümünü yansıtan bir kavramdır (Marshall, 2005:47). Patriarki, erkeklerin iktidarlarını kurmalarını ve denetimlerini sürdürmelerini sağlayan cinsel politikadır (Mitchell, 2006:14).

Kate Millet (1987) ise ataerki erkeklerin yönetimi anlamında kullanmaktadır. Ona göre ataerki evrenseldir. Erkeğin mutlak üstünlüğü ve kadının ona tabi kılınışı toplumsallaşma yoluyla sağlanmakta, ideolojik araçlar yoluyla sürdürülmekte ve kurumsal yöntemlerle korunmaktadır. Erkekler hem psikolojinin, toplumsallaşma ve ideolojinin getirdiği alışkanlıklar yoluyla hem de güce dayanarak- ki bu ekonomiyi kontrol etmeleri, devleti ve organlarını denetim altında bulundurmaları ve cinsel şiddet tekelleri oluşturmaları demektir.- egemenliklerini kurmaktadır. Yani ataerki toplumsal alanların tümünde etkilidir ve aileye yaslanır. Ataerki her zaman doğal olanı çağrıştırdığı için değiştirilemezlik iddiasındadır ve dolayısıyla evrensel olma savındadır. Kısaca ataerki, erkeklerin kendi iktidarlarını kurup, denetimi ellerinde bulundurdukları cinsel politikanın adıdır. Ataerkinin hüküm sürdüğü bütün toplumlar ve bütün gruplar cinsiyetçidir. Bu durum toplumun her düzeyindeki örgütlenmesinde karşımıza çıkar. Bu sistemde bir cinsin öteki üzerinde egemenliği söz konusudur (Mitchell, 1985:95-6).

Connell, farklı erkeklikleri ortak paydada toplayan şeyin kadınlar üzerinde sağlanan iktidar (kadınların baskılanması, bağımlı kılınması) olduğunu söyleyen hegemonik erkeklik kavramı olduğunu belirtmiştir (Connell, 1998:245) Hegemonik erkekliği olanaklı kılan kültürel pratikler / alışkanlıklar sistemi olarak işlemekteydi; piyasa, aile, ordu, devlet, yasalar gibi kurumlaşmış yapılar tarafından da kabul ettirilmeye çalışılan bir egemen erkeklik modeli olarak çözümleniyordu. Bu sistem,

farklı sınıf, etnisite ve sosyal / kültürel gruplara mensup erkeklerin egemen erkeklik değerlerini ortak olarak benimsemelerine yol açarak bu sayede oluşan hegemonik ilişkiler içinde eril tahakkümü olanaklı kılmaktaydı (Sancar, 2009:32). Erkekliğin inşası sadece kültürel imgelerle değil; kurumsallaşmış patriarkal destekle de kurulur. Kültür içinde saklı eril şiddet biçimlerinin olağan karşılanmasını ya da birçok erkeğin gözünde hayranlık yaratmasını hegemonik erkeklik kavramı çok iyi açıklamaktadır (Sancar, 2009:40).

Yukarıda tüm sözü edilen ataerkil yapının iktidar mücadelesi ve hatta iktidar alanlarından biri de cezaevidir. Ataerkil sistemin izdüşümü olan devletin cezaevi kurumuyla kadını baskılamakta ve hapsedmektedir. Bu elbette ki erkek cezaevleri içinde farklı değildir ancak kadın cezaevinde bunu farklı yansımaları mevcuttur. Örneğin, araştırma yaptığım kurumun müdürü bile erkektir. Kadın mahkumların ihtiyaçlarının, devlet ve yasalarla olan ilişkilerini ilk elden kuran müdüriyet bir erkeğe bağlı işlemektedir. Yine aynı şekilde cezaevi dışındaki tüm güvenlik personeli erkelerden oluşmaktadır. Kadınların yaşadığı cezaevinin dış dünya ile ilişkisinin ilk sağlandığı noktalar hep erkek hakimiyetindedir. Daha önce bahsedildiği gibi zaten Adana Kadın Kapalı Cezaevi ilk olarak erkek cezaevi olarak inşa edilmiş daha sonra alt yapı sorunları nedeniyle kapatılmış ve kadın cezaevi olarak açılmıştır. Kadın cezaevi olarak kullanılabilmesi için sadece alt yapı sorunları çözülmüş ki- araştırmam boyunca bu sorunların çözülmediği gözlemlenmiş – kadınların ihtiyaç ve beklentilerine göre herhangi bir iyileştirme yapılmamıştır araştırma sırasında katılımcılardan biri cezaevini “kadınları ölmeye yolladıkları” yer olarak nitelemektedir.

Foucault'ya göre, iktidar kurumları, monarşi ve aygıtlarıyla devlet, türdeş olmayan hukuklar üzerinde bir hukuk ilkesi olarak var olmuşlardır. Bu ilkenin üç özelliği vardır, üniter bir yapı, istencini yasayla özdeşleştirmek, yasaklama ve yaptırım mekanizmaları yoluyla hareket etmek. Bu ilkenin formülü ise, barış ve adalettir. Yani özel veya feodal savaşların engellenmesi anlamında barış ve anlaşmazlıkların özel olarak çözümlenmesinin askıya alınması anlamında adalet. Hukuk, tüm monarşi sisteminin dışa vuruluş kipi ve kabul edilebilirliğinin biçimidir (Foucault, 2010:68). Ortaçağdan bu yana Batı toplumlarında iktidarın kullanımı hep hukuk çerçevesinde ifade edilmiştir. Fransa'da 18.yüzyılda ortaya çıkan monarşinin siyasal eleştirisi hukukun iktidarın gerçek biçimi ve iktidarın hep hukuk biçimine girerek kullanılması gerektiği ilkesini sorgulamamıştır (Foucault, 2010:69). İktidarla cinsellik ilişkileri üzerine günümüzde yapılan çözümlemelerde ortaya çıkan yine bu hukuksal temsil olmaktadır. Foucault'ya göre yakamızı kurtarmamız gereken şey yasanın ve egemenliğin bu kuramsal ayrıcalığıdır. Çünkü hukukun temsiline indirgenemeyecek çok yeni iktidar mekanizmaları devreye girmiştir, Foucault'un iktidar kurumları üzerine yaptığı incelemeyi cezaevine indirgediğimizde ataerkil sistemin hukuk sistemi sayesinde kadın üzerinde kurduğu baskıyı anlamak mümkündür.

Foucault, 18. yüzyılın sonlarında hapishanelerin yeni bir işlevle donatılan bir kurum olarak reforme edildiğinden söz eder. Daha önce halkın gözü önünde suçunun cezasını çeken suçlu, artık ıslah edilmek üzere hapishanelere kapatılacaktır. Böylece, kapatılan bireyin davranışları daha yakından gözetlenecek; hapishane sistemi, sürekli gözetlenen ve denetime tabi tutulan bireyin “tüm veçhelerini, fiziksel olarak terbiye edilmesini, çalışmaya yatkınlığını, gündelik hal ve gidişini, eğilimlerini kendine iş edinecektir” (Foucault, 1996:342). Foucault'ya göre bu değişiklik, otoritenin kendi

şiddetini aleni biçimde sergilediği geleneksel iktidar biçiminden “kendini görünmez kılarak icra eden” (Foucault, 1996:78) disiplinsel iktidara geçişten kaynaklanmaktadır. Hükmedenin kendi kudretini şaşaalı bir biçimde sergilediği ceza ve işkence törenleri artık gözlerden uzaklaştırılmıştır. Bunun yerini alan uygulama, suçluları sokaklardan uzaklaştırmak ve cezaevlerine hapsedmektir. Fakat bu ne suçla karşı alınmış bir önlem ne de suçlu olmayanların rahatça sokakları kullanabilmesi için ortaya atılmış bir çözümdür; iktidar “dışlıyora benzediği şeyi öteki yandan yeniden ele almaktadır... Devre dışı bırakmak istediğini bile kaybetmeye razı olmamaktadır” (Foucault, 1996:435). Aslına bakılırsa, iktidar tam olarak ortadan kaldırmamakta; “dışlamakta, bastırmakta, püskürtmekte... saklamaktadır” (Foucault, 1996:286); ölüme terk etmediği bireyleri kapatarak ve gözlerden saklayarak, uysal ve yararlı bedenler üretmektedir. İnsan bedenini böylece kuşatan iktidarın amacı, tebaasının “sahip olduğu güçleri engellemek ve yok etmek yerine teşvik etmek, güçlendirmek, denetlemek, en iyi şekilde kullanmak ve örgütleme” (Keskin, 1996:122). Büyük sistemin dışında kalanlar ki bu dışarıdakilere suç işleyenler, aylaklar, hırsızlar dahildir, cezaevi sistemi içerisinde toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi için yararlı bedenler haline getirilmektedir, “Disiplin birey imal etmektedir” (Foucault, 2006:256). İmal edilmeye çalışılan bu birey, Foucault’un sözü edilen çalışmasında cinsiyetsizdir ve hatta cinsiyetsiz olduğu için “doğal” olarak erkektir (McCorkel, 2005:44). Daha öncede değinildiği gibi cezaevi ve suç üzerine yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak erkek hükümlüler üzerinden kurgulanması da tam da bu yüzdendir.

Cezaevinin iç yapısına, sosyal yapısına bakıldığında ise ataerkil yapı her yere sirayet etmiştir. Çünkü farklı sosyal çevrelerden farklı suçları işlemiş tüm bu kadınlar ataerkil yapının içinde yaşamış ve bu sistemi cezaevinde de sürdürmeye devam etmektedirler. *Habitus*, toplumsal cinsiyetler arasındaki ayrımın nasıl doğallaştırıldığı

ve meşrulaştırıldığını açıklamaya ek olarak nasıl içselleştirildiğini açıklamak adına da güçlü çözümler sunmaktadır. Çünkü,

Bourdieu'nün anladığı anlamda toplumsal cinsiyet, hem Foucault'nun tanımladığı tarzda, kendi arzularını ve isteklerini gerçekleştirme peşinde koşarken kendini toplumsal iktidar ilişkileri uzantısı olarak inşa eden cinsiyetlenmiş beden anlayışından, hem de Butler'ın eylem ve fiil olarak bedenin performansı biçiminde gerçekleşen toplumsal cinsiyet yaklaşımından beslenmiş bir tür sentezdir (Sancar, 2009:189).

Bourdieu'nun ileri sürdüğü *habitus* kavramı ataerkil sistemin cezaevinde kadınlar tarafından nasıl yeniden üretildiğini daha iyi açıklayacaktır. Bourdieu'ye göre, “sembolik iktidar gerçekliği biçimlendiren özel bir tahakküm ilişkisine; sembolik şiddet ise bu ilişkiyi kurmaya ve sürdürmeye yarayan ve görünmez bir şiddet formuna işaret etmektedir (Türk, 2007:608). Sembolik şiddet failerin kendi rızalarıyla ya da sembolik iktidarın sunduklarını doğal zannetmeleriyle – Bourdieu'nün deyimiyle yanlış anlamalarıyla- uygulanan bir şiddettir. Bu açıdan sembolik şiddet çok önemli bir güç kaynağıdır. Buna ek olarak sembolik iktidar ve sembolik şiddet *habitusun* içselleştirilmesinin en etkili yollarından biridir (Wallace ve Wolf, 2004). Sembolik şiddet failerin yaşam tarzlarına, alışkanlıklarına, kabullerine, inançlarına, değerlerine kadar yayılmıştır. Sembolik şiddetin bu kadar güçlü olmasının nedeni de “tahakküm edilenlerin bu egemenliği sadece kafalarının içinde hissetmeyip, aynı zamanda kendilerini esir hale getiren hegemonya yapılarını sürekli olarak” yeniden üretmesidir (Yel, 2007:516). Sembolik şiddet, “ona maruz kalanların ve aynı zamanda da çoğu kez onu uygulayanların sessiz suç ortaklığıyla ve her iki tarafın da onu uyguladıkları ya da ona maruz kaldıklarının bilincinde olmadıkları ölçüde uygulanan bir şiddet”tir (Özsöz, 2007:36). Bu suç ortaklığı basit bir boyun eğiş temelinde şekillenmez. Failin eylemleri üzerindeki gücünü de bu noktadan alır;

sembolik şiddet failin kendi rızasıyla kabul ettiği hatta arzuladığı bir egemenlik yaratır.

Sembolik şiddet sadece ataerkil ideolojinin egemenliğini sürdürmeye hizmet etmez. Sembolik şiddet sayesinde toplumsal cinsiyetler arasında egemenlik kimin elinde olursa olsun her iki cinsiyet tarafından da sürekli yeniden üretilen bir sistem yaratılır. Ataerkil ideolojinin yaptırımları *habitus* ile toplumsallaşma sürecinde öğrenilir ve sembolik şiddet sayesinde failin eylemleriyle yeniden üretilerek toplumsal hayata yayılır. Sembolik şiddet, faillerin mücadele ederken de, egemenken de, ezilirken de ataerkil ideolojiyi yeniden üretmelerini sağlar. Bu süreçte de en önemli rol doğallaştırma ve olumlama işlevleri ile ön plana çıkan okul, din kurumları, aile, medya vb. sembolik şiddet araçlarıdır. Sembolik şiddetin gizli işleyen yapısı failin bilinçli olmasa da eylemleriyle ataerkil ideolojiyi yeniden üretmesini sağlar. Bilinçli değildir çünkü fail bu eylemler üzerine düşünmez, hesap yapmaz ya da egemen yapıları sorgulamaz. Toplumsal cinsiyetler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini ele alırken bu eşitsizliğin üretimine ek olarak sembolik şiddet araçlarıyla nasıl doğallaştırıldığını da ele almak gerekir. Arendt, “iktidardan (power), zor (force) ve kuvvetten (strenght) farklı olarak” Şiddetin her zaman araçlara ihtiyaç duyduğunu belirtir (Arendt, 2003:10). Ataerkil ideolojinin içselleştirilmesinde de kullanılan en önemli sembolik şiddet aracı, bütün yaptırımların doğal ve normal olarak sunulmasıdır.

Bu noktadan yolla çıkarak cezaevinde kadınlararası ilişkiler iktidar mücadelesi ve hiyerarşik yapı ataerkil sistemin yeniden üretimidir. Kadınlar koğuş içinde söz sahibi olmak hatta hükmetmek için ataerkil araçları kullanmaktadır. Bunlardan en belirgini şiddet ve korkutma yöntemidir. Bir kadın veya grup diğer kadın ve gruba

sözünü geçirebilmek için fiziksel şiddeti, sözlü tacizde bulunmaktadır. Böylece egemen grup diğer grubu baskılayarak iktidarı elinde tutmaya çalışmakta, dışarda ataerkil sistemin içinde “ezilen” kadın cezaevinde egemen grubun bir üyesi haline gelmektedir.

Yine aynı şekilde ataerkil sistemin bir uzantısı olan aile ve ev içi işbölümü (toplumsal cinsiyet rolleri) cezaevinde kadınlar arası ilişkilerde kendini göstermektedir. Ekonomik gücü olan bir kadın diğer bir kadına günlük işlerini para veya ihtiyaç giderme karşılığı yaptırmaktadır. Aynı şekilde kadına toplumsal olarak biçilen “analık ve saygınlık” burada sanal akrabalık bağları ile yeniden ayakta tutulmaktadır. Saygı duyulan ve sevilen bir hükümlü öncelikle “annelik” sıfatıyla yüceltilmektedir. Bu her iki taraf için olumlu karşılanmaktadır. Babanın olmadığı kadın cezaevinde annelik “korumacılık”, “sahip çıkılma” ile eş anlamlı sayılmaktadır. Eşcinsel birliktelik yaşayan kadınlar arasında da toplumsal cinsiyet rolleri ön plana çıkmaktadır. İlişki yaşayan kadınlardan biri “erkek rolünü” üstlenirken diğer “hizmetini gören” (yemeğini servis eden, çamaşırını yıkayan) kadın rolünü üstlenmektedir. Ataerkillik konusunda Deniz Kandiyoti’nin “ataerkil pazarlık” kavramına değinmekte fayda vardır. Kandiyoti, bu kavramı ataerkilliğin kendini nasıl yeniden ürettiğini göstermek için kullanmaktadır.

Kadınların haklarını savunmak için benimsedikleri yollar bir ölçüde içinde bulundukları sistemin mantığıyla açıklanabilirdi. Bütün egemenlik sistemlerinde olduğu gibi erkek egemenlik sistemlerin de hem koruyucusu hem de baskıcı öğeleri vardır ve her sistem içinde kadınların da kendi güç ve özerklik kavramları kaynakları mevcuttur. Dolayısıyla onları eziyormuş gibi görünen sistemlere kadınlar da erkekler kadar bağlı olabilir. Ancak ataerkil pazarlıklar birtakım karşılıklı beklentilerin yerine getirileceği varsayımına dayanır ve bu beklentilerin niteliği toplumdan toplum değişebilir. (...) Kadınların

mekandan tecrit edildiği ve ev dışındaki hareketliliğin sınırlandığı Ortadoğu ve Güney Asya toplumlarında ise erkeğin ailenin maddi ihtiyaçlarını tamamen karşılaması beklentisi vardır (Kandiyoti, 2007:16).

Dışarda sistemin “ezileni” rolünde olan hükümlü kadınlar cezaevinde bu sistemi kendi lehlerine kullanma çabası içindedirler.

Tahakküm altına alınmaya çalışılan bireyin cinsiyetsizliğine ve/ya erkekliğine dair feminist yazında dile getirilen eleştirilerin bir kabulü ve devamı olarak bu çalışma, disipliner iktidarın kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiğini anlamaya uğraşmaktadır. Bu çabanın bir parçası da, bu deneyime ilişkin ayakta kalma/baş etme/direnme taktiklerini görünürleştirebilmeye dairdir. Çünkü kadınların cezaevinde kendi hayatlarına müdahale etme durumu, Bhavnani ve Davis’in belirttiği gibi, kadın mahkumlar üzerine yapılan çalışmalarda dikkate alınmamakta; hatta kadın mahkumlar edilgen insanlar olarak anlatılmaktadırlar. Yazarlar, bu edilgen tutukluluk anlatısına karşı çıkarak, kadınların cezaevinde “hapishane sisteminin kişisizleştirilmesine meydan okuyan yaratıcı yollar” (Bhavnani, Davis, 2001:195) bulduklarını ve hayata geçirdiklerini belirtirler.

Kendi cezaevi deneyimini anlatan Pınar Selek de benzer bir cezaevi pratiğinden bahseder; Selek, kadınların birbirleriyle sürekli konuşarak, tartışarak, yaşadıklarına gülerek ve hiç durmayıp sürekli iş yaparak, duvarları hissetmekten kurtulduklarını belirtir (Selek, 2004:601). Selek’in kaldığı koğuşta, ortak hareket etme ve yapılacakları kolektif bir şekilde belirleme kural niteliği taşımaktadır. Selek’e göre, şiddetin kol gezdiği bir mekan olarak cezaevinde şiddetin “tek panzehiri... dayanışmadır... konuşma(dır)” (Selek, 2004:597). Ümraniye Cezaevi’nde kaldığı koğuşu bir kadın mekanı olarak tanımlamasının sebebi tam da budur, “Bizim koğuşta

sözün yaşama dönük bir anlamı vardı” (Selek, 2004:599). Kadınların konuşarak güçlendiği bir kamusalılıktan bahsetmektedir Selek.

Sibel Öz ise koğuşı “sözlerden kurulan bir şehir”e benzetir (Öz, 2006:174). Koğuş olarak adlandırılan ve tutukluların bir arada ortak bir yaşam sürdüğü mekanlar, kamusalılık kavramının yeniden ve bu farklı deneyim için tartışılmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü koğuşlar, devletin kontrolünde ve gözetiminde olsalar da, tutuklu bireyler için yan yana durmanın ve bir yaşam pratiği örmenin mümkün olduğu yerlerdir. Burada ilginç olan, ceza olarak kamusal alandan dışlanıp hapis edilenlerin, hapsedildikleri mekanı bir kamusalılık haline dönüştürebilmeleridir. Selek’e göre, Ümraniye’deki kadın koğuşunun girişindeki Havva’nın bilgelik ağacı ki “üzerinde sembolik bir elma ve gülümseyen bir yılan asılıdır”, işte bu başka dünyanın habercisidir; bu mekan Adem’in, adamların değil; Havva’nın, kadınlarındır (Selek, 2004:596). Yine de belirtmek lazım ki; bu mekanlarda yaratılan güzel anlar, “şiddete rağmen kurulur” (Selek, 2004:596). Şiddetin istilasına her an açık bu mekanlarda, kadınlar farklı bir dünyanın peşine düşerler.

Aksu Bora, kadınları var olan kamusala eklemlemeye çalışmaktan çok, kadınların politik özne olarak hareket edebilecekleri kamusalılıkların yaratılmakta olduğundan bahseder. Bu kamusalılıklar, kadınlar için “nefes alınabilecek, hareket edilebilecek” (Kandiyoti, 1997:92) alanlar olmalıdır. Koğuşta kadınların ancak var olan toplumsal ilişkilerden yalıtıldıklarında ve yalnız başlarına kaldıklarında, nefes alabilecekleri bir kamusalılığa adım atmaları ne tuhaftır; burada tuhaf olan, sözü edilen kamusal yaşantının tutukluluğun mekanında deneyimlenmesidir. Kadınların cezaevi mekanında bir araya gelmesinin böyle farklı bir toplumsal örüntü oluşturması, erkeği

kamusal alana, kadını özel alana hapseden hakim anlayışı zedelemekte; ayrı bir kadın kamusallığını ortaya çıkarmaktadır.

4.3 Koşuş ve Alan Kavramı

Yapıyı ve yapının birey ile olan ilişkisini *habitus* kavramı ile yeniden tanımlamaya çalışan Bourdieu'ye göre bir alan, üreticilerin özelliklerinin üretim ilişkileri içindeki konumlarına göre işgal ettikleri yer tarafından belirlendiği bir evrendir (Bourdieu, 1997:76). Alan, varlığını devam ettirmek için *habitusu* şekillendirir. Çünkü bir alan, yeniden üretimini sağlayacak bireylere ihtiyaç duyar ve bu bireyler *habitusun* varlığı sayesinde etkin olurlar. Bu anlamda, *habitus* yeniden üretimi sağlayarak alanın var olmasında önemli bir rol oynar. Bu durum *habitus* ve alanın birbirine ne kadar bağlı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bourdieu için (Edgar ve Sedwick, 2002:30) alanın en önemli özelliği kavramın bir mücadele alanına işaret etmesidir.

“...Çözümleyici açıdan alan, konumlar arasındaki nesnel bağlantıların konfigürasyonu ya da ağı olarak tanımlanabilir. Bu konumlar, varoluşları ve kendilerini işgal edenlere, eyleycilere ya da kurumlara dayattıkları belirlenimler açısından, farklı iktidar (Ya da sermaye) türlerinin dağılım yapısındaki mevcut ve potansiyel durumlarıyla (situs), ayrıca diğer konumlara nesnel bağlantılarıyla (tahakküm, itaat, benzeşme vb.) nesnel olarak tanımlanır” (Bourdieu ve Wacquant, 2003:81).

Kadın kapalı cezaevi de tıpkı Bourdieu'nün tanımladığı gibi iktidar alanlarının ve hiyerarşinin farklı katmanlarda sıkça görüldüğü mücadele alanları açar. Cezaevi kurumları, yapı olarak iktidara bağlı bir kurum olarak çalışır. Koşuş her ne kadar bir iktidar kurumun bir parçası olsa da aynı zaman da kadınların yaşadığı özel bir alandır. Sınırsız müdahale hakkı olan iktidar ve güce karşın, yaşam alanı olarak koşuş özel

alanı temsil etmektedir. Bu özel alanın da kendi içinde yarattığı bir sistemi ve yapısı bulunmaktadır. Bu yapı insanları ve eklentileriyle her gün yeniden var olmakta ve değişmektedir. Bu da hem yapının kendi varlığı hem de içinde barındırdığı bireyler için yeni mücadele alanları yaratmaktadır. Bourdieu'nün de belirttiği gibi, içinde bulunan kişilerin güç alanı içindeki konumlarına göre farklı amaçlar ve yöntemlerle çatışmaları, böylece de o alanın yapısının korunması ya da dönüştürülmesine katkıda bulunmaları bir mücadele alanı oluşturur (Bourdieu, 1995:55). Altyapı-üstyapı ayrımının aksine, Bourdieu toplumsal dünyayı, görece birbirinden özel alanların oluşturduğunu ifade eder. Alanlar arasında bir hiyerarşi de söz konusudur. Ekonomik alan diğer alanları çoğu kez baskısı altına almaktadır. Bourdieu alanlardan her birini, kendi içyapısı ve değer sistemine sahiptir. Bourdieu bir alanın varlığını, yeterli sayıda kişinin bir toplumsal oyuna katılımı olarak görmektedir. Bu toplumsal oyun, belirli kurallara sahip bir oyun olmayıp, aktörlerin rekabetinin sonucu olan bir ödül sistemi etrafında şekillenir.

Esas olarak oyuncular arasındaki rekabetin ürünü olan kazanılacaklar ve kaybedilecekler, yani bir tür bahisler vardır. Oyuna yatırım, *illusio* (oyun anlamına gelen *ludus*'tan türetiliyor) söz konusudur, Oyuncular, ancak oyuna ve bahislerine inancı (*doxa*) paylaştıkları ölçüde oyuna katılır ve bazen kıyasıya bir rekabetle birbirlerinin karşısına çıkarlar. Oyunu ve bahislerini, sorgulama dışı tutacak şekilde benimserler. Oyuncular yalnızca oyuna girerek, oyunun oynanmaya değer olduğunu kabul etmiş olurlar (yoksa oyuna dair bir "sözleşme" olduğu için değil) ve bu karşılaşma, rekabetleri ve çatışmalarının ilkesidir" (Bourdieu ve Wacquant, 2003:82).

Koşuş içi ilişkilerde bu oyun alanını görmek olasıdır. Her koşuşta bulunması gereken koşuş ağaları, kimi zaman yönetim tarafından seçilirken kimi zamanda koşuştaki kişiler tarafından seçilmektedir. Hiyerarşik sisteme geçişi sağlayan bu sistem ile eşitlik anlayışı bozulmakta ancak sistem yeni yapısıyla ve kişilerin

tercihiyle yeni bir boyut ve ilişkiler ağı oluşturmaktadır. Bu yapının yazılı bir anlaşması elbette yoktur. Koğuş ağasının ve koğuştaki diğer kişilerin yazılı olmayan ama uygulamak zorunda oldukları davranış ve tutumlar vardır. Ama koğuşta tanımlanan yeni statüler ve kazanımlar, sadece duygusal bir birlik mantığından çok alınacak ödülle doğru orantılı olarak koğuş içi ilişkileri ve sosyalleşmeyi etkilemektedir. Swartz'ın sözünü ettiği *habitus* kavramı, aile ve akran gruplar içinde sosyalleşmenin yarattığı sınıfa özgü tecrübelerden oluşan “yapılaşmış bir yapıdır.

Belirli bir çevre tipinin kurucusu yapılar (yani, bir sınıfsal konumun varoluşsal karakteristiğinin maddi koşulları), süreklileşmiş, aktarılabilir eğilim sistemleri olarak işlev görmeye yatkın yapılaştırmacı yapılar olarak *habitusu* üretir; yani hiçbir şekilde kurallara tabi olmanın sonucu olmadan nesnel olarak “düzenlenmiş” ve “düzenli” olabilen, amaçlara bilinçli bir yönelimi veya amaçlara ulaşmak için zorunlu işlemlere hakim olma ifadesini önceden varsaymadan nesnel olarak amaçlarına uyarlanmış olabilen pratiklerin ve temsillerin üretilme ve yapılaştırılma ilkeleri olarak fonksiyon görmeye meyilli yapılaşmış yapı üretir (Bourdieu, 1977:78).

Bourdieu, alan olarak adlandırdığı tüm özerk toplumsal dünyaların, buralara girenlerden yani önceden oluşmuş bir toplumsallaşmayla edinilmiş bir *habitus* talep ettiğine dikkat çekmektedir (Bourdieu, 1995:169). Kişilerin bir alana dahil olmalarında *habitus*larının uygunluğuna yapılan vurgu, her alanın kendine özgü kurallara sahip olduğuna ve belli koşulları sağlayamayanların alana girişlerinin mümkün olmadığına dikkat çekmesi açısından önem kazanmaktadır. Bourdieu, alanın sınırlarının kimin/neyin belirlediğinin sorgulanmasının, alanın tanımlanması ve alanda olup bitenlerin anlaşılabilmesi için zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Bir alanın sınırlarının ne olduğunun ancak ampirik araştırmayla saptanabileceğini bu nedenle de buna ilişkin sorulara a priori bir cevap verilemeyeceğini belirten Bourdieu, alanın

sınırlarının da alanın etkilerinin bittiği nokta olarak düşünülebileceğini savunmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:84-5).

Alanın sınırlarının önemi, alana giriş/çıkışı belirleyen ve alandaki eyleyenler arasındaki güç/iktidar mücadelelerinin temel konusu olan ilkeleri ifade etmesinden gelmektedir. Bourdieu'nün alana giriş hakkı ile ifade etmek istediği, alanda süregelen mücadeleler içinde egemen konumda bulunanların belirlediği ve sürdürmeye çalıştığı değerlere uygun olmak, uygun hareket etmek, özetle buna uygun bir *habitus*a sahip olmaktır. Her alanın bir giriş hakkını dayattığını vurgulayan Bourdieu'ye göre, alanın daha az görünür olan bir özelliği de şu şekildedir,

...bir alana katılan bütün insanların, alanın varlığına bağlı olan şeyler gibi ortak olarak belli sayıda temel çıkarları vardır, bütün uzlaşmazlıkların altında bulunan nesnel suç ortaklığı buradan kaynaklanır. Mücadelenin, kendiliğinden olanın içine bastırılmış, doksa durumuna terk edilmiş, yani alanın kendisini, oyunu, hedefleri ve oynuyor olunduğu için, oyuna girildiği için zımni olarak, farkına bile varmadan kabul edilen bütün ön kabuller ile uğrunda mücadele etmeyi hak etmiş şey üzerine hasımlar arasında bir anlaşma gerektirdiği unutulur. Mücadeleye katılanlar, hedeflerin değerine inandırmaya, alanlara göre az veya çok eksiksiz olarak katkıda bulunmakla, oyunu yeniden üretmeye katkıda bulunurlar (Bourdieu, 1997:105).

Cezaevinde koğuş bir alan olarak kabul edildiğinde, bunu sadece aynı noktaya bakan kişilerden oluştuğunu söylemek elbette mümkün değildir. Koğuş içinde de birbirine geçişli ya da geçişsiz ve sınırları çoğu zaman belirsiz alanlar vardır. Bu bir ilişkiler ağı olarak görülüp incelendiğinde, bu alanları kadınlar arası arkadaşlık ya da hasımlık ilişkileri olarak basite indirgemek mümkündür. Bu noktada bir koğuşa ilk kez giren kişi, bir önceki koğuşundan farklı bir sosyal yapıyla karşılaşır. Koğuşta genel kabul görmesi için, önce daha küçük alanlarda kabul görmesi gerekir. Ancak

girilen bu ilk alanın, koğuşun hiyerarşik yapısına yakın olması da elbette önemlidir. Bu şekilde mücadele ortamından uzakta kalınarak “alana giriş hakkı” daha kolayca kazanabilir. Bu yapılanlar, bilinç dışı olduğu kadar kabul ve itibar görme bilincini de beraberinde getirir.

Koğuşta sosyal ortama giriş yapabilmenin önceliği, “ispiyoncu” ve kurum iktidarına yakın olmamaktır. Sosyal ağa kabul olma ise koğuşta iş birliği içinde olmayla doğru orantılıdır. Böylece hükümlü zaman içinde iktidarda söz sahibi olmaya kadar kendini ilerletebilir. Koğuş içinde var olan *habitusu* bozmamak ve dahil olduğu noktadan yeni eklentilerle doğru hareket etmek çok önemlidir. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir nokta, hükümlünün daha önceki *habitusundan* gelen alışkanlık ve tutumlar hatta diğer koğuşlarda öğrendikleri yeni alanda geçerli olamayabilir. Özetle alana dahil olan kişiler, bu koşullar altında, bir taraftan alanın yeniden üretim sürecine dahil olup oyunun devamına katkıda bulunurken diğer taraftan da alandaki olası değişimlerin öznesi olarak hareket ederler.

Swartz’ın da belirttiği gibi alanlarda tüm aktörler belli bir mücadele formu içinde hareket ederler. Alanda mücadele içinde olan farklı gruplar, alanda ne içinde olduklarının, neyin değerli olduğunun ve olmadığının, sermayenin türü, hacmi ve kalitesinin ne olduğunun farkındadırlar (Swartz, 1997:125). Koğuşta sermaye olarak söz edilen elbette sadece ekonomik güç değildir. Burada söz edilen aslında cezaevinde varlığını sürdürebilmek kabul görmek, yaşamını kolaylaştırmak için en önemli sermaye sosyalleşme ve itibar ilişkisidir. Buradaki birim sadece ilişkiler ağı ile sağlanabilir. Bu hükümlünün var olmasına imkan verirken aynı zamanda hiyerarşik sistemde kabul görmesini de sağlar.

Oyuna katılan ve alanda yer alan herkes, kendi çıkarını en büyütme amacıyla olduğundan alandaki değişimin eksenini alanda geçerli olan çıkarı tanımlama ve bu çıkara en çok oranda sahip olmaya çalışma mücadelesi oluşturmaktadır. Alandaki kişiler arasındaki mücadelenin ana temelini, alanın sınırlarına ve alanda nelerin hangi hiyerarşi içinde değer taşıdığına ilişkin rekabet belirlemektedir. Bourdieu, bu rekabet ortamında oyuncuların, oyunu kendi lehine çevirmek üzere izledikleri stratejilerin ve oyununu tanımlayan her şeyin, uzun süren bir bağıntıda oluşan yatkinlıklara bağlı olduğunu savunmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003:83). Hükümlüler arasında kurulan her ilişki ya da gelişen her olay, iki tarafı keskin bir bıçak gibidir. Burada hükümlüler hem “kader arkadaşı” olmaya çalışırken hem de varlıklarını sürdürebilmek için bir mücadeleye girerler. Yanlış kurulan her ilişki, kişiyi alandan atabileceği gibi iktidar ve söz sahibi olma durumundan da uzaklaştırabilir. Hükümlüler daha önceki *habitus*larından farklı olan bu yeni *habitusta*, mevcut yapıyı iyice öğrenmek ve devam ettirmek zorundadırlar. Özellikle kadın cezaevinde, daha önce yaşamlarını sürdürdükleri *habitus*larındaki hiyerarşik sistem hiçbir anlamda yoktur. İktidar burada kadındır ve ataerkil sistemin statüleri kadınların elinde yeniden üretilmektedir.

Bourdieu, bir alana giriş hakkını ödeyerek giren, alanı yeniden üreten ve bu nedenle “oyuna katılanlar” olarak adlandırdığı kişilerin bu tutumlarını açıklamak üzere, kişileri güdüleyen her şeyin ekonomik çıkara indirgenmesine de karşı çıkmaktadır. Aslında “oyuna katılım” ile anlatmak istediği, bu sürecin bir çıkar ya da amaç ile açıklanamayacak kadar doğallaşmış ve kişiler tarafından içselleştirilmiş olduğudur (Bourdieu, 1995:152). Tutuklulardan farklı olarak cezaevindeki yaşamlarını kabullenmiş hükümlüler için, yarattıkları ve yaşadıkları yeni *habitus*ları ve onu çevreleyen davranış, ahlak ve etik yapı da doğallaşmaya başlamıştır.

Dolaysıyla her ilişki ağı çıkara dayalı bir bilinç gerektirmemektedir. Çünkü zaten buradaki *habitusu* ve olağan akışı yaratanlar yine bu hükümlülerdir. Bourdieu alandaki olası gerilimi ve rekabeti, hem egemen grup arasındaki gerilim olarak nitelendirirken diğer yandan da alana yeni gelenlerle alanda egemen olan grup arasındaki gerilimden söz eder. Bu durum alanda; koruma, takip ve altüst etme stratejilerini beraberinde getirir. Egemen grup kendi itibarını, konumu ve sermayesini olası değişimlerden korumak için çeşitli mekanizmaları geliştirir.

Koğuştta egemen olan kadın hükümlü grubu başka koğuştan gelen ya da yeni gelen hükümlüye karşı tepkiyle yaklaşır. İlk kez hükümlü olanlar için bu elbette mümkün değildir. İlk kez gelen hükümlü henüz oyunu bilmediği ve yeni girdiği *habitusu* kavrayamadığı için pasif roldedir. Ancak bu kişi kendine bir alan yaratmak için elbette çaba harcayacaktır. Alana yeni giren kişi için hızlı hareket etmek elbette doğru bir strateji olamayacaktır. Yeni gelen, alan ve var olan *habitusu* kavramak için takip stratejisini kullanacaktır. Bu kişi hakim konumları elde etmek için fırsat kollayacaktır. Hükümlü bunu sadece sosyal ilişkiler ve parası ile yapacağını fark edecek ve egemen grubun kim olduğuna ve neye göre bu konumu sağladığı takip edecektir. Bir altüst etme stratejisi ancak grup desteği olduğu sürece varlığını sürdürebilir. Bu tip bir durum genel olarak koğuştan arası grup geçişlerinde olur. Bu stratejide, bir kişiden çok birkaç kişi yeni geldikleri koğuştta kendi varlıkları meşrulaştırmak ve güçlü kılmak için uğraş içine girerler. Bu durum elbette sadece koğuşt için geçerli değildir. Daha geniş kapsamda cezaevi iktidarına karşı güç kazanmak isteyen birkaç koğuştun toplamıyla ayaklanma çıkarmakla da mümkün olabilir. Bourdieu bu konuyu şu şekilde özetlemiştir;

Eskilerin, adım adım biriken bir sermayeden kar elde etme hedefi olan koruma stratejileri vardır. Yeni girenlerin, değerler tablosunu az

veya çok kökten alt üst etmeyi, ürünlerin üretim ve değerlendirme ilkelerini az veya çok devrimci bir şekilde yeniden tanımlamayı ve aynı zamanda egemenlerin ellerinde bulunan sermayenin devalüasyonunu varsayan özgül bir sermaye birikimine yönelik altüst etme stratejileri vardır (Bourdieu, 1997:180).

Daha önce bahsedilen ve Bourdieu'nün *habitusu* kavramak için kullandığı kavram sermayedir. Farklı sermaye tipleri ekonomik sermaye; para ve taşınmaz mallar, sosyal sermaye; cemaate, ilişkilere, sosyal ağlara, etki ve destek lobilerine bağlı olarak değişen sermaye, simgesel sermaye; biriktirilen prestij ve onur toplumda iyi atfedilmiş değerler ve son olarak kültürel sermaye; bilgi, yetenek ve eğitime bağlı sermayedir. Bourdieu sermaye türlerini “belli bir alanda hem mücadele silahı hem uğruna mücadele edilen, sahibine belli bir iktidar, bir nüfuz kurma olanağı veren belli bir alanda var olmayı sağlayan şey” olarak tanımlar (Bourdieu ve Wacquant, 2003:82). Bu tanıma göre sermaye, dinamik bir olgudur. Bu noktada kişiler, bir taraftan ilgili alanda ortada olanların en fazlasını elde edebilmek üzere çalışırken diğer taraftan da elde ettikleri oranda bunları kullanarak, hem kendi konumlarını daha ileriye götürmek üzere, hem de kendi konumlarını tehdit eden olası koşullara ve diğer eyleyenlere karşı mücadele etmektedirler.

Sermaye türlerinin farklı yapılarını koğuş içi dinamiklerinde ve alanlarında görmek tabii ki de mümkündür. Ekonomik sermaye, dış dünyada daha etkin gibi algılansa da koğuş için *habitus* ve alanları belirlemede ve iktidar mücadelesinin de önemli bir rol oynamaktadır. Koğuş içinde gücü elinde tutan kişiler genelde dışardan düzenli para alanlardan oluşmaktadır. Bu noktada parasız kişiler, paralı kadınlarla yakın ilişki kurarak veya hizmetlerini görerek kendileri için bir şeyler aldırabilir veya dışardan hesaplarına para yatırırlar. Harker bu durumu şöyle özetler, “Alanların içinde sahip oldukları sermaye açısından egemen olanlar ile tabi olanlar arasındaki

ilişkilerin yeniden üretim sürecine yoğunlaşan Bourdieu, bu süreçte yeterli sermayeye sahip olmayanların bu konumlarından kurtulmak için yapabileceklerine ilişkin kabul gören seçeneklerin de egemen konumda bulunanların lehine mekanizmalar olduğuna dikkat çekmektedir”. Bu mekanizmaların en önemlilerinden olan okulların, egemen grupların kültürünü yaydığını ve egemen sınıfın kültürel sermayesini doğal ve geçerli saydığını vurgulayan Bourdieu, buna karşın “fırsat eşitliği” sloganıyla herkesin bu kültüre ulaşım konusunda eşit olduğu konusunda bir yanılsama yaratıldığını da savunmaktadır (Harker, 1984:165-73). Bu kendi içindeki ekonomik sistem, cezaevi *habitusunun* olağan ekonomik döngüsüdür.

Bu tez çalışmasının ana konusu olan sosyal sermaye, alan araştırması sırasında sadece koğuş *habitusunun* bu sermaye biçimiyle incelenemeyeceğini sonucunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü sosyal ağlar, dayanışma ilişkileri ve hısımlık ancak diğer sermayelerle bir anlam kazanır. Kadınlar arası ilişkiler tabii ki sadece bilinç ya da bilinçsiz menfaat ilişkilerine ve iktidar çatışmalarına bağlı değildir. Bazı kadınlar, cezaevi ortamındaki yeni ilişkilerini dışardaki *habituslarının* eş düşümüne çevirerek diğer kadınları anne, kardeş, çocuk, eş konumuna koymaktadır. Daha önceki *habituslarında* bu statülere sahip olmayan kadınlar, burada dönüşüm geçirerek bu statülerini benimser ve buna ayak uydurdular. Bunların arasında “annelik” statüsü en güçlü olanıdır. Ayrıca annelik olumlu bir durum olması sebebiyle simgesel sermayeyi de beraberinde getirmektedir. Anne; koruyucu, kollayıcı ve yol gösterici olarak görüldüğü için bazı kadınlar bu yönleriyle ilişkilerini sağlamlaştırarak zaman zaman iktidara oynamaktadırlar. Simgesel sermaye, egemen hale gelmiş kadınların sahip olduğu bir birikimdir. Dışardaki *habitusta* ahlaksız, suçlu gibi tanımlamalarla etiketlenmiş kadınlar koğuş içi *habitusta* tamamen farklı ahlak ve etik kodlarla farklı sıfatlanmaktadır. Bu, bulunulan *habitusun* doğulan toplumun *habitusundan* farklılık

gösterebileceğini, farklı *habitus*ların insan yaşamında yeniden oluşabileceğini ve yeni tanımlamalarla insanı nasıl değiştireceği ile ilgili en iyi örneklerden biridir. Bu durum Bourdieu'nun aşağıdaki tanımıyla örtüşmektedir;

Simgesel sermaye, onu görmelerini, tanımalarını, kabul etmelerini sağlayan algılama ve değerlendirme kategorilerine sahip eyleyenler tarafından algılanarak, gerçek bir sihirli güç gibi simgesel anlamda etkili hale gelen, fiziksel güç, zenginlik, savaşçılık değeri gibi herhangi bir özelliktir (Bourdieu, 1995:187).

Kültürel sermaye, cezaevinde en az birliktelik sağlayan alanlardan biridir. İyi bir eğitimden gelmek, çoğunlukla iki farklı *habitus*a sahip insanların ortak bir *habitus* yaratmakta zorlandıkları en önemli alandır. Bilgi, yetenek gibi edinimler, cezaevinde aslında çok da kabul gören birikim türleri değildir. Ancak bunlar, kişilerin alanlara bölünmesinde yardımcı olmakta ve ayrıca gruplaşmalarını sağlamaktadır.

Bourdieu'nün aşağıdaki ifadeleri, cezaevi yapısıyla benzerlik göstermektedir:

Kültürel alanlarda yapılan mücadeleler, kültürel ayrımlar yanında toplumsal ayrımlara da yol açar. Bu mücadeleler kendi içinde iyi örgütlenmiş, grup içi dayanışmacı ağlara, düşünce ekollerine ve hayat tarzlarına neden olur. Kültürel alanlardaki ortodoksi-heterodoksi karşıtlığı ile toplumsal sınıf alanlarındaki simgesel düzenin devam etmesi mücadeleleri arasında homolojik bir ilişki vardır. Kültürel alanlardaki mücadeleler, toplumsal sınıflar arasındaki mücadeleler için örnek formlar oluştururlar. Alan homolojileri, farklı alanlar arasındaki çatışmaları arttırır. En genel etkisi ise, alanlardaki ortak çatışma ve hiyerarşi formlarını yeniden üretmesidir. (Bourdieu ve Wacquant, 2003:102).

Tüm bu sermayeleri ayrı düşünmek veya tamamının bir egemen grubun elinde olduğunu söylemek imkansızdır. Fakat Bourdieu'nün iktidar alanı olarak tanımladığı ve bu araştırmada egemen grup olarak nitelendirilen kadınlar için, “ortak noktaları farklı alanlar içinde egemen konumlara gelmek için gerekli sermayeye sahip olan

etken kişi ya da kurumlar arasındaki güç dengelerinin uzamı” tanımlaması yapılmaktadır (Bourdieu, 1999:335). Tanımdan da anlaşıldığı gibi iktidar alanı, sermaye türlerinin farklılığından çok tüm sermaye türleri üzerinde kurulmaya çalışılan iktidarı vurgulamaktadır. Bu sermaye birimleri iktidarı, ilişkiler ağını ve mücadele alanlarını beraberinde getirmektedir.

4.4 Kadınlararası İletişim Ağları

Cezaevi alt kültürü olarak kabul edilen, sonradan oluşturulmuş mahkumlar arası sosyal ilişkileri içine almaktadır. Diğer bir deyişle, cezaevinde bireyler arası ilişkileri, davranışları, yaşam biçimini düzenleyen kendini burada yaratan bir kültür vardır. Bu alt kültür sayesinde mahkumlar birbirleriyle nasıl ve ne tür ilişki kuracaklarını, sorunlarla nasıl baş edeceklerini, günlük hayatlarını nasıl geçireceklerini, cezaevi koşullarına ve kurallarına nasıl alışacaklarını kısacası cezaevi yaşam dilini nasıl çözeceklerini anlamaya çalışırlar. Clemmer, “mahkumlaşma” (prisonization) kavramını mahkumların cezaevi alt kültürüne adapte olma daha sonrada asimile olmaya giden yolu tasvir eder. “Clemmer, cezaevine giren suçlunun belirli bir süre içerisinde cezaevinde var olan kültür adapte olduğunu ve o kültürü, dilini, kodlarını ve davranış kurallarını içselleştirdiğini belirtmektedir” (Clemmer, 1970 aktaran Kızmaz, 2007:53). Clemmer (1970) ve Adler (1975) cezaevinde mahkumlarının bir sosyal grup oluşturduklarını iddia eder. Clemmer bunu daha çok enformel bir grup olarak tanımlamakta, Adler ise “cezaevinde yaşayan suçluların aynı fiziksel mekanı paylaştıkları için, gönüllü veya istekli olarak gerçekleştirilmemiş olmasına rağmen, bir sosyal grup oluşturduklarını ifade eder (Adler, 1975:53).

Mahkumlar parçası oldukları ve sayelerinde oluşan kültür sayesinde cezaevinin dilini, geleneklerini, rollerini, normlarını öğrenmektedirler. Kadınlar arası

ilişkiler yapılan araştırmada üç ana başlık altında incelenebilir. Bunları yakın arkadaşlık ve sanal akrabalık ilişkilerinin toplandığı aile ilişkileri, kavga ve anlaşmazlıkların olduğu düşmanlık ve başlıkları altında toplamak mümkündür.

4.4.1 Aile İlişkileri

Araştırma sonucunda kadınlar arası ilişkileri en belirgin ortaya çıktığı ilişki türü sanal akrabalık kurularak yaratılan aileye özgü ilişkiler ağıdır. Buna göre kadınlar yakın gördükleri diğer kadınları arkadaşlık statüsünde daha ileriye taşımakta onları kan bağları olmasa da aileleri olarak görmektedir. Bunu kimi zaman anne, kimi zaman kardeş kimi zaman ise kız çocuk olarak tanımlamaktadırlar. Barbara Owen'ın "aile oyunu" (family play) olarak tanımladığı bu durumda "sahte aile ilişkileri kurmak cezaevi kültürünün bir parçası. Kadınlar zamanlarını küçük sosyal gruplarla ilişki kurarak geçiriyorlar, böyle hükümlü olma durumu yani nasıl hissetmeleri, nasıl davranmaları hatta nasıl düşünmeleri gerektiğini bu yolla öğreniyorlar. Bu ilişkiler duygusal destek sağlamanın yanı sıra ekonomik ve cinsel destek de sağlıyor. Dışardaki kültürü yeniden yaratma sayesinde kadınlar cezaeviyle baş etme yöntemi geliştiriyorlar" (Owen; 2001:250). Bu durum özellikle aile yoluyla tanımlanan kadının kendini dışarda değil de evde hissetmesine yardımcı oluyor.

Yeni toplumun kodlarını çözmede yardımcı olan bu ilişki türü cezaevindeki kadının hem kendini konumlandırmasına hem de çevresini yapılandırmasını yardımcı oluyor. Cezaevinde çocuklarına özlem duyan bir kadın kendini anne olarak tanımlattığı zaman cezaevinde ki yaşantısının daha dayanılır bir hal aldığını belirtiyor. Yine genç hükümlü bir kadın bir anne gibi onu koruyup kollayan, şefkat gösteren bir kadınla ilişki kurduğunda kendini daha güvenli hissediyor. Aynı şekilde arkadaşlığın bir üst yakınlık derecesi olan kız kardeşlik ilişkisi kadınları birbirine daha da

yakınlaştırıyor. Tüm bu tanımlamalar cezaevi kültürünün gizli kodlarını beraberinde barındırıyor. Örneğin aileden biri olmak sadakat, birbirini kollama, aynı menfaatleri gütmeye, aynı bakış açısına sahip olma sözünü vermek anlamına da geliyor, dolayısıyla bu bağlardan biri koptuğu zaman acı ve üzüntü genel geçer sosyal ilişkilerden çok daha yoğun bir hissetmeyi beraberinde getiriyor. Ward ve Kassebaum yaptıkları araştırmada cezaevindeki “sahte aile” ilişkilerinde vurgu yaparak, ailelerinden, yakınlarından ayrı kalan kadınların “duygusal açlık” yaşadıklarını ve bununla baş etmek, aitlik ve kontrol duygularına kavuşmak için “sahte aileler” yarattıklarını belirtiyor (Ward ve Kassebaum, 2007:33).

Kadın Kapalı Cezaevi’ndeki kadınların büyük bir bölümü o ya da bu şekilde kendilerini aile ilişkileriyle tanımlıyorlar. Ya bir anne ya da bir kız kardeş oluyorlar bu da onları bir yere ait hissetmelerini sağlıyor böylece cezaevine hem daha kolay adapte olabiliyorlar hem de kendilerini işe yarar hissediyorlar. Bu aslında bir tür iyileştirme sürecini tetiklediği gibi sosyal desteği de sağlar.

Sosyal destek ilgi ve duygusal yakınlık kavramlarını içerir. Sosyal desteğin içerisinde; sorun çözmede destekleyici yaklaşım ve maddi yardım, çözüm yollarını paylaşmak ve stres kaynağını hafifletici yardımda bulunmak vardır. Bu nedenle sosyal destek sıklıkla “kişiler arası ilişkilerde insanları, kaygının olumsuz etkilerinden koruyan mekanizmalar” olarak tanımlanır (Berterö, 2000:93).

Arzu İçağasıoğlu Çoban ve Rumeysa Akgün araştırmasında çıkan sonuca göre “cezaevinde kadın hükümlünün ihtiyaç duyduğu şey; ailesinin ve kendisine yakın kişilerin kendisini anlaması, ona anlayış göstermeleri ve gelecek ile ilgili onu rahatlatmalarını. Bunun dışında ekonomik destek de kadın hükümlünün aradığı bir diğer destekdir” (2011:66-7). Cezaevinde de kadınlar bilinçli ya da bilinçsiz bu sosyal destek mekanizmasını işleterek cezaevini yaşanabilir bir hale getiriyor.

Ancak tüm bu dışarı izdüşümü ilişkiler kadının dışardaki rolünü içeri taşıyacağı anlamına gelmiyor. Örneğin, kocası ya da çevresi tarafından baskı altında tutulan, pasif bir rol oynayan bir kadın erkeksiz bir toplumun olduğu cezaevi kültüründe kendin yeniden tanımlayarak otoritenin üstüne çıkabiliyor. Dışarda pasif bir rol çizen kadın cezaevinde daha aktif ve ezilmeyen bir kadın haline gelebiliyor. Erkeğin olmadığı bu toplumda kendini ataerkil sistemin erkeğe biçtiği rollerden birinde bulabiliyor. Dışarda zorbalık gören bir kadın cezaevinde aynı rolü üstelenerek zorbalık yapabiliyor. Bu durum bir araya gelerek bir “aile” olduklarını belirten kadınların cezaevinde çeteleşmesine sebep olabiliyor. Her ne kadar Owen (2001) “kapatılma üzüntüsü” yaşayan kadınlarının çeteleşmediğini söylese de cezaevinde tanışan ya da zaten dışardan akraba olarak gelen kadınların çeteleştiklerini göstermektedir. Üstelik bu zaman zaman cezaevi dışına da taşarak, tahliye olan kadınların bir suç örgütü kurmasına kadar gitmektedir. Bu kadınlara kendilerini sadece aile olarak tanımlamakla yetinmektedir.

Dışardaki yaşantılarında daha çok aile kavramlarıyla sıfatlanan bu kadınlar cezaevinde de bu ilişkileri tekrar tekrar yaşıyorlar. Bu onların toplumdan kopmalarından daha çok dışardaki yaşantılarını içeri taşımalarına sebep oluyor. Daha öncede belirtildiği gibi, İçli ve Öğün’ün cezaevi alt kültürlerinin aslında dışarıdaki yaşamın bir örneği olduğu savunulmaktadır. “Taşınma kültürü” olarak geçen bu kurama göre; cezaevlerindeki hükümlü/tutuklular dışarıdaki kültürel yapıyı içeri taşımakta ve böyle içeride de küçük bir “dış dünya örneği” oluşturulmaktadır (İçli ve Öğün, 1999). “Taşıma modeline” (importation model) dikkat çeken Schrag’a göre cezaevinde bulunan alt kültürün, cezaevinde ortaya çıkmasının aksine cezaevinin dışından cezaevine taşındığı veya getirildiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle ona göre; cezaevi alt kültürü, suçluların geldikleri yere veya sokaklara ait değerlerdir. (Adler,

1995 aktaran Kırmaz, 2007:55). Taşınan bu kültür sosyal statü rollerinde değişiklikleri de beraberinde getirir de ataerkil sistemin bir izdüşümüdür.

4.4.2 Annelik

Toplumsal cinsiyet roller bağlamında hemen hemen her kültürde kadınlara yüklenen ilk rollerden biri anneliktir. Toplum tarafından kadınların doğuştan anne oldukları, doğurmak, besleyip büyütmek ve korumak için doğal içgüdüleri oldukları inandırılmaktadır. Bu görevler, kadınların evlenme ve çocuk sahibi olmalarını da içeren kadınların yaşam döngülerini belirleyen ve hatta sınırlayan bir yapının ürünüdür (Geiger ve Fischer, 2003:497). Anneliğe atfedilen “kutsal ve yüce görevden” sapanlar ise “kötü”, “acımasız”, “sapkın” gibi sıfatlarla damgalanma ve toplumdan soyutlanma gibi ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Scott ve Lyman’a göre, geleneksel bir çerçeve içerisinde kapatılmak, çocuklarda ve aileden ayrılık, cezaevinde bulunanları yasal davranışlardan ve temel toplumsal cinsiyet rol beklentilerinden saptırdığını göstermektedir. “Suçlu”, “madde bağımlısı”, “fahişe” ve “beceriksiz anne” gibi damgalamalar, kadınların hem yasaları çiğnediği için hem de toplum içerisinde kadınlara yüklenen görevleri yerine getirmediklerinden dolayı onları iki kez daha suçlu olarak göstermektedir (Geiger ve Fischer, 2005:195). Gerçekten de yapılan görüşmeler sırasında anne olan hükümlülerin birçoğu kendini “yetersiz anne”, “çocuklarını terk etmiş anne” olarak gördüklerini ve hissettiklerini belirtmektedir. Dışardaki çevreleri tarafından ve hatta koğu da anne olmayan diğer mahkumlar tarafından “hem anne olup hem bu suçu nasıl işlediklerinin” sorgulandığını ifade etmektedirler. Bir bölümü bu eleştirileri içten içe içselleştirdiklerini ve bu tür yargıda bulunanların haklı olduğunu belirtirken bazıları ise bu suçu işlemelerinde ki asıl sebebin zaten “anne “olmaktan

kaynaklandığını, çocuklarını kurtarmak ya da onlara daha iyi bir gelecek sağlamak için bu suçları işlediklerini belirtmektedir. Burada dikkate değer en önemli husus “anne” oldukları için bazı suçları işlediklerini ifade etmeleri olmuştur.

Cezaevine girmiş anneler arasında iki farklı yaklaşım gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki cezaevine girdikten sonra çocuklarından ayrı kalmanın verdiği üzüntü ile içe dönmeleri ve “acılar içinde” kalmaları iken bir diğeri cezaevinde “ayakta durmalarını” sağlayan ve geleceğe umutla bakmalarına sebep olan cezaevinden çıkarak çocuklarına kavuşma arzusudur. Her ne kadar iki grup içinde cezaevinde dışardaki çocuklarını anlamlandırmaları farklı olsa da hemen hemen tüm anneler “pişman olduklarını” ifade etmektedirler. Daha önce de değinildiği gibi işledikleri suçları çocuklarını korumak için yaptıklarını belirtse de hapse girerek bunu başaramadıklarını, çocuklarından bu sebeple ayrıldıklarını, daha öncesinde başka bir yol düşünmelerinin gerektiğini ifade etmektedirler. Hükümlü anneler “pişmanlık” kavramını diğer tüm görüşmelerdeki kadınlardan daha sık kullanmaktadırlar. Shamaï ve Kochal’ da yaptıkları araştırma da benzer bulgularla karşılaşmışlardır. Shamaï ve Kochal, annelerin cezaevine girmesiyle iki farklı sürecin ortaya çıktığını belirtmektedirler.

Bunlardan ilki, kimi kadınlarda cezaevinde bulunmanın vermiş olduğu pişmanlık ve annelik mitinin yıkılmasından dolayı karşı karşıya kaldıkları başarısızlık duygusudur. İkincisi ise, tam aksine kimi annelerde anne olmanın, kadınları güçlendirdiği ve bu güçlendirici etki ile kadınların cezaevine kapatılma ile daha kolay baş ettikleri, anne olmanın bu kadınları daha pozitif düşünmeyi sağladığıdır (Shamaï ve Kochal, 2008:335).

Cezaevinde çocukları ile kalan anneler de suç işleme konusunda benzer açıklamalar yapsalar da kendilerini çocuklarından ayrı kalan diğer annelere göre daha

“şanlı” hissettiklerini belirtmektedirler. Ancak onlar da çocukların anne yanında olması gerektiğini, çocuğun anneye “muhtaç” olduğunu belirtseler de cezaevinin çocuk için doğru bir ortam olmadığını ifade etmektedirler. Hem cezaevi alt yapısının yetersiz olduğu hem de hükümlü kadınların çocukları zaman zaman istismar ettiklerini belirtmekte, her “kadının aslında anne” olamadığını ifade etmektedirler. Hükümlü kadınlara ve hükümlü annelere göre “anne” olan kadınların bazı işledikleri suçların “anne olmalarından” dolayı kabul edilemez suçlar olduğunu ifade etmektedirler. Bunların başında fuhuş ve uyuşturucu kullanımı vardır. Daha öncede değinildiği gibi toplum tarafından da özellikle anne kimlikleri yüzünden yargılanan bu kadınlar aslında içlerinde birbirlerini de yargılamakta ve “kutsal annelik” rolüne leke sürüldüğü ifade etmektedir.

Bunun dışında cezaevinde anneleriyle büyüyen çocuklarda ayrı bir annelik halini ön plana çıkartıyor. Psikolog Spitz’in cezaevinde 123 çocuk üzerine yaptığı incelemeye göre; 1 – 1,5 yaşlarında olan ve cezaevlerinde doğan bu çocuklar 6-12 ay kaldıktan sonra cezaevinde yuvaya gönderilmişlerdir. Annenin yanında iken canlı ve neşeli olan çocuklar üzüntülü bir şekilde sürekli ağlayan yanlarına yaklaşan yabancıdan korkan bir duruma gelmişlerdir. İkinci aydan sonra ağlamaklı durum yerine durgunlaşmış, çevre ile ilişki kurmada çekinen, yataklarının kenarında küskün duran, ürkek, korkak hemen ağlayıp bağırarak davranışlar sergilemişler. Uykuları, iştahları bozulmuş, gelişmeleri gerilemiş ve sorunlu çocuklar olmuşlardır. Bu durum zaman zaman dışarı çıkan zaman zaman cezaevine annesinin yanına giren çocukların bir nebze olsun durumlarını anlatan bir araştırmadır. (Tarhan, 2016, rehberim.net).

Bu durum cezaevindeki annelerinden uzaklaştırılan araştırmalara bir örnek iken; Kilimli’nin makalesinde değindiği gibi cezaevinde doğan ya da büyüyen

çocuklar içinde farklı bir yaklaşım bulunmaktadır. Buna göre cezaevinde doğan ya da altı yaşına kadar anne yanında büyüyen çocuklar, süre dolunca parmaklıklar dışındaki hayattan korkmakta, kimi cezaevinden çıkmak istememekte, kimi ise geri dönmek için suç işlemeyi bile göz alabilmektedir. Bu çocuklar, dışarı ilk çıkışta topu, çimeni, erkekleri, insanları, araçları görünce ürkmektedir. Çocukların dışarıda ilk kez gördüğü çimeni battaniye sanması, elektrik süpürgesi ve çamaşır makinesinden korkması oldukça düşündürücüdür. Çoğu cezaevinde koğuşa oyuncak sokmak yasaklanmıştır. Çocuklar ancak tahta oyuncaklarla oynayabilmektedir. Kimileri lazımlıkla bile tanışmamaktadır. Cezaevi yönetimleri bu ihtiyaçları kendi olanaklarıyla sağlamaya çalışmaktadır. Cezaevindeki erkek çocuklar kadınlar arasında yaşadıklarından bir süre sonra onları taklit etmeye başlayabilmektedir. Uzmanlara göre cinselliğin keşfedildiği bu dönemde kapatılma, cinsel kimlik bunalımı yaşamalarına neden olmaktadır. Bu çocukları annelerinden ayırmak da olanaklı olmadığından onların mahkum gibi değil diğer çocuklar gibi yaşamaları sağlanabilmelidir (Kilimli, 2011, kadınvekadın.net). Araştırma sırasında “anne” koğuşunda kalan çocuklu anneler çocuklarının ne içerde ne de dışarda mutlu olmadıklarını belirtmişlerdir. Her iki bakış açısına göre ne annenin çocuğundan ayrı kalması ne de çocuğun anne ile içerde yaşaması çocuğun sağlıklı gelişimi için ideal koşulları oluşturmaktadır.

Toplumun kadına atfettiği rollerden annelik sadece biyolojik olarak değil içgüdüsel olarak da “anaçlık” kavramıyla sürdürülmektedir. Bu roller cezaevinde kadınlar arası ilişkililerde oldukça önemli yeri teşkil eder. Bir hükümlünün otoritesi ya da en azından sözünün dinleniyor olması, seviliyor ve değer veriliyor olması onun kaç kişi tarafından “annelik” sıfatıyla nitelendirilmesiyle doğru orantılıdır. Bir hükümlü koğuş içinde ya da genel olarak cezaevinde “ana” olarak seviliyor ve saygı duyuluyorsa bu onun diğer mahkumları koruduğunu, onlara yardım ettiğini ve

“doğru” yönlendirdiği, dertlerini dinlediği anlamına gelir. Bu “anaç” hükümlüler çevresi tarafından saygı gördükleri için, onlara karşı yapılan bir davranış çevresindeki diğer mahkumlar tarafından engellenir. Bu “anaç” hükümlüler otorite sahibi diğer hükümlülere göre çevrelerindeki kişilere korku ve para ile değil, sevgi, koruma ve şefkat ile yerlerini güvence altına aldıkları için genel olarak cezaevindeki statüleri geçici değil uzun sürelidir. Bu ilişki türü hem anne olarak tanımlanan hem de korunup, sahip çıkılan “evlat” rollü ile bir dayanışma ağı özelliğidir. Böylece hem anne hem de çocuk sanal akrabalık rolleri ile dışardaki hayatlarında uzak kaldıkları ya da tatmin edemedikleri rolleri bu yolla tatmin etmektedirler.

4.4.3 Arkadaşlık ve Husumet

Cezaevinde aile türü ilişkilerden sonra gelen ve ona göre daha kırılgan ve geçici olan ilişki türlerinden biri de arkadaşlık ilişkisidir. Aile bağlarına göre daha az yoğun ve “sığ” olan arkadaşlık ilişkisi sadece hükümlüler arasında değil hükümlü ve tutuklular arasında da gelişmektedir. Her ne kadar sanal aile bağları kadar güçlü olmasa da kendine yeni bir kültür yaratma çabasında olan hükümlü kadınlar için vazgeçilmezdir.

Aslında arkadaşlık ilişkileri sanal aile bağlarının temelini oluşturur. Aile ilişkilerinin seçim üzerine kurulu olamadığı dış dünya da tercihli bir ilişki ağı olan cezaevinde aile bağlarının başlangıcı arkadaşlık ilişkilerinden geçer. İlk ilişkiler yani cezaevine girmiş kadınların ilk deneyimleridir. İngiliz kadın mahkumların deneyimlerini paylaştıkları *Insiders: Women's Experience of Prison* adlı kitaptaki mahkumlardan Margy cezaevine ilk geldiğinde ona zorbalık yapmak isteyen kadınlara karşı bir hükümlünün onu koruduğunu bu sayede yakın arkadaş oldukları ifade etmektedir (Margy, 1985:52).

Derek Corley, erkek cezaevlerinde arkadaşlığın gerçek olamayacağını ifade eder. Ona göre erkek mahkumlar ancak iki sebepten arkadaşlık kurarlar; bunlardan ilki korunma ve bir grubun üyesi olmak – böylece tek başına olmaktan daha güvende ve güçlü olunur- ikincisi ise kaynak yetersizliği ve erişim eksikliğine bağlı yardım alma (Corley, 2001:106). Bu durum kadın cezaevinde de çok farklı değildir. Daha önce değinildiği gibi bu tür ilişkileri kadın mahkumlar “menfaat ilişkisi” olarak tanımlamakta ve cezaevinde sık rastlanmaktadır. Ancak kadınların yoksunluk hissi erkek mahkumlara göre daha yoğun olduğu için duygusal yakınlık cezaevinde arkadaşlık kurmak için bazen yeterli olmaktadır. Arkadaşlık ilişkisini enformel sosyal ilişki türü olarak tanımlayan Paine göre, duygusal yapı arkadaşlığı en güçlü yapı taşıdır (Paine, 1967:507). Bu tür ilişkilerin her ne kadar doğası tam çözülemese de cezaevinde gerçek arkadaşlık oluşunu savunan kadınlar da mevcuttur. Bu durum çoğu zaman bireysel ilişkiler için geçerlidir. Birden fazla kadının bir araya gelerek kurdukları arkadaşlık ilişkisi daha çok gruplaşmaya doğru gitmektedir. İçli ve Öğün cezaevinde kurulan arkadaşlık ilişkileri için, cezaevine girmeden önce mahkumların içinde bulundukları sosyo-ekonomik statü ve deneyimleri yaşam biçimlerinin de önemli olduğunu belirtmektedir (İçli ve Öğün, 199:46). Gerçekten de kadınları ilişki kurma düzeyleri işledikleri suçlardan daha çok dış dünyadaki deneyimlerine göre şekillenmektedir.

Arkadaşlığın problemleri, planları, düşünceleri, umutları paylaşma üzeri kurulu olduğunu ifade eden Kennedy’ye göre tam da bu yüzden güven ve sadakatin arkadaşlığın temeli olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu durum aynı şekilde tehlikeli bir durumdur da. Bu bağ sırların başkalarıyla paylaşılmasına döndüğü an kırılır ve dedikodu ve düşmanlığa gider (Kennedy ve Forde, 2000:128). Cezaevinde görülen en tipik arkadaşlığın bozulma durumu da genelde bu şekilde oluyor. Arkadaş olan

kadınların sırlarını daha sonra başka kadınlarla paylaşmaları ya da arkadaşlık ilişkisinin menfaate dayalı olduğunun fark edilmesi arkadaşlığın bitmesi arkasından da ciddi husumetlerin doğmasına sebep oluyor. Zaten şiddet ortamında yaşayan kadınlar bu şiddeti ilişki yoğunluğuyla daha da ileriye taşıyarak şiddeti tekrar tekrar yaşıyorlar. Toplum tarafında suçlu olarak yaftalanan kadının, dışardaki hayatında sahip olduğu arkadaşları cezaevine ziyaretine gelmiyor. Böylece sosyal hayatından tamamıyla kopan kadının tek arkadaşı cezaevinde tanıştıkları oluyor ve tüm sevgisini, yalnızlığını bu kişilerle paylaşıyor ve bu bağ koptuğu zaman bu kopuş ciddi bir travma ve arkasından öfkeyi doğuruyor. Paylaşılan bu sevgi aynı derecede yoğun nefrete dönüşüyor. Kadınlar birbirilerini sadece sözle değil fiziksel olarak da taciz ediyorlar, hatta kavgadan öldürmeye teşebbüse kadar ciddi bir yükselmeye yol açabiliyor. Baştan beri anlaşılamayan kadınlar arasında nefret daha önceden arkadaş olanlara göre daha hafif kalabiliyor. Bu arkadaşlık eğer daha duygusal bir ilişki türü, sevgililiğe dönüşmüşse ayılıklar çok da duygusal ve şiddetli olabiliyor.

4.4.3.1 Bilgi: Dedikodu

Dedikodu mekanizması cezaevinde belki de en önemli haberleşme yöntemi, koğuşların, mahkumların hatta müdüriyetin dahil olduğu bilgi alma ağı olarak enformel bir iletişim ağı görevi görmektedir. Grubun birliğini, devamlılığı sağlamaya yarayan dedikodu aynı zamanda kendi içinde bir grup hikayesini, tarihini, davranışlarını (kodlarını) taşır. Dedikodunun grup açısından araçsallığı değerlendirildiğinde, dedikodunun grubun moralini ve değerlerini güçlendirdiği, grup içi ayrışmayı kontrol ettiği, grup çıkarlarını koruma yardımcı olduğu ve düzenlediği ifade edilmektedir (Gluckman 1963:308). Paine göre ise dedikodu, toplumsal değerlerin devam ettirilmesinde, grubun sınırlarının çizilmesinde ve bilginin yönlendirilmesinde kullanılmaktadır (Paine, 1967 aktaran Karahan, 2005:125).

Antropologlar dedikodunun grup çıkarlarının korunmasına yardımcı olan bir araç olduğunu söylerlerken (Gluckman, 1963; Haviland, 1977) psikologlar ise onun bireysel çıkarlar adına kullanıldığından dem vururlar (McAndrew ve Milenkovic 2002; Nicholson 2001). Cezaevinde dedikodunun en önemli işlevi bilgidir. Bilgi alışverişini dedikodu sağlamaktadır, elbette bunun her zaman doğru bilgi anlamına gelmediği aşîkardır. Ancak formel bilgi paylaşımının olmadığı cezaevinde oldukça etkili bir iletişim ağıdır. Koşuşlar arası iletişimi sağladığı gibi kişilerin birbirlerini tanımalarında haklarında dedikodu yoluyla elde edilen bilginin önemi büyüktür. Dedikodu olumlu bir anlam ifade etmese de dışardan bakıldığında cezaevindeki tek iletişim aracıdır.

Grupları bir araya getiren dedikodu, kişilerin diğerk kişilere karşı birlik olmasına yardımcı olur. Dedikodunun bu gücünün tersi ise dışarda kalanların grup içine dahil olmasını engellemesi ve koşuşlarda ayrımcılığa sebep olarak gruplaşmaya neden olmasıdır. Ve dedikodusu yapılan kişinin diğerk gruba düşmanlık beslemesine sebep olmasıdır. Birçok seilmeyen ve istenmeyen kadın diğerkleri tarafından “dedikoducu” olarak yaftalanmaktadır. Bu kişiler genelde başkaları hakkında konuşmakla kalmaz ayrıca onlara verilen bilgi ve sırlarda başkalarıyla paylaşır. Dedikoduyu bir süreç olarak algıladığımızda dedikoducunun bu süreçte risk-yarar analizi yaptığı, dedikodu fırsatını kolladığı, ancak bu fırsatın yanında bilgiyi ileteceği kişi ile yakınlığı, bilginin iletilen kişi ile ilgisi, bilgiyi alan üzerindeki etkisi (Festinger, 1950:278-9) gibi ilave faktörleri de değerlendirdiği söylenebilir.

Dedikodu sadece grup çıkarları için değil bireysel çıkarları içinde kullanılabilir. Psikologlar ise onun bireysel çıkarlar adına kullanıldığından dem vururlar (Leblebici, Yıldız ve Karasoy, 2011:564). Bilgi sahibi olan bir kadın bir

gruba girmek için diğerkleri hakkında bilgi paylaşımında bulunur ve bu çoğı zaman gruba alınmasına yardımcı olur. Dedikodunun aynı anda hem grup çıkarlarına hem de birey çıkarlarına hizmet ediyor olması veya hem grup hem de birey çıkarlarına zarar veriyor olması da mümkündür (Leblebici, Yıldız ve Karasoy, 2011:564). Bireylerin kişisel çıkarlarını grup çıkarlarıyla özdeş görmeleri halinde de dedikodu hem grup hem de birey çıkarlarına hizmet eden bir araç haline dönüşebilir. (Elias ve Scotson, 1965:93). Cezaevinde satılalınamaz ve neredeyse paha biçilemez en önemli kaynak dedikodu ile gelen bilgidir. Özellikle koğıuş içinde kadınlararası sosyal ağı aktif tutan ve onları birleştiren en önemli kaynak olan dedikodu sayesinde kimi zaman grubun güçlenirken kimi zaman da zayıflamaktadır. Örneğın, eğer iki hükümlü kadın arasında husumet var ise ve kadınlar biri bir grubun üyesi ise diğerk hükümlünün düşmanı olarak gördüğü kadına yapabileceğı en “büyük kötölük” onun hakkında bildiğı ve diğerklerinin bilmediğı bir bilgiyi grubuyla paylaşmasıdır. Böyle gruba bağılı hükümlü bilginin önemine bağılı olarak gruptan dışlanabilir ve korunmasız kalabilir. Yine iki arkadaşın arasını bozmak içinde benzer bir yol izlenmektedir. Katılımcılardan birinin paylaştığı olaya göre; üç iyi arkadaştan ikisi bir diğerk hakkında sürekli dedikodu yapmaktadır. Ancak bir olaydan dolayı arası bozulunca içlerinden biri diğerkine “hakkında konuşulduğu ve sırlarının anlatıldığı” bilgisini verir böyle diğerk hükümlü dışlanmış olur. Dedikodu yapılma durumu o kadar etkili bir mekanizmadır ki hükümlüler arası ilişkilerin sürekli değişmesine sebep olmaktadır. Çünkü tüm günlerini koğıuşta geçiren hükümlü kadınlar için yapılabilecek tek önemli aktivite konuşmak ve yine konuşmaktır.

Mahkum hem kendi çıkarlarını korumak ve bu çıkarları içinde yer alan – varlığını sürdürmek istediğı- grubun da korumak adına dışardan aldığı bilgileri diğerkleriyle paylaşır. Böylece bilgi getirdiğı sürece veya diğerklerinin başkaları

hakkında konuştuklarını desteklediği süre grupta kalacağı bilincindedir. Kadınlar arası iletişim ağlarını aktif ve güncel tutan en önemli mekanizmalardan biri olan dedikodu kadınların sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır. Cezaevinde yalnız kalmak, yardım, korunma gibi birçok paylaşımdan mahrum olmak demektir bu yüzden eninde sonunda her mahkum bir gruba dahil olmak ister. Hükümlü kadınlar bir gruba dahil olmak içinde yine bilgi aktarma mekanizmasını kullanırlar. Katılımcıların bazıları bir gruba dahil olmanın en kolay yolunun o grup hakkında konuşan diğer kişiler hakkında gruba bilgi vermek olduğundan söz etmektedir. Yine kişinin gruba kabul edilmesindeki diğer bir yol ise cezaevi içinde fazla bilinmeyen bir olay ya da bilginin gruba aktarılmasıdır. Ancak katılımcıların çoğunun dile getirdiği üzere bu ancak sahip çıkma, paylaşma gibi davranışlarla pekiştiği zaman grup içinde kalıcı bir yer sağlamaktadır aksi takdir kısa süreli bir bilgi alışverişinden ileri gitmemekte, aksine grubun menfaatleri için bilgi getirilse bile hükümlü bir süre sonra “dedikoducu” olarak yaftalanmaktadır. Elbette paylaşılan bilginin doğruluğu da ayrı bir önem taşımaktadır. Bilgini “yalan” ya da “iftira” olması durumdan hükümlü kadın tüm çevresi tarafından dışlanmaktadır.

Diğer önemli bir nokta olarak dedikodu-iktidar ilişkisinde “itiraf” mekanizmalarından söz ederek, iktidarın bilgiyi elinde tutma ve daha fazlasını ele geçirme stratejisinin dedikodu ve itirafı birbirine yakınlaştıran yönüne değinilebilir. Ataerkil kültüre girişin çocukluktan itibaren dil ile pratiğe geçmesi, ideolojinin dilde inşa edilmesi ve dil kullanımları ile yeniden üretilmesi, aynı zamanda dilin bir hegemonik mücadele alanı olarak karşıt kamusal alanın kurulmasında işlevsel olması, dilin toplumsal cinsiyet çalışmalarının sorunsallarından biri kabul edilmesini anlaşılmaktadır. Direnişin açığa çıkma potansiyelini sorgulayan diğer çalışmalar, dedikoduyu da bu sorgulamaya paralel olarak sorunsallaştırmışlardır. Dedikodu

gizlilikten ve gizli olanı başkasına aktarmaktan beslendiği oranda “günah çıkarma” ve onun seküler görünümü olan “itirafta bulunma” ile benzeşmektedir. İktidarın, Foucault’nun tabiriyle insanların zihinlerinde neler olduğunu bilme talebi, günah çıkarma ve ardından onun bilimsel versiyonu psikoterapilerin içinde olduğu bir “söyleme gelme” görünür duyulur olma ve bununla birlikte denetlenebilirliği beraberinde getirmektedir (Çaylı, 2003:12). Bu açıdan bakıldığında dedikodu, bazen iktidarı elinde bulundurmanın da bir aracı olabilir çünkü bazı insanlar bulundukları ortamlardaki her şeyden haberdar olduklarını çevresindekilere göstermek isterler. Bu yolla güçlü olduklarını, bulundukları ortamlardaki tüm bilgilere sahip olduklarını etrafındakilere göstermek ister. Sahip oldukları bilgilerin çokluğu onların gücünü gösterir. O bilgileri paylaşma korkusu nedeniyle etrafındakileri kendilerine bağımlı hale getirirler. Yani burada özellikle bazı insanlar duyulmasını istemedikleri özelliklerini başkalarından gizlemek için bu bilgilere sahip olmakla gücü elinde bulunduran kişiye (iktidara) boyun eğmek zorunda kalırlar.

Bu noktadan yola çıkarak bilgiyi (çoğunlukla sır paylaşma ve dedikodu yoluyla aktarılmayla elde edilen) elinde tutan kişi koğuş içinde de oldukça güçlü bir kozu da elinde tutmaktadır. Bu sistem iki yönlü çalışmaktadır. Öncelikle bilgiyi ve sırrı elinde tutan kadın kendi gücü ve konumu için bunu koz olarak kullanarak çevresindekileri kendine bağlar. Hakkında bilgi sahibi olunan kişi kendi durumu ortaya çıkmasın diye gücü elinde tutan kadına yakın kalmak zorunda olduğunu bilir. Aynı şekilde cezaevi müdüriyetiyle bağ kurmak ve menfaat sağlamak isteyen bir kişi bunu üst seviye paylaşarak “yandaş” olarak iş görmeye ve koğuş içinde olanları müdüriyete aktarmayı tercih edebilir. Bilgi aktarımı ve paylaşımı bazen çok etkin bir silah olabilir özellikle “mahkum itirafı” niteliği taşıyan bazı bilgiler mahkemede bile kullanılmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

215 gün süren alan araştırması sonucunda ortaya çıkan bu tezin ana konusu her ne kadar kadınlar arası ilişkiler olsa da sonuçları değerlendirmeye öncelikle cezaevi yapısından başlanması gerektiği kanaatindeyim. Cezaevinin fiziksel koşulları hükümlü ve tutuklu kadınların yaşam kalitesine ne yazık ki uygun değildir. Yatak sayısının yetersizliği bunun en belirgin göstergesidir. Ranzaların zaman zaman üç katlı olması hükümlü ve tutuklu kadınlar için son derece tehlikelidir. Ayrıca koğuşları basan kanalizasyon yetersiz alt yapıyı göstermektedir. Özellikle yazın aşırı sıcakların olduğu Adana gibi bir şehirde cezaevine verilen sınırlı su sağlık koşullarını kötü etkilemektedir. Bu da cezasını çekmekte olan hükümlü ve tutuklu kadınların cezasını iki katına çıkarmakta, yaşam şartlarını ağırlaştırmaktadır. Kendi aralarında yaşadıkları ilişkiler dışında cezaevi koşullarıyla baş etmek zorunda kalmaktadırlar.

Ayrıca sosyal hayat cezaevinde yeterli değildir. Dışardan yeterli öğretmenin bulunamaması nedeniyle birçok kurs açılmamakta, açılrsa bile kapanabilmektedir. Bu da koğuş dışında vakit geçirmek isteyen kadınları koğuşun içine ikinci defa hapsedmekte. Üretemeyen, kendini oyalamayan bu kadınlar birbirlerine dönmekte bu da üzüntü ve şiddeti arttırmaktadır. Ayrıca kurslar ve iş atölyelerinde üretim yapamayan kadınlar bütçelerine katkı sağlayacak yardım alamamakta bu da içerde onları birbirine muhtaç bırakmaktadır. Bu durumda hiyerarşik yapıyı desteklemektedir.

Cezaevinin fiziki eksiklikleri hükümlülerin ve tutukluların birbirinden ayrılmasını hatta ceza türlerine göre ayrı koğuşların olmasına engel olmaktadır. Bu da toplum arasında yer bulan “cezaevi, suç okulu” sözünü destekler niteliktedir. Katılımcıların çoğu bu konuda aynı fikirdedir. Hırsızlık ya da cinayetten hüküm giyen

kadınlar çeteleşmeye başlamakta, daha hafif suçtan içeri giren kadınlar üzerinde hakimiyet kurmaya çalışmaktadır. Ayrıca uyuşturucu satmaktan giren birçok hükümlü diğer kadınları uyuşturucu kullanımına yönlendirmektedir. Kaçak elektrik kullanımında cezaevinde yatan bir kadın diğer ağır suçlardan yatan kadınlarla vakit geçirmekte bunu da onu ya yalnızlaştırmak ya da suça eğilimini arttırmaktadır.

Araştırmaya başladığım dönemde Denetimli Serbestlik Yasa'sı¹⁹ henüz kabul edilmemişti. Bu yasanın çıkması yukarıda bahsettiğim problemlerin bir bölümüne çare olduğu kanaatindeyim. Öncelikle hafif suçlardan içeri giren birçok hükümlü cezaevi deneyimi yaşamak yerine suçlarını dışarda çekmektedir. Bu özellikle aile sorumluluğu olan kadınların hayatlarını kolaylaştırmaktadır. Örneğin artık elektrik kaçağı suçundan hüküm giymiş bir kadın cezaevinin ağır koşulları yerine evinde

¹⁹Denetim Serbestlik; kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif olarak, Mahkeme tarafından hakkında tedbir kararı verilen sanık veya hükümlülere toplum içinde tutmak suretiyle onların tekrar yasayla itilafa düşmemeleri için gerekli tüm kaynak ve hizmetlerin sunulduğu toplum temelli bir uygulamadır.

Ceza adalet sisteminde, reform niteliği taşıyan değişiklerden biri, denetimli serbestlik sisteminin kurulmuş olmasıdır. Bu sistem; ceza yargılaması, infaz hukuku ve çocuk ceza hukukunun en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Denetimli serbestliğin (DS) Türk hukuk sisteminde yer alması Avrupa uyum yasalarının bir sonucu olmakla beraber Türk toplumun ihtiyaçlarından doğmuş daha çağdaş, ekonomik ve sosyal fayda sağlayan toplum temelli alternatif bir ceza infaz yöntemidir.

Denetimli serbestlik, ceza yargılamasının parçası ve bir ceza infaz yöntemidir. Sosyal anlamda denetimli serbestlikte, kişinin ıslah ve toplum kazandırılması esastır. Türk hukuk sisteminde denetimli serbestlik; kişinin işlediği bir suç nedeniyle tutuklanması ya da mahkemece hakkında mahkumiyet kararı verilmesi sonucunda ceza evine girmesi yerine cezasını toplum içerisinde gözetim ve denetim altında çekmesini ifade eder.

Denetimli serbestlik; alternatif bir infaz sistemidir. Şüpheli, sanık veya hükümlüler için hapsin alternatifi olan bu sistemde, şarta bağlı olarak serbest bırakılmakta ve kendilerine bir takım yükümlülükler getirilmektedir.

Ülkemizde denetimli serbestlik hizmetleri suç şüphe sininin öğrenilmesinden infazın tamamlanmasına kadar altı ayrı alanda verilmektedir. Bunlar infaz hizmetleri, madde bağımlılarının rehabilitasyonu, rapor hazırlama, kamu yararına çalışma cezasının yerine getirilmesi, rehberlik ve koruma ve yardımdır.

Denetimli Serbestlik sistemiyle; Suç için öngörülen cezalara alternatif olarak verilen tedbir kararlarının toplum içinde yerine getirilmesi sağlanarak, hükümlüler topluma kazandırılacak, ve sonuçta ceza infaz kurumlarının yoğunluğu azaltılmış olacaktır. Özellikle ilk kez suç işlemiş kişilerin cezaevlerine girerek farklı suç ve suçlu tipleriyle temasa geçerek suç konusunda daha donanımlı olması engellenecektir.

Denetimli serbestlik hizmetlerinin genel amacı, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üretken birer birey olarak insanlar arasındaki onurlu yerini almasına yardımcı olmaktır. (İnönü Adliyesi Resmi sitesi 22/30/2013).

cezasını çekmektedir. Bu durum kamusal alandan kadını uzak tutmak teorisine uzak olarak kadınların hayatını kolaylaştırmaktadır.

Kadın cezaevinde belki de en önemli konu çocuklu annelerdir. Her ne kadar çocuklu anneler daha hafif suçları olan hükümlülerin olduğu koğuşlarda kalsa da koğuşta geçirdikleri uzun süreler onları olumsuz etkilemektedir. Cezaevinde tam teşekküllü bir kreş olsa da bir öğretmen bulunamadığı için çocuklar tüm günleri koğuş içinde oturarak geçirmekte, bu da onların gelişimlerini kötü etkilemektedir. Daha önce değindiğim bir örnekte dört yaşında bir kız sakızı ağda olarak kullanıyordu. Bu tip davranışların dört yaşındaki bir çocuğun tipik davranışları olmadığı kanaatindeyim. Cezaevinde çocukların annelerinden ayrı dışarda mı yoksa anneleriyle beraber cezaevinde kalmalarıyla ilgili farklı çalışmalar yapılsa da, esas meselenin eğer anneleriyle kalacaklarsa gelişimlerine uygun kreşlerde vakit geçirmeleri yönünde. Ama elbette bu da cezaevinde büyüyen çocuklar için yeterli değil çünkü ne olursa olsun bu çocuklar şiddetle büyüyorlar. Örneğin araştırma sırasında bir anne istediğini yaptırmak için bebeğinin öldürmekle tehdit ederek çocuğun gırtlığına kesici alet dayamıştı. Bebek daha sonra anneden alınsa da, yoğun bir şekilde bundan etkilenmiş olduğu kanaatindeyim. Ancak çocukların birçoğunun dışarda yanında kalacağı bir yakınları yok, olsa bile bu yakınlar bu çocuklara bakmaya yanaşmamakta bu durum da çocuklar ya altı yaşlarına kadar annelerinin yanında kalmakta ya da dışarda çocuk esirgeme kurumuna gitmektedirler. Buradan kaçan çocuklardan da zaman zaman haber alamayan anneler çok üzüntülü zamanlar geçirmektedir. Daha öncesinde sözü edildiği gibi bu konuda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ama unutulmaması gereken çocukların bu dönemi sağlıklı atlatabilmeleri yönünde olmalıdır.

Tezin ana konusu olan kadınlar arası ilişkilere baktığımızda ise yukarıda sözü edilen tüm bu sorunlar ilişkiler ağının belirleyen etkenler arasındadır. Ancak insan ilişkilerini etkileyen farklı kişilik özellikleri de vardır. Kadınları bir araya getiren ya da birlerinden uzaklaştıran en önemli etmen benzer sosyal alt yapılardan gelmeleri ve buna bağlı olarak dışarıda yaşadıkları ilişkilerin izdüşümlerini cezaevinde yeniden canlandırmaları. Anneleriyle, çocuklarıyla ve eşleriyle kurdukları ilişkileri cezaevinde kan bağı olmayan diğer kadınlarla tekrar tekrar kuruyorlar. Erkeksiz bir toplumda yaşayan bu kadınlar toplumsal cinsiyet rollerini burada yeniden bu sefer altında ezildikleri sosyal rolleri değiştirerek tekrar kuruyorlar. Bu tekrar kurma kısa süreli bir halden uzun vadeli yeni bir yapı kurulmasını sağlıyor. Çünkü bir bölümü dışarda geçirdikleri süreden daha uzun süre cezaevinde yaşam süründürüyor. Bu durum sayesinde sanal bir toplum yerine gerçek bir toplum vücut buluyor. Bu cezaevi yaşamına alışmalarını kolaylaştırdığı kadar uzun süre cezaevinde yaşayacağını fark eden bazı kadınlar için ise umutların sönmesi anlamına geliyor. Bu noktada hükümlü kadınlara yapılabilecek en büyük yardımın düzenli psikolojik destek olduğu kanaatindeyim.

Özellikle ailelerinden ve çocuklarından uzak kalan kadınların cezaları çocuklarıyla aralarındaki mesafeler nedeniyle daha da ağırlaşıyor. Türkiye genelinde toplam yedi kadın cezaevinin bulunması bu durumu daha da zorlaştırıyor. Uzak şehirlerde cezalarını çekmek zorunda kalan kadınlar çocuklarını göremiyor. Zaten toplumda kadının cezaevinde olması yeterince “utanç verici bir durum” kabul edildiğinden birçok aile cezaevine giren kadınla ilişkilerini kesiyor, sınırlı görüşme imkanı olan kadınlar da farklı şehirlerde oldukları için ailelerine ulaşamıyor. Bu da ailelerde kopuşa sebep olduğu gibi, kadını dış dünyadan soyutluyor ve

yalnızlaştırıyor. İşte bu nokta da kadınlar arası ilişkiler belki de erkek cezaevinde ilişkilere göre daha hayati hale geliyor.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, Nermin. *Social Change and Turkish Women*, Ankara, 1963
- Abadan Unat, Nermin. *Women in Turkish Society*, Leiden, 1981.
- Acker, S. "Feminist Theory and the Study of Gender and Education". *Gendered Education: Sociological Reflections on Women, Teaching, and Feminism* pp. 43-54. Buckingham, 1994.
- Acuner, Selma. "90'lı yıllar ve Resmi Düzeyde Kurumsallaşmanın Doğuş Aşamaları", *90'larda Türkiye'de Feminizm*, ss. 125-159. İstanbul, 2002.
- Adamson, Hoebel. *The Law of Primitive Man A Study in Comparative Legal Dynamics*, USA. 2006.
- Adler, Fred. "The Gendering of Criminology", *Criminological Theory*, pp. 207-231, London-New Delhi, 2007.
- Adler, Fred. *Sisters in Crime: The Rise of the New Female Criminal*. New York, 1975.
- Agacinskia, Sylviane. *Cinsiyetler Siyaseti*, Çev.İsmail Yerguz, Ankara, 1998.
- Ağaoğlu-Canay, D. (2004). *Kadın Suçluluğu: Feminist Bakış Açısından Kavramsal Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akers, R.L. *Criminological Theories*, Chicago, 1999.
- Akgökçe, Necla ve Çakır, Serpil. *Kadın Araştırmalarında Yöntem*, İstanbul, 1995.
- Aktaş, Aliye Mavili. *Grup Süreci ve Grup Dinamikleri*, İstanbul, 1997.
- Altay İltan Aktürk, *Ceza Davalarına Yansımış Kadın Kaynaklı Şiddetin Hukuksal Ve Adli Tıbbi Boyutu*, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (2008),
- Altındal, Aytunç. *Türkiye'de Kadın*, İstanbul, 2004.
- Altıntaş, Ahmet. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Techir Kararı Alınması ve Uygulanması", *Sosyal Bilimle Dergisi* içinde ss:77-99, İstanbul: 2006.
- Anderson, Margaret. *Thinking About Women: Sociological Perspectives on Sex and Gender*, New York, 1988.
- Aral, Vecdi. *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine*, İstanbul, 1979
- Arat, Necja. "Feminist Hukuk", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, içinde Sayı 9, ss: 53-65. Ankara, 2006.
- Arat, Necla. *Türkiye'de Kadın Olgusu*, İstanbul, 1995.
- Arendt, H. *Şiddet Üzerine*, Çev. B. Peker, İstanbul, 2003.
- Atay, Tayfun. "Erkeklik En Çok Erkeği Ezer", *Toplum Ve Bilim*, içinde sayı:101, İstanbul, 2004.
- Balcıoğlu İ, Taktak, Ş. Ortaköylü, L. "Kadın ve Suç", *Yeni Symposium*, İstanbul, 2004.
- Balcıoğlu, İbrahim. *Şiddet ve Toplum*, İstanbul, 2001.
- Barnett, Hilaire, Int. *To Feminist Jurisprudence*, London, 1998.
- Baumer, T. "Research on Fear of Crime in the Unites States, *Victinology* 3, pp:258-278. USA, 1978

- Baumgardner, Jennifer, Amy Richards. *Manifesta: Young Women, Feminism and Future*, New York, 2000.
- Beauvoir, Simone De. *İkinci Cins*. Çev. Bertan Onara. İstanbul, 1993.
- Bebel, August. *Kadın ve Sosyalizm 1-2*. Ankara, 1966.
- Belknap, Joanne. *The Invisible Woman: Gender, Crime and Justice*. Belmont, 2007
- Berktaş, Fatmagül. *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul, 2003
- Berktaş, Fatmagül. *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul, 2000
- Berry S. F, Brower R.S, Choi S.O, Goa W.X. ve diğerleri, “Three Traditions of network Research: What the Public Management Research Agenda Can Learn From Other Research Communities”, pp:539-553. *Index of PAR*, Vol. 64, USA, 2004
- Berterö, C.M. “Types and sources of social support for people afflicted with Cancer”, *Nursing and Health Sciences*, 2, pp: 93-101., USA, 2000.
- Beynon, John. *Masculinities and Culture*, Buckingham, 2002
- Bhasin, Kaml. *What Is Patriarchy*, New Delhi, 1993.
- Bilbaşar, Serpil. “19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e Hapis Cezasının Örgütsel ve Hukuksal Gelişimi: Hapishaneden Cezaevine”, *Birikim Dergisi* (sayı 136) içinde ss:44-48, İstanbul 2000.
- Bix, Brian. *Jurisprudence – Theory and Context*. Carolina, 2004
- Bohannon P.J. *Law and Warfare*, USA, 1967.
- Bora, Aksu ve Günel, Asena. *90’larda Türkiye’de Feminizm*, İstanbul, 2002.
- Bora, Aksu. “Kamusal Alan/Özel Alan: Mahrumiyet-Özgürleşme İkileminin Ötesi”, *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, s.63-71, Ankara, 1998.
- Bora, Aksu. “Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner”, *Cins Cins Mekan*, ss. 63-76, İstanbul, 2009.
- Bora, Aksu. *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İstanbul, 2010.
- Bourdieu, Pierre ve Wacquant, Loic J. D. *Düşümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. Çev. Nazlı Ökten, İstanbul, 2003.
- Bourdieu, Pierre. *Bekarlar Balosu*. Çev. Çağrı Eroğlu, Ankara, 2009.
- Bourdieu, Pierre. *Bir Otoanaliz İçin Taslak*. Çev. Murat Erşen, İstanbul, 2004.
- Bourdieu, Pierre. *Kamuoyu Yoktur, Kamuoyu Kimin Oyu?*, Çev. Hülya Tufan, İstanbul, 1995.
- Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler*. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul, 2006.
- Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*, Çev. Hülya Tufan, İstanbul, 1995.
- Bourdieu, Pierre. *Televizyon Üzerine*, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, 1997.
- Bourdieu, Pierre. *Toplumbilim Sorunları*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, 1997.
- Bowen, John. “Consensus and Suspicion: Judicial Reasoning and Social Change in an Indonesian Society 1960-1994” *Law and Anthropology* içinde, ss: 154-73, Boston, 2006.
- Bozkurt, Gülnihal. *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne Resepsiyon Süreci*, Ankara, 1996.

- Bradley, R. ve Davino, K. "Women's Perceptions of the Prison Environment: When Prison is 'The Safest Place I've Ever Been'". *Psychology of Women Quarterly*, pp. 351-359, 2002.
- Brass, D. J., Galaskiewicz, J., Greve, H. R., Tsai, W. "Taking Stock of Networks and Organizations: A Multilevel Perspective", pp: 795-817, *Academy of Management Journal*, Vol. 47, USA, 2004.
- Brass, D. J. "Men's and Women's Networks: A study of Interaction Patterns and Influence in an Organization" pp: 327-43, *Academy of Management Journal*, Vol. 28, USA, 1985.
- Brass, D.J. Being in the Right Place: A structural Analysis of Individual Influence in an Organization. pp: 518-539 *Administrative Science Quarterly*. Vol. 29, USA, 1984.
- Brennan, t. Ve Austin, J. "Women in Jail: Classification Issues", *U.S. Department of Justice, National Institute of Corrections*, USA, 1997.
- Brettell, B. Caroline and Sargent, F. Carolyn. *Gender in Cross-Cultural Perspective*, New Jersey, 1993.
- Brown, Mary Ellen. *Television and Women's Culture: The Politics of the Popular*, Sage Pub, 1990.
- Browne, A., Miller, B. Ve Maguin, E. Prevalence and Severity of Lifetime Physical and Sexual Victimization among Incarcerated Women, *International Journal of Law and Psychiatry*, 22(34), 1999.
- Burkhead, M.D. *The Search for the Causes of Crime: A History of Theory in Criminology*. McFarland & Company Inc., 2006.
- Butler, Judith. *Cinsiyet Belası*. Çev. Başak Ertür. İstanbul, 2008.
- Calhoun, Craig. Bourdieu "Sosyolojisinin Ana Hatları", *Ocak ve Zanaat*, içinde ss:77-130, İstanbul, 2010.
- Campbell A., Muncer. S., "Causes of Crime", *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 17, (page: 410-419), USA, 1990.
- Can, Cahit. *Hukuk Sosyolojisinin Antropolojik Temeleri ve Genel Gelişimi*, Ankara, 2003.
- Cansunar, F. Nuray; Asırdizer, Mahmut; Aycan, Nihat; Balcıoğlu, İbrahim; Batuk, Gökhan. "Kadının Suça Yönelimi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma" (Sayı: 2) içinde ss: 341-51 *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1997.
- Centel, Nur. Zafer, Hamide. Çakmut, Özlem. *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, İstanbul, 2005.
- Cesare, Beccaria. *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, Ankara, 2004.
- Cevizci, A. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul, 1999.
- Charleseorth, H. And Chinkin, C., *The Boundaries of International Law: a Feminist Analysis*, Manchester, 1988.
- Charlesworth, Hilary. Chinkin, Christine. and Shelley, Wright. "Feminist Approaches to International Law", *The American Journal of International Law*, Vol. 85, No. 4 pp. 613-645. USA, 1991.
- Chesney-Lind, M., & Pasko, L. (1997). *The Female Offender: Girls, Women and Crime*. London: Sage Publications.
- Chesney-Lind, M., *Female Offender: Girls, Women and Crime*, California, 2004.
- Chodorow, Nancy. "Family structure and feminine perspective". *Women in culture and society*, 41-48. 1974

- Chodorow, Nancy. *Duyguların Gücü*. Çev. Jale Özata Dirlikyapan. İstanbul, 2007.
- Clemmer, Donald. *The Prison Community*, California, 1958.
- Cohen, S., Wills, T.A. "Stress, Social Support and Buffering Hypothesis", pp: 310-357, *Psychological Bulletin*, Vol. 2, USA, 1985.
- Colley, J.-P. ve Auge, M. *Antropoloji*. Çev. İsmail Yerguz. Ankara, 2005.
- Collinson, David L. "Engineering humour: masculinity, joking and conflict in shopfloor relations", *Organization Studies*, vol.9, no.2, s.181-199. USA. 1988.
- Collinson, Davis L., & Hearn, J. *Men and Masculinities in Work, Organizations and Management*, USA, 2005.
- Connel, R. W. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, İstanbul, 1998
- Connell, R. W. *Masculinities: Knowledge, Power and Social Change*. Berkeley, 1995.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity rethinking the concept. *Gender & society*, 19(6), 829-859.
- Corcuff, Philippe. "Habitustan hareketle: Kolektife Meydan Okuyan Tekil", *Ocak ve Zanaat*, içinde ss:367-96, İstanbul, 2010.
- Cornwall, A. ve Lindisfarne, N. *Dislocating Masculinity*, New York, 1994.
- Cowie, J., Cowie V., Slatter, E., *Delinquency in Girls*, London, 1968.
- Cullen, F, Agnew R., *Criminological Theory*, Roxbury, Los Angeles, 2003
- Çaha, Ö. *Sivil Kadın, Türkiye'de Sivil Toplum ve Kadın*, Çev: E. Özensel, Ankara, 1996.
- Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul, 1996
- Çaylı, Emek. *Televizyon Programlarında Dedikodu ve Popüler Kültür*, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.
- Çeğin, Güney. Göker, Emrah. Arlı Alim ve Tatlıcan, Ümit. *Ocak ve Zanaat*, İstanbul, 2010.
- Çiçen, Ahmet. *II. Meşrutiyet Dönemi Cezaevi Islahatı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Çoban, A.İ ve Akgün, R. "Ankara kadın kapalı ceza infaz kurumunda kalan kadın hükümlülerin psikososyal durumlarının saptanması ve sosyal desteklerinin Belirlenmesi". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 22 (2), İstanbul: 2011.
- Çolak, Haluk, *Güncel Ceza Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu*, Ankara 2005.
- Çubuklu, Yaşar. "Sözlü Bir Kültürün Parçası Olarak Dedikodu" içinde Varlık Dergisi, Sayı: 1186, ss: 26-30. İstanbul, 2006
- Davidoff, Leonore, *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*, Çev.Zerrin Ateşer, Selda Somuncuoğlu, İstanbul, 2002.
- Davis S.M., Merlo A. V.,and Pollock J.M. "Female Criminality: Ten Years Later", *Women, Law and Social Control*, pp. 191-210, Second Edition, Boston, 2006.
- Davis, Angela Y., and Kum-Kum Bhavnani. "Fighting for Her Future: Reflections on Human Rights and Women's Prisons in the Netherlands." *Social Identities Journal for the Study of Race, Nation, and Culture* 3, no. 1 pp. 7-32.
- Davis, N. J. *Social Control of Deviance: A Critical Perspective*. New York: McGraw-Hill, 1990

- Davis, S. M., Merlo, A.V., & Pollock, C. M. "Female Criminality: Ten Years Later." In A.V. Merlo and J.M. Pollock (Eds.) pp. 191-210. *Women, Law and Social Control*, Second Edition, Boston: Pearson Education, 2006
- Demez, Gönül. *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*, İstanbul, 2005.
- Demir, Zekiye, *Modern ve Postmodern Feminizm*, İstanbul, 1997.
- Demirbaş, Timur "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların ve Cezaevlerinin Evrimi", *Hapishane Kitabı*, İstanbul, 2005.
- Demirbaş, Timur. "Cezaevlerimiz ve Sorunları", *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 73, S. 10-11-12, İstanbul, 1999.
- Demirbaş, Timur. "Cezaevlerinin Sorunları ve Af Tartışmaları", DEÜHF. Prof. Dr. İrfan Baştuğ Armağanı, Ankara, 2001.
- Demirbaş, Timur. Erdem, Mustafa. *Ceza Hukuku Pratik Çalışmalar*, Ankara, 2003.
- Demirbaş, Timur. *İnfaz Hukuku*, İstanbul, 2003.
- Demren, Çağdaş. *Kahvehane Erkekliği Ankara'da Bir Gecekondu Mahallesi Örneği*, Ankara, 2014.
- Doğramacı, Emel. *Rights of Women in Turkey*, Ankara, 1982
- Donaldson, M. "What is Hegemonic masculinity?" in *Theory and Society*, 22(5), ss: 643-657., 1993.
- Donovan, James M. *An Introduction. Legal Anthropology*, Uk, 2008.
- Donovan, James M. And Anderson, Edwin. *Anthropology and Law*, Newyork, 2006.
- Donovan, J osephine. *Feminist Teori*, çev.Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İstanbul, 2005.
- Douglas, Mary. "External Boundaries" *Anthropological Theory*, (page 526-535), Newyork, 1966.
- Dökmen, Zehra Y. *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul, 2004.
- Dönmezer, Sulhi ve Sahir, Erman. "Şahsi "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazında Milletlerarası Standartlar", *Türkiye'nin İnfaz Rejimi Sempozyum* içinde, Ankara, 1997.
- Dönmezer, Sulhi ve Sahir, Erman. *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, C. I-II-III*, İstanbul, 1994.
- Dönmezer, Sulhi. *Ceza Hukuku Özel Kısım*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1983.
- Dönmezer, Sulhi. *Kriminoloji*, İstanbul, 1994.
- Duben, Alan. *Kent, Aile, Tarih*. Çev. Leyla Şimşek. İstanbul, 2002
- Dubrin, A. J., *Applying Psychology, Individual Organizational Effectiveness*, New Jersey, 2000
- Dupret, Baudouin. *Adjudication in Action: An Ethnomethodology of Law, Morality and Justice*. UK, 2011.
- Durkheim, E. *Toplumbilimsel Yönetim Kuralları*. (Çev. C.B. Akal), İstanbul: BFS Yayınları, 1985.
- Eaton, M. "Documenting the defendant: Placing women in social inquiry reports". In J. Brophy & C. Smart (Eds.), *Women in Law: Explorations in Law, Family and Sexuality* (pp. 117-138). Boston: Routledge & Kegan Paul. 1985.
- Eckert, P., McConnell-Ginet, S., *Language and Gender*, Cambridge, 2003.

- Edley, N. ve Wetherell, M. *Men In Perspective Practice, Power And Identity*, London, 1995.
- Eisenstein, Hester. *Contemporary Feminist Thought*, Boston, 1983
- Elias, Norbert, and John L. Scotson. *The Established and the Outsiders*, London, 1965.
- Elif Tekin, *1980 Sonrası Türkiye’de Feminizmin Görünümü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Engels, Frederick. *Siyasi Yazılar*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul, 2004.
- Engels, Friedrich, *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Kenan Somer, Ankara, 2010.
- Erem, Faruk. Danışman, Ahmet ve Artuk M. Emin. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 1997.
- Erem, Faruk. *Hümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku C.I*, Ankara, 1984.
- Eren, Mustafa. *Kapatılmanın Patolojisi*, İstanbul, 2014.
- Ersoz., Günindi. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Ankara, 2016.
- Fadlullah, M. Hüseyin. *İslami Açısından Kadın Sorunu*, İstanbul, 2005.
- Fahs, B. “The Body in Revolt: The Impact and Legacy of Second Wave Corporeal Embodiment”. *Journal of Social Issues*, pp. 386-401, 2015.
- Festinger, Leon. “Informal social communication”, *Psychological Review*, vol.57, ss.271-282. USA, 1950.
- Firestone, Shulamit. *Cinselliğin Diyalektiği*, Çev. Y.Salman, İstanbul,1993.
- Flowers, Ronald B. *Woman and Criminality: The Woman As Victim, Offender and Practitioner*, NY, 1987.
- Forrest, Linda and Rosenberg, Freda. “A Review of the Feminist Pedagogy Literature: The Neglected Child of Feminist Psychology”, *Applied & Preventive Psychology* Vol. 6 (pp179-192) USA, 1997.
- Foucault, Michel. *Büyük Kapatılma*, Çev. Çağla Turgul, İstanbul, 2005.
- Foucault, Michel. *Deliliğin Tarihi*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 2000.
- Foucault, Michel. *Ders Özetleri 1970-1982*, Çev. Selahattin Hilav, İstanbul, 1993.
- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, 2006.
- Foucault, Michel. *İktidarın Gözü*, Çev. Çağla Turgul, İstanbul, 2007.
- Foucault, Michel. *Toplumu Savunmak Gerek*, Çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul, 2008.
- Foucault, Mitchel. *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul, 2010.
- Freda, A.; Simon R.J., *The Criminology of Deviant Women*, Boston, 1979.
- Freedman, Estelle B. *Their Sister’s Keepers: Women’s Prison Reform in America, 1830-1930*. Michigan, 1984.
- Frieda, Betty. *Kadınlığın Gizemi*, Çev: Tahire Mertoğlu, 1983.
- Frug, Mary Joe, *Postmodern Legal Feminism*, Newyork, 1992.
- Gambetta, D. “Godfather’s Gossip”. *Archives Europeennes de Socilogie*, 199-223, 1994.
- Giddens, A. *Sociology* (5th edition). ss: 615-620. Cambridge: Polity Press., 2009.

- Giddens, A., & Sutton, P. W. *Essential concepts in Sociology*. ss: 201-203. John Wiley & Sons, 2014.
- Gilmore, D. D. *Manhood in the making: Cultural concepts of masculinity*. ss: 194-195. Yale University Press. 1997.
- Gluckman, Max . “Gossip and Scandal”, *Current Anthropology*, vol.4, no.3, s.307-316. USA, 1963.
- Gluckman, Max. “Psychological, sociological and anthropological explanations of witchcraft and gossip: a clarification”, *Man*, vol.3, no.1, s.20-34. USA, 1968.
- Glueck, S., & Glueck, E. *Five Hundred Delinquent Women*. New York: Alfred A. Knopf Co.1934
- Glueck, S., Glueck E.T, *Unravelling Juvenile Delinquency*, USA, 1957.
- Golde, Peggy. *Women in the Field*, London, 1970.
- Goodman, Robert ve Ben-Ze’ev Aaron. *Goos Gossip*, Kansas, 1994.
- Gökçe, Birsen. *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, Ankara, 1999.
- Göker, Emrah. “Araştırma Tasarımı Açısından Pierre Bourdieu’nün Saanat Sosyolojisi” *Ocak ve Zanaat*, içinde ss: 525-558, İstanbul, 2010.
- Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem*, İstanbul, 2008.
- Gönen, Yasemin Saner. “Osmanlı İmparatorluğunda Hapishaneleri İyileştirme Girişimi”, *Hapishane Kitabı*, İstanbul 2005.
- Gönenç, Yapar A. “Fransa’da ve Türkiye’de Kadın Hareketleri”. *İletişim Fakültesi Dergisi* pp. 63-84.
- Granovetter, M. “Economic Action and Social Structure: A theory of Embeddedness”, pp: 481-510, Vol:91, USA, 1985.
- Granovetter, M. “The Strength of Weak Ties”, pp: 1360-80 *American Journal of Sociology*, Vol. 6, USA,1973.
- Güçlü, İdris. Akbaş, Halil. *Suç Soyolojisi*, Ankara, 2016.
- Günaydın, Ayça; Şahin, Handan; İş, Merve ve Şebnem, Keniş. “Antropolojiye Feminist Bakış” (Sayı: Bahar) içinde *BÜKAK Bülteni*, İstanbul, 2007.
- Gündüz, Z. “The Women’s Movement in Turkey: From Tanzimat Towards European Membership”. *Perceptions*, pp. 115-133, 2004.
- Gürkan, Ülker. *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, Ankara, 2005.
- Gürsakaç, Necmi. *Sosyal Ağ Analizi*, Bursa, 2009.
- Gürtuna, Okşan. *Cezaevinde Kadın Olmak ve Cezaevinin Kadın Bakış Açısıyla Sosyolojik Değerlendirmesi: Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi Örneği*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Hablemitoğlu, Şengül. *Toplumsal Cinsiyet Yazıları: Kadınlara Dair Birkaç Söz*, İstanbul, 2004.
- Hagan, J. *Structural Criminology (Crime, Law and Deviance)*. Newark, NJ: Rutgers University Press. 1988
- Hanke, R. “Redesigning men: Hegemonic masculinity in transition”. *Men, masculinity and the media*. ss:185, 198. 1992.

- Hanoğlu, L. Kadın ve Erkek Beyninin Farklılıkları. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, ss:83, İstanbul, 2001.
- Harker, Richard K. "On Reproduction, Habitus and Education", *British Journal of Sociology of Education*, Sayı: 5/2, Taylor&Francis Group, London. 1984
- Harrington, C. Lee ve Denise D. Bielby. "Where Did You Hear That? Technology and the Social Organization of Gossip." *The Sociological Quarterly* 36: 1001-1022, 1995.
- Hartmann, H. "Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği" içinde G. Savran, & N. Tura (der.), *Kadının Görünmeyen Emeği*, ss: 128-170, İstanbul, 1992
- Hartmann, Heidi, *Marksizmle Feminizmin Mutsuz Evliliği*. Çev. Gülşad Aygen. İstanbul. 2006.
- Hartnagel, T.F. Mizanüddin, M. "Modernization, Gender Role Converge and Female Crime", *A Further Test International Journal of Comparative Sociology*. vol. 27, pp.1-14. 1986.
- Haviland, William A. *Kültürel Antropoloji*. Çev. Hüsamettin İnanç, Seda Çiftçi.
- Hays, S. *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven, 1996.
- Heidensohn, Frances. *Women and Crime*, NY, 1995.
- Hırş, Ernest. *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, Ankara, 2001.
- Hoog, Michael. *Sosyal Psikoloji Açısından Grupla Bütünleşme*, Çev: Aliye Mavili Aktaş, İstanbul, 1997.
- Hooks, Bell. *Feminizm Herkes İçindir*. Çev. Ece Aydın, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım. İstanbul, 2000.
- Hortçusu, Nuran. *Grup içi ve Gruplar Arası Süreçler*, Ankara, 1998.
- İçel, Kayıhan; Sokullu Akıncı, Füsün; Özgenç, İzzet; Sözüer, Adem; Mahmutoglu, S. Fatih. Ünver, Yener. *Yaptırım Teorisi*, İstanbul, 2000.
- İçli, Günşen Tülin ve Ögün, Aslıhan. *Türkiye'de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz*, Ankara, Adalet Bakanlığı Yayını, 1999.
- İçli, Günşen Tülin, ve Altay, A., Başpınar, T., & Bahtiyar M. (2011). Türkiye'de Hükümlü Profili: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikler. Ankara: Ertem Basım.
- İçli, Günşen Tülin. *Ailede Kadına Karşı Şiddet Suçluluğu*. T. C. Devlet Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Md. Yayınları, Ankara, 1995.
- İçli, Günşen Tülin. *Ailede Kadına Şiddet ve Kadın Suçluluğu*. Ankara: KSSGM., 1995.
- İçli, Günşen Tülin. *Kriminoloji*, Ankara, 2007.
- İçli, Tülin; Ögün, Aslıhan; "Sosyal Değişme Süreci İçinde Kadın Suçluluğu", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Sayı 2) içinde ss: 17-32, Ankara, 1988.
- İçli, Tülin, Gülşen. *Kadın Suçluluğu*, Ankara, 2013.
- İlyasoğlu, Aynur ve Akgökçe, Necla. *Yerli Bir Feminizme Doğru*, İstanbul, 2001.
- İpek, Kenan. "Tutuklu ve Hükümlülerin Mesleki Eğitimi ve Formasyonu", *İnfaz Hukuku Alanında Güncel Sorunlar ve Yeni Yaklaşımlar* içinde ss:207-18, İstanbul, 2004.
- Jandt, F.E., *Yönetim Sorunlarına Etkili Çözümler*, Çev. Levent Akın, Vedat G. Diker, İstanbul, 2002.
- Jefferson, T. "Subordinating hegemonic masculinity". *Theoretical criminology*, 6(1), ss: 63-88. 2002.

- Jones, D. "Gossip: Notes on Women's Oral Culture". *Women's Studies International Quarterly*, pp.193-198, 1980.
- Kadioğlu, Süheyla. *Bitmeyen Savaşım*, İstanbul, 2001.
- Kandiyoti, Deniz. "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Gelecek İçin Geçmişe Bakış", *Birkaç Arpa Boyu..21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, ss. 41-61, İstanbul, 2012,.
- Kandiyoti, Deniz. Bargaining With Patriarchy. *Gender & Society*, 2(3). ss: 274-290. 1988
- Kandiyoti, Deniz. *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Çev. Serpil Altuntek, Balkı Aydın-Şafak, Dilek Erdal, Yılmaz Erdal, Serpil Eroğlu, Süreyya Özbek, Şebnem Pala, Gülfem Uysal. İstanbul, 1997.
- Kandiyoti, Deniz. *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*, İstanbul, 2011.
- Kapferer, Jean-Noel. *Dedikodu ve Söylenti: Dünyanın En Eski Medyası*. Çev. Işın Gürbüz. İstanbul, 1992.
- Kaptanoğlu, Cem ; "Panopticon'dan F Tipine Tecrit", *Hapishaneler: Zuladaki Resmimiz*, Birikim Dergisi, S. 136, Ağustos 2000.
- Karagöz, B. "Türkiye'de 1980 Sonrası Kadın Hareketinin Siyasal Temelleri ve 'İkinci Dalga' Uğrağı". *Memleket Siyaset Yönetim*, 168-190, 2008.
- Karataş, E. "Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri". *International Periodical fo rthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 1652-1672. 2009.
- Kaya, Ali. "Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı" *Ocak ve Zanaat*, içinde ss: 397-420, İstanbul, 2010.
- Kaya, Kamil. *Küçük Gruplar Sosyolojisi*, Isparta, 2008.
- Kazancı, M., *Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler*, Ankara, 2004.
- Kennedy, Leslie W. David R. Forde. "Review of When Push Comes to Shove: A Routine Conflict Approach to Violence", *Journal of Criminal Justice And Popular Culture*, 7(3). 2000
- Kenway, J., & Modra, H. "Feminist Pedagogy and Emancipatory Possibilities", *Feminisms and Critical Pedagogy*, pp. 138-166. New York, 1992.
- Keskin, Ferda. "Foucault'da Şiddet ve İktidar", *Cogito*, Sayı: 6-7: Şiddet, , İstanbul, 1996.
- Kılınç, Hüseyin. *Kadının Batı Serüveni I – II – III*, İstanbul, 1998.
- Kızmaz, Zahir. *Cezaevi Müdavimleri İnاتçı Suçlular*, Orion Yay., Ankara, 2007.
- Kilduff, M. "The Interpersonal Structure of Decision Making: A social Comparison Approach to Organizational Choice", pp. 270-288, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Vol: 47, USA,1990.
- Kilduff, M. ve Tsai W. *Social Networks and Organizations*. CA, 2003.
- Klein, D., Kress J., "Any Women's Blues: A Critical Overview of Women, Crime, and the Criminal Justice System", pp. 34-39, *Women, Crime and Criminology: A Feminist Critique*. Vol:5, London, 1976.
- Kolay, H. "Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları". *EMO Kadın Bülteni* pp. 5-11, 2015.
- Kongar, Emre. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, 2004.
- Kottak, Conrad Phillip. *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara, 2002.

- Koyama, E. "The Transfeminist Manifesto". *Catching a Wave*, ss. 244-259, 2003.
- Kunter, Nurullah. *Suçluların Terbiye ve Islahı*, Ankara, 1943.
- Kupers, Terry A. "Prison and the Decimation of Pro-Social Life Skills". *The Trauma of Psychological Torture*, 2008.
- Kurnaz, Şefika. *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*. İstanbul, 1996.
- Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul, 2005.
- Lacey, Nicola. "Feminist Legal Theory and the Rights of Women", *Gender and Human Rights*, pp:13-55, USA, 2004.
- Lazarsfeld, P. ve Merton R.K. "Friendship as Social Process: A Substantive and Methodological Analysis", pp: 18-66, *Freedom and Control in Modern Society*, Vol. 21, USA, 1964.
- Leaf, Murray. *Man, Mind and Science: A History of Anthropology*, USA. 1979.
- Leaperand, C. ve Holliday, H. "Gossip in Same Gender and Cross-Gender Firends' Conversations. *Personal Relationships*, pp. 237-246, 1995.
- Levy, D. P. "Hegemonic Masculinity", *International Encyclopedia of Men and Masculinities*, Flood. M., Gardiner, J.K., Pease, B., Pringle, K. New York, 2007.
- Lincoln, J. R., ve Miller, J. "Work and friendship ties in organizations: A comparative analysis of relational networks". *Administrative Science Quarterly*, 24 pp:181:199, 1979.
- Lindgren, J.R. & Taub. N. Wolfson B. A. & Palumbo C.M. *The Law of Sex Discrimination*. Boston, 2011.
- Lipman-Blumenl, Jean. *Gender Roles And Power*, Englewood Cliffs, 1984.
- Littleton, Christine. "Restructuring Sexual Equality", *California Law Review*, cilt 75, sayı 4, USA, 1986.
- Lombroso, C. and Ferrero G., *Female Offender 7th Edition*. Colorado, 1980
- Looper, A. B. How do Mothers in Prison Differ From Non-Mothers?, *Journal of Children and Family Studies*, 15(1), ss:83-95.
- Loudon, J. "Kinship and crisis in south Wales", *British Journal of Sociology*, vol.12, no.4, s.333-350. UK. 1961
- Lundberg, G. A., Schrag C.C. ve Larsen O.N., *Sosyoloji*, Çev. Özer Ozankaya, Ankara, 1985.
- Lyloyd, Geneive, *Erkek Akıl-Batı Felsefesinde Erkek ve Kadın*, çev. M. Özcan), İstanbul, 1996.
- MacKinnon, Catharine. "Sexuality", *Knowing Women Feminism and Knowledge*, Helen Crowley ve Susan Himmelweit, Cambridge, 1992.
- MacKinnon, Catharine. *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*, İstanbul, 2003.
- Makal, Ahmet. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri", *Çalışma İlişkileri Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayını, , ss. 78-111, Eskişehir, Temmuz 2012.
- Mann, S. A. ve Huffman, D. J. "The Decentering of Second Wave Feminism and the Rise of the Third Wave". *Science & Society*, pp. 56-91, 2005.
- Mannheim, Hermann, *Comparative Criminology* vol. II, London Routledge, 1965

- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, 1999, 2005.
- Mauss, Marcel. *The Gift*, London, 2002.
- McAndrew, F. "The sword of a women: Gossip and female aggression". *Aggression and Violent Behavior*, pp. 196-199, 2014.
- McAndrew, Frank T. ve Megan A. Milenkovic. "Of Tabloids and Family Secrets: The Evolutionary Psychology of Gossip", *Journal of Applied Social Psychology*, vol.32, no.5, s.1064-1082.USA, 2002.
- McCorkel, J. & Schmitt, F.E. & Hans, V.P. "Gender, Law, and Justice", *Handbook of Justice Research in Law*, pp: 301-341, New York, 2002.
- Meder, Mehmet ve Çeğin, Günay "Bourdieu'yü Okumak: Post-Pozitivist Bir Sosyolojinin İmkânı Üzerine" *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler dergisi* (sayı 10), içinde ss:233-56, Gaziantep, 2011.
- Mehra A., Kilduff, M. ve Brass D. J. "The Social Networks of High and Low Selfmonitors: Implications for Workplace Performance", pp: 121-146, *Administrative Science Quarterly*, Vol. 46, USA, 2001
- Mehra A., Kilduff, M. ve Brass D.J. "At the Margins: A Distinctiveness Approach to the Social Identity and Social Networks of Underrepresented Groups, pp. 441-452, *Academy of Management Journal*, Vol. 41, USA, 1998.
- Memiş Emel, ve Özay, Özge. "Ev-içi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emeğe: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme", *Birkaç Arpa Boyu..21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, ss. 249-281, İstanbul, 2012.
- Messerschmidt, J.W. *Masculinities and Crime.*, Maryland, 1993.
- Mete, Teoman. *İnfaz Hukuku*, Ankara, 1987.
- Meulenbelt, Anja. *Feminizm ve Sosyalizm*, Çev. E. Demirci, İstanbul, 1987.
- Michel, A. *Feminizm*, Çev.Şirin Tekeli, İstanbul, 1984.
- Millett, Kate. Cinsel Politika, Çev. Seçkin Selvi, İstanbul, 1987.
- Mitchell, J. C. "The Concept and Use of Social Networks.In Social Networks in Urban Situations", pp:1-50, *Manchester University Press*, UK, 1969
- Mitchell, Juliet. *Kadınlar: En Uzun Devrim*, Çev. G. Ünal, G. Savran, Ş. Tekeli, F. Tınç, Ş. Torun, Y. Zihnioğlu, İstanbul, 2006.
- Mitchell, Juliet. *Kadınlık Durumu*, Çev. Gülseli İnal, Gülnur Savran, Şirin Tekeli, Feraye Tınç, Şule Torun, Yaprak Zihnioğlu, İstanbul, 1985.
- Moghadam, Valentine. *Patriarchy And Economic Development*, New York, 1996.
- Monaghan, John ve Just, Peter. *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*. Çev. Hakan Gür. Ankara, 2007.
- Moore, Ernie. "Common Sense Approach to Staff Safety." *Corrections Today* 66 (July 2004): 72. *Discusses Issues of Correctional Staff Safety, As Identified by a Staff Analysis of Safety Issues in Work Areas of Ohio State Prisons*. 2004.
- Moore, Henrietta L. *Feminism and Anthropology*, Minneapolis, 1998.
- Moore, Sally F., "Law and Social Change: The Semi-Autonomous Social Field as an Appropriate Subject of Study", *Law & Society Review*, C: 7, S: 1, s. 719-746. 1972.
- Moore, Sally Falk. *Law and Anthropology*, Boston, 2006.

- Morash, Merry ve Schram, Pamela J. *The Prison Experience*, USA, 2002.
- Morgan, Henry. *Eski Toplumlar I-II*. İstanbul, 1994.
- Nagla, B.K. (1991). *Women, Crime and Law*. Rawat Publications.
- Nicholson, Nigel. "Evolved to Chat: The New Word on Gossip", *Psychology Today*, May/June, ss:41-45. USA. 2001.
- Nuhoğlu, Ayşe. "Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu, Ceza Hukuku Reformu, Sempozyum," *Umut Vakfı Yayınları* içinde, ss: 99 İstanbul, 2001.
- Nurten Kar, "Feminizm(ler)in Toplumsal Hareket Olarak Medyada Yansıma(ma)sı", *Küresel İletişim Dergisi*, Sayı 1, İstanbul, 2006.
- Oğuz, Meral, K & Sorias , Oya. "Konversiyon Bozukluğu Tanısı Olan Kadınların Stres Verici Yaşam Olayları, Sosyal Destek Kaynakları Ve Evlilik Doyumu Açısından İncelenmesi" *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Dergisi* (sayı:2) içinde, ss: 22-31, İzmir, 2001.
- Orhan, Şemsettin *Kadın*, İstanbul, 2005.
- Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, 1983.
- Orthner, Sherry B. "Is Female to Male as Nature Is to Culture" *Anthropological Theory*, (page 371-384), Newyork, 1974.
- Osborne, Peter. *Eleştirel Bakış*, Ankara, 1994.
- Owen, Barbara. *In the Mix – Struggle and Survival in a Women's Prison*, New York, 2001.
- Öğün, Aslıhan. *Kadın Suçluluğunun Sosyo-Kültürel Konumla ve Bu Konumdaki Değişmelerle İlişkisi: Sivas Yarı Açık Cezaevinde Bir Uygulama*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.
- Öncü, Ayşe. *Örgüt Sosyolojisi*, Ankara, 1982.
- Önen, Mesut. *Hukukun Temel Kavramları*, İstanbul, 1988.
- Özbek A, Leutz, GA. *Psikodrama, Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim*, Ankara, 1987.
- Özbek, Nadir. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet (1876-1914)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- Özbek, Veli Özer, *İnfaz Hukuku*, Ankara, 2007.
- Özcan, Mehmet. "Toplumsal Yaptırımlar", *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi* (Sayı:1) içinde, ss: 135-140, İstanbul, 1993.
- Özcan, Mehmet. *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, İstanbul, 2007.
- Özcan, Mehmet. *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, İstanbul, 2011.
- Özcan, N., *Feminist Bakış Açısından Türkiye'de Kadın Suçluluğu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996.
- Özkan, Recep. *Cezaevlerinin Eğitici ve Islah Edici Boyutu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.
- Özkazanç, Alev. "Siyaset, Hukuk ve Cinsel Suçlar: Assange Olayı ve Hukukçu Feminizmin Eleştirisi", *Fe Dergi* içinde, sayı 1 ss: 1-13, İstanbul, 2012.

- Öztekin, Tosun. “Suç Hukuku Dersleri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, (sayı:9) içinde ss: 27-36, İstanbul, 1967.
- Öztürk Bahri, M. Ruhan Erdem. *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Ankara, 2005.
- Padel, Una and Stevenson, Prude. *Insiders: Women’s Experience of Prison*. UK. 1985.
- Paine, R. “What is Gossip About? An Alternative Hypothesis”. *Man*, ppp. 278-285, 1967.
- Pollak, O., *The Criminality of Women*, Cincinatti, University of Pennsylvania Press.1978.
- Pospisil, Leopold. “Kapauku Papuans and Their Law” *Law and Anthropology* içinde, ss: 95-98, Boston, 2006
- Proctor, Burgess A.”Intersections of Race, Class, Gender and Crime Future Directions for Feminist Criminology”, pp: 27-47, *Feminist Criminology*, 1 (1), USA, 2006.
- Raddcliffe-Brown, A. *Structure and Function in Primitive Society*, Newyork, 1965.
- Ramazanoğlu, C. *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, Çev.: M. Bayatlı, İstanbul, 1998
- Rampton, Martha. Four Waves of Feminsim, *Pacific University Oregon*, 2015.
- Reid, Sue Titus. *Crime and Criminology*, ABD, 1997.
- Reiter, R. Rayna. *Toward and Anthropology of Women*, New York, 1975.
- Rich, Adrienne. *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York, 1976.
- Roberts, Simon. *Hukuk Antropolojisine Giriş*. Çev. Erkan Koca. Ankara, 2010.
- Rosnow, Ralph L. (1977), “Gossip and marketplace psychology”, *Journal of Communication*, vol.27, no.1, s.158-163. USA. 1977.
- Rouland, Norbert. *Legal Anthropology*, UK, 1994.
- Ruddick, S. “Maternal Thinking”. *Feminist Studies*, 6 (2), ss: 67-342, 1980.
- Rullman, Marit. , çev. Tomris Memgüsoğlu, İstanbul,1996.
- Rulmann, Marit. *Kadın Filozoflar Antik Çağdan Aydınlanmaya Kadar*, İstanbul, 1996.
- Rupp, Leila J. *Worlds of Women: The Making of an International Women’s Movement*, New Jersey, 1997).
- Rysman, A. “How the Gossip Became Women”. *Journal of Communication*, pp. 176-180, 1977.
- Sancar, Serpil, “Nermin Abadan Unat’la Söyleşi”, *Birkaç Arpa Boyu..21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, ss. 25-33, İstanbul, 2012.
- Sancar, Serpil, “Önsöz”, *Birkaç Arpa Boyu..21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, ss. 9-17, İstanbul, 2012.
- Sancar, Serpil. “Türkiye’de Feminizmin Siyasal Bilimlere Etkisi”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:40, İstanbul, 2009.
- Sancar, Serpil. “Türkiye’de Kadın Hareketi’nin Politığı: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler”, *Birkaç Arpa Boyu..21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, ss. 61-121, İstanbul, 2012.
- Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkansız İktidar*, İstanbul, 2011.
- Sancar, Serpil. *Türkiye’de Kadın Hareketinin Politığı: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler*, İstanbul, 2011.

- Saran, Nephane. "Sosyal Antropolog Gözüyle Toplumumuzda Kadın", *Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Dergisi* (Sayı: 3) içinde, ss: 1-12, İstanbul, 1979.
- Savcı, İlkay. *Kadın Açık Cezaevinden Notlar*, İstanbul, 2004.
- Savran, Gülnur ve Tura, Nesrin. *Kadının Görünmeyen Emeği*, İstanbul, 1992.
- Savran, Gülnur. *Feminizmler, Yapıt* (Sayı 9) içinde ss: 5-15, 1985.
- Saygılı, S. & Aliustaoğlu, F.S. "Şiddet içerikli suç işleyen kadın olguların değerlendirilmesi". *Adli Tıp Dergisi*, 23(1), 24-29.2009.
- Saysel, Altan. "Fransız İnfaz Sistemi ve Cezaevlerinin Fonksiyonel Analizi", *Adalet Dergisi*, (sayı 4), ss: 251-259, Ankara, 1973.
- Scott, Joan Wallach. *Feminism and History*, Oxford University Press 1996.
- See, E. "Criminological Tehories: Introduction", *Evaluation, and Applications*. Los Angeles: Roxbury Publishing Company. 2004.
- Segal, Lynne. *Slow Motion Changing Masculinities, Changing Men*, New Jersey, 1990
- Seidlers, V. *Unreasonable Men, Masculinity And Social Theory*, London, 1994.
- Selek, Pınar. *Barişamadık*, İstanbul, 2004
- Shamai, M. And R. Kochal. "Motherhood Starts in Prison: The Experience of Motherhood Among Women in Prison" *Family Process*, 47 (3), ss:323-340.
- Siegel, Larry, J. *Criminology*, West Pub. Comp. St. Paul, 1989
- Simon, Rita ve Redding, Ann Heather. *The Crime Women Commit*, UK, 2005.
- Simon, Rita. *The Contemporary Woman and Crime*, Washington DC, 1975.
- Sinha, S. *Jurisprudence-Legal Philosophy In A Nutshell*, ABD, 2003.
- Slocum, Sally. "Woman the Gathere: Male Bias in Anthropology" *Anthropological Theory*, (page 476-484), Newyork, 1975.
- Smith, Patricia. *Feminist Jurisprudence*, Newyork, 1993.
- Solmaz, Başak, *Kurumsal Söylenti ve Dedikodu*, Konya, 2004.
- Sorias, Oya (1988) "Sosyal Desteklerin Ruhsal Sağlığı Koruyucu Etkisinin Depresyonlu ve Sağlıklı Kontrollerde Araştırılması" *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, (Cilt 27), içinde, ss:1033-8, İzmir, 1988.
- Sorias, Oya. "Hasta ve Sağlıklı Öğrencilerde Yaşam Stresi Sosyal Destek Ve Ruhsal Hastalık İlişkisinin İncelenmesi", *Seminer Psikoloji Dergisi*, (Sayı 9), içinde ss:33-49, İzmir, 1992.
- Sorias, Oya. "Sosyal Desteğin Değerlendirilmesi II: Toplumdan Seçilmesi Bir Örnekleme, Sosyal Ağın Yapısal Özellikleri İle Algılanan Destek" *Seminer Psikoloji Dergisi*, (Sayı 6) içinde, ss: 26-40, İstanbul, 1988.
- Soyaslan, Doğan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara, 1998.
- Stefensmeier, Darrel and Allan, Emilie. "Youth, underemployment, and property crime: effects of the quantity and the quality of job opportunities on juvenile and young adult arrest rates", *American Sociological Review* 54, USA, 1990.
- Steffenmeier, D., & Streifel, C. "Time-series Analysis of the Female Percentage of Arrests for Property Crimes", 1960-1985: *A test of Alternative Explanations. Justice Quarterly*, 9, 77-103, 1992.

- Steffensmeier, D.J., "Organization Properties and Sex-Segregation in the Underworld: Building a Sociological Theory of Sex Differences in Crime", *Social Forces*, Vol. 61, No. 4., 1983.
- Stern, Vivien, "Introduction: an overview and some issues", in: *Sentenced to die? The Problem of TB in Prisons in Easren Europe and Asia*, *International Centre for Prison Studies King's College London*, UK 1999
- Stiensta, Deborah. "Making Global Connections Among Women, 1970-1990", *Global Social Movements*, ss.115-134, 2004.
- Stohr, M., Walsh, A. ve Hemmens, C. *Correction: A Text/ Reader Series in Chriminology and Criminal Justice*, 3. Cilt, London, 2012.
- Suls, Jerry M. "Gossip as social comparison", *Journal of Communication*, vol.27, no.1, s.164-168. USA. 1977.
- Supiot, Alain. *Homo Juridicus Hukukun Antropolojik İşlevi Üzerine Bir Deneme*. Çev. Bige Açımız Ünal, Ankara, 2008.
- Sutherland, E. H., Cressey, D., *Principles of Criminology*, Lanham Maryland, 1992.
- Swartz, David. *Culture and Power the Sociology Of Pierre Bourdieu*, Chicago, 1997.
- Sykes, G. M. *The Society of Captives: A Study of a Maximum Security Prison*, USA, 2007.
- Şahin, Fatma Süzgün. *Feminist Hukuk Teorisinde Metodoloji*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniv., Ankara, 2006.
- Şen, Ömer. *Osmanlı 'da Mahkum Olmak Avrupalılaşıma Sürecinde Hapishaneler*, İstanbul, 2007.
- Taner, Tahir. *Ceza Hukuku Umumi Kısım*, İstanbul, 1953.
- Tebbutt, M. *Womens Talk?: A Social History of "Gossip" in Working-class Neighbourhoods*, U.S.A., 1995.
- Tekeli, Şirin. *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İstanbul, 1995.
- Tekelioğlu, Orhan. *Foucault Sosyolojisi*, Bursa, 2003.
- Terzi, S. (2007). Kadın suçluluğu: Kahramanmaraş örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Thomas, W.I. *The Unadjusted Girl*, New York, 1967.
- Thompson, B.L., *Yeni Yöneticinin El Kitabı*, Çev: Vedat G. Diker, İstanbul, 2003.
- Tinker, I. ve Jaquette, J. "UN Decade for Women: Its Impact and Legacy". *World Development*, pp. 419-420, 1987.
- Tong, Rosemaria, Putman. *Feminist Düşünce*, Çev. Zafer Cihirlioğlu, İstanbul, 2006.
- Toroslu, Nevzat. *Ceza Hukuku*, Ankara, 2005.
- Townhead, L. *Women in Prison and Children of Imprisoned Mothers: Recent Developments in the United National Human Right Systems*, 2006.
- Tsai, W. "Social structure of "Coopetition" within a Multiunit Organization: Coordination, Competition, and Intraorganizational Knowledge Sharing", *Organization Science*, Vol.13 (page:179-190), USA, 2002.
- Tsai, W. ve Ghoshal, S. "Social Capital and Value Creation: The Role of Intrafirm Networks". *Academy of Management Journal*, Vol. 41 (page:464-476), USA, 1998.

- Tsai, W.” Social Capital, Strategic Relatedness, and the Formation of Intraorganizational Linkages”. *Strategic Management Journal*, Vol. 21 (page:925-939), USA, 2000.
- Tucker, Kenneth H. *Anthony Giddens and Modern Social Theory*, USA, 1998.
- Türk, B. H. “Sihirden Nefret Eden Bir İlüzyonist: Bourdieu, Gelenek ve İdeoloji”, Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi içinde, ss: 605-626, İstanbul, 2007.
- Türker, Melda. “A.B.D.’de İnfaz Sisteminde İnsan Haklarının Gelişimi” *21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu*, (21-22 Ocak 2000), Ankara, Adalet Bakanlığı Yayını, 2001.
- Türker, Melda. “Türk Cezaevlerinde İnsan Haklarının Korunması İçin Adalet Bakanlığı’na Pratik Bir Öneri: Standartlaşma Yolu İle İyileştirme”, *Manisa Barosu Dergisi*, s.66, Manisa, 1998.
- Türker, Y. “Erk ile Erkek”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 101, s. 8-10 Birikim Yayınları, 2004.
- Tylor, Edward B. *Primitive Culture: researches into the development of mythology, philosophy, religion, art and custom*. Londra, 1994.
- Uluğtekin, Sevdâ. “Hükümlü Çocukların Toplumsal Kökeni”, *Adalet Dergisi*, içinde, ss:639, Ankara 1974.
- Uygur, Gülriz. *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Eskişehir, 2011.
- Van Zyl Smit, Dirk. *Handbook of Basic Principles and Promising Practices on Alternatives to Imprisonment*, Criminal Justice Handbook Series United Nations Office On Drugs and Crime, Vienna Criminal Justice Handbook Series, New York, 2007.
- Van Zyl Smit, Dirk; Dünkel Frieder. *Imprisonment Today and Tomorrow*, Kluwer Law International, Cambridge 2001.
- Wacquant, Loic. “Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, *Ocak ve Zanaat*, içinde ss:53-76, İstanbul, 2010.
- Wacquant, Loic. “Pierre Bourdieu ve Demokratik Siyaset Hakkında Göstergeler”, *Ocak ve Zanaat*, içinde ss:439-58, İstanbul, 2010.
- Walby, Sylvia. *Patriyarka Kuramı*, Çev. Hülya Osmanağaoğlu, İstanbul, 2016.
- Wallace, A. R. ve A. Wolf. *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. L. Elburuz ve M. R. Ayas, İzmir, 2004.
- Ward, David A. and Kassebaum, G. Gene. *Women Prison*, Uk, 2007.
- Warms, Richard L. And McGee, R. Jon. *Anthropological Theory*, Newyork, 2004.
- Weber, M. *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, çev. Özer Ozankaya, Ankara, 1995
- Wlodarczyk, Justyna. *Ungrateful Daughters: Third Wave Feminist Writings*. Cambridge, 2010.
- Yağmur, M. *Kadın Suçluluğunu Meydana Getiren Sosyokültürel Etkenler*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.
- Yaraman, Asuman. *Resmi Tarihten Kadın Tarihine*, İstanbul, 2001.
- Yel, Ali Murat “Bourdieu ve Din Alanı: Sermaye, iktidar, Modernlik” *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde, ss: 559- 580, İstanbul, 2007
- Yıldız, Gültekin. *Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatı (1839-1908)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.

Yüce, Tühan Tufan. *Ceza Hukukunun Temel Kavramları*, Ankara, 1985.

Yücel, Mustafa. *Suç ve Ceza Anatomisi*, Ankara, 1973.

Yüksel, Murat. *Feminist Hukuk Kuramı ve Feminist Düşünce Teorileri*, İstanbul, 1993.

İnternet Kaynakları

- Adalet Bakanlığı Resmi Sitesi, <http://www.cte.adalet.gov.tr/#> (14 Eylül 2009).
- Adım Adım Kadın-Erkek Eşitliği,
www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=2740&page=2, (18 Nisan 2013).
- Ag Hukuk Sitesi, <http://www.aghukuk.org/makale-detay.php?id=141> (11 Ocak 2017).
- Akçabay, Ceren. “Hukukun Kültürle İmtihani”,
<http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BClitedergisi/nurcentel/cerenakcabay.pdf> (7 Ocak 2017).
- Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Hükümlü – Tutuklu Rehberi:
<http://www.ankarakkcik.adalet.gov.tr/sayfalar/rehber.htm>. (11 Kasım 2010).
- Annesinin Cezasını Paylaşan 479 Minik Yürek” <http://www.kadinvekadin.net/annesinin-cezasini-paylasan-479-minik-yurek-2011-04-25.html> Erişim: (30 Ekim 2011).
- Avcı, Mustafa. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067867> (11 Ocak 2014).
- Avrupa Cezaevi Kuralları (European Prison Rules);
<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=624883&SecMode=1&DocId=1042976&Usage=2>. (5 Ekim 2010)
- Aydın, Hatipoğlu Duygu. <file:///C:/Users/Sanem/Downloads/5000034806-5000049562-1-SM.pdf> (4 Kasım 2015).
- Baer, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi,
<http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/SOS311U.pdf>, (24 Ocak, 2013)
- Beşe, Ertan. “Kırık Pencereler teorisi Bağlamında Kentsel Yaşamda Suç ve Güvenlik”,
 Polis Bilimleri Dergisi (Sayı8) içinde, ss:1-23,
<http://www.pa.edu.tr/objects/assets/content/file/dergiler/2006/C%C4%B0LT%208/8%20%281%29/1-24.pdf> (19 Kasım 2010)
- Boudin, K. (1998).
http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J015v21n01_01?journalCode=wwat20 (‘0 Kasım 2016).
- Brass, D.J. (1993). A Social Network Perspective On Human Resources Management.
<http://gatton.uky.edu/faculty/brass/spain/HRManagement.doc>. (21 Şubat 2010).
- Bureau of Justice Statistics (2010). Prisoners in 2009. US Department of Justice Office of Justice Programs Bureau of Justice Statistics, Washington DC, December.
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü hükümlü/tutuklu/hükümlerle ilgili tablolar
<http://www.cte.adalet.gov.tr> Kaynaklar/İstatistikler, (9 Eylül 2010)
- Coulson, M. (1980)
https://scholar.google.com.tr/scholar?q=The+Struggle+for+Femininity+coulson&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart&sa=X&ved=0ahUKEwicuKCDwobTAhVHVSwwKHRaEBq8QgQMIFzAA (10 Ocak 2016).
- Coyle, Andrew; Human Rights Approach to Prison Management – Handbook for Prison Staff, International Centre for Prison Studies, London, 2002;
http://www.fco.gov.uk/resources/en/pdf/pdf2/fco_pdf_prisonreformhandbook. (5 Kasım 2010)
- Çakır, Serpil. Türkiye’de Kadın Tarihi Çalışmaları,
<http://www.bianet.org/biamag/bianet/78369-turkiyede-kadin-tarihi-calismalari-1> (14 Mart 2013).

Çaylı, Emek (2008).

http://uvt.ulakbim.gov.tr/uvt/index.php?cwid=3&vtadi=TPRJ%2CTTAR%2CTTIP%2CTMUH%2CTSOS%2CTHUK&c=google&s_f=_5&detailed=1&keyword=96383 (23 Şubat, 2015).

Çolak, H., & Altun, U. (2008). 31. sayı. Mayıs 2, 2009 tarihinde Adalet Bakanlığı Yayınları:

http://www.yayin.adalet.gov.tr/31_sayi%20içerik/Haluk%20Çolak%20-%20Uğurtan%20Altun.htm (15 Eylül 2010)

Daşcıoğlu, Kemal. Osmanlı Arşivlerine Göre Sinop Hapishanesinin Durumu, (<http://uvt.ulakbim.gov.tr>, (17/04/2010).

Dictionary of Law, <http://dictionary.law.com/> (28 Mart 2014).

Dominelli, Lena <http://ikkr.org/data/upimages/subfolders/PDF/feminist-social-work.pdf> (8 Ocak 2017).

Dünya İstatistikleri, <http://www.nationmaster.com/red/country/tu>

Eurostat, Crime and Criminal Justice Statistics , 2016.

http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_1FVgm49YBx7L&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1 (7 Kasım 2016).

Fiske, John.

<https://books.google.com.tr/books?id=J5AtCgAAQBAJ&pg=PA78&lpg=PA78&dq=john+fiske+gossip&source=bl&ots=8ovQl0M9RO&sig=JH5dusBHR3ArxIXNNGjUrrV42p0&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjNxmZ70LHSAhXqFZoKHTRaC58Q6AEIHDA#v=onepage&q=john%20fiske%20gossip&f=false> (20 Aralık 2015).

Fogel, C. And Martin, S. (1992). <https://uncch.pure.elsevier.com/en/publications/the-mental-health-of-incarcerated-women> (20 Kasım 2016).

Gorman, Anthony; Cultures of confinement: a global history of the prison – In Her Aunt’s House:

Women In Prison In The Middle East, IIAS Newsletter, Vol. 39, December 2005, http://www.iias.nl/nl/39/IIAS_NL39_07.pdf.

Gosden, Chris. Anthropology and Archaeology (1999)

<http://karant.pilsnerpubs.net/files/anthropology%20&%20archaeology.pdf> (20 Mart 2015)

Griffiths J. <http://commission-on-legal-pluralism.com/volumes/24/griffiths-art.pdf>

Haythornthwaite, C. (2005). Social networks and Internet connectivity effects. Information, Communication & Society, 8(2), 125-147.

<http://sns09.pbworks.com/w/page/5373945/Haythornthwaite-2005>, (14 Nisan 2011).

Hoebal, Adamson https://www.jstor.org/stable/3052960?seq=1#page_scan_tab_contents (8 Mart 2014).

Holmes, Janet. <http://www.pbs.org/speak/speech/prejudice/women/index.html#Language> (10 Aralık 2016).

Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Ders Notları

<http://istanbulhfs.blogspot.com.tr/2015/05/hukuk-felsefesi-ve-sosyolojisi-2014.html> (9 Ocak 2017).

Hukuka Giriş Ders Notları,

<https://docs.google.com/document/d/1BopDj2R2yDUBthzMHPjCHT1sTxzIg8cpq7vOdyGNYU/edit> (25 Aralık 2016).

Hükümlü Ve Tutukluların Telefon İle Görüşme Hakları Ve Telefon Görüşmesi

Yaptırılmayacak Haller, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik

- Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, Madde 88-89,
<http://www.nazillicik.adalet.gov.tr/telefonuzuk.html>. (4 Temmuz 2009),
- Kamer, Vehbi Kadri.
http://portal.tnb.org.tr/Edergi/Hukuk_Dergisi/YIL1/SAYI1/sayi1.html#p=164 (11 Temmuz 2016).
- Keel, Robert, Power- Control and Feminist Theories, Sociology of Deviant Behavior
<http://www.umsi.edu/~rkeel/200/powcontr.html> (2 Ocak 2016).
- Kennon S., Mackintosh, V. And Myers B. (2009).
https://www.jstor.org/stable/23282772?seq=1#page_scan_tab_contents (20 Kasım 2016).
- Kızmaz, Zahir, “Cezaevine Girme Sıklığına Göre Suçlular: Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, 571-607, http://perweb.frat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_297/297_61473.pdf (21 Kasım 2011).
- Kızmaz, Zahir, “Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi”, 227-251, http://perweb.frat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_297/297_41760.pdf (21 Kasım 2012).
- Kiser, G.C. (1991)
<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/fedpro55&div=48&id=&page=> (2 Mart 2015).
- Koch, Klaus Friedrich. “Hukuk ve Antropoloji: Disiplinlerarası Araştırma Notları”
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuhfm/article/view/1023004167> (7 Mart 2015)
- Köse, Murat Hızır. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/285/2601.pdf> (12 Mart 2011).
- Kösemihal, Nurettin Şazi. <http://istanbul.dergipark.gov.tr/download/article-file/4735>
- Kriminoloji Web Sitesi, <http://www.kriminoloji.com> (8 Eylül 2010)
- Kumaş, Mehmet Salih. “Hukukî Çoğulculuk Bağlamında Osmanlı ve İsrail Hukuklarına Bir Bakış”
http://ktp.isam.org.tr/pdfdr/D00193/2006_15_2/2006_15_2_KUMASMS.pdf (10.01.2017)
- Lax, Violeta Moreno. 2001. www.um.es/facdere/publicaciones/anales/.../violeta-moreno1.pdf (10 Ekim 2013)
- Leblebici, Nadi Doğan, Yıldız, Hasan Hüseyin ve Karasoy, Alpay. 2009. Örgütsel Yaşamda Dedikodunun Algılanışı ve Araçsallığı
<http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/153/152> (10 Kasım 2014).
- Munro, Ealasaid. 2013. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/2041-9066.12021/abstract> (14 Mart 2016).
- Nar, Mehmet Şükrü. “Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları”,
<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2013-108-1313> (9 Ocak 2017).
- Nes, A. Janet & Iadicola, Peter.
https://www.jstor.org/stable/23715611?seq=1#page_scan_tab_contents (10 Ocak 2017).
- Nevzat, Tarhan <http://www.rehberim.net/forum/cocuk-sagligi-ve-gelisimi-480/106980-anne-cezaevinde-ya-cocuk.html#ixzz1p03w85Jy> (12 Şubat 2015).
- Nowell Liben, David. An Algorithmic Approach to Social Networks
<http://erikdemaine.org/theses/dliben-nowell.pdf> (2 Şubat 2017).
- Özcan, Tevfik. <file:///C:/Users/Sanem/Downloads/4167-12082-1-PB.pdf> (12 Mart 2014).
- Öztürk. (22.06.2010) “Pierre Bourdieu’s Theory Of Social Action”,
www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/VI2/sozturk.pdf (7 Mart 2015).

- Pira, Aylin ve Elgün, Aslı. <http://docplayer.biz.tr/4280402-Toplumsal-cinsiyeti-insaa-eden-bir-kurum-olarak-medya-reklamlar-araciligiyla-ataerkil-ideolojinin-yeniden-uretilmesi.html> (10 Kasım 2016).
- Prisons: Prisons for Women - Prison Subcultures.(2009) Law Library- American Law and Legal Information: <http://law.jrank.org/pages/1802/Prisons-Prisons-Women-Prison-subcultures.html> (21 Ekim 2010).
- Riles, Annelise. https://works.bepress.com/annelise_riles/ (19 Ekim 2014).
- Samancı, Armağan Milliyet. Güncel, <http://www.milliyet.com.tr/2001/10/21/guncel/gun08.html> (7 (Kasım, 2015).
- Scanlon, Matthew. "Women in Prison". Psychology Today, <https://www.psychologytoday.com/articles/199311/women-in-prison> (20 Ocak 2016).
- Steffensmeier, D.J., (1993). Gender and Crime - Similarities In Male And Female Offending Rates And Patterns, Differences Between Male And Female Offending, <http://law.jrank.org/pages/1256/Gender-Crime.html>. (19 Ekim 2010).
- Tekeli, Şirin. Yeni Dalga Kadın Hareketinde Örgütlenme, http://www.ucansupurge.org/index.php?option=com_content&task=view&id=749&Itemid=69 (20 Ocak 2007)
- Tekin, Saadet. Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1574/17076.pdf> (22 Mart 2015).
- Tindall, D.B. and Wellman, Barry. Canada as Social Structure: Social Network Analysis and Canadian Sociology, <http://groups.chass.utoronto.ca/netlab/wp-content/uploads/2012/05/Canada-as-Social-Structure-Social-Network-Analysis-and-Canadian-Sociology.pdf>
- Tosun, Öztekin (1967). <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/96217> (15 Şubat 2015).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayınlanan istatistiki veriler: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=1&ust_id=12 (15 Kasım 2010).
- Who Multi-Country Studies Progress Report (May 2001) - <http://www.who.int/mip2001/files/2255/FinalVAWprogressreportforwebpagewithoutcover.pdf> (11 Eylül 2010).
- Women's Prison Association. (2004) Focus on women and justice: Trends in arrest and sentencing, www.wpaonline.org, (4 Nisan 2014).
- Yang, H. ve Tang J. (2003). Effects Of Social Network On Students' Performance: A Web-Based Forum Study In Taiwan. JALN, 7(3). http://nccur.lib.nccu.edu.tw/bitstream/140.119/27390/1/v7n3_yang.pdf (10 Mart 2010).
- Yulin Prison, <http://www.ulp.moj.gov.tw/ct.asp?xItem=70400&CtNode=17349&mp=145> (7 Mart 2011).

EKLER

EK- A TABLOLAR

Tablo 7 Dünya Geneline Ülkelere Göre Kadın Hükümlü Sayıları

Ülke	Toplam Hükümlü Sayısına göre Kadın Hükümlü Yüzdesi	Toplam Hükümlü Sayısı	Ülke	Toplam Hükümlü Sayısına göre Kadın Hükümlü Yüzdesi	Toplam Hükümlü Sayısı
Maldives	21.60%	1,125	Philippines	7.90%	102,267
Hong Kong	19.60%	9,882	Spain	7.90%	76,259
Bahrain	18.50%	1	Mongolia	7.80%	5,079
Guernsey	15.60%	77	Seychelles	7.70%	305
Kuwait	14.90%	3,500	Belarus	7.60%	36,533
Thailand	14.20%	212,058	Samoa	7.50%	186
Macau	13.70%	930	Netherlands	7.40%	15,604
Turkmenistan	12.30%	10,953	Syria	7.40%	10,599
Bolivia	12.20%	7,778	American Samoa	7.20%	132
Monaco	11.80%	25	Australia	7.20%	29,317
Vietnam	11.70%	107,668	Isle of Man	7.20%	97
United Arab Emirates	11.20%	11,193	Malta	7.20%	583
Burma	10.70%	60,053	Finland	7.10%	3,231
Brunei	10.60%	423	Nicaragua	7.10%	6,060
Laos	10.50%	4,020	Netherlands Antilles	6.70%	713
Andorra	10.00%	60	Brazil	6.60%	473,626
Malaysia	10.00%	36,040	Costa Rica	6.60%	10,318
Taiwan	9.90%	64,282	Panama	6.60%	11,661
Ecuador	9.80%	10,808	Kazakhstan	6.50%	59,141
Singapore	9.80%	12,944	Mauritius	6.50%	2,163
Jersey	9.10%	176	Colombia	6.40%	80,490
Aruba	9.00%	277	Austria	6.20%	8,671
French Guiana	9.00%	746	Hungary	6.20%	15,373

United States	8.80%	2,297,400	Venezuela	6.20%	32,624
Chile	8.60%	53,410	Cambodia	6.10%	13,944
El Salvador	8.60%	22,969	Peru	6.10%	44,882
Haiti	8.60%	5,117	Switzerland	6.10%	6,084
Palau	8.60%	97	Norway	5.90%	3,446
Nepal	8.30%	6,700	Suriname	5.90%	1,600
Russia	8.10%	847,300	Ukraine	5.90%	150,724
Czech Republic	5.80%	21,881	Belgium	4.50%	10,159
Guatemala	5.80%	9,993	Denmark	4.50%	3,967
New Zealand	5.80%	8,706	Kenya	4.50%	46,662
Northern Mariana Islands	5.80%	124	Oman	4.50%	1,403
Indonesia	5.70%	140,740	Croatia	4.40%	4,734
Saudi Arabia	5.70%	44,600	Guyana	4.40%	1,989
Trinidad and Tobago	5.60%	3,591	Sri Lanka	4.40%	30,933
Uruguay	5.60%	8,749	Italy	4.30%	67,444
Argentina	5.50%	52,457	Sierra Leone	4.30%	2,328
Estonia	5.50%	3,555	Lithuania	4.20%	8,000
Latvia	5.50%	7,200	Uganda	4.20%	29,826
Bermuda	5.40%	261	Zimbabwe	4.20%	13,361
Greece	5.40%	11,547	Botswana	4.10%	5,216
Korea, South	5.40%	47,514	Guam	4.10%	513
Slovakia	5.40%	9,316	India	4.10%	376,396
Germany	5.30%	70,817	Iceland	4.00%	175
Portugal	5.30%	11,541	Gibraltar	3.90%	51
Sweden	5.30%	7,286	Kyrgyzstan	3.90%	7,199
Scotland	5.30%	7,953	Madagascar	3.90%	17,703
Jamaica	5.20%	4,709	Lebanon	3.80%	5,870
Moldova	5.10%	6,535	British Virgin Islands	3.80%	117
Paraguay	5.10%	6,146	Bangladesh	3.70%	83,000
Canada	5.00%	39,132	Angola	3.30%	8,300
Cape Verde	5.00%	755	Barbados	3.30%	899
Luxembourg	5.00%	706	Nauru	3.30%	30
England & Wales	5.00%	85,009	Tanzania	3.30%	40,111

China	4.90%	1,620,000	Bulgaria	3.20%	9,071
Mexico	4.90%	224,749	Congo	3.20%	30,000
Cyprus	4.80%	671	Libya	3.20%	12,905
Marshall Islands	4.70%	47	Niger	3.20%	5,709
Papua New Guinea	4.70%	5,288	Poland	3.20%	82,697
Georgia	4.60%	22,238	Slovenia	3.20%	1,385
Romania	4.60%	28,147	Burundi	3.10%	10,858
Puerto Rico	3.10%	12,130	Mali	2.00%	6,700
Jordan	3.10%	7,242	Martinique	2.00%	763
Dominican Republic	3.00%	19,100	Papua New Guinea	2.00%	3,070
French Polynesia	3.00%	404	Sudan	2.00% (estimate)	19,144
Afghanistan	2.80%	12,500	Azerbaijan	1.90%	20,986
Kiribati	2.80%	72	Belize	1.90%	1,400
New Caledonia	2.80%	326	Ghana	1.90%	13,377
Northern Ireland	2.80%	1,446	Bahamas, The	1.80%	1,301
Grenada	2.70%	372	Fiji	1.80%	1,016
Morocco	2.70%	53,580	Timor-Leste	1.80%	223
Namibia	2.70%	4,064	Malawi	1.70%	11,996
Saint Vincent and the Grenadines	2.70%	410	Albania	1.60%	5,041
Ethiopia	2.60%	80,487	Dominica	1.60%	235
Réunion	2.60%	1,307	Iraq	1.60%	32,734
Rwanda	2.60%	59,311	Tajikistan	1.60%	7,350
Serbia	2.60%	10,526	Vanuatu	1.60%	187
Swaziland	2.60%	2,628	Nigeria	1.50%	46,000
Zambia	2.60%	15,544	Bosnia and Herzegovina Republika Srpska	1.40%	924
Lesotho	2.50%	2,701	Pakistan	1.40%	95,016
Montenegro	2.50%	986	Saint Lucia	1.40%	581
Saint Kitts and Nevis	2.50%	275	Gambia, The	1.20%	450
Chad	2.40%	3,416	Algeria	1.10%	54,000
Côte d'Ivoire	2.30%	11,143	Mayotte	1.10%	179
Guadeloupe	2.30%	790	Qatar	1.10%	465
Israel	2.30%	22,725	Liberia	1.00%	1,600

Macedonia [FYROM]	2.30%	2,235	Tonga	0.60%	170
Sao Tome and Principe	2.30%	160	Solomon Islands	0.40%	234
Togo	2.30%	3,200	Anguilla	0.00%	55
Mozambique	2.20%	15,998	Cook Islands	0.00%	12
South Africa	2.20%	161,496	Liechtenstein	0.00%	10
Kosovo	2.10%	1,300	San Marino	0.00%	2
Antigua and Barbuda	2.00%	229	Tuvalu	0.00%	3
Burkina Faso	2.00%	5,082			

Kaynak: World Prison Brief 2010, International Centre for Prison Studies, World Prison Brief, King's College London – School of Law, London, (22/04/2016).

<http://www.kcl.ac.uk/schools/law/research/icps>.

Tablo 8 *Dünya Çapında 1987 Yılında Gerçekleştirilmiş Olan Hukuk Antropolojisi Araştırmaları (Örnek)*

BÖLGELER	ÜLKELER				TOPLAM	
Kuzey Amerika	Kanada	61	Amerika	44	TOPLAM	105
Avusturalya		19			TOPLAM	19
Yeni Zelenda		7			TOPLAM	7
Avrupa	Hollanda	26	Avusturya	2		
	Almanya	8	Polonya	2		
	İngiltere	8	Finlandiya	1		
	Belçika	5	Macaristan	1		
	Fransa	5	Portekiz	1		
	Danimarka	3	İsveç	1		
	İtalya	3				
					TOPLAM	66
Afrika	Tanzanya	14	Bostwana	1		
	Gana	3	Etiyopya	1		
	Malavi	2	Nijer	1		
	Sudan	2	Nijerya	1		
			Senegal	1		
			Güney Afrika	1		
			Zambiya	1		
					TOPLAM	28
Güney ve Orta Amerika	Brezilya	3				
	Porto Riko	1				
	Venezuela	1				
					TOPLAM	5
Yakın, Orta ve Uzak Doğu	Endonezya	8	İsrail	2		
	Hindistan	3	Mısır	1		
	Japonya	3	Hong Kong	1		
	Filipinler	3	Malezya	1	TOPLAM	22
	Yeni Gine	1			TOPLAM	1

Kaynak: Rouland, 1994:96

Tablo 9 2015 Yılında Dünya Geneline Devam Eden Cezaevi Araştırmaları

İsim	Kurum	Ülke	Çalışılan Bölge	Konusu
Adam Reed	St Andrews University	Scotland	Papua New Guinea	Legal anthropology, crime & urban sociality, documents, and hope
Ado Sale	Nigeria Prisons Service / International Ford Fellow [Alumni]	Nigeria	Nigeria	Prisoners' rights, post imprisonment, criminal/juvenile justice administration, security sector reform and penal reform initiatives.
Andrew M. Jefferson	DIGNITY - Danish Institute Against Torture	Denmark	West Africa, Philippines, Myanmar	
Anna Katharina Schliehe	University of Glasgow	Scotland		
Anne Egelund	Roskilde University, and DIGNITY - Danish Institute against Torture	Denmark	Zambia	In prison: masculinity, sexuality, social dynamics of transmission of HIV/AIDS, coping strategies in contexts of deprivation.
Arnaud Dandoy	State University of Haiti, Gestionnaire Observatoire National de la Violence et de la Criminalité (ONAVC)	Haiti	Port-au-Prince, Haiti	Global prison, humanitarian relief, humanitarian insecurity, development, sociology of expertise.
Chris Garces	Cornell University	USA	Ecuador, Latin America	Prison religions, human rights, theories of penality, non-reformist reform, analysis of prison vocations, critique of U.S. penal state models and their global exportation.
Christian De Vito	IISH Amsterdam & University of Leicester	Holland / UK		
Clare Anderson	University of Leicester, School of History	UK	South Asia, Indian Ocean, Australia, global	History and legacies of penal colonies
Danielle Murdoch	Boise State University	USA	Kosovo, Canada, US	International criminal justice issues and reform, prisoner re-entry and reintegration, institutional and community corrections policy and practice, criminal justice reform.

David Scott	University of Central Lancashire	UK		
David Skarbek	King's College London, Department of Political Economy	UK	United States	Social order, institutions, norms, gangs
Dominique Moran	University of Birmingham	UK		
Evi Kostner	University of Utrecht, Latin American Studies Program	The Netherlands	Guatemala	Violence, urban gang culture, aesthetics, prison studies, youth, discrimination/stigmatization of youth, power, sovereignty, civil war, human rights, ethnography.
Gilles Chantraine	Centre Lillois d'Etudes et de Recherches	France		
Joan van Wijk	Vrije Universiteit	The Netherlands	Mexico	
Julienne Weegels	Amsterdam Institute for Social Science Research (AISSR) & Centre for Latin American Studies and Documentation (CEDLA)	The Netherlands	Nicaragua	Re-education, shifting prisoner identities, negotiations of social disposability, violence, post-release life, culture/arts in prison.
Katherine Bruce-Lockhart	Cambridge University	UK	Uganda, Kenya, Africa	Penal ideologies used to guide the construction of the Uganda Prisons Service, and the ways in which these changed from the colonial to post-colonial periods.
Laura Ordóñez	Escuela de Ciencias Humanas, Universidad del Rosario	Colombia	Brazil & Colombia	
Laura Piacentini	University of Strathclyde	Scotland	Russia	
Leonidas K. Cheliotis	Centre for Criminal Justice at the School of Law, Queen Mary, University of London	UK		
Lilian Ayete Nyampong	Commission on Human Rights and Administrative Justice	Ghana		
Liv Stoltze Gaborit	DIGNITY - Danish Institute Against Torture	Denmark		

Mahuya Bandyopadhyay	University of Delhi and Nehru Memorial Museum and Library	India	India	
Marie Rosenkrantz Lindegaard	Netherlands Institute for the Study of Crime and Law Enforcement (NSCR)	The Netherlands	South Africa	Social mechanisms behind violent acts and victimization both inside and outside prison; cultural explanations for crime; microsociological approaches to violence.
Mark Brown	University of Sheffield, School of Law	UK	Australasia, Europe, South Asia	New forms of imprisonment, indefinite detention, shadow carceral practices, colonial law and penal practices.
Matthew Maycock	University of Glasgow	Scotland	Scotland, South Asia, Nepal	Performances of prison masculinities, prison health, prison bodies, prison social structures
Muzammil Quraishi	University of Salford	UK		
Natália Corazza Padovani	State University of Campinas	Brazil		
Paolo Grassi	University of Verona	Italy	Guatemala	Prisons, violence, urban segregation, gangs in Guatemala and Central America
Pimporn Netrabukkana	University of Essex	UK		
Rimple Mehta	School of Women's Studies, Jadavpur University, Kolkata	India	India, small projects in the Netherlands and Hungary	Women's studies, border studies, border criminologies
Sacha Darke	University of Westminster	UK	Brazil, Latin America, UK	Inmate collaboration; self-governance; collaborative work between prisoners, former prisoners and academic researchers.
Sasha Gear	Centre for the Study of Violence and Reconciliation (CSVR)	South Africa	South Africa	
Simone Santorso	Department of Economy, Sociology and Politics, University Carlo Bò, Urbino	Italy		
Sofie Mulvad	University of Copenhagen	Denmark		
Stephanie Campos	City University of New York	USA		

Thomas Akoensi	Prisons Research Centre, University of Cambridge	UK		
Tomas Martin	Danish Institute for Human Rights	Denmark	Uganda	
U Baskaran		India		
Victoria Knight	De Montfort University	UK	UK	Sociology of prison, emotions in prison, media use in prison, digital landscape of prison, the prison cell, prisoner letters
Victoria Lavis	Univeristy of Bradford	UK		
Victoria Pereyra-Iraola	University of Warwick	UK		
Wendy Fitzgibbon	London Metropolitan University	UK	India, Germany, Pakistan, UK	

Kaynak: Global Prisons Research Network Web Sitesi 12.10.2014

Tablo 10 2009 Yılı Ceza İnfaz Kurumları Listesi

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	BAYINDIR A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	44
2	ÇAN A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	24
3	ÇARŞAMBA A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	138
4	ÇINAR A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	24
5	ERCİŞ A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	78
6	ERDEK A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	28
7	KARABURUN A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	28
8	KARACABEY A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	36
9	PAZARCIK A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	50
10	ŞİNDİRĞİ A TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A	40
TOPLAM			490

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	AKÇAKOCA A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	24
2	AYVACIK A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	24
3	BAŞKALE A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	24
4	BODRUM A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	40
5	DEMİRCİ A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	24
6	HİNİS A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	70
7	İZNİK A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	30
8	SEFERİHİSAR A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	24
9	SELÇUK A1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A1	24
TOPLAM			284

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	BOĞAZLIYAN A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
2	DOĞUBEYAZIT A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	60
3	İSLAHİYE A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
5	KADIRLI A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
6	KAHTA A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	46
7	KARADENİZ EREĞLİ A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
8	KARASU A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
9	KEŞAN A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	44
10	KÖYCEĞİZ A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
11	MALKARA A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	44
12	MANYAS A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
13	SOMA A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	42
15	ŞARKIŞLA A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	40
16	TOSYA A2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A2	48
TOPLAM			604

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	AKHİSAR A3 TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	A3	170
2	BABAESKİ A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	40
3	BEYŞEHİR A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
4	BİRECİK A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	52

5	ÇİNE A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
6	ÇORLU A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	72
7	ELMALI A3 TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	A3	90
8	EMİRDAĞ A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	66
9	FETHİYE A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	120
10	GELİBOLU A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
11	GERZE A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
12	GÜRÜN A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	63
13	HAYRABOLU A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
14	ILGIN A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
15	KARABÜK A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	100
16	KEMALPAŞA A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
17	KİLİS A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	100
18	LÜLEBURGAZ A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	45
19	MERZİFON A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
20	MUSTAFA KEMALPAŞA A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	65
21	NİZİP A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	88
22	SANDIKLI A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	84
23	SİMAV A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	66
24	SİVEREK A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	134
25	SÖKE A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	88
26	SUNGURLU A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	98
27	TUNCELİ A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	70
28	TURGUTLU A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	60
29	YİRANŞEHİR A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	44
30	YALOVA A3 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	A3	80
TOPLAM			2275

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ARDAHAN B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	68
2	ÇAL B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	70
3	ÇUBUK B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	48
4	DEVELİ B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	66
5	DÜZCE B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	122
6	EREĞLİ (KONYA) B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	86
7	GÖNEN B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	64
8	HAYMANA B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	54
9	İĞDIR B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	100
10	KAMAN B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	44
11	MİHALLIÇCIK B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	58
12	REYHANLI B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	60
13	SEYDİŞEHİR B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	60
14	ŞEREFİKOÇHİSAR B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	44
15	TİRE B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	64
16	YALVAÇ B TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	B	60
TOPLAM			1068

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	AKŞEHİR C TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	C	330
2	BOLVADİN C TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	C	170
3	BURHANIYE C TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	C	204
4	KOCAELİ C TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	C	460
5	OSMANİYE C TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	C	218
6	SALİHLİ C TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	C	260
7	TARSUS C TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	C	260
			1902

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	DENİZLİ D TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	D	1044
2	DİYARBAKIR D TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	D	688
TOPLAM			1732

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ADANA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	1308
2	ADİYAMAN E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	576
3	AFYON E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	600
4	AMASYA E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	550
5	ANTALYA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	1187
6	AYDIN E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	850
7	BİTLİS E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	592
8	BURDUR E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	654
9	BURSA E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	1000
10	ÇANAKKALE E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	704
11	ÇANKIRI E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	628
12	DİYARBAKIR E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	744
13	ELAZIĞ E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	468
14	ELBİSTAN E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	608
15	ERZURUM E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	700
16	GAZİANTEP E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	1100
17	GİRESUN E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	680
18	GÜMÜŞHANE E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	552
19	HATAY E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	723
20	ISPARTA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	773
21	KAHRAMANMARAŞ E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	798
22	KASTAMONU E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	592
23	KIRKLARELİ E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	630
24	KIRŞEHİR E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	516
25	KONYA E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	700
26	KÜTAHYA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	598
27	MALATYA E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	590
28	MANİSA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	644
29	MARDİN E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	580
30	MERSİN E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	1070
31	MUĞLA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	788
32	MUŞ E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	670
33	NAZİLLİ E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	770

34	NEVŞEHİR E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	522
35	NİĞDE E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	444
36	ORDU E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	650
37	SAMSUN E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	570
38	ŞİİRT E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	600
39	SİNOP E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	477
40	SİVAS E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	850
41	ŞANLIURFA E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	696
42	TRABZON E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	646
43	UŞAK E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	596
44	ÜMRANİYE E TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	E	1000
45	YOZGAT E TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	E	799
TOPLAM			31793

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ADANA F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F	368
2	ANKARA 1 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F1	368
3	ANKARA 2 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F2	368
4	BOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F	368
5	EDİRNE F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F	368
6	İZMİR 1 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F1	368
7	İZMİR 2 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F2	368
8	KOCAELİ 1 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F1	368
9	KOCAELİ 2 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F2	368
10	TEKİRDAĞ 1 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F1	368
11	TEKİRDAĞ 2 NOLU F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F2	550
12	VAN F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F	368
13	KIRIKKALE F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU		368
14	İMRAH F TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	F	10
TOPLAM			4976

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	BURSA H TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	H	740
2	ERZURUM H TİPİ YÜKSEK GÜVENLİKLİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	H	300
3	ESKİŞEHİR H TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	H	624
4	GAZİANTEP H TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	H	511
5	KARTAL H TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	H	610
TOPLAM			2785

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	AĞLASUN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
2	AHLAT K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
3	AKDAĞMADENİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
4	ALAÇAM K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42

5	ALMUS K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
6	ALTINÖZÜ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
7	ARABAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	48
8	ARAKLI K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
9	ARHAVİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
10	BAYRAMIÇ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
11	BOZKURT K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
12	CİZRE K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
13	ÇAMELİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
14	ÇERKEŞ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
15	ÇERKEZKÖY K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
16	DADAY K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
17	DERİK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
18	DİYADİN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
19	DOMANIÇ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
20	DURAĞAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
21	DURUNBEY K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	60
22	EFLANİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
23	EŞME K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
24	FELAHİYE K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
25	GEDİZ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
26	GÖLBAŞI (ADİYAMAN) K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
27	GÖLHİSAR K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
28	GÖYNÜK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	54
29	GÜDÜL K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
30	GÜRPINAR K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
31	HALFETİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
32	HAVRAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
33	HAZRO K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
34	HENDEK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
35	HİLVAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
36	İPSALA K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
37	KALECİK K1 TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	K1	112
38	KARACASU K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
39	KARAIŞALI K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
40	KARAKOÇAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
41	KARŞIYAKA (ALİAĞA) K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
42	KAŞ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
43	KELES K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
44	KIBRISCIK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
45	KINIK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
46	KIZILTEPE K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
47	KUMLUCA K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
48	MENGEN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
49	OF K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
50	OVACIK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
51	PAZARYERİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	46
52	SAİMBEYLİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
53	SAMANDAĞ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
54	SARAY K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
55	SARIGÖL K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	44
56	SARIKAYA K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
57	SARIOĞLAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42

58	ŞARIZ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
59	SELİM K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
60	ŞİLOPİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
61	ŞİLVAN K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
62	SÖĞÜT K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
63	SUSUZ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
64	ŞABANÖZÜ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
65	ŞARKÖY K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
66	ŞEFAATLİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	44
67	TOMARZA K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
68	TUFANBEYLİ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
69	ULUBEY (UŞAK) K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
70	URLA K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
71	UZUNKÖPRÜ K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
72	YAHYALI K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
73	YAYLADAĞI K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	40
74	YENİPAZAR K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
75	YENİŞEHİR K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
76	YEŞİLHİSAR K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
77	YUMURTALIK K1 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K1	42
TOPLAM			3346

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ARGUVAN K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
2	AYVALIK K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
3	BİSMİL K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
4	ÇİVRİL K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
5	DOĞANŞEHİR K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	62
6	ERDEMLİ T İPİ K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
7	GÜLNAR K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
8	HORASAN K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	62
9	İVRİNDİ K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
10	KALE (DENİZLİ) K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
11	KARAHALLI K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
12	KARAMÜRSEL K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
13	KEBAN K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	62
14	KEÇİBORLU K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
15	KIRKAĞAÇ K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
16	KULA K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
17	LİCE K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
18	NİKSAR K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
19	ORTA K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
20	SELENDİ K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
21	ŞEBİNKARAHİSAR K2 TİPİ KAPALI VE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	K2	105
22	TORBALI K2 TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	K2	60
TOPLAM			1371

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ALANYA L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L	1250
2	ANKARA L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L	1250
3	ANKARA L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L	1250

4	ANTALYA L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L	1250
5	ÇORUM L TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	L	1340
6	SAKARYA L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L	698
7	ŞİLİVRİ 3 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L3	1250
8	ŞİLİVRİ 4 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L4	1250
9	ŞİLİVRİ 5 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L5	1250
10	ŞİLİVRİ 6 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L6	1250
11	ŞİLİVRİ 7 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L7	1250
12	ŞİLİVRİ 8 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L8	1250
13	MALTEPE 1 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L1	1250
14	MALTEPE 2 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L2	1250
15	MALTEPE 3 NOLU L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L3	1250
16	RİZE L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU		511
17	BALIKESİR L TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	L	1250
TOPLAM			20049

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	AĞRI M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	312
2	ALAŞEHİR M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	470
3	BANDIRMA M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	468
4	BATMAN M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	362
5	BAYBURTM TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	294
6	BERGAMA M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	330
7	BİLECİK M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	416
8	BİNGÖLM TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	332
9	CEYHAN M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	668
10	ERMENEK M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	300
11	GEBZE M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	354
12	İNEBOLU M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	406
13	İSKENDERUN M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	430
14	KARAMAN M TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	M	618
15	KOZAN M TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	M	410
16	MİDYAT M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	348
17	ÖDEMiŞM TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	M	470
18	POZANTIM TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	282
19	ŞİLİFKE M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	404
20	ÜNYE M TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	M	442
21	VAN M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	500
22	VEZİRKÖPRÜ M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	398
23	ZİLE M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	394
24	ZONGULDAK M TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	M	360
TOPLAM			9768

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	BAKIRKÖY METRİS 1 NOLU T TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	T	1000
2	BAKIRKÖY METRİS 2 NOLU T TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	T	1000
3	ÜMRANİYE T TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	T	1000
4	ERZURUM/OLTU T TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	T	300
5	BAFRA T TİPİ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	T	1400

6	OSMANİYE T TİPİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	T	1000
7	TOKAT T TİPİ KAPALI VE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	T	1100
8	KOCAELİ 1 NOLU T TİPİ CEZA İNFAZ KURUMU	T	1000
9	KOCAELİ 2 NOLU T TİPİ CEZA İNFAZ KURUMU	T	1000
TOPLAM			8800

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	AKSARAY KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	228
2	ARTVİN KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	120
3	BALIKESİR KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	374
4	BARTIN KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	356
5	BOLU KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	268
6	BOYABAT KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	60
7	DELİCE KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	200
8	DİNAR KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	80
9	EDİRNE KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	500
10	ELMADAĞ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	70
11	ERZİNCAN KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	250
12	GEREDE KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	30
13	HAKKARİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	192
14	İZMİR KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	2255
15	KARS KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	260
16	KAYSERİ KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	700
17	KIZILCAHAMAM KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	60
18	METRİS R TİPİ (REHBT.MERKEZİ) KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	158
19	MİLAS KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	70
20	MUDURNU KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	32
21	PAŞAKAPISI KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	350
22	PINARHİSAR KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	175
23	SULAKYURT KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	175
24	ŞIRNAK KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	32
25	TEKİRDAĞ KAPALI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	380
26	VİZE KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KAPALI	175
TOPLAM			7550

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	KARATAŞ KADIN KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KADIN KAPALI	144
2	ANKARA KADIN KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KADIN KAPALI	352
3	BAKIRKÖY KADIN KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KADIN KAPALI	1000
4	ÇİFTELER KADIN KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	KADIN KAPALI	100
TOPLAM			1596

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	DENİZLİ KADIN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	KADIN AÇIK	350

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ANKARA ÇOCUK EĞİTİMEVİ	ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ	108
2	ELAZIĞ ÇOCUK EĞİTİMEVİ	ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ	120
3	İZMİR ÇOCUK EĞİTİMEVİ	ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ	132

TOPLAM	360

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ANKARA ÇOCUK VE GENÇLİK KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	ÇOCUK VE GENÇLİK	324
2	MALTEPE ÇOCUK VE GENÇLİK KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	ÇOCUK VE GENÇLİK	950
3	İNCESU ÇOCUK KAPALI CEZA İNFAZ KURUMU	ÇOCUK KAPALI	60
TOPLAM			1334

ADET	CEZA İNFAZ KURUMUNUN ADI	TİPİ	KAPASİTE
1	ADİYAMAN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	300
2	AFYON AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	300
3	ANKARA AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	310
4	AYAŞ AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	400
5	BOZÜYÜK AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	300
6	CEYHAN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	250
7	ÇANAKKALE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	300
8	DALAMAN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	350
9	EDİRNE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	300
10	ERCİŞ AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	260
11	ERZURUM AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	210
12	ESKİPAZAR AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	100
13	ESKİŞEHİR AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	412
14	ELAZIĞ AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	
15	FOÇA AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	380
16	GEMLİK AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	275
17	GEVAŞAÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	60
18	GEYVEAÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	100
19	İSKİLİP AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	142
20	İSTANBUL/MALTEPEAÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	388
21	KIRIKHAN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	100
22	KİRŞEHİR AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	400
23	KONYA AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	160
24	KOCAELİ AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	450
25	MUĞLA AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	250
26	NİĞDE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	300
27	PINARBAŞI AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	50
28	TOPRAKKALE AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	130
29	SARAYKÖY AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	80
30	SİİRT AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	150
31	SİLİVRİ AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	400
32	SİNCAN AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	525
33	SİVAS AÇIK CEZA İNFAZ KURUMU	BAĞIMSIZ AÇIK	235
TOPLAM			8367

TOPLAM	110.800

Kaynak: Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Tablo 11 *Bölgelere Göre Hükümlü Sayısı, 1999–2011*

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İstanbul	Erkek	10,631	12,427	12,629	10,531	11,144	13,61	8,994	12,297	19,456	11,423	11,146	12,583	11,852
	Kadın	394	478	566	399	562	580	233	423	938	485	557	474	484
Batı Marmara	Erkek	6,848	8,119	8,443	6,188	6,35	5,871	2,834	5,37	8,343	4,473	4,764	6,074	5,175
	Kadın	149	196	240	171	273	245	63	166	352	182	216	253	253
Ege	Erkek	15,779	18,906	20,576	18,142	17,617	15,67	7,363	11,889	24,03	13,339	15,337	18,256	16,270
	Kadın	503	522	603	559	584	546	213	331	999	544	808	978	864
Doğu Marmara	Erkek	9,089	9,918	11,109	10,913	10,673	11,478	4,877	7,341	12,399	7,686	6,763	8,144	7,218
	Kadın	314	341	390	393	396	478	124	244	465	272	246	336	340
Batı Anadolu	Erkek	9,511	10,453	13,323	12,387	10,68	9,747	5,333	7,473	11,31	7,452	5,873	6,669	5,851
	Kadın	336	392	410	534	357	335	124	211	313	208	177	238	223
Akdeniz	Erkek	9,837	12,763	13,838	11,808	12,548	13,871	7,115	9,979	14,873	10,398	10,103	12,495	11,932
	Kadın	274	348	433	338	467	455	193	289	593	449	482	601	555
Orta Anadolu	Erkek	3,797	4,936	6,091	4,927	5,197	5,374	2,751	3,345	5,312	3,499	3,544	3,819	3,586
	Kadın	111	155	169	145	125	184	78	101	176	142	114	153	150
Batı Karadeniz	Erkek	5,153	6,817	8,276	7,533	7,623	7,454	3,136	5,045	8,346	4,976	4,125	4,749	4,503
	Kadın	123	157	183	204	218	275	114	173	333	179	199	209	215
Doğu Karadeniz	Erkek	1,581	2,183	2,863	2,618	2,605	2,65	1,397	1,679	2,764	1,622	1,245	1,584	1,565
	Kadın	30	57	61	60	76	89	28	28	82	45	61	53	49
Kuzeydoğu Anadolu	Erkek	2,329	2,712	3,339	2,866	3,011	2,819	1,632	2,144	3,42	1,766	1,783	2,215	1,615
	Kadın	24	33	31	36	43	34	18	22	34	37	26	35	23
Ortadoğu Anadolu	Erkek	2,323	2,57	3,067	2,953	3,299	3,138	1,815	3,173	4,126	2,243	2,282	2,792	2,375
	Kadın	36	46	67	47	62	57	14	44	78	45	36	58	49
Güneydoğu Anadolu	Erkek	4,169	4,277	5,352	5,046	5,766	6,128	4,04	5,832	8,242	5,02	4,302	5,560	4,811
	Kadın	55	56	96	62	78	91	50	74	153	86	120	136	138
Toplam		83,396	98,862	112,155	98,860	99,754	101,179	52,539	77,673	127,137	76,571	74,404	88,480	80,094

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (25.2.2013)²⁰²⁰ TÜİK ve Ceza İnfaz Kurumu İstatistiklerine göre en güncel veriler 2011 yılına aittir.

Tablo 12 2010 Yılı Suç Türü ve Suçun İşlendiği ile Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler

		Toplam	Öldürme	Yaralama	Cinsel Suçlar	Kişî Hürriyetinden Yoksun Kılma	Hakaret	Hırsızlık	Yağma (Gasp)	Dolandırıcılık	Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti	Uyuşturucu Madde veya Uyarıcı Madde kullanma, satın alma	Sahtecilik	Kötü Muamele	Zimmet	Rüşyet	Kaçakçılık	Trafik Suçları	Orman Suçları	Ateşli Silahlar ve Bıçakla İlgili suçlar	İcra İnfaz Kanunu'na Muhalefet	Askerî Ceza Kanunu'na Muhalefet	Diğer	Bilmeyen
Türkiye	A	88 480	2 958	8 400	909	561	1 214	6 527	1 798	11 434	3 139	1 276	2 059	80	69	21	846	590	359	2 679	27 362	7 800	8 281	118
	B	84 956	2 838	8 184	895	532	1 153	6 136	1 736	10 856	3 053	1 265	1 990	77	66	18	837	586	357	2 662	25 903	7 797	7 899	116
	C	3 524	120	216	14	29	61	391	62	578	86	11	69	3	3	3	9	4	2	17	1 459	3	382	2
İstanbul	B	12 583	343	966	111	51	94	1 393	560	3 680	1 170	264	497	10	4	4	40	9	6	515	1 040	686	1 130	10
	C	474	8	18	2	3	2	81	15	190	39	1	12	1	-	-	-	-	-	1	51	-	50	-
Tekirdağ	B	1 238	37	119	25	5	21	61	16	91	14	8	15	-	2	-	4	14	2	29	347	322	104	2
	C	27	1	3	-	-	1	2	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	11	-	5	-
Edirne	B	1 100	19	111	10	3	15	43	10	35	19	3	8	1	2	-	22	9	10	8	352	241	176	3
	C	59	-	8	-	-	2	4	-	-	2	-	-	-	-	-	3	1	-	-	32	-	7	-
Kırklareli	B	372	12	40	3	7	9	22	6	17	7	5	2	1	-	-	1	5	2	4	184	7	36	2
	C	17	1	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	2	-
Balıkesir	B	2 022	56	261	25	27	39	99	34	92	13	16	38	3	-	1	3	18	10	60	1 004	24	193	6
	C	103	-	5	-	2	1	12	2	4	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-	72	-	1	-
Çanakkale	B	1 342	17	68	9	9	15	43	6	29	8	4	11	-	-	-	2	7	3	13	724	296	77	1
	C	47	-	3	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	39	-	-	-
İzmir	B	7 540	199	742	60	42	117	503	162	717	158	261	180	8	4	1	29	44	14	215	2 683	735	661	5
	C	473	7	34	1	1	12	66	5	50	15	-	7	-	1	-	2	1	-	3	229	-	37	2
Aydın	B	2 250	55	181	22	23	51	120	32	117	24	14	42	2	2	-	12	17	2	46	1 277	8	202	1
	C	116	3	3	1	-	2	12	1	3	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	80	-	8	-
Denizli	B	2 170	30	166	18	15	32	100	24	154	15	24	31	2	-	-	3	24	7	38	1 310	11	165	1
	C	113	3	6	-	1	1	4	2	8	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	75	-	10	-
Muğla	B	1 372	47	204	23	12	31	68	22	117	17	16	11	-	2	-	15	35	8	43	575	13	111	2
	C	62	2	8	-	2	4	6	-	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	27	-	5	-
Manisa	B	2 466	70	194	34	13	34	139	43	105	35	15	35	1	1	-	16	31	2	40	1 463	10	184	1

	C	112	3	4	-	-	2	16	1	6	-	-	2	-	-	-	-	1	-	-	70	-	7	-
Afyonkarahisar	B	1 190	61	85	9	12	10	45	23	45	1	5	27	1	1	-	1	7	1	18	774	5	59	-
	C	39	2	2	1	2	-	3	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	22	-	4	-
Kütahya	B	686	12	76	13	6	11	23	2	51	1	3	14	-	-	1	1	6	-	6	405	1	53	1
	C	30	2	4	-	1	-	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-
Uşak	B	582	28	53	6	5	8	30	4	43	4	1	7	1	-	-	7	1	3	16	310	2	52	1
	C	33	1	2	-	-	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	1	-
Bursa	B	3 292	63	342	32	10	45	245	31	766	41	37	88	2	-	-	8	27	19	81	1 157	14	282	2
	C	156	5	6	1	-	3	20	-	46	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	58	-	13	-
Eskişehir	B	778	27	115	7	1	18	60	31	55	9	10	30	1	1	-	2	4	-	18	110	198	81	-
	C	29	1	5	-	-	1	2	1	7	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	4	-	5	-
Bilecik	B	351	15	29	6	2	7	14	2	15	5	6	7	-	-	-	-	1	2	7	200	6	27	-
	C	17	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	1	-
Kocaeli	B	1 453	63	154	24	9	25	135	34	186	43	19	43	1	6	-	8	3	13	44	128	400	112	3
	C	33	2	3	-	-	-	9	-	8	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	3	-	5	-
Sakarya	B	1 065	54	84	11	11	10	56	8	108	13	25	15	3	1	-	2	16	33	31	504	7	72	1
	C	30	2	-	-	-	-	5	-	5	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	16	-	1	-
Düzce	B	453	21	43	3	1	10	31	1	26	5	8	4	1	-	-	1	2	8	10	242	-	36	-
	C	22	1	3	-	-	1	2	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	3	-
Bolu	B	533	16	51	10	1	6	26	5	33	10	-	9	-	1	-	-	2	1	4	326	5	24	3
	C	44	2	7	-	-	-	1	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	30	-	-	-
Yalova	B	219	12	28	3	3	6	40	5	30	8	3	8	-	-	-	-	-	4	8	40	1	19	1
	C	5	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-
Ankara	B	4 504	168	447	44	8	52	355	110	975	147	39	157	1	7	1	11	50	2	119	362	972	470	7
	C	158	7	8	-	4	5	25	4	49	5	-	5	-	1	1	-	-	-	1	23	-	20	-
Konya	B	1 783	52	251	31	7	37	112	20	426	10	34	40	3	-	-	15	17	-	51	471	18	186	2
	C	62	8	5	-	-	1	3	-	15	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	10	-	17	-
Karaman	B	382	13	49	5	5	5	11	6	16	-	-	7	-	-	-	1	5	-	9	194	2	54	-
	C	18	-	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	1	-
Antalya	B	3 745	106	342	31	30	55	309	91	421	76	86	73	2	2	2	29	28	4	69	1 607	8	373	1
	C	220	4	11	-	2	3	16	9	38	3	2	6	-	-	-	1	-	-	1	101	-	23	-
Isparta	B	887	27	48	8	6	7	30	11	34	8	-	6	1	1	-	2	4	-	15	422	215	42	-
	C	49	1	2	-	-	1	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	34	-	4	-
Burdur	B	497	8	46	5	1	8	18	3	12	3	-	7	2	-	-	-	5	1	9	327	-	42	-

	C	18	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	10	-	2	-
Adana	B	2 830	101	303	16	24	27	217	50	389	266	81	93	4	1	1	48	13	8	134	463	286	301	4
	C	126	3	8	-	-	1	13	4	28	5	1	3	-	-	-	-	-	-	-	34	1	25	-
Mersin	B	2 176	90	236	23	14	16	223	38	236	52	64	76	5	8	-	20	24	4	96	622	128	199	2
	C	92	6	6	-	-	2	8	1	11	2	-	4	-	-	-	-	-	-	-	38	2	12	-
Hatay	B	761	37	96	19	9	9	73	22	58	101	39	18	-	-	-	53	13	9	39	70	12	82	2
	C	22	2	2	1	-	-	2	1	2	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	3	-	5	-
Kahramanmaraş	B	973	30	110	7	10	19	73	8	103	3	6	29	1	-	-	5	3	29	15	398	7	115	2
	C	32	1	2	1	-	-	3	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	15	-	5	-
Osmaniye	B	626	26	70	8	5	16	31	8	28	12	2	14	-	1	-	10	3	25	22	297	2	46	-
	C	42	2	4	-	-	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	-	2	-
Kırıkkale	B	252	14	36	1	1	2	24	8	16	-	1	8	-	-	-	1	2	1	4	99	6	27	1
	C	21	1	1	-	-	-	4	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	8	-	2	-
Aksaray	B	331	18	55	3	7	7	13	6	22	2	3	5	-	1	-	-	7	-	5	138	5	34	-
	C	16	-	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-
Niğde	B	256	18	53	3	3	6	18	2	18	3	2	3	-	-	-	1	8	1	6	70	3	35	3
	C	6	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Nevşehir	B	487	13	45	2	4	5	12	2	23	1	3	3	-	-	-	5	9	-	9	324	1	26	-
	C	30	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	4	-
Kırşehir	B	205	9	29	7	2	7	14	3	11	3	-	7	-	-	-	-	4	-	6	71	2	30	-
	C	5	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-
Kayseri	B	1 651	39	201	18	7	34	97	19	389	13	32	41	-	1	1	5	6	-	58	532	15	139	4
	C	60	1	5	-	-	1	10	1	12	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	18	-	9	-
Sivas	B	336	14	37	4	1	6	20	2	9	1	1	13	3	-	-	1	4	-	12	21	142	45	-
	C	11	-	-	-	-	-	1	3	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-
Yozgat	B	301	14	43	8	3	9	11	4	10	2	1	8	2	-	-	5	3	2	8	132	1	35	-
	C	4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Zonguldak	B	652	22	75	15	6	19	40	8	49	2	6	10	-	-	-	-	4	14	19	290	2	70	1
	C	27	-	1	-	1	-	1	-	5	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	17	-	-	-
Karabük	B	268	8	23	9	1	4	15	-	22	2	2	-	-	-	-	1	1	1	2	156	2	18	1
	C	26	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21	-	2	-
Bartın	B	219	2	24	4	3	3	6	2	7	1	3	3	-	1	-	-	4	4	5	120	2	25	-
	C	22	-	4	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-
Kastamonu	B	460	20	32	3	1	5	10	3	14	2	1	8	-	1	-	3	6	4	12	292	2	40	1

	C	23	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	15	-	3	-
Çankırı	B	91	10	14	2	9	2	3	1	2	-	-	1	-	1	-	1	1	1	4	16	2	21	-
	C	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	
Sinop	B	139	7	17	2	2	2	6	2	5	4	1	2	-	-	-	-	2	4	2	56	1	24	-
	C	7	-	1	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	
Samsun	B	1 106	73	128	22	20	15	103	27	74	28	6	29	2	-	1	6	16	14	56	363	4	117	2
	C	25	-	2	1	-	1	3	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	11	-	2	-
Tokat	B	609	17	63	12	1	11	36	2	12	1	-	8	-	-	-	1	2	20	17	356	6	43	1
	C	23	1	1	1	-	1	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	12	-	3	-
Çorum	B	694	28	77	9	3	9	22	13	40	4	-	7	2	-	-	1	1	9	17	386	2	63	1
	C	35	8	1	-	-	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	5	-
Amasya	B	511	11	42	7	-	7	21	4	11	2	-	3	-	-	-	-	2	4	14	347	4	31	1
	C	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	1	-
Trabzon	B	478	23	64	4	1	17	37	6	61	6	4	6	-	-	-	2	3	3	34	49	102	56	-
	C	14	4	1	-	-	2	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-
Ordu	B	461	30	87	8	7	14	30	4	39	1	1	8	-	-	-	4	4	9	17	134	6	58	-
	C	17	-	3	2	-	1	5	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-
Giresun	B	376	23	62	8	7	9	24	2	13	4	-	5	2	-	-	7	9	1	33	109	7	51	-
	C	16	-	1	-	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-
Rize	B	138	12	21	2	6	5	11	3	19	1	3	2	-	1	-	2	1	-	13	6	3	27	-
	C	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-
Artvin	B	95	5	12	1	-	1	9	2	2	-	-	1	-	4	-	1	2	5	6	36	-	8	-
	C	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Gümüşhane	B	36	3	10	-	-	4	-	-	1	1	-	2	-	1	-	-	-	1	2	3	2	6	-
	C	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Erzurum	B	795	30	87	7	5	12	50	10	35	16	1	11	1	-	-	1	6	-	32	281	157	52	1
	C	15	-	2	-	-	2	1	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2	-
Erzincan	B	332	8	25	2	-	10	16	6	7	7	-	3	1	-	-	-	8	-	1	56	161	20	1
	C	6	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-
Bayburt	B	21	1	2	-	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	7	1	6	-
	C	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Ağrı	B	558	17	23	5	-	3	16	4	7	12	-	2	-	-	-	23	-	-	12	12	369	53	-
	C	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Kars	B	349	20	31	5	2	-	12	1	10	-	-	3	-	-	-	6	-	6	9	12	200	30	2

	C	5	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	
Iğdır	B	80	11	11	5	-	-	7	1	1	3	-	2	-	-	-	4	1	-	4	8	3	19	-
	C	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	
Ardahan	B	80	4	24	-	2	4	12	1	2	-	1	3	-	1	-	1	1	3	3	2	4	12	-
	C	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-
Malatya	B	539	43	67	11	7	9	42	15	73	45	4	10	2	1	-	6	4	1	17	8	116	57	1
	C	16	3	-	-	1	-	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-
Elazığ	B	778	25	55	4	4	10	37	16	40	51	8	11	-	-	-	8	1	2	21	80	376	29	-
	C	17	-	1	-	-	2	5	1	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-
Bingöl	B	106	4	16	2	3	1	16	2	1	19	2	3	1	-	-	2	1	1	3	3	11	15	-
	C	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tunceli	B	77	11	8	-	-	2	2	4	2	-	1	1	-	-	-	3	-	1	1	4	20	17	-
	C	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Van	B	940	32	36	4	4	1	15	6	9	117	2	9	-	1	-	197	-	-	22	10	367	104	4
	C	16	3	-	-	-	-	-	1	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-
Muş	B	100	12	11	1	-	2	10	3	3	6	1	5	1	-	-	2	2	-	13	2	4	22	-
	C	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Bitlis	B	126	9	16	-	-	2	18	-	1	21	-	6	-	-	-	7	-	1	6	4	14	21	-
	C	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hakkari	B	126	3	1	-	1	-	8	2	-	45	-	-	-	-	-	11	-	-	3	2	23	25	2
	C	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Gaziantep	B	2 360	76	159	15	6	8	283	40	376	67	49	25	1	3	2	22	3	2	125	775	182	140	1
	C	79	4	1	-	2	-	9	2	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	30	-	3	-
Adıyaman	B	209	22	22	2	1	1	17	5	28	9	1	7	-	-	-	7	2	1	18	24	4	38	-
	C	11	1	-	-	-	-	5	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Kilis	B	132	12	12	2	1	3	14	1	1	23	3	4	-	-	-	5	1	-	1	27	1	21	-
Şanlıurfa	B	577	57	96	4	1	1	73	10	61	28	11	18	-	-	-	23	2	-	49	38	12	91	2
	C	11	2	1	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	-
Diyarbakır	B	1 597	45	71	4	7	6	91	37	73	163	7	22	2	2	-	21	4	2	80	32	762	163	3
	C	18	2	1	-	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-
Mardin	B	207	18	18	4	-	1	16	6	10	14	1	6	-	-	-	27	-	6	19	7	13	41	-
	C	9	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	4	-
Batman	B	204	13	17	1	5	-	31	6	26	20	2	3	-	-	1	7	-	1	11	14	5	41	-
	C	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-

Şırnak	B	173	13	5	2	-	2	8	2	7	4	-	8	-	-	2	32	-	-	13	-	21	54	-
	C	3	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Siirt	B	101	4	11	-	1	5	12	5	2	1	3	2	-	-	-	4	2	-	6	1	7	33	2
	C	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Bilinmeyen	B	16	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15

Kaynak: TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri (25.2.2013).²¹

*A. Toplam B. Erkek C. Kadın D. Bilinmeyen

²¹ TÜİK ve Ceza İnfaz Kurumu İstatistiklerine göre en güncel veriler 2010 yılına aittir.

Tablo 13 Ceza İnfaz Kurumlarının Yıllara Göre Mevcut Sayıları

YILLAR	HÜKÜMLÜ				TUTUKLU				GENEL TOPLAM
	ERKEK	KADIN	ÇOCUK	TOPLAM	ERKEK	KADIN	ÇOCUK	TOPLAM	
2014/01	113.643	3.978	431	118.052	24.895	1.196	1.472	27.563	145.615
2013/12	110.960	3.891	429	115.280	26.067	1.273	1.558	28.898	144.178
2013/11	110.717	3.875	431	115.023	25.829	1.258	1.535	28.622	143.645
2013/10	107,972	3,756	417	112,145	25,833	1,276	1,462	28,571	140,716
2013/09	106,274	3,675	411	110,36	25,453	1,306	1,437	28,196	138,556
2013/08	103,735	3,58	409	107,724	25,028	1,29	1,469	27,787	135,511
2013/07	102,566	3,57	426	106,562	24,094	1,269	1,37	26,733	133,295
2013/06	100,421	3,401	426	104,248	24,862	1,325	1,365	27,552	131,8
2013/05	99,01	3,32	425	102,755	25,793	1,401	1,415	28,609	131,364
2013/04	96,776	3,228	435	100,439	27,049	1,437	1,453	29,939	130,378
2013/03	94,08	3,061	418	97,559	27,828	1,498	1,491	30,817	128,376
2013/02	91,599	3,001	402	95,002	28,43	1,504	1,538	31,472	126,474
2013/01	102,532	3,359	399	106,29	29,052	1,566	1,637	32,255	138,545
2012	100,617	3,278	418	104,313	28,564	1,56	1,583	31,707	136,02
2011	89,252	2,955	410	92,617	32,479	1,584	1,924	35,987	128,604
2010	83,289	2,748	529	86,566	31,262	1,402	1,584	34,248	120,814
2009	73,063	2,305	632	76	36,585	1,708	2,047	40,34	116,34
2008	60,444	1,948	671	63,063	36,446	1,651	2,075	40,172	103,235
2007	50,65	1,62	539	52,809	34,353	1,527	2,148	38,028	90,837
2006	34,458	1,086	321	35,865	31,303	1,315	1,794	34,412	70,277
2005	28,42	882	143	29,445	24,089	930	1,406	26,425	55,87
2004	29,074	925	366	30,365	24,914	1,023	1,628	27,565	57,93
2003	35,297	1,207	552	37,056	24,613	970	1,657	27,24	64,296
2002	33,079	1,181	548	34,808	22,197	927	1,497	24,621	59,429
2001	26,286	903	352	27,541	25,267	1,136	1,665	28,068	55,609
2000	23,708	894	253	24,855	22,595	921	1,141	24,657	49,512

Kaynak: Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü İstatistikleri (1.3.2014)

Tablo 14 Alan Araştırması Katılımcı Özellikleri (Mart 2011-2012)

	İsim	Yaş	Koşuş	Eğitim Durumu	Görüşme Sayısı
1.	Başak	30	A1	İlkokul Mezunu	3
2.	Deniz	35	A1	İlkokul Mezunu	3
3.	Hadiye	24	A1	Okuma Yazma yok	3
4.	Nazlı	33	A1	Ön Lisans Mezunu	4
5.	Seçil	34	A1	İlkokul Mezunu	3
6.	Yasemin	21	A1	Lise Mezunu	3
7.	Begüm	43	A2	İlkokul Mezunu	2
8.	Fatma	25	A2	Lise Mezunu	3
9.	Neslihan	27	A2	İlkokul Mezunu	4
10.	Safnaz	42	A2	İlkokul Mezunu	3
11.	Sena	42	A2	İlkokul terk	2
12.	Sibel	26	A2	Üniversite Mezunu	3
13.	Sümbül	42	A2	İlkokul Mezunu	3
14.	Tuğçe	31	A2	İlkokul terk	3
15.	Belkis	44	A3	Okuma Yazma yok	2
16.	Elif	29	A3	İlkokul Mezunu	3
17.	Hasibe	32	A3	İlkokul Mezunu	1
18.	Hilal	52	A3	Okuma Yazma yok	2
19.	Müberra	52	A3	İlkokul terk	3
20.	Nur	41	A3	İlkokul Mezunu	3
21.	Zeliha	34	A3	Ön Lisans Mezunu	1
22.	Ayşe	34	A4	Lise terk	4
23.	Dila	46	A4	İlkokul Mezunu	3
24.	Kezban	51	A4	İlkokul Mezunu	4
25.	Melike	38	A4	Üniversite Mezunu	3
26.	Meryem	30	A4	Üniversite Mezunu	2
27.	Şeyda	29	A4	Ön Lisans Mezunu	3
28.	Zeynep	28	A4	Lise terk	4
29.	Burcu	31	A5	Lise Mezunu	2
30.	Gözde	29	A5	İlkokul Mezunu	1
31.	Gülizar	56	A5	İlkokul Mezunu	3

32.	Hacer	24	A5	Ön Lisans Mezunu	3
33.	Naciye	44	A5	İlkokul Mezunu	3
34.	Nergis	45	A5	Okuma Yazma yok	1
35.	Yonca	28	A5	İlkokul Mezunu	2
36.	Aynur	40	A6	Okuma Yazma yok	2
37.	Canan	25	A6	Lise terk	3
38.	Nilgün	55	A6	İlkokul Mezunu	3
39.	Nurcan	27	A6	Lise Mezunu	3
40.	Pınar	21	A6	Lise terk	4
41.	Sevcan	33	A6	Lise terk	3
42.	Buse	37	A7	Okuma Yazma yok	1
43.	Emine	34	A7	Okuma Yazma yok	3
44.	Irmak	37	A7	Lise Mezunu	4
45.	Jale	39	A7	İlkokul Mezunu	3
46.	Nimet	50	A7	Okuma Yazma yok	3
47.	Reyhan	46	A7	İlkokul terk	3
48.	Selin	27	A7	İlkokul Mezunu	3
49.	Ceren	31	B2	Lise Mezunu	2
50.	Demet	20	B2	İlkokul Mezunu	1
51.	Esra	28	B2	İlkokul Mezunu	3
52.	Gülsem	22	B2	İlkokul Mezunu	3
53.	Nihal	32	B2	İlkokul Mezunu	2
54.	Songül	22	B2	Lise Mezunu	2
55.	Zahide	33	B2	Okuma Yazma yok	2
56.	Zehra	24	B2	İlkokul terk	3
57.	Müge	27	C1	İlkokul Mezunu	3
58.	Seher	36	C1	İlkokul Mezunu	4

Tablo 15 Adana Cezaevi Koğuşlara göre Hükümlü ve Mahkum Sayısı (2011 Mart)

	Koğuş No													TOPLAM
	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	B1	B2	B3	B4	C1	C2	
Hükümlü	10	12	14	15	11	7	6	10	16	8	4	8	2	123
Tutuklu	19	11	5	17	16	23	-	7	19	8	3	9	1	138
TOPLAM	29	23	19	32	27	30	6	17	35	16	7	17	3	261

EK- B ARASTIRMA İZINLERİ

T.C.	
YTÜ REKTÖRLÜĞÜ	
KAYIT NO	11
GELİŞ TARİHİ:	03 Ocak 2011
DOSYA NO	0001

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.16.204.06.02.-1018/150831
Konu : Tez çalışması

28/12/2010

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

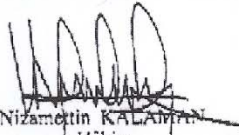
İlgi : 29 Aralık 2010 tarih ve B.30.2.YTÜ.0.70.00.00-0001/9882 sayılı yazı.

İlgi yazı ile: Yeditepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümünde halen doktora öğrencisi olan araştırma görevlisi Sanem KULAK GÖKÇE'nin, "Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevindeki Hüküm Giymiş Kadınlar Arası Hiyerarşi ve İktidar İlişkileri" konulu doktora tez çalışması için Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan hükümlülerle bir sene sürecek bir çalışma yürütme talebine ilişkin dilekçesi incelendi.

27/07/2007 tarihli ve 46/1 No'lu Genelgenin Üçüncü Bölüm A Genel Esaslar Başlığının 9 uncu maddesi gereğince; ceza infaz kurumlarında anket, tez hazırlama ve benzeri çalışmaların yapılabilmesi için araştırmanın amacı, hedeflenen sonucu, çalışmanın yapılacağı tarih aralığı, toplamda kaç hükümlü ile görüşüleceği belirtilerek araştırmada kullanılacak materyalin örneğinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda, söz konusu çalışmada kadın hükümlülere sorulması planlanan soruların Genel Müdürlüğümüze intikal ettirilmesi halinde talep değerlendirilmeye alınacaktır. Ayrıca, 2011 yılı içerisinde çeşitli proje faaliyetleri ve iş yoğunluğu nedeniyle Bakırköy Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda çalışma yürütülmesi mümkün olmadığından, Karataş Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve/veya Bozkurt Kadın Açık Ceza İnfaz Kurumları için talepler değerlendirilecektir.

Bilgi edinilmesini ve söz konusu araştırma görevlisi Sanem KULAK GÖKÇE'nin bilgilendirilmesini rica ederim.

Nizamettin KALAYCI
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür

Konuyu Yola No:70 Resevlar B6330 ANKARA
Telefon: (0312) 204 13 73-75 Faks: 223 60 07

Ayrıntılı bilgi için iritibat: T. ÇELEBİŞ, Md
e-posta: ctc.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

1/1 8 9382 N

AD BAK CEZ TEV EYL GN MD

30.06.2010 9:39

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : B.03.0.CTE.16.204.06.01-132/20692
Konu : Tez Çalışması

15/02/2011

ADANA CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 25.01.2011 tarih B.30.2.YTÜ.0.70.00.00-0001/546 sayılı yazı.

Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Araştırma Görevlisi Sanem KULAK GÖKÇE'nin "Karataş Kadın Kapalı Cezaevindeki Hüküm Giymiş Kadınlar Arası Hiyerarşi ve İktidar İlişkileri" başlıklı doktora tez çalışması kapsamında, Karataş Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda 15.02.2011-15.02.2012 tarihleri arasında anket uygulaması ve mülakat yapılması talebine ilişkin ilgi yazı ve ekinde alınan anket soruları incelendi.

Söz konusu araştırmanın; belirtilen tarihler arasında adı geçen ceza infaz kurumunda, kurumun belirleyeceği günlerde, kadın hükümlülerin rızaları alınarak, araştırma konusuyla sınırlı kalınması, ses kaydı ve görüntü alınmaması, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin de Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi koşullarıyla, kurum görevlileri nezaretinde ve gerekli güvenlik önlemleri altında gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

Bilgi edinilmesini ve kuruma gelecek Sanem KULAK GÖKÇE'ye gerekli yardım ve kolaylığın gösterilmesini rica ederim.

Nizamettin KALAMAN
Hâkim
Bakan a.
Genel Müdür

*Gereği - Eğitim Birim
- infaz ve Koll. Birim
16/02/2011
E*

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA
Telefon: (0 312) 204 13 73-75 Faks: 223 60 07

Ayrıntılı bilgi için irtibat: T. ÇELEBİ Şb. Md.
e-posta: cte.adalet.gov.tr Elektronik Ağ: www.adalet.gov.tr

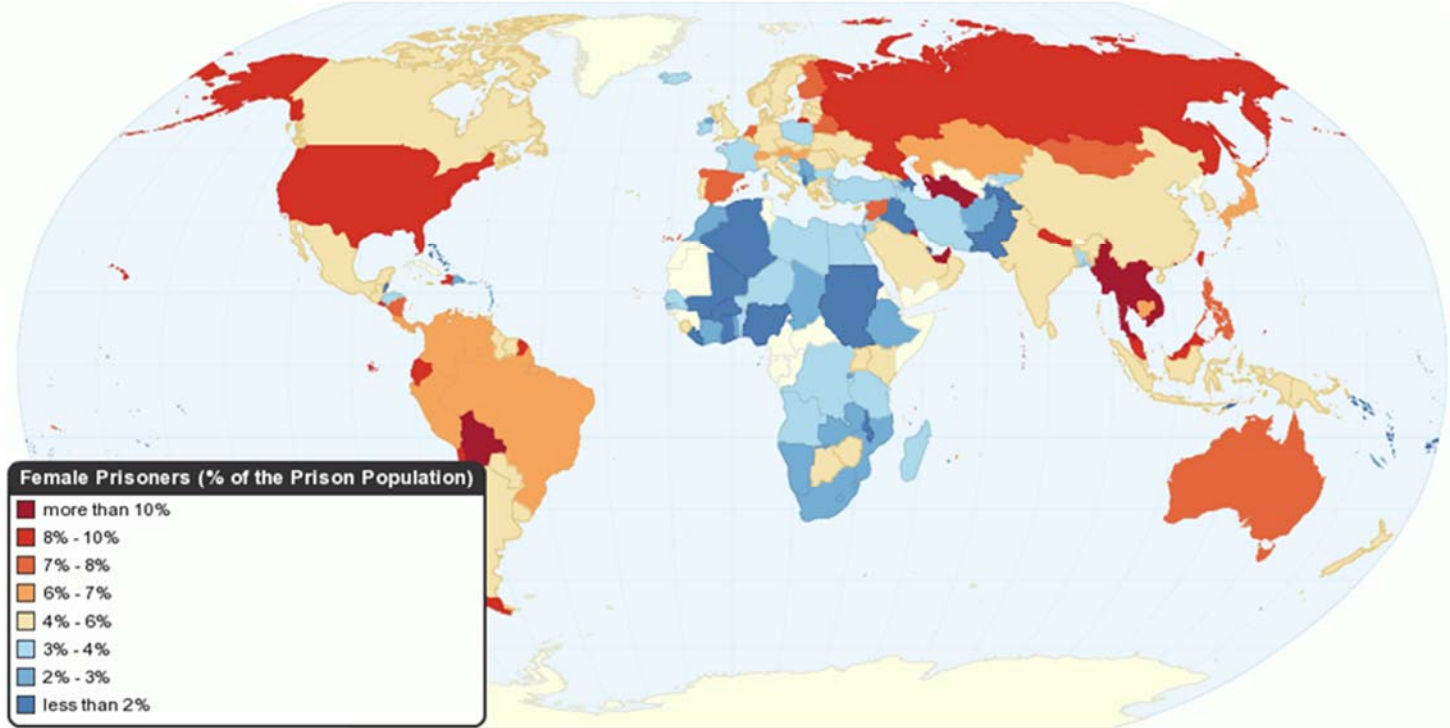
276

Harita 1 *Adana Kadın Kapalı Cezaevi*

Kaynak: Adana Kadın Kapalı Cezaevi Uydu Görüntü (Google Map – 22 Şubat 2012)

Harita 2 Ülkelere Göre Kadın Hükümlü Sayıları

Kaynak: World Prison Brief 2010, International Centre for Prison Studies, World Prison Brief, King's College London – School of Law, London, viewed 22nd September, 2010, <http://www.kcl.ac.uk/schools/law/research/icps>.

SORU KAĞIDI

Soru Kağıdı No:

Tarih:

A. Demografik Sorular

- 1) Yaşınız:
- 2) Eğitim Durumunuz:
- 3) Medeni Durumunuz:
- 4) Kaç senedir evlisiniz? (imam nikahı, resmi nikah)
- 5) Çocuğunuz var mı? / Kaç tane?
- 6) Dışarda baktığınız, ilgilendiğiniz aile üyeleri var mı?
- 7) Cezaevinde geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz?
- 8) Çalışıyor muydunuz? /Mesleğiniz?
- 9) Nerelisiniz?
- 10) Nerede yaşıyordunuz?

B. Ceza ve Suçla İlgili Sorular

- 11) Hangi suçtan dolayı burada olduğunuzu anlatır mısınız?
- 12) Anlattığınız bu suç nedeniyle ne kadar süre hüküm giydiniz? Bunun kaç senesi geride kaldı?
- 13) Başından beri bu cezaevinde miydiniz?
- 14) Daha önce herhangi bir suçtan cezaevinde yattınız mı? (süre, nerde?)

C. Kadınlar Arası İlişkiler İlgili Sorular

- 15) Burada nasıl vakit geçiriyorsunuz? (Çalışıyor mu, Kursa katılıyor mu?)
- 16) Cezaevinde arkadaşlık ilişkileri genel olarak nasıldır?
- 17) Sizce kadınlar neye göre birbirleriyle yakınlık kuruyorlar? (suç türü, yaş, maddi durum, medeni durum...)
- 18) Kendinize yakın hissettiğiniz arkadaşınız var mı?

- 19) Arkadaşlarınızla ve diğerleriyle neleri paylaşıyorsunuz?
- 20) Anlaşamadığınız, yakın olamadığınız kimseler var mı? (Neden?)
- 21) Cezanızı tamamladıktan sonrada buradaki arkadaşlarınızla dışarıda görüşür müsünüz ya da buraya onları ziyarete gelir misiniz?
- 22) Dışardaki arkadaşlarınızla haberleşiyor musunuz?
- 23) Bu cezaevinde herhangi bir akrabanız ya da yakınınız var mı? (İlişkiniz nasıl?)
- 24) Dışarıdaki yakınlarınızla ne sıklıkla görüşüyorsunuz?

NOT:

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Kadın Kapalı Cezaevi (Flickr Web Sitesi - 21.Aralık 2010)

Fotoğraf 2: Kadın Kapalı Cezaevi Ana Kapısı (www.adanahaber.net - 22 Şubat 2014)

Fotoğraf 3: Kadın Kapalı Cezaevi Ana Kapısı ve Güvenlik (www.adanahaber.net - 22 Şubat 2014)

Fotoğraf 4: Kadın Kapalı Cezaevi Dış Duvarları ve Tel Örgüleri (www.yeniozgurpolitika.org – 5 Mayıs 2012)

Fotoğraf 5: İç Avlu, Cezaevi Bina Girişi (www.hurriyet.com.tr - 4 Ağustos 2014)

Fotoğraf 6: İç Avlu, Cezaevi Bina Girişi ve Bahçesi (www.karataskkcik.adalet.gov.tr - 4 Haziran 2015)

Fotoğraf 7: İç Avlu, Cezaevi Ana Giriş Güvenlik Binası
(www.karataskkcik.adalet.gov.tr - 4 Haziran 2015)

Fotoğraf 8: Koğuşun içinde yer alan havalandırmaya çıkan mahkumlar (Fotoğraf Sanatçıları Asena Avluk, Nazan Gökay ve Zeynep Elmalı Adana Cezaevi Fotoğraf sergisi için çektiler. www.milliyet.com – 6 Mayıs 2011)

Fotoğraf 9: Cezaevi dışındaki tel örgüler(Fotoğraf Sanatçıları Asena Avluk, Nazan Gökay ve Zeynep Elmalı Cezaevi Fotoğraf sergisi için çektiler. www.milliyet.com – 6 Mayıs 2011)

Fotoğraf 10: Hükümlü bir anneye kızı (Fotoğraf Sanatçıları Asena Avluk, Nazan Gökay ve Zeynep Elmalı Cezaevi Fotoğraf sergisi için çektiler. (www.milliyet.com – 6 Mayıs 2011)

GAZETE HABERLERİ

04.08.2014 15:18

Bu cezaevinde çiçek yetiştirmeye bile izin yok

Foto galeri için tıklayınız

ADANA'daki Karataş Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kadın mahkumların çiçek bile yetiştirmesine cezaevi yönetimince izin verilmediği iddialarını, aynı cezaevinde ilk inceleme raporunu hazırlayanlardan Adana Barosu İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ve İl İnsan Hakları Kurulu Üyesi Avukat Mustafa Çinkılıç değerlendirdi. Avukat Çinkılıç, "Zaten cezaevinde olmak başlı başına bir yaptırım. Ayrıca, cezaevi içindeki uygulamaların kalanlara yeni bir yaptırım getirmemesi gerekir" dedi.

Türkiye'de cezaevlerinin genel olarak kanayan bir yara olduğunu vurgulayan Avukat Mustafa Çinkılıç, CHP'den 2 kadın milletvekilinin son incelemesi ile gündeme gelen Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nin, kurulduğundan beri sorunlu bir yer olduğunu savundu. Zaman zaman Adana Barosu'na ve İl İnsan Hakları Kurulu'na bu cezaevi ile ilgili başvurular yapıldığını aktaran Çinkılıç şunları kaydetti:

"Bu şikayetlerle ilgili heyet oluşturup bir incelemede bulunmuştuk. Orası kadın cezaevi olarak yapılan bir yer değil. Dar ve küçük bir yer. Toplanan mahkumlara

oranla kapasitesi yetersiz, sürekli su sorunu yaşıyor. Kadınlar cezaevlerinde çocuklarla da kalabiliyorlar. Bu yüzden kadınların kaldığı cezaevlerinin daha geniş olması lazım. Kadınlar kişisel bakımları için cımbız ve makas gibi eşyalar kullanmak istiyor, ama bunlar kesici, delici alet sayılıp verilmiyor. Bütün bunlar bir baskı unsuru yaratmak için özel tasarlanmış durumlar. Bunlar insan haklarına aykırı.”

TOPRAKSIZ CEZAEVİ

Cezaevine giren bir kişiye cezaevinde olmaktan daha ağır başka bir yaptırım uygulanmaması gerektiğini kaydeden Çinkılıç, şöyle devam etti:

“Karataş Cezaevi’nin içinde toprak alan yok, bahçesi yok. Mahkumlar yerleri süpürüp, oradan toz toprak elde ederek çiçek ekmeye çalışıyor. Başka cezaevlerinde çiçekler yetiştirilip, kuşlar besleniyor. Bunların yasak bir tarafı yok. Ama Karataş Cezaevi’nde böyle sıkıntılar var. Tutuklama çok ağır bir tedbir, ama bizde çok yaygın. Yargılama süreci cezaya dönüşüyor. Cezaevlerini bir kampüs halinde yapmak lazım. Cezaevine giren bir kişiyi toplumdan yalıtıp orada tutarsınız, tekrar topluma döndüğünde uyum problemi yaşayacaktır. Cezaevleri geniş bir kampüs halinde olmalı, sporu, sanatı, günlük hayatı olmalı. Sadece cezaevinde özgürlüğünden yoksun kalma cezası olmalı.”

Yusuf BAŞTUĞ/ ADANA, (DHA) -

Kaynak: DEHA Haber Ajansı Web Sitesi (http://www.dha.com.tr/bu-cezaevinde-cicek-yetistirmeye-bile-izinyok_731096.html - 11 Ekim 2014).

Adana Karataş Cezaevi'nde fareler mahkûmların kulağını kemirdi!

Cezaevleri İnceleme ve İzleme Komisyonu'nun hazırladığı raporda Adana Karataş Cezaevi'nde mahkûmların yaşam koşulları aktarıldı

TARİH 07 Nisan 2013 17:45

HÜLYA KARABAĞLI / Ankara

Cezaevleri İnceleme ve İzleme Komisyonu üyeleri Malatya Milletvekili Veli Ağbaba, Manisa Milletvekili Özgür Özel, Muğla Milletvekili Nurettin Demir'in hazırladığı rapora göre, Adana Karataş Cezaevi'nde mahkûmlar çok kötü koşullarda yaşıyorlar. Mahkûmlar koğuşlarda bir masa olmaması nedeniyle ranzalarda yemek yiyorlar. Mahkûmlar, çok ciddi biçimde fındık farelerinin tehdidi altında yaşamaya çalışırken, bir hükümlünün kulaklarının kemirildiği belirtildi. Koğuşlar ise çok pis. Yer sıkıntısı nedeniyle üç katlı ranzalarda yatıyorlar.

Adana E Tipi'nde ise, 650 kişilik cezaevi ilavelerle 1.200 kişiye çıkarılmış. Ancak şu an cezaevinde bin 453 kişi var. Kalabalık yüzünden yerde yatanlar var. 14 kişilik koğuşlarda 18, bazen 22 kişi kalıyor. Yoğunluk yüzünden kapalı görüşler 10 dakikaya kadar düşüyor. Kapalı görüşün gerçekleştirildiği camlar çok kirli ve konuştuğunuz kişiyi görmekte zorlanıyorsunuz.

Veli Ağbaba, Özgür Özel, Nurettin Demir 22 Mart'ta Adana E Tipi ve F Tipi Cezaevleri ile Karataş-Adana Kadın Cezaevi'ni ziyaret etti. Adli tutuklular ile tutuklu bulunan öğrenci ve gazeteciler ile görüşmeler yaptı.

‘Pozantıyı haber yapan gazetecilerin tutuklu olması manidar’

CHP heyetinin, Adana’daki Cezaevleri’ne ilişkin raporunun ‘genel değerlendirme’ bölümünde, Pozantı Cezaevi gerçeğini ortaya çıkaran Mersin İHD Başkanı Ali Tanrıverdi, olayı yazan gazeteciler Zeynep Kuriş ve Ferhat Arslan hakkında ayrıntılı bir değerlendirme yapılarak şöyle denildi:

-Adana’da 3 cezaevini ziyaret eden CHP Cezaevi İnceleme ve İzleme Komisyonu üyeleri, Adana E Tipi Cezaevinde 4 tutuklu bir hükümlü, Karataş Kadın Cezaevinde 6 hükümlü bir tutuklu, Adana F Tipi Cezaevinde 6 tutuklu olmak üzere toplam 11 tutuklu ve 7 hükümlü ile Heyetimizin görüşmüş olduğu tutuklular arasındaki Ali Tanrıverdi, Ferhat Arslan ve Zeynep Kuriş hakkında ayrı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

-Pozantı cezaevinde yaşanan insanlık dışı uygulamalar, taciz ve tecavüz olayları hakkında Adalet Bakanlığı’na defalarca başvuru yapan Mersin İHD Başkanı Ali Tanrıverdi’nin, bu konu hakkında haber yaparak kamuoyunun gündemine gelmesine hizmet eden gazeteciler Zeynep Kuriş ve Ferhat Arslan’ın cezaevinde tutuklu bulunması manidardır.

‘Pozantı olayında bazıları terfi ettirilmiş’

- Adalet Bakanlığı tarafından bu iddiaların gerçekliğinin kabullenilmesine rağmen tek bir görevlinin ceza almaması ve hatta bazılarının terfi ettirilmesi durumu heyetimizin dikkatini çekmiştir. Konuyu aydınlatmaya çalışanlardan iki gazeteci ve bir insan hakları savunucusunun sadece Pozantı Cezaevi konusunu gündeme getirmelerinin KCK’nın emri doğrultusunda yaptıkları iddiası ile cezaevinde olmaları Türkiye’de tutuklanmaların ne hale geldiğinin göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

CHP Heyetinin üç cezaevine ilişkin değerlendirmeleri şöyle:

Adana E Tipi Cezaevi: Adli tutukluların bulunduğu bu cezaevi 650 kişilik bir kapasite ile inşa edilmiş. Sonraki ilave binalar ile kapasite 1.200 kişiye çıkarılmış. Ancak şuan cezaevinde 1.453 kişi bulunuyor. Kapasitenin üstünde bu kadar kişinin olması cezaevindeki yaşamın belki de en temel sorunu. Çünkü cezaevinde yer bulunmadığı için yerde yatanlar mevcut. 14 kişilik koğuşlarda 18, bazen 22 kişi kalabiliyor. Bu yoğunluk nedeniyle kapalı görüşler sıkıntılı ve süre 10 dakikaya kadar düşüyor. Kapalı görüşün gerçekleştirildiği yerdeki camlar ise çok kirli ve konuştuğunuz kişiyi görmekte zorlanıyorsunuz.

‘Mahkûmlara dini ağırlıklı kanallar’

Cezaevinin bir diğer önemli sorunu; temizlik ve hijyen. Çünkü sıcak su haftada bir kez veriliyor. Kış aylarında bir kez ve yaz aylarında bir kez olmak üzere kıyafet alınabiliyor. Elbiselerin değiştirilmesine izin verilmiyor.

Tıp doktoru olan bir hükümlü, sağlık hizmetlerine ulaşmanın zor olduğunu, revirin ikinci katta olmasının sıkıntı yarattığını, gece nöbetçi doktor olmadığını ve kalp krizi geçiren birinin kurtarılmasının mümkün olmadığını belirtiyor.

Cezaevindeki bir diğer sorun alanı muhalif gazete ve dergiler ile TV kanallarının bulunmaması. Örneği, Birgün ve Aydınlık gazeteleri verilmiyor. Cem, Yol, İMC TV yayınları yok. Bunun yerine ise yoğun olarak dini kanalların bulunduğu belirtiliyor.

Karataş-Adana Kadın Cezaevi: Küçük çocuklar için her gün süt ve cici-bebe verilen cezaevinde, genel olarak cezaevi yönetiminin olumlu bir tavrı mevcuttur. Ancak, kadın cezaevlerinde en genel sorunlardan biri olan bebek ve küçük çocukların annelerinin yanında kalmalarından kaynaklı karşılaştıkları zorluklar bu cezaevinde de yaşanmaktadır. Küçük çocuklarının taleplerini karşılayamayan annelerin ve çocukların psikolojik olarak içine düştükleri durum vahim düzeyde.

‘Çocukları cezaevinde tutmak çok zor’

Örneğin, bir anne 3 yaşındaki kızının koğuş kapıları açıldığında dışarı çıkmak istediğini söylüyor ve bunun mümkün olmaması nedeniyle zorlandığını aktarıyor. Başka bir anne aynı konudan yakınıyor ve çocuğunu içeride tutmanın çok zor olduğunu ifade ediyor. Bir diğeri, kayınpederinden maddi yardım alamadığı zamanlarda bebeğinin bezini devletin verdiği söylemekte.

Cezaevinin genel koşulları ise çok kötü. Koğuşlarda 1 masa bulunması sebebiyle ranzalarda yemek yeme zorunda kalınmaktadır. Koğuşlar dar ve küçük olduğu için yan yana ayakta durmakta zorlandıklarını ifade eden mahkûmlar gece uyumakta zorlandıklarını söylemişlerdir. Heyetimiz, bunun sebebini sorduğunda, koğuşlarda bulunan farelerin gece burun ve kulaklarını kemirmelerinden korktuklarını beyan etmişlerdir.

‘Böcek, fare ve haşere çok’

Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere, Böcek ve haşarenin çok olduğu cezaevinde fındık fareleri mahkûmlar açısından ciddi bir tehdit haline gelmiştir. Hatta, bir hükümlünün

kulaklarının fındık faresi tarafından kemirilmiş olması durumun vahametini göstermektedir. Koğuşların çok pis olması, yer sıkıntısı nedeniyle 3 katlı ranzaların bulunması, ise cezaevindeki diğer sorun alanları.

Adana F Tipi Cezaevi: 4 haftadır doğalgaz tesisatı kurmak için çalışma başlatıldığı söylenen bu cezaevinde kalorifer çalışmamaktadır. Üç çorap, üç kazak ve ikişer içlik giyinmek zorunda olduklarını söyleyen tutuklular, bir türlü ısınamadıklarını ve koğuşların çok soğuk olduğunu beyan etmektedirler. Ayrıca, tutuklular 3 haftadır soğuk su ile banyo yapmak zorunda kalıyorlar.

‘Haftada bir gün sıcak su’

Sorun çıkmadan öncede zaten sıcak suyun haftada bir kez verildiğini söyleyen tutuklular bunun yeterli olmadığını ifade ediyorlar. Zatürree ve gribal enfeksiyon riskinin had safhada olduğunu söyleyen tutuklular, 350 kişinin bu dönemdeki tüm sağlık sorunlarının müsebbibinin hapishane yönetimi olduğunu söylemekte.

10 kitap sınırının bulunduğu cezaevlerinden biri olan Adana F Tipi Cezaevinde, yaşanan hak ihlalleri konusunda köşe yazarlarına yazılan mektuplar sakıncalı görülerek sahiplerine ulaştırılmıyor. İsme gelen dergiler verilmiyor ve sohbet hakkı tam olarak uygulanmıyor. Tutuklu ve hükümlüler CHP heyetine şunları söyledi:

Adana Karataş Kadın Cezaevi’nde “Devletin mahremiyetini teşhir etmek” suçlamasıyla tutuklu bulunan DİHA muhabiri Zeynep Kuriş, Pozantı’daki tecavüz vakasının haberini yapmak, devletin mahremiyetini teşhir etmek suçu olmuş. Pozantı Cezaevinde ortaya çıkan taciz ve tecavüz olaylarının ortaya çıkması sonrasında bu insanlık dışı durumu haber yapan Kuriş, devletin mahremiyetini teşhir etmek suçundan tutuklu.

‘Haber yapmak için eylemlere katılmam suç oldu’

150’yi aşkın etkinlik, eylem ve mitingde bulunduğu için de suçlanmakta olan Kuriş, katıldığı bu eylem ve mitinglerin haberini yaptığını söyledi ve mesleki faaliyeti olan haberciliğin hiçbir yerde vurgulanmadığını ifade etti. Kuriş, haber yapmak için katıldığı eylemlerin suç delili olarak gösterildiğini de dile getirdi.

Neden içerde tutulduğunu sorgulayan Kuriş, “hiç kimseyi vurmadım” diyerek ortada bulunan hukuksuz uygulamayı eleştirdi.

Adana F Tipi Cezaevi’nde tutuklu bulunan Mersin İHD MYK üyesi ve Başkanı Ali Tanrıverdi:

Tanrıverdi’ye yöneltilen suçlamalar arasında devlet görevlilerini yalan beyanlarla zan

altında bırakmak bulunuyor. Bu yalan beyanları ise KCK'nın talimatı yaptığı ve mahpuslara baskı kurarak ve zorla ifade aldığı suçlaması mevcut. Diğer yandan, Osmaniye Cezaevindeki açlık grevi yürütenler için de yalan beyanlarda bulunduğu iddia edilen Tanrıverdi, uluslararası kuruluşlara Osmaniye Cezaevi ile ilgili yanıltıcı beyanlar vermekten de suçlanıyor.

‘Bakanla iki saat görüştük sonra bizi içeri attılar’

Tanrı verdi CHP heyetine şunları söyledi:

“Adalet Bakanı Pozantı Cezaevi ile ilgili olarak bizi çağırdı.2 Saat görüştük. Bakan ve Müsteşar bizimle sürekli diyalog halindeydi. Sonra bizi buraya attılar. Adalet Bakanı bu iddiayı zaten kabullenmişti. Ama sanki suçu biz işlemişiz gibi bizi içeri attılar.”

Pozantı'daki insanlık dışı durumun peşini bırakmayan ve başvurularda bulunan Tanrıverdi, bu “suçundan” dolayı 10 Nisan’da ilk duruşmasına çıkacak.

Adana F Tipi Cezaevi’nde tutuklu bulunan İsa Uğur Erdoğan: 1989 Adana doğumlu olan Erdoğan, Mersin Üniversitesi Gazetecilik Bölümü 3. Sınıf öğrencisi. 13.11.2012’de Tunceli’de ceza alan arkadaşları için Adana İnönü Parkında basın açıklaması yaparken tutuklandı. Suçu, Halkın Günlüğü gazetesinin muhabirliğini ve dağıtımını yapmak.

‘Ben Lise’yi Cezaevinde Bitirdim’

Erdoğan, 3. kez tutuklandığı söyledikten sonra “Her iddianamede tarih değişiyor. Ben liseyi cezaevinde bitirdim. Üniversiteyi burada kazandım. İlkinde 6 ay diğerinde 3 ay içeride kaldım” dedi.

‘Aynı 12 Eylül gibi: Ailem kitapları yakmak istiyor’

Bugün ülkenin gelmiş olduğu durumu değerlendiren Erdoğan, “Ailem kitaplarımı yakmak istiyor. Aynı 12 Eylül gibi. Arkadaşlarımızın ailelerini emniyete çağırıyorlar ve bizim canlı bomba olduğumuzu söylüyor” diye konuştu.

‘Sıcak su yok, kış ortasında kalorifer yanmıyor’

Cezaevi koşullarının kötü olduğunu söyleyen Erdoğan, “Kış ortasında kalorifer yanmıyor. Sıcak su yok” dedi.

‘Kurum güvenliğini tehlikeye düşürdüğü için bir kitabı bize vermediler’

10 kitap sınırlamasının olduğunu söyleyen Erdoğan, “bildiğin gibi değil” adlı Kürt çocuklarının sorunlarını anlatan bir kitabın kendilerine verilmediğini söyledi.1990’larda

yazılmış olan kitap idare tarafından “kurum güvenliğini tehlikeye düşürür” diye verilmemiş.

Adana F Tipi Cezaevi’nde tutuklu olan Emrah Kalkan: 1987 Dersim doğumlu olan Kalkan, Mersin Üniversitesi Felsefe Bölümü 2. Sınıf öğrencisi. Maocu Komünist Parti üyeliğinden 13.11.2012 tarihinde tutuklandı.

‘Ruhi Su’nun Kanlı Pazar türküsünü örgüt propagandası yapmışım’

Hakkındaki suçlamaları sıralarken, Kalkan, Ruhi Su’nun Kanlı Pazar türküsünü örgüt propagandası yaptığının iddia edildiğini söyledi. Bunun yanında, 19.02.2012 tarihinde “Ortadoğu ve Suriye’de Emperyalist Müdahaleye Son” mitingine katılmasının örgüt propagandası, İbrahim Kaypakkaya’nın resmini taşımasının ve Çukurova Demokratik Haklar Federasyonu flaması taşımasının örgüt üyeliğine delil olarak gösterildiğini ifade etti.

İçişleri Bakanlığı’nın resmi izni ile kurulduğunu söylediği Demokratik Haklar Federasyonunun, üyelerine verilen cezaları, 2011 yılında Tunceli’de protesto etmek için basın toplantısı düzenlenmesi de Kalkan’ın suçları arasında gösterildi.

“Halk Cephesi’nin “Füze Kalkanı Kurulmasına Karşı” yapılan açıklamasına katılmam DHKP-C’nin propagandasını yapmak olarak iddia ediliyor” diyen Kalkan’ın davadan duruşması da 12.04.2013 tarihinde.

Kalkan, hakkında toplanan delil içinse şöyle bir yorum yapıyor: “10 aylık telefon görüşmelerim var, dinlemeler var ancak hiçbirinde suç unsuru yok. Ayrıca hiçbir şekilde şiddet eylemi yok.”

‘Peri Suyu Barajı yapımını protesto etmek örgüt üyeliğine kanıt!’

Adana F Tipi Cezaevi’nde tutuklu bulunan 1988 Ovacık-Tunceli doğumlu olan Özer İnal, Mersin Üniversitesi Radyo ve Televizyonculuk Bölümü 3. sınıfta okuyor. Emrah Kalkan ile aynı suçtan tutuklu bulunan İnal, İstanbul’da Peri Suyu üzerine yapılacak olan Baraja karşı basın açıklamasına katılmasının örgüt üyeliğine kanıt olarak gösterildiğini ifade etti.

‘Eyleme katılmışsın ama slogan atmamışsın’

İnal, okulda açlık grevlerinin sonlandırılması için basın açıklamasına katıldığını, bu açıklamada neden slogan atmadığının kendisine sorulduğunu ifade etti. Sorgusunda Ankara’da 7 Ekim’deki Alevi Mitingi ve 4+4+4 eylemi hakkında soru sorduklarını

ifade eden İnal, telefon görüşmelerinde arkadaşları ile yaptığı şakaların bile şifreli görüşme olarak değerlendirildiğini söyledi.

Kürtçe ‘Kayıp Özgürlük’ filminin afişini bile aldılar

Okulda Sinema Topluluğunun yöneticisi olduğunu söyleyen İnal, topluluk adına telefon aldığını ve sinema gösterimlerini duyurmak için (2 aylık 2.000-3.000 adet) mesaj attığını; bu mesajlar hakkında sorular sorduklarını ifade etti. Gösterimini yaptıkları “Kayıp Özgürlük” filminin afişinin bile delil olarak alındığını sözlerine ekledi.

‘İkna odalarında ajanlık teklif ettiler, haberini yaptım, suç oldu!’

Adana F Tipi Cezaevi’nde tutuklu bulunan Ferhat Aslan, 1982 Batman doğumlu. Dicle Haber Ajansı’nın Mersin Muhabiri ve KCK’nın Mersin Basın Komitesinde olduğu iddiasıyla 05.10 2012 tarihinden bu yana tutuklu bulunan Aslan şunları söyledi:

“Mersin Valiliğinin kurduğu ikna odalarında, bir eylemde meydana gelen hasarlar yüzünden devlet malına zarar vermekten ceza almak istemiyorsak ajan olmamızın teklif edildiğini konu alan bir haber yaptım. Bu suç olarak değerlendirildi.”

Aslan, sivil Cuma namazının tertip edilmesinin ve KESK’in yürüyüşünü organize etmenin de suç olarak görüldüğünü ifade etti.

‘Özlem, Zeynep ve benim içeri alınma sebebimiz Pozantı!’

Dicle Haber Ajansında ortam dinlenmesinin yapılmış olduğunu ancak kendisine ait kanıt olmadığı söyleyen Aslan, “Özlem (Ağuş), Zeynep (Kuriş) ve benim içeri alınma sebebim Pozantı!” dedi. Aslan, Pozantı’daki tecavüz ve taciz vakasının ortaya çıkarılması yönünde yaptıkları haberin KCK’nın emriyle yaptıklarının iddia edildiğini de ifade etti.

‘Valilik izinle yapılan festival suç sayıldı!’

Adana F Tipi Cezaevi’nde tutuklu olan 1964 Adana doğumlu Mehmet Bildircin, kuyumcu ve aynı zamanda Adana Özgürlükler Derneği Başkanı.

“Füze Kalkanı” protestosuna katılmasının, 2011-2012 yıllarında resmi 1 Mayıs törenlerine Halk Cephesi posterleri ile yürümesinin ve Valilikten izinli bir şekilde Çukurova Kültür Festivali düzenlemesinin suç olarak gösterildiğini söyleyen Bildircin, bu festivalde yöresel kıyafetler ile yürüyüş yapılmasının da suç sayıldığını ifade etti.

“Hapishanede kapalı görüşte telefon aracılığıyla görüştüğüm Demir’den eylem talimatı almışım” diyen Bildircin, 35 yıl ceza almış olan ve cezaevinde olan Hacı Demir’i

ziyaret ettiğini ve kapalı görüşte telefonla ile kendisiyle görüştüğünü dile getirdi. Bıldırcın bu görüşmenin Hacı Demir'den eylem talimatı aldığı yönünde değerlendirildiğini ifade etti.

‘Yasadışı hiçbir eyleme katılmadım!’

Yasadışı hiçbir eyleme katılmadığını ifade eden Bıldırcın, buna rağmen, Grup Yorum konserine gitmesinin, 21.03.2012’de Nevroz etkinliğine katılarak konuşma yapmasının ve buna benzer 21 eylem katılmış olmasının suç sayıldığını belirtti.

‘Sohbet hakkı tam uygulanmıyor, mektuplar sakıncalı sayılıyor’

Bıldırcın, sohbet hakkının cezaevinde tam anlamıyla uygulanmadığını ifade etti. Ayrıca köşe yazarlarına cezaevi koşulları hakkında yazdıkları mektupların sakıncalı bulunarak gönderilmediğini söyledi. Bıldırcın, cezaevinde yaşanan buna benzer ihlaller için yapmış oldukları başvuruların hiçbir şekilde dikkate alınmadığını, hak ihlallerinin sürekli devam ettiğini ve adeta tecrit içinde tecrit yaşadıklarını beyan etti.

‘Bitlenmemek için üç haftadır soğuk suyla yıkanıyoruz’

4 haftadır doğalgaz tesisatını kurmak için çalışma yapıldığını söyleyen Bıldırcın, cezaevinde kaloriferin çalışmadığını ve soğuk su ile banyo yapmak zorunda kaldıklarını ifade etti. Sorun çıkmadan önce de zaten sıcak suyun haftada bir kez verildiğini söyleyen Bıldırcın, bunun yeterli olmadığını ve cezaevinde ciddi enfeksiyon riskini var olduğunu söyledi.

Kaynak: T24 Haber Sitesi (<https://t24.com.tr/haber/adana-karatas-cezaevinde-fareler-mahkumlarin-kulagini-kemirdi,227281> – 27 Ocak 2015).

Karataş Kadın Cezaevi'nde Fare ve Yılan Var

Karataş Kadın Cezaevi'nde Fare ve Yılan Var

27 Kasım 2013 Çarşamba 19:37

TBMM İnsan Hakları Komisyonu, cezaevleri inceleme raporunda Karataş Kadın Cezaevi'nde fare ve hamam böceklerinden şikayet edildiği belirtildi.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun [Adana](#) Cezaevlerinde yaptığı incelemelere ilişkin raporunda, [Karataş](#) Kadın Cezaevi'nde kalanların, tüm koşullarda fare ve hamam böceklerinden şikayet ettiği belirtilerek, "Tarım arazisinin ortasında yer alan kurumun, yapılan ilaçlamalara ve alınan diğer önlemlere rağmen farelerden arındırılmadığı, kurum idaresi tarafından da teyit edilmektedir" denildi.

Komisyon bünyesindeki cezaevleri alt komisyonu, [Adana](#)'daki cezaevlerine ilişkin incelemelerini raporlaştırdı.

[Adana](#) F Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu, [Adana](#) E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve [Karataş](#) Kadın Ceza İnfaz Kurumu'nda incelemelerde bulunulduğu belirtilen raporda, cezaevlerinin kapasiteleri hakkında bilgi verildi.

Kapasitesi 200 kişilik olan Kadın Kapalı Cezaevi'nde hükümlü 91 ve tutuklu 112 olmak üzere 203 kişinin kaldığı, ayrıca 0-6 yaş arası 13 çocuk bulunduğu belirtildi.

[Adana](#) F Tipi Cezaevi'nde kalanların, sıcak suyun 5-10 dakika gibi çok kısa süreli verildiği ve suyun çamurlu aktığının ifade edildiği kaydedilen raporda, "Bir mahpus, girişimleri neticesinde cezaevi idaresinin istek halinde kovayla su getirdiğini, ancak bu suyun da sıcak değil, ılık olduğunu söylemiştir. Bazı odaların havalandırma kısımlarında

güneşe bırakılmış su dolu bidonlar gözlenmiştir. Sıcak su ihtiyacının bu yöntemle temin edildiği mahpuslarca dile getirilmiştir” denildi.

Raporda, Adana E Tipi Cezaevi’nde koğuşlara girildiğinde göze çarpan ilk sorunun kapasite fazlası mahpusun barındırılması olduğu kaydedilerek, bazı koğuşlarda 2-3 kat fazla mahpusun barındırıldığı tespit edildiği belirtildi. Kurumda göze çarpan bir sorunun da temizlik ile ilgili olduğu vurgulanan raporda, “Heyetin kurumda bulunduğu esnada da musluktan suyun akmadığı tespit edilmiştir. Su yetersizliğinin bir sonucu olarak bazı koğuşlarda boş ve dolu çok sayıda su bidonu olduğu görülmüştür. On gündür kurumda olduğunu belirten bir mahpus, halen temiz nevresim ve battaniyesi olmadığını söylemiştir. Kirli yastıklar nedeniyle kafalarında yaralar oluştuğunu eklemiştir. Hasta mahpusların kaldığı koğuşta, nevresim ve yastıklarda siyah kir lekeleri gözlenmiştir” görüşüne yer verildi.

[Karatas](#) Kadın Cezaevi koridorlarının çeşitli tablolarla süslendiği ve koridor duvarlarının nispeten bakımlı olduğunun gözlemlendiği kaydedilen raporda, cezavinde kalabalıklaşma sorununun ciddi boyutlara ulaştığının görüldüğü bildirildi. Raporda, “Koğuşlar tek katlı olduğundan yatma, yeme ve tuvalet ihtiyaçlarının aynı yerde karşılanma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durum temizlik sorununu beraberinde getirmektedir” denildi.

KOĞUŞTA YILAN!

Cezaevinde kalan mahpusların bazı şikayetlerini ilettiği ifade edilen raporda, “Bazı mahpuslar kuruma ilk girişte çıplak olarak arandıklarını söylemiştir. Ziyaret edilen tüm koğuşlarda fare ve hamam böceklerinden şikayet edilmiştir. Bir koğuşta yılan öldürüldüğü iddia edilmiştir” görüşüne yer verildi.

“KİRLİ KOĞUŞTA KEMOTERAPİ GÖREN HASTA VAR”

Raporda, şu görüşlere yer verildi:

“[Karatas](#) Kadın Cezaevi’ndeki önemli sorun, kurumda fare ve hamamböceği bulunmasıdır. Tarım arazisinin ortasında yer alan kurumun, yapılan ilaçlamalara ve alınan diğer önlemlere rağmen farelerden arındırılmadığı, kurum idaresi tarafından ta teyit edilmektedir. Bu durumun aşırı kalabalıktan kaynaklanan temizlik sorununu daha da derinleştirdiği düşünülmektedir. Adana E Tipi Cezaevi’ndeki su yetersizliğinin kabul edilebilir olmadığı ve bu sorunun ivedilikle çözülmesi gerektiğinin altı çizilmelidir. Mahpusların yakınları ile görüşmeleri için belirlenen sürelerin artırılmasının iyileştirme faaliyetini olumlu etkileyeceği ve özellikle ailelerinden uzakta cezalarını infaz edenler için mevcut sürenin yeterli olmadığı değerlendirilmektedir. [Adana](#) E Tipi Cezaevi’ndeki bir sorun ise hasta mahpuslara ilişkindir. Koğuşun rahat, temiz ve hastane odası benzeri bir atmosfere sahip olması beklenir. Ancak böyle bir ortamda kemoterapi tedavisi gören bir hastanın bulunması endişe verici bir durumdur. Adana F Tipi Cezaevi’nde, geçici tedbir olarak odalara kovayla sıcak su gönderilmesi olumlu karşılanmakla beraber, sorunun kalıcı olarak giderilmesi gerekir.”

**Adana
Karataş
Kadın
Kapalı
Cezaevi'nde**
havalandırma
alanının
üzerine
yapılmak
istenilen tel
örgülere karşı
çıkan sekiz
siyasi kadın

mahpus ceza aldı.

Jin Haber Ajansı'ndan **Özlem Akın'**ın haberine göre, Adana Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde 6 Eylül 2013'te B3 koğuşunda bulunan siyasi kadın mahpusların çıktığı havalandırma kısmının üzerine cezaevi idaresi tarafından tel örgü konulmak istenmişti. Bu duruma tepki gösteren kadın mahpuslar ise gardiyanlar tarafından darp edilerek, kimine hücre cezası, kimine de iletişim cezası verilmişti.

Bunun üzerine cezaevi idaresi sekiz kadın hakkında "Görevli memura direnmek" ve "Görevli memura görevini yaptırmamak" suçlamasıyla dava açtı. Kadın tutsaklar, Karataş Asli Ceza Mahkemesi'nde görülen duruşmada hasta mahpusların durumuna dikkat çekmek amacıyla savunma vermedi.

Mahkeme heyeti, sanıkların aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işledikleri iddiasıyla cezalarını 1/4 oranında artırım yaparak, sanıklardan **Selma Bozkur**, Kadriye Külter, **Senay Atılı**, Nurşen Tekin, **Deniz Abukan**, Esmer Ece, **Aycan Özdoğan** ve Hüsne Kılıç'a toplamda 160 ay ceza verdi.

Konuya ilişkin kadınlarla görüştiklerini belirten **İnsan Hakları Derneği (İHD)** Adana Şube Başkanı **Şahin Kılıç**, en çok hak ihlallerin yaşandığı cezaevlerinden bir tanesinin Karataş Kadın Kapalı Cezaevi olduğunu söyledi.

Şahin, "Tutsaklara yapılan ihlaller yeni gelen cezaevi müdürüyle daha da artı. Tutsakların yakınlarıyla yaptığı açık görüşlerde yakınlarıyla aralarına masalar konuldu. En temel insani hakları bile ellerinden alındı. Biz İHD olarak, cezaevlerindeki tüm hak ihlallerinin takipçisi olacağız ve kamuoyunu bilgilendirmeye devam edeceğiz" diye konuştu. (AÖ/ÇT)

Kaynak: Bianet Web sitesi (<http://www.bianet.org/bianet/kadin/154804-8-kadin-mahpus-tel-orgulere-karsi-cikti-cezasi-160-ay> - 21 Haziran 2014)

Karataş Cezaevi'nde ihlaller sürüyor

Eklenme Tarihi: 10 Şubat 2015 09:48

Adana Karataş Kapalı Kadın Cezaevi'nde tutulan mahpuslara dönük hak ihlalleri devam ederken, mahpusların açık görüş süreleri ve görüşçü sayıları kısıtlandı, özel görüşmeleri de engellendi.

Adana Karataş Kapalı Kadın Cezaevi'nde tutulan mahpuslara dönük hak ihlalleri devam ederken, mahpusların açık görüş süreleri ve görüşçü sayıları kısıtlandı, özel görüşmeleri de engellendi.

Yaşanan hak ihlalleri ile gündemden düşmeyen cezaevlerinde mahpuslara dönük ihlaller dur durak bilmiyor. Siyasi mahpuslar ile birlikte 260 tutuklu ve hükümlü kadının bulunduğu Adana Karataş Kapalı Kadın Cezaevi'nde cezaevi yönetimi mahpuslara üzerinde keyfi uygulamalarını dayatıyor. Mahpuslara görüş saatleri düşürülürken, görüşçü sayılarına müdahale ediliyor ve özel görüşme yapmaları engelleniyor. Ayrıca mahpusların ürettikleri hediyelik ve süs eşyalarına da keyfi bir şekilde el konuluyor. Mahpuslar cezaevi yönetimi tarafından hayata geçirilen keyfi uygulamaları cezaevinde incelemelerde bulunan İHD Cezaevi Komisyonu üyesi ve İHD Adana Şube Başkanı İlhan Öngör'e aktardı.

MAHPUSLAR İHLALLERE KARŞI GÖRÜŞE ÇIKMAYACAK

Mahpuslar tarafından yapılan aktarımlara göre, cezaevinde 45 dakika olarak uygulanan açık görüş uygulamaları cezaevi yönetimi tarafından 30 dakikaya düşürüldü. Yine mahpuslar, açık görüşlerde ayrı ayrı duran masalarının da keyfi bir şekilde birleştirildiği ve mahpusların aileleri ile baş başa özel görüşme yapmalarının da engellendiği aktardı.

Mahpusların görüşçülerine dair de uygulamaların olduğuna dikkat çeken mahpuslar, görüşçü sayısının 5 kişi ile sınırlandırıldığını daha önce görüşe girmelerinde sıkıntı yapılmayan çocukların da 5 kişiye dahil edildiğini belirtti. Mahpuslar yapılan keyfi uygulamaları kabul etmediklerini ve protesto etmek amacıyla görüşe çıkmama kararı aldıklarını aktardı.

MÜDAHALEYİ GEREKÇELEDİRDİLER

Cezaevi yönetimi ile konu hakkında görüştüğünü belirten Öngör, cezaevi yönetiminin uygulamayı kabul ettiğini belirtti. Yönetimin mahpus sayısının gerekçe gösterdiğini belirten Öngör, yönetimin cezaevinde personel yetersizliği ile cezaevi fiziki koşullarının yetersiz olduğunu belirterek uygulamayı savunduklarını söyledi.

Mahpusların aileleriyle görüşebilmelerinin insani bir hak olduğunu ifade eden Öngör, fiziki şartların gerekçe gösterilemeyeceğini mahpusların zaten sınırlı olan haklarının kısıtlanamayacağını söyledi. Görüşçülerin çoğunun şehir dışından geldiğine dikkat çeken Öngör, cezaevi yönetiminin keyfi uygulamaları ile yurttaşların mağdur edilmesinin temel insan haklarına da aykırı olduğunu söyledi. Özellikle mahpusların özel görüşme yapmasının engellenmesinin kabul edilemez olduğuna dikkat çeken Öngör, “Özel hayata yapılan müdahalenin cezaevlerine kadar işler hale geldiğini görüyoruz” dedi. **(DİHA)**

www.evrensel.net

Kaynak: Evrensel Net Web sitesi (<http://www.evrensel.net/haber/104387/karatas-cezaevinde-ihlaller-suruyor> - 11 Şubat 2015).

Mor Güvercin Adana Karataş Cezaevi'ndeydi

Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Forumu, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı ve KAMER Vakfı işbirliğiyle; Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü işbirliği ve olurlarıyla, Avrupa Birliği Merkezi Finans ve İhale Birimi finansal desteği ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı danışmanlığı altında yürütülen **"Mor Güvercin"** projesi kapsamında Adana Karataş Cezaevi'ndeki kadın hükümlülere ve ceza infaz görevlilerine yönelik eğitim düzenlendi.

12-15 Ocak

arasında gerçekleşen gününde kadın **infaz memurlarına semineri** düzenlendi **çalışmalarının** ve üçüncü gün kadın ve 25 yaş üstü olmak ayrılarak eğitim KAMER tarafından eğitimlerde **şiddet ve** işlendi. Üçüncü gün Üniversitesi ve Kadın Çalışmaları

2015 tarihleri

eğitim programının ilk mahpuslara ve **ceza proje tanıtım** ve **cezaevinde STK önemi** anlatıldı. İkinci mahpuslar 12-25 yaş üzere iki gruba verildi. İkinci gün verilen **ayrımcılık** teması ise Sabancı Toplumsal Cinsiyet Forumu

tarafından **"Toplumsal Cinsiyet"** atölyesi düzenlendi. Aynı gün Avukat Cansu Selmin Demir tarafından **"Kadın Hakları"** atölye çalışması gerçekleştirildi. Dördüncü gün ise Doç. Dr. Aslı Akdaş Mitrani tarafından İKM ve Personele yönelik **"Ceza İnfaz Kurumu İlişkisinde İnfaz Personeli ve Psiko-sosyal Servisin Rolü"** eğitimi gerçekleşti.

Adana'dan önce Denizli Bozkurt Kadın Açık Cezaevi'nde de dört gün süren çalışmalar yürütüldü. Bu kapsamda 300 mahpus kadına **"Tahliye Sonrası Yaşam ve Başvuru-Destek Mekanizmaları"** başlıklı bir seminer verildi. Seminere TCYOV, KAMER, yereldeki kadın sivil toplum örgütleri, Denizli Barosu ve ŞÖNİM uzmanı katıldı. Ayrıca 18-25 ve 25 yaş üstü 40 kadınla ayrımcılık, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet temalarında grup oturumları yürütüldü. 12-18 yaş arası 10 kız çocuğu ile hukuki haklar çalışması yapıldı. 12 infaz koruma memuruna **"Cezaevinde Sivil Toplum Çalışmalarının Önemi"** isimli atölye çalışması ile ulaşıldı.

Çalışma Adana'dan sonra 16-17-18-19 Şubat 2015 tarihlerinde Ankara Sincan Kadın

Cezaevi'nde ve 23-24-25-26 Mart 2015 tarihlerinde İzmir Şakran Kadın Cezaevi'nde yürütülecek.

Proje hakkında:

Mor Güvercin Projesi; mahpusluğu deneyimlemiş ve dezavantajlı konumda sosyal hayata yeniden katılmaya çalışan kadınlar için, yukarıda sözü edilen hedefler dahilinde toplamda 24 ilde işler hale gelmesi planlanan kadın sığınma evlerinin alternatif bir seçenek olması fikrinden yola çıkılarak başlamıştır.

Proje, ceza infaz kurumlarında kalan mahpus kadınların görünürlüğünü arttırarak tahliye sonrası yaşamda kendilerine artı değer sağlayacak alternatifler sunmayı, bunu yaparken yereldeki sivil toplum örgütleri ve kadın sığınma evleri ile ceza infaz kurumları arasında ilişki geliştirmeyi hedeflemektedir. Mahpus kadın grubunun kadına yönelik şiddet konusundaki mağduriyetini ortaya koyarken ceza infaz kurumlarındaki mahpus kadınlara kadın hakları bakış açısı kazandırmak ve kadın sığınma evleri hakkında bilgilenmelerini sağlamak projenin genel hedefleri arasındadır.

Proje sonunda;

- 4 ildeki kadın ceza infaz kurumlarındaki 12-25 ve 25 yaş üstü toplamda 120 mahpus kadın ve kız çocuğu; kadın hakları, toplumsal cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet konularında bilgi ve birikim sahibi olacak;
- 4 ilde toplamda 400 mahpus kadın tahliye sonrası ilgili kadın örgütleri ve sığınma evleri ile bağlantı kurma açısından gerekli alt yapıya kavuşmuş olacak ve hak farkındalığına erişecek,
- Kadın ceza infaz kurumlarında görevli toplamda 40 infaz koruma memuru ve 12 psiko-sosyal servis uzmanının (toplamda 52 personel) kadın hakları ve sivil toplum konularında bilgilenmesi ve sivil toplumla daha yakından ilişki halinde olması sağlanmış olacak,
- Her cezaevinden 1 olmak üzere toplamda 4 infaz koruma memuru cezaevleri ile kadın sığınma evleri ve stk'lar ile ilişkileri sağlama rolü kazanacak ve stk temsilcisi rolü üstlenecek,
- Türkiye'nin 24 ilinde mevcut olan kadın sığınma evlerinden tahliye olmuş kadınların faydalanmalarına katkı sağlanmış olacak,
- Kadın sığınma evleri ile ceza infaz kurumları arasında yereldeki kadın sivil toplum örgütlerinin köprü görevini üstlenmesi sağlanmış olacaktır.

Proje 1992 yılından bu yana çocuk ve genç suçluluğu alanında faaliyet gösteren Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı tarafından, toplumsal cinsiyet ve kadın hakları alanında çalışmalar yapan Sabancı Üniversitesi Mor Sertifika birimi ortaklığı ve KAMER Vakfı iştirakıyla; Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü işbirliği ve olurlarıyla, Avrupa Birliği Merkezi Finans ve İhale Birimi finansal desteği ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı danışmanlığı altında yürütülmektedir. Proje Şubat 2014'de başlamış olup; Türkiye'de 4 kadın ceza infaz kurumunda (Ankara, Adana, İzmir, Denizli) 18 ay boyunca devam edecektir.

Güncelleme: 02.02.2015 12:23:27

Kaynak: Sabancı Üniversitesi Gazetesi (<http://gazetesi.sabanciuniv.edu/tr/2015-01/mor-guvercin-adana-karatas-cezaevindeydi-20-Suabt-2015>).

Karataş Cezaevi'nde kadın tutsaklara baskı!

HAMDULLAH KESEN 2014-01-28 11:08:37

ADANA (DİHA) – Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde hak ihlallerinin hat safhaya vardığı belirten Adana TUHADER Başkanı Mehmet Akar, “güvenlik” gerekçesiyle koğuşlarda yapılan aylık aramalarda kadın tutsakların elbiseleri, bileklikleri ve başörtüleri bahane edilerek, darp edildiklerini söyledi.

Hak ihlalleri ve kadın tutsaklara yönelik işkence boyutuna varan uygulamalarla gündeme gelen Adana Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde bu kez de keyfi olarak yapılan koğuş aramalarında kadın tutsakların gardiyanlarca darp edildiği belirtildi. Tutsakların avukatları ve aileleri ile yaptıkları görüşmelerde aktardıkları hak ihlalleri ve işkence uygulamasına varan uygulamaları Adana TUHADER Başkanı Mehmet Akar anlattı. Adana Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde hak ihlallerinin hat safhaya ulaştığını belirten Akar, koğuşlarda yapılan aramalarda kadın tutsakların gardiyanlar tarafından darp edildiklerini aktardıklarını söyledi.

‘Aramalarda kadın tutsaklar darp ediliyor, odaları dağıtılıyor’

Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde her dönem kadın tutsakların yoğun baskı ve hak ihlalleri ile karşı karşıya olduklarını belirten Akar, cezaevinde koğuşlarda ayda bir “güvenlik” gerekçesi ile aramaların yapıldığını ve bu aramaların da kadın tutsaklara karşı baskı seansları haline geldiğini ifade etti. Aramalarda çeşitli gerekçelerle eşyaların kırılıp dağıtıldığını belirten Akar, bununla da yetinilmeyip kadınlara disiplin soruşturmaları açıp cezalar verildiğini söyledi. Kadın tutsakların tüm iletişimlerinin bu cezalar sonucu kısıtlandığını ve havalandırmaya çıkmalarının engellendiğini dile getiren Akar, tutsakların yaşadıkları hak ihlallerini anlatmak için TUHADER'e gönderilmek üzere kaleme aldıkları mektuplara da cezaevi idaresi tarafından el konulduğunu öğrendiklerini söyledi.

Tutsakların aktardıkları doğrultusunda yaşanan hak ihlalleri ve keyfi uygulamaların cezaevi 2'inci müdürü P.Y'nin pratiklerinden kaynaklandığını öğrendiklerini belirten Akar, “Tutsaklar bu durumu birinci müdüre bildirdiklerinde ikinci müdüre tekrardan havale ediliyor. Tutsaklara bu uygulamalar ikinci müdür tarafından tekrarlanıyor. Bu uygulamayı kabul etmeyeceğimizi ikinci müdür P.Y. hakkında suç duyurusunda bulunacağımızı ve bu tutsakların sesi ve dili olacağımızı söylemek istiyoruz. Bu hak ihlallerine karşı elimizden gelen çabayı göstereceğimizi beyan etmek istiyoruz” dedi.

Akar, kadın tutsaklara yapılan saldırıya ilişkin cezaevi yetkilileri hakkında suç duyurusunda bulunacaklarını sözlerine ekledi. İddialar ilişkin cezaevi yetkilileri ise bilgi veremeyeceklerini söyledi.

Kaynak: Bestanüçe Web Sitesi (<http://www.bestanuce1.com/haber/81327/rss.php> -3 Mart 2015).

İlk kadın cezaevi müdürü ideallerini anlattı

Türkiye'nin ilk kadın cezaevi müdürü Ümran Yavuzylmaz gençliğinin ve anne olmanın avantajını mahkumların mutluluğu için kullanacağını söylüyor; "Kadın-erkek fark etmez, her cezaevini aslında bir kadın yönetmeli" diyor.

YASEMİN ARPA

NTV-MSNBC

Güncelleme: 20:21 TSİ 17 Ekim 2007 Çarşamba

İSTANBUL - Ümran Yavuzylmaz, iki hafta sonra Adana Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde göreve başlayacak. Sırada 4 kadın cezaevi müdürü daha var. NTVMSNBC'ye konuşan Yavuzylmaz, Türkiye'nin ilk kadın cezaevi müdürü olmanın kendisine çok büyük bir sorumluluk yüklediğini belirtti. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Kenan İpek de açılması planlanan Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi, İzmir Kadın Kapalı Cezaevi ve halen faaliyette olan Ankara Kadın Kapalı Cezaevi ve Denizli Kadın Kapalı Cezaevlerine de kadın cezaevi müdürlerinin yakında atanacağını açıkladı.

[Haberin devamı](#) ↓

Ümran Yavuzylmaz, Türkiye'nin ilk kadın ceza infaz kurumu müdürü olarak göreve başlamadan önce NTVMSNBC'nin sorularını yanıtladı.

Türkiye'nin ilk cezaevi müdürü olarak atandığınızı öğrendiğinizde neler hissettiniz?

Çok büyük bir sorumluluk aynı zamanda çok büyük bir yük demek. AB ülkelerinin tamamında kadın ceza infaz müdürleri var. Bizde yoktu. İkinci müdür olarak da sayımız şu anda 26... Ve bu 26 kişi içinde kurum müdürü niteliği taşıyan ilk kadın benim. Özellikle kadın kapalı cezaevinde başlayacak olmam da farklı bir özellik taşıyor. Kadın ceza infaz kurumları çok daha özel çünkü. Kadın ceza infaz

kurumlarında kadın birinci müdürlerin olması gerektiğini düşünen biriyim. Kadınların dili, yöntemi çok daha farklı. Gerek çalışan, gerekse mahkumlar açısından çok özel konumları var. Bir yandan yükümün farkına vardım ama bir taraftan da gurur duydum.

KADIN MAHKUMLAR EN BAŞTA ANNEDİR

“Çok özel konumlar” derken, kadın mahkumlarla erkek mahkumların ne gibi farklılıkları oluyor?

Erkek mahkumlardan farklı olarak, kadınlar en başta annedirler. Çocukları varsa, bu çocuklar 3 ya da 6 yaşına kadar annelerinin yanında bulunmalıdır. Sağlık açısından da biraz daha özenli bir konumda olmaları gerekir. Özellikle de Türk toplum yapısından kaynaklanan nedenler yüzünden kadınlar sağlıkla ilgili bazı problemlerini erkek yöneticilere aktaramazlar. Müdür yardımcısı anlamında da bunu iletecek olan kadın müdür yardımcısıdır. Erkek cezaevlerinde de yine kadın yöneticilerin olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü onların araya koyacakları mesafe de farklıdır, otorite de farklıdır. Ben bunu çok yaşadım.

Kadın mahkumların erkek müdürlere iletemediği ne gibi sorunları oluyor?

Erkeklerin duymasını istemedikleri şeyler; özellikle ahlaki problemler olabiliyor ya da çocuklarıyla ilgili problemler olabiliyor. Tutuklular veya hükümlüler, özellikle toplum tarafından dışlanabiliyorlar. Eşleri, babaları ya da ağabeyleri tarafından. Bir de kadın hastalıkları ile ilgili sıkıntı ve talepleri olabiliyor.

Alanınızda ilk olduğunuz için projektörler üzerinizde olacaktır. Nasıl bir farklılık yaratmayı hedefliyorsunuz?

Toplum olarak dış görünüme önem veren bir toplum olduğumuzu düşünüyorum. Öncelikle görünüm olarak biraz daha farklı, dekorasyon yönünden farklı bir şekilde dizayn edilmiş bir kurum. Aynı zamanda temiz ve rahat edilebilecek bir kurum. Şu anda kadın cezaevine gideceğim için kadınlar için özel düşünülmüş bir yer olsun istiyorum. Personelle mahkumlar arasında saygı ilişkisinin doğabileceği, sıkıntıların iletişim yoluyla aşılabileceği bir kurum olmasını istiyorum. Bürokrasi tarafını biraz daha kırıp, işlemlerin seri bir şekilde yapılarak problemlerin halledilmesini istiyorum.

Eşiniz de 2. müdür olarak sizinle aynı yere atandı. Sizin yardımcınız olacak. Bu bir kıskançlık nedeni oluyor mu?

Tam tersi güç alıyorum. Eşim bana destek olacak. Eşimle aynı senelerde işe başladık, aynı tecrübedeyiz.

KENDİLERİNİ DIŞARIDA HİSSETMESİ İÇİN ÇALIŞACAĞIZ

Siz de kendinizi mesai saatleri içinde mahkum gibi hissediyor musunuz?

Burada bulunduğum saatlerde kendimi mahkum gibi hissetmiyorum. Aksine onların kendisini dışarıda hissetmesi için çalışıyoruz. Eskisi gibi koğuş sistemi yok zaten. Mahkumlar da sabah sekiz- öğle arası haricinde- akşam dörde beşe kadar dışarıya çıkabiliyorlar. Bu süre zarfında okuma yazma bilmeyenlere okuma-yazma kursları veriliyor. Yanı sıra meslek edindirme kurslarına ya da çeşitli etkinliklere veya sosyal faaliyetlere katılabiliyorlar. Yani burada boş durmak gibi bir durum yok. Biz içeride kalmaktan ziyade onlara kendilerini dışarıdaymış gibi hissettirip aynı zamanda toplumdan da çok koparmamaya çalışıyoruz. Onların gelişimi için sivil toplum kuruluşlarından da destek alacağız.

YENİ ATAMALAR SIRADA

NTVMSNBC'ye bilgi veren Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü Kenan İpek de, ceza infaz kurumlarında 26 bini aşkın personelin 2418'inin kadın olduğunu ve 26'sının 2. müdür olarak görev yaptığını söyledi. İpek, kadın ceza infaz kurumu müdürlerinin kadın hükümlü ve tutuklularla daha kolay diyalog kurabileceğini ve sorunları çözmede daha hassas olacaklarını düşünüyor. Açılması planlanan Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi, İzmir Kadın Kapalı Cezaevi ve halen faaliyette olan Ankara Kadın Kapalı Cezaevi ve Denizli Kadın Kapalı Cezaevlerine de 1.müdür olarak kadın cezaevi müdürlerinin atanacağını açıkladı.

Kaymakamlıktan cezaevi müdürlüğüne...

Türkiye'nin ilk kadın cezaevi müdürü Ümran Yavuzyılmaz, 29 yaşında, evli ve bir çocuk annesi. Yavuzyılmaz, yeni görevine atanmadan önce Ankara Sincan Açık Cezaevi'nde 2. müdür olarak görev yapıyordu. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden 1999'da mezun olan Ümran Yavuzyılmaz, kaymakam olmayı düşünürken Adalet Bakanlığı'nda taşra teşkilatında idare memuru olarak göreve başladı. 5 yıl idare memuru olarak görev yaptıktan sonra Dalaman'da 2. müdür olarak ceza infaz kurumunda göreve başladı. Ardından Ankara Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun 2. müdürü oldu.

Kaynak: NTVMSNBC Haber Web Sitesi (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/422724.asp> - 10 Ekim 2011).

Cezaevinde taciz davası...

Davanın 5.duruşması 30 Mayıs'ta Adana Ağır Ceza Mahkemesi'nde...

Kadına yönelik taciz ve tecavüzde pek alışık olmadığımız ama aslında her olayda olması gereken bir durum Adana'da yaşanmakta.

Zira hemen her gün yaşanan ve herkesin bildiği, cezaevlerinde taciz olaylarından birine, 2010 yılında Adana Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'ndeki (hem de failin cezaevi ikinci müdürü olduğu) bir taciz olayına ilişkin olarak, 2011 yılında sanık hakkında ağır ceza mahkemesinde dava açılmış durumda.

Bu davaya konu olan olaya ilişkin, BDP İğdır Milletvekili Pervin Buldan'ın "*kadınların cezaevlerinde uğradıkları cinsel taciz ve tecavüz saldırılarıyla ilgili*" yazılı soru önergesine verdiği cevapta Adalet Bakanı Sadullah Ergin şöyle demişti: "*Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde kadın hükümlülere karşı bazı görevliler tarafından cinsel tacizde bulunduğu yönünde isimsiz şikayet dilekçesi verildi. İddialarla ilgili 2 infaz ve koruma memuru hakkında soruşturma yapıldı, ancak cezaya gerek olmadığına karar verildi. Bir hükümlünün, ikinci müdür tarafından taciz edildiği iddiasıyla ilgili açılan kamu davası ise sürüyor.*".

Hatırlatmak gerekirse; söz konusu olayda, 2010 yılında Adana Karataş Kadın Kapalı Cezaevi'nde adli bir suçtan tutuklu bulunan Gülcan, çay ocağında çalışırken, ikinci müdür Mehmet Ali Karakaş tarafından cinsel tacize maruz kalmıştı. Fakat davanın açılması ve ikinci müdürün yargılanmaya başlanmasına kadar, tahmin edebileceğimiz gibi epey zorlu bir süreç yaşandı. Gülcan'ın (tacize uğradığı andan itibaren yanında arkadaşları olduğu ve taciz sonrası durumunu infaz koruma memurlarının dahi gördüğü halde) şikayetçi olması, "*Eğer ailene veya herhangi birine söylersen sana sabah akşam dayak atarım*" sözleriyle tehdit edilerek engellenmişti. Bu tehditler, daha sonra yargılama aşamasında dinlenen ve olay sonrası Gülcan'ı gören tanıklar tarafından açıkça aktarılmış durumda. Bunun yanı sıra, olay sonrası Gülcan'ın revirde bulunduğu esnada, sanık olan ikinci müdürün "*Sana mı kaldım orospu!*" diyerek de hakarete bulunduğu tanık anlatımları ile kayıtlara geçmiş halde. Taciz ve tecavüzün özgüllüğüne, bir de devletin "koruması" altında olan cezaevinde yaşananlar eklendiğinde, kadınların şikayetçi olmaları çok da kolay olmuyor. Çoğunlukla, önce, tehdit ve korkutma ile yaşanan taciz olaylarının üstü kapatılmaya çalışılıyor; sonra, her şeye rağmen şikayetçi olmuşlarsa, şikayetleri dikkate alınmıyor. Ancak bu olayda Gülcan, ablasının cezaevine ziyarete geldiğinde ona durumu anlatmış ve ablası, Gülcan'ı şikayetçi olması konusunda cesaretlendirmişti. Ayrıca, Gülcan'ın ablası Atiye, İnsan Hakları Derneği Adana Şubesi'ne giderek kardeşinin yaşadıklarını

anlatmış ve bir şikayet dilekçesi ile Adana Savcılığı'na da başvuruda bulunmuştu. Abla Atiye, *“Ben kadın olduğum için kardeşim bana her şeyi anlattı. Psikolojisi bozulmuş durumda. Bana başka tutuklu kadınların da taciz edildiğini anlattı. Oradakiler korktukları ve çekindikleri için ses çıkarmıyorlar. Biz sessiz kalmayacağız”* diyerek, bir basın açıklaması ile durumu kamuoyuna duyurdu.

Pek nadir görülecek bir şekilde, Adana Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başlatılan soruşturma sonucunda ise, sanık hakkında, Adana 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde “cinsel saldırı” suçundan 14 yıla kadar hapis cezası istemiyle iddianame hazırlandı ve dava açıldı; yargılanması ise, halen devam ediyor.

Biz de davayı, Adana Kadın Platformu avukatları olarak takip etmeye başladık. Bu arada görüşmelerde bulunduğumuz Adana Barosu Kadın Hakları Komisyonu da davaya katılma talebinde bulundu, ancak bu talepleri çok bildik bir gerekçe olan “suçtan doğrudan zarar gören sıfatı bulunmadığından” bahisle reddedildi.

Bu arada, yaşananların kamuoyunda duyulmasıyla başlatılan idari soruşturmanın ardından, cezaevi ikinci müdürü hakkında, –daha iyi koşullarda bulunan Osmaniye Cezaevi'ne ikinci müdür olarak atanmasını saymazsak– herhangi bir disiplin cezası(!) uygulanmadı.

Bir tacizci savunması klasiği...

Yargılama sürecinde, ikinci müdürün erkek avukatı, yine Fethiye davasında ve diğer davalarda olduğu gibi mağdurun cezaevine girmeden önce “panik atak” hastası olduğunu, “ruh sağlığının bozuk” olduğunu beyan etti. Sanık da ifadesinde inkar yoluna gittiği için mağdurun psikolojik rahatsızlığı bulunduğundan şikayet ettiği sonucu çıkarılmaya çalışılıyor. Bu tavır basit bir tacizci savunması klasiği... Oysa dosyada tacizin sabit olduğuna ilişkin çok çok önemli deliller var. Örneğin, daha ilk andan itibaren çay ocağında Gülcan'ın yanında bulunan arkadaşları Berivan ve Özlem, Gülcan'ın ikinci müdürün odasına çay götürdüğünü, daha sonra bir bez alarak tekrar odaya gittiğini, odadan çıktığında ise donuk bir şekilde baktığını, titrediğini, çok korktuğunu ve ağladığını söylemişlerdir. Hatta daha sonra bir kadın infaz koruma memurunun Gülcan'la ilgilendiği ve eğitim odasına götürdüğü, orada kadın öğretmenin de bulunduğu ve Gülcan'ın onlara her şeyi anlattığı hem tanıklarca söylenmiş hem de infaz koruma memurları tarafından tutulan tutanaklardan anlaşılmıştır.

Bunun yanı sıra, dosyada Adana Ekrem Tok Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi tarafından Gülcan'ın “ruh sağlığının bozulduğuna” ilişkin rapor mevcut. Bu aşamada bu raporlara ek olarak, İstanbul Adli Tıp Kurumu'ndan yeni bir rapor alınması gerekiyor. Bu eksiklik giderildiğinde ise dosya tamamlanmış olacak.

Davanın 5. duruşması 30 Mayıs 2012'de yapılacak.

Davada dikkat çeken en önemli nokta ise, Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanıyor olmasına ve suçun sanık tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin dosyada son derece

ciddi deliller bulunmasına rağmen, ikinci müdürün davanın başından bu yana bir gün bile tutuklu kalmamış olması. Somut deliller bir yana, biz her fırsatta tecavüz ve taciz davalarında “delil aranamayacağını”, kadınının beyanının esas alınması gerektiğini vurguluyoruz. Buna rağmen sanık şu anda, Osmaniye Bölge Cezaevi’nde yine ikinci müdürlük görevini yerine getiriyor. Yani o cezaevinde bulunan her kadın için bir taciz tehdidi söz konusu.

Adana Kadın Platformu avukatları olarak, tıpkı diğer davalarda olduğu gibi, bu davada da hukuksal sürecin sonuna kadar takipçisi olacağız.

Fatoş Hacıvelioğlu

Kaynak: Sosyalist Feminist Kolektif Web Sitesi <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/mor-nokta/mayis-haziran-2012/245-cezaevinde-taciz-davas-suruyor> - 16 Şubat 2015).

